ฯ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

สํยุตฺตนิกาโย

มหาวโคฺค

๑. มคฺคสํยุตฺตํ

๑. อวิชฺชาวโคฺค

๑. อวิชฺชาสุตฺตํ

๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทเนฺต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘อวิชฺชา, ภิกฺขเว, ปุพฺพงฺคมา อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา, อนฺวเทว [อนุเทว (สี. ปี. ก.)] อหิริกํ อโนตฺตปฺปํ ฯ อวิชฺชาคตสฺส, ภิกฺขเว, อวิทฺทสุโน มิจฺฉาทิฎฺฐิ ปโหติ; มิจฺฉาทิฎฺฐิสฺส มิจฺฉาสงฺกโปฺป ปโหติ; มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส มิจฺฉาวาจา ปโหติ; มิจฺฉาวาจสฺส มิจฺฉากมฺมโนฺต ปโหติ; มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส มิจฺฉาอาชีโว ปโหติ; มิจฺฉาอาชีวสฺส มิจฺฉาวายาโม ปโหติ; มิจฺฉาวายามสฺส มิจฺฉาสติ ปโหติ; มิจฺฉาสติสฺส มิจฺฉาสมาธิ ปโหติฯ

‘‘วิชฺชา จ โข, ภิกฺขเว, ปุพฺพงฺคมา กุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา, อนฺวเทว หิโรตฺตปฺปํฯ วิชฺชาคตสฺส, ภิกฺขเว , วิทฺทสุโน สมฺมาทิฎฺฐิ ปโหติ; สมฺมาทิฎฺฐิสฺส สมฺมาสงฺกโปฺป ปโหติ; สมฺมาสงฺกปฺปสฺส สมฺมาวาจา ปโหติ; สมฺมาวาจสฺส สมฺมากมฺมโนฺต ปโหติ; สมฺมากมฺมนฺตสฺส สมฺมาอาชีโว ปโหติ; สมฺมาอาชีวสฺส สมฺมาวายาโม ปโหติ; สมฺมาวายามสฺส สมฺมาสติ ปโหติ; สมฺมาสติสฺส สมฺมาสมาธิ ปโหตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. อุปฑฺฒสุตฺตํ

๒. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สเกฺยสุ วิหรติ นครกํ นาม [นาครกํ นาม (สี.), สกฺกรํ นาม (สฺยา. ก.)] สกฺยานํ นิคโมฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อุปฑฺฒมิทํ, ภเนฺต, พฺรหฺมจริยํ, ยทิทํ – กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตา’’ติฯ

‘‘มา เหวํ, อานนฺท, มา เหวํ, อานนฺท! สกลเมวิทํ, อานนฺท, พฺรหฺมจริยํ, ยทิทํ – กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตาฯ กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ, อานนฺท, ภิกฺขุโน ปาฎิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส – อริยํ อฎฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฎฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ

‘‘กถญฺจานนฺท, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวโงฺก อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธานนฺท, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ; สมฺมาสงฺกปฺปํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ …เป…. สมฺมาวาจํ ภาเวติ …เป…. สมฺมากมฺมนฺตํ ภาเวติ…เป…. สมฺมาอาชีวํ ภาเวติ…เป…. สมฺมาวายามํ ภาเวติ…เป…. สมฺมาสตึ ภาเวติ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข, อานนฺท, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวโงฺก อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติฯ

‘‘ตทมินาเปตํ , อานนฺท, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สกลเมวิทํ พฺรหฺมจริยํ, ยทิทํ – กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตาฯ มมญฺหิ, อานนฺท, กลฺยาณมิตฺตํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ; ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ; มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ; โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติฯ อิมินา โข เอตํ, อานนฺท, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สกลเมวิทํ พฺรหฺมจริยํ, ยทิทํ – กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. สาริปุตฺตสุตฺตํ

๓. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สกลมิทํ, ภเนฺต, พฺรหฺมจริยํ, ยทิทํ – กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตา’’ติฯ

‘‘สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต! สกลมิทํ, สาริปุตฺต, พฺรหฺมจริยํ, ยทิทํ – กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตาฯ กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ, สาริปุตฺต, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวโงฺก อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ?

‘‘อิธ, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวโงฺก อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติฯ

‘‘ตทมินาเปตํ, สาริปุตฺต, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สกลมิทํ พฺรหฺมจริยํ, ยทิทํ – กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตาฯ มมญฺหิ, สาริปุตฺต, กลฺยาณมิตฺตํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ; ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ; มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ; โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติฯ อิมินา โข เอตํ, สาริปุตฺต, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สกลมิทํ พฺรหฺมจริยํ, ยทิทํ – กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ชาณุโสฺสณิพฺราหฺมณสุตฺตํ

๔. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ อทฺทสา โข อายสฺมา อานนฺโท ชาณุโสฺสณึ พฺราหฺมณํ สพฺพเสเตน วฬวาภิรเถน [วฬภีรเถน (สี.)] สาวตฺถิยา นิยฺยายนฺตํฯ เสตา สุทํ อสฺสา ยุตฺตา โหนฺติ เสตาลงฺการา, เสโต รโถ, เสตปริวาโร, เสตา รสฺมิโย, เสตา ปโตทลฏฺฐิ, เสตํ ฉตฺตํ, เสตํ อุณฺหีสํ , เสตานิ วตฺถานิ, เสตา อุปาหนา, เสตาย สุทํ วาลพีชนิยา พีชียติฯ ตเมนํ ชโน ทิสฺวา เอวมาห – ''พฺรหฺมํ วต, โภ, ยานํ! พฺรหฺมยานรูปํ วต, โภ''ติ!!

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ –

''อิธาหํ, ภนฺเต, ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสึฯ อทฺทสํ ขฺวาหํ, ภนฺเต, ชาณุโสฺสณึ พฺราหฺมณํ สพฺพเสเตน วฬวาภิรเถน สาวตฺถิยา นิยฺยายนฺตํฯ เสตา สุทํ อสฺสา ยุตฺตา โหนฺติ เสตาลงฺการา, เสโต รโถ, เสตปริวาโร, เสตา รสฺมิโย, เสตา ปโตทลฏฺฐิ, เสตํ ฉตฺตํ, เสตํ อุณฺหีสํ, เสตานิ วตฺถานิ, เสตา อุปาหนา, เสตาย สุทํ วาลพีชนิยา พีชียติฯ ตเมนํ ชโน ทิสฺวา เอวมาห – 'พฺรหฺมํ วต, โภ, ยานํ! พฺรหฺมยานรูปํ วต, โภ'ติ!! สกฺกา นุ โข, ภนฺเต, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย พฺรหฺมยานํ ปญฺญาเปตุ''นฺติ?

''สกฺกา , อานนฺทา''ติ ภควา อโวจ – ''อิมเสฺสว โข เอตํ, อานนฺท, อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อธิวจนํ – 'พฺรหฺมยานํ' อิติปิ, 'ธมฺมยานํ' อิติปิ, 'อนุตฺตโร สงฺคามวิชโย' อิติปี''ติฯ

''สมฺมาทิฏฺฐิ, อานนฺท, ภาวิตา พหุลีกตา ราควินยปริโยสานา โหติ, โทสวินยปริโยสานา โหติ, โมหวินยปริโยสานา โหติฯ สมฺมาสงฺกโปฺป, อานนฺท, ภาวิโต พหุลีกโต ราควินยปริโยสาโน โหติ, โทสวินยปริโยสาโน โหติ, โมหวินยปริโยสาโน โหติฯ สมฺมาวาจา, อานนฺท, ภาวิตา พหุลีกตา ราควินยปริโยสานา โหติ, โทส...เป.... โมหวินยปริโยสานา โหติฯ สมฺมากมฺมนฺโต, อานนฺท, ภาวิโต พหุลีกโต ราควินยปริโยสาโน โหติ, โทส... โมหวินยปริโยสาโน โหติฯ สมฺมาอาชีโว, อานนฺท, ภาวิโต พหุลีกโต ราควินยปริโยสาโน โหติ, โทส... โมหวินยปริโยสาโน โหติ ฯ สมฺมาวายาโม, อานนฺท, ภาวิโต พหุลีกโต ราควินยปริโยสาโน โหติ, โทส... โมหวินยปริโยสาโน โหติฯ สมฺมาสติ, อานนฺท, ภาวิตา พหุลีกตา ราควินยปริโยสานา โหติ, โทส... โมหวินยปริโยสานา โหติฯ สมฺมาสมาธิ, อานนฺท, ภาวิโต พหุลีกโต ราควินยปริโยสาโน โหติ, โทส... โมหวินยปริโยสาโน โหติฯ

''อิมินา โข เอตํ, อานนฺท, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา อิมเสฺสเวตํ อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อธิวจนํ – 'พฺรหฺมยานํ' อิติปิ, 'ธมฺมยานํ' อิติปิ, 'อนุตฺตโร สงฺคามวิชโย' อิติปี''ติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

''ยสฺส สทฺธา จ ปญฺญา จ, ธมฺมา ยุตฺตา สทา ธุรํ;
หิรี อีสา มโน โยตฺตํ, สติ อารกฺขสารถิฯ

''รโถ สีลปริกฺขาโร, ฌานกฺโข จกฺกวีริโย;
อุเปกฺขา ธุรสมาธิ, อนิจฺฉา ปริวารณํฯ

''อพฺยาปาโท อวิหึสา, วิเวโก ยสฺส อาวุธํ;

ติติกฺขา จมฺมสนฺนาโห [วมฺมสนฺนาโห (สี.)], โยคเกฺขมาย วตฺตติฯ

‘‘เอตทตฺตนิ สมฺภูตํ, พฺรหฺมยานํ อนุตฺตรํ;
นิยฺยนฺติ ธีรา โลกมฺหา, อญฺญทตฺถุ ชยํ ชย’’นฺติฯ จตุตฺถํ;

๕. กิมตฺถิยสุตฺตํ

๕. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ…เป.… เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ –

‘‘อิธ โน, ภนฺเต, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อมฺเห เอวํ ปุจฺฉนฺติ – ‘กิมตฺถิยํ, อาวุโส, สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ? เอวํ ปุฏฺฐา มยํ, ภนฺเต, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากโรม – ‘ทุกฺขสฺส โข, อาวุโส, ปริญฺญตฺถํ ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติฯ กจฺจิ มยํ, ภนฺเต, เอวํ ปุฏฺฐา เอวํ พฺยากรมานา วุตฺตวาทิโน เจว ภควโต โหม, น จ ภควนฺตํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขาม, ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พฺยากโรม, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุวาโท คารยฺหํ ฐานํ อาคจฺฉตี’’ติ?

‘‘ตคฺฆ ตุมฺเห, ภิกฺขเว, เอวํ ปุฏฺฐา เอวํ พฺยากรมานา วุตฺตวาทิโน เจว เม โหถ, น จ มํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขถ, ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พฺยากโรถ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุวาโท คารยฺหํ ฐานํ อาคจฺฉติฯ ทุกฺขสฺส หิ ปริญฺญตฺถํ มยิ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติฯ สเจ โว, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุเจฺฉยฺยุํ – ‘อตฺถิ ปนาวุโส, มโคฺค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญายา’ติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ – ‘อตฺถิ โข, อาวุโส, มโคฺค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญายา’’’ติฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, มโคฺค, กตมา ปฏิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญายาติ? อยเมว อริโย อฎฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฎฺฐิ…เป.… สมฺมาสมาธิฯ อยํ, ภิกฺขเว, มโคฺค, อยํ ปฏิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญายาติฯ เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปฐมอญฺญตรภิกฺขุสุตฺตํ

๖. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ…เป.… เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘‘พฺรหฺมจริยํ, พฺรหฺมจริย’นฺติ, ภนฺเต, วุจฺจติฯ กตมํ นุ โข, ภนฺเต, พฺรหฺมจริยํ, กตมํ พฺรหฺมจริยปริโยสาน’’นฺติ?

‘‘อยเมว โข, ภิกฺขุ, อริโย อฎฺฐงฺคิโก มโคฺค พฺรหฺมจริยํ, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฎฺฐิ…เป.… สมฺมาสมาธิ ฯ โย โข, ภิกฺขุ, ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย – อิทํ พฺรหฺมจริยปริโยสาน’’นฺติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. ทุติยอญฺญตรภิกฺขุสุตฺตํ

๗. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ…เป.… เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘‘ราควินโย โทสวินโย โมหวินโย’ติ, ภเนฺต, วุจฺจติฯ กิสฺส นุ โข เอตํ, ภเนฺต, อธิวจนํ – ‘ราควินโย โทสวินโย โมหวินโย’’’ติ? ‘‘นิพฺพานธาตุยา โข เอตํ, ภิกฺขุ, อธิวจนํ – ‘ราควินโย โทสวินโย โมหวินโย’ติฯ อาสวานํ ขโย เตน วุจฺจตี’’ติฯ

เอวํ วุเตฺต โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘‘อมตํ, อมต’นฺติ, ภเนฺต, วุจฺจติฯ กตมํ นุ โข, ภเนฺต, อมตํ, กตโม อมตคามิมโคฺค’’ติ? ‘‘โย โข, ภิกฺขุ, ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย – อิทํ วุจฺจติ อมตํฯ อยเมว อริโย อฎฺฐงฺคิโก มโคฺค อมตคามิมโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฎฺฐิ…เป.… สมฺมาสมาธี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. วิภงฺคสุตฺตํ

๘. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘อริยํ โว, ภิกฺขเว, อฎฺฐงฺคิกํ มคฺคํ เทเสสฺสามิ วิภชิสฺสามิฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อริโย อฎฺฐงฺคิโก มโคฺค? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฎฺฐิ…เป.… สมฺมาสมาธิฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สมฺมาทิฎฺฐิ? ยํ โข, ภิกฺขเว, ทุเกฺข ญาณํ, ทุกฺขสมุทเย ญาณํ , ทุกฺขนิโรเธ ญาณํ, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฎิปทาย ญาณํ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมฺมาทิฎฺฐิฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สมฺมาสงฺกโปฺป? โย โข, ภิกฺขเว, เนกฺขมฺมสงฺกโปฺป , อพฺยาปาทสงฺกโปฺป, อวิหิํสาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมฺมาสงฺกโปฺปฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สมฺมาวาจา? ยา โข, ภิกฺขเว, มุสาวาทา เวรมณี, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี, ผรุสาย วาจาย เวรมณี, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมฺมาวาจาฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สมฺมากมฺมโนฺต? ยา โข, ภิกฺขเว, ปาณาติปาตา เวรมณี, อทินฺนาทานา เวรมณี, อพฺรหฺมจริยา เวรมณี – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมฺมากมฺมโนฺตฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สมฺมาอาชีโว? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก มิจฺฉาอาชีวํ ปหาย สมฺมาอาชีเวน ชีวิตํ กเปฺปติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมฺมาอาชีโวฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สมฺมาวายาโม? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ…เป.… อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ…เป.… อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมฺมาวายาโมฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สมฺมาสติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติ

มา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมฺมาสติฯ

''กตโม จ, ภิกฺขเว, สมฺมาสมาธิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน, สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ, ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ – 'อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี'ติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธิํ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมฺมาสมาธี''ติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. สูกสุตฺตํ

๙. สาวตฺถินิทานํ ฯ ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สาลิสูกํ วา ยวสูกํ วา มิจฺฉาปณิหิตํ หเตฺถน วา ปาเทน วา อกฺกนฺตํ หตฺถํ วา ปาทํ วา ภินฺทิสฺสติ [เภจฺฉติ (ก.)], โลหิตํ วา อุปฺปาเทสฺสตีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? มิจฺฉาปณิหิตตฺตา, ภิกฺขเว, สูกสฺสฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, โส วต ภิกฺขุ มิจฺฉาปณิหิตาย ทิฎฺฐิยา มิจฺฉาปณิหิตาย มคฺคภาวนาย อวิชฺชํ ภินฺทิสฺสติ, วิชฺชํ อุปฺปาเทสฺสติ, นิพฺพานํ สจฺฉิกริสฺสตีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? มิจฺฉาปณิหิตตฺตา, ภิกฺขเว, ทิฎฺฐิยาฯ

''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สาลิสูกํ วา ยวสูกํ วา สมฺมาปณิหิตํ หเตฺถน วา ปาเทน วา อกฺกนฺตํ หตฺถํ วา ปาทํ วา ภินฺทิสฺสติ, โลหิตํ วา อุปฺปาเทสฺสตีติ – ฐานเมตํ วิชฺชติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? สมฺมาปณิหิตตฺตา, ภิกฺขเว , สูกสฺสฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, โส วต ภิกฺขุ สมฺมาปณิหิตาย ทิฎฺฐิยา สมฺมาปณิหิตาย มคฺคภาวนาย อวิชฺชํ ภินฺทิสฺสติ, วิชฺชํ อุปฺปาเทสฺสติ, นิพฺพานํ สจฺฉิกริสฺสตีติ – ฐานเมตํ วิชฺชติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? สมฺมาปณิหิตตฺตา, ภิกฺขเว, ทิฎฺฐิยาฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาปณิหิตาย ทิฎฺฐิยา สมฺมาปณิหิตาย มคฺคภาวนาย อวิชฺชํ ภินฺทติ, วิชฺชํ อุปฺปาเทติ, นิพฺพานํ สจฺฉิกโรตีติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฎฺฐิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ...เป.... สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาปณิหิตาย ทิฎฺฐิยา สมฺมาปณิหิตาย มคฺคภาวนาย อวิชฺชํ ภินฺทติ, วิชฺชํ อุปฺปาเทติ, นิพฺพานํ สจฺฉิกโรตี''ติฯ นวมํฯ

๑๐. นนฺทิยสุตฺตํ

๑๐. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข นนฺทิโย ปริพฺพาชโก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข นนฺทิโย ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''กติ นุ โข, โภ โคตม, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา นิพฺพานงฺคมา โหนฺติ นิพฺพานปรายนา นิพฺพานปริโยสานา''ติ?

''อฎฺฐิเม โข, นนฺทิย, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา นิพฺพานงฺคมา โหนฺติ นิพฺพานปรายนา นิพฺพานปริโยสานาฯ กตเม อฎฺฐ? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฎฺฐิ...เป.... สมฺมาสมาธิฯ อิเม โข,

นนฺทิย, อฏฺฐ ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา นิพฺพานงฺคมา โหนฺติ นิพฺพานปรายนา นิพฺพานปริโยสานา''ติฯ เอวํ วุตฺเต นนฺทิโย ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อภิกฺกนฺตํ , โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม …เป.… อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต''นฺติฯ ทสมํฯ

อวิชฺชาวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อวิชฺชญฺจ อุปฑฺฒญฺจ, สาริปุโตฺต จ พฺราหฺมโณ;
กิมตฺถิโย จ เทฺว ภิกฺขู, วิภโงฺค สูกนนฺทิยาติฯ

๒. วิหารวโคฺค

๑. ปฐมวิหารสุตฺตํ

๑๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ ''อิจฺฉามหํ, ภิกฺขเว, อฑฺฒมาสํ ปฏิสลฺลิยิตุํฯ นมฺหิ เกนจิ อุปสงฺกมิตโพฺพ, อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกนา''ติฯ ''เอวํ, ภเนฺต''ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นาสฺสุธ โกจิ ภควนฺตํ อุปสงฺกมติ, อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกนฯ

อถ โข ภควา ตสฺส อฑฺฒมาสสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ''เยน สฺวาหํ, ภิกฺขเว, วิหาเรน ปฐมาภิสมฺพุโทฺธ วิหรามิ, ตสฺส ปเทเสน วิหาสิํฯ โส เอวํ ปชานามิ – 'มิจฺฉาทิฎฺฐิปจฺจยาปิ เวทยิตํ; สมฺมาทิฎฺฐิปจฺจยาปิ เวทยิตํ…เป.… มิจฺฉาสมาธิปจฺจยาปิ เวทยิตํ; สมฺมาสมาธิปจฺจยาปิ เวทยิตํ; ฉนฺทปจฺจยาปิ เวทยิตํ; วิตกฺกปจฺจยาปิ เวทยิตํ; สญฺญาปจฺจยาปิ เวทยิตํ; ฉโนฺท จ อวูปสโนฺต โหติ, วิตโกฺก จ อวูปสโนฺต โหติ, สญฺญา จ อวูปสนฺตา โหติ, ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตํ; ฉโนฺท จ วูปสโนฺต โหติ, วิตโกฺก จ วูปสโนฺต โหติ, สญฺญา จ วูปสนฺตา โหติ, ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตํ; อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อตฺถิ อายามํ [วายามํ (สี. สฺยา.)], ตสฺมิมฺปิ ฐาเน อนุปฺปเตฺต ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิต'''นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยวิหารสุตฺตํ

๑๒. สาวตฺถินิทานํฯ ''อิจฺฉามหํ, ภิกฺขเว, เตมาสํ ปฏิสลฺลิยิตุํฯ นมฺหิ เกนจิ อุปสงฺกมิตโพฺพ, อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกนา''ติ ฯ ''เอวํ, ภเนฺต''ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นาสฺสุธ โกจิ ภควนฺตํ อุปสงฺกมติ, อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกนฯ

อถ โข ภควา ตสฺส เตมาสสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ''เยน สฺวาหํ, ภิกฺขเว, วิหาเรน ปฐมาภิสมฺพุโทฺธ วิหรามิ, ตสฺส ปเทเสน วิหาสิํฯ โส เอวํ ปชานามิ – 'มิจฺฉาทิฎฺฐิปจฺจยาปิ เวทยิตํ; มิจฺฉาทิฎฺฐิวูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ; สมฺมาทิฎฺฐิปจฺจยาปิ เวทยิตํ; สมฺมาทิฎฺฐิวูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ…เป.… มิจฺฉาสมาธิปจฺจยาปิ เวทยิตํ; มิจฺฉาสมาธิวูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ, สมฺมาสมาธิปจฺจยาปิ เวทยิตํ; สมฺมาสมาธิวูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ; ฉนฺทปจฺจยาปิ เวทยิตํ; ฉนฺทวูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ; วิตกฺกปจฺจยาปิ เวทยิตํ; วิตกฺกวูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ; สญฺญาปจฺจยาปิ เวทยิตํ; สญฺญาวูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ; ฉโนฺท จ อวูปสโนฺต โหติ, วิตโกฺก จ อวูปสโนฺต โหติ, สญฺญา จ อวูปสนฺตา โหติ, ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตํ; ฉโนฺท จ วูปสโนฺต โหติ , วิตโกฺก จ วูปสโนฺต โหติ, สญฺญา จ วูปสนฺตา โหติ, ตปฺปจฺจ

ยาปิ เวทยิตํ; อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อตฺถิ อายามํ [วายามํ (สี. สฺยา.)], ตสฺมิมฺปิ ฐาเน อนุปฺปตฺเต ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิต’’’นฺติฯ ทุติยํฯ

๓. เสกฺขสุตฺตํ

๑๓. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ...เป.... เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘‘เสโกฺข, เสโกฺข’ติ, ภนฺเต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภนฺเต, เสโกฺข โหตี’’ติ?

‘‘อิธ, ภิกฺขุ, เสกฺขาย สมฺมาทิฎฺฐิยา สมนฺนาคโต โหติ...เป.... เสเกฺขน สมฺมาสมาธินา สมนฺนาคโต โหติฯ เอตฺตาวตา โข, ภิกฺขุ, เสโกฺข โหตี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ปฐมอุปฺปาทสุตฺตํ

๑๔. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘อฎฺฐิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ กตเม อฎฺฐ? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฎฺฐิ...เป.... สมฺมาสมาธิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐ ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ทุติยอุปฺปาทสุตฺตํ

๑๕. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘อฎฺฐิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยาฯ กตเม อฎฺฐ? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฎฺฐิ...เป.... สมฺมาสมาธิ ฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐ ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปฐมปริสุทฺธสุตฺตํ

๑๖. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘อฎฺฐิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา อนงฺคณา วิคตูปกฺกิเลสา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ กตเม อฎฺฐ? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฎฺฐิ...เป.... สมฺมาสมาธิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐ ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา อนงฺคณา วิคตูปกฺกิเลสา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสา’’ติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. ทุติยปริสุทฺธสุตฺตํ

๑๗. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘อฎฺฐิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา อนงฺคณา วิคตูปกฺกิเลสา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยาฯ กตเม อฎฺฐ? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฎฺฐิ...เป.... สมฺมาสมาธิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐ ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา อนงฺคณา วิคตูปกฺกิเลสา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยา’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ปฐมกุกฺกุฎารามสุตฺตํ

๑๘. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ อายสฺมา จ อานโนฺท อายสฺมา จ ภโทฺท ปาฎลิปุเตฺต วิหรนฺติ กุกฺกุฎาราเมฯ อถ โข อายสฺมา ภโทฺท สายนฺหสมยํ ปฎิสลฺลานา วุฎฺฐิโต เยนายสฺมา

อานนฺโท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธิํ สมฺโมทิ. สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ภทฺโท อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ –

‘‘‘อพฺรหฺมจริยํ, อพฺรหฺมจริย’นฺติ, อาวุโส อานนฺท, วุจฺจติ. กตมํ นุ โข, อาวุโส, อพฺรหฺมจริย’’นฺติ? ‘‘สาธุ สาธุ, อาวุโส ภทฺท! ภทฺทโก โข เต, อาวุโส ภทฺท, อุมฺมงฺโค, ภทฺทกํ ปฏิภานํ, กลฺยาณี ปริปุจฺฉา. เอวญฺหิ ตฺวํ, อาวุโส ภทฺท, ปุจฺฉสิ – ‘อพฺรหฺมจริยํ, อพฺรหฺมจริยนฺติ, อาวุโส อานนฺท, วุจฺจติ. กตมํ นุ โข, อาวุโส, อพฺรหฺมจริย’’’นฺติ? ‘‘เอวมาวุโส’’ติ. ‘‘อยเมว โข , อาวุโส, อฏฺฐงฺคิโก มิจฺฉามคฺโค อพฺรหฺมจริยํ, เสยฺยถิทํ – มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป.… มิจฺฉาสมาธี’’ติ. อฏฺฐมํ.

๙. ทุติยกุกฺกุฏารามสุตฺตํ

๑๙. ปาฏลิปุตฺตนิทานํ. ‘‘‘พฺรหฺมจริยํ, พฺรหฺมจริย’นฺติ, อาวุโส อานนฺท, วุจฺจติ. กตมํ นุ โข, อาวุโส, พฺรหฺมจริยํ, กตมํ พฺรหฺมจริยปริโยสาน’’นฺติ? ‘‘สาธุ สาธุ, อาวุโส ภทฺท! ภทฺทโก โข เต, อาวุโส ภทฺท, อุมฺมงฺโค, ภทฺทกํ ปฏิภานํ, กลฺยาณี ปริปุจฺฉา. เอวญฺหิ ตฺวํ, อาวุโส ภทฺท, ปุจฺฉสิ – ‘พฺรหฺมจริยํ, พฺรหฺมจริยนฺติ, อาวุโส อานนฺท, วุจฺจติ. กตมํ นุ โข, อาวุโส , พฺรหฺมจริยํ, กตมํ พฺรหฺมจริยปริโยสาน’’’นฺติ? ‘‘เอวมาวุโส’’ติ. ‘‘อยเมว โข, อาวุโส, อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค พฺรหฺมจริยํ, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาสมาธิ. โย โข, อาวุโส, ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย – อิทํ พฺรหฺมจริยปริโยสาน’’นฺติ. นวมํ.

๑๐. ตติยกุกฺกุฏารามสุตฺตํ

๒๐. ปาฏลิปุตฺตนิทานํ. ‘‘‘พฺรหฺมจริยํ, พฺรหฺมจริย’นฺติ, อาวุโส อานนฺท, วุจฺจติ. กตมํ นุ โข, อาวุโส, พฺรหฺมจริยํ, กตโม พฺรหฺมจารี, กตมํ พฺรหฺมจริยปริโยสาน’’นฺติ? ‘‘สาธุ สาธุ, อาวุโส ภทฺท! ภทฺทโก โข เต, อาวุโส ภทฺท, อุมฺมงฺโค, ภทฺทกํ ปฏิภานํ, กลฺยาณี ปริปุจฺฉา. เอวญฺหิ ตฺวํ, อาวุโส ภทฺท, ปุจฺฉสิ – ‘พฺรหฺมจริยํ, พฺรหฺมจริยนฺติ, อาวุโส อานนฺท, วุจฺจติ. กตมํ นุ โข, อาวุโส, พฺรหฺมจริยํ, กตโม พฺรหฺมจารี, กตมํ พฺรหฺมจริยปริโยสาน’’’นฺติ? ‘‘เอวมาวุโส’’ติ. ‘‘อยเมว โข, อาวุโส, อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค พฺรหฺมจริยํ, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาสมาธิ. โย โข, อาวุโส, อิมินา อริเยน อฏฺฐงฺคิเกน มคฺเคน สมนฺนาคโต – อยํ วุจฺจติ พฺรหฺมจารี. โย โข, อาวุโส, ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย – อิทํ พฺรหฺมจริยปริโยสาน’’นฺติ. ทสมํ.

ตีณิ สุตฺตนฺตานิ เอกนิทานานิ. วิหารวคฺโค ทุติโย.

ตสฺสุทฺทานํ –

เทฺว วิหารา จ เสกฺโข จ, อุปฺปาทา อปเร ทุเว;
ปริสุทฺเธน เทฺว วุตฺตา, กุกฺกุฏาราเมน ตโยติ.

๓. มิจฺฉตฺตวคฺโค

๑. มิจฺฉตฺตสุตฺตํ

๒๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘มิจฺฉตฺตญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, สมฺมตฺตญฺจฯ ตํ สุณาถฯ กตมญฺจ , ภิกฺขเว, มิจฺฉตฺตํ? เสยฺยถิทํ – มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาสมาธิ ฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, มิจฺฉตฺตํฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สมฺมตฺตํ? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมฺมตฺต’’นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. อกุสลธมฺมสุตฺตํ

๒๒. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘อกุสเล จ โข, ภิกฺขเว, ธมฺเม เทเสสฺสามิ, กุสเล จ ธมฺเมฯ ตํ สุณาถฯ กตเม จ, ภิกฺขเว, อกุสลา ธมฺมา? เสยฺยถิทํ – มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาสมาธิฯ อิเม วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว, อกุสลา ธมฺมาฯ กตเม จ, ภิกฺขเว, กุสลา ธมฺมา ? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาสมาธิฯ อิเม วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว, กุสลา ธมฺมา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปฐมปฏิปทาสุตฺตํ

๒๓. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘มิจฺฉาปฏิปทญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, สมฺมาปฏิปทญฺจฯ ตํ สุณาถฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, มิจฺฉาปฏิปทา? เสยฺยถิทํ – มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, มิจฺฉาปฏิปทาฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, สมฺมาปฏิปทา? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมฺมาปฏิปทา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ทุติยปฏิปทาสุตฺตํ

๒๔. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘คิหิโน วาหํ, ภิกฺขเว, ปพฺพชิตสฺส วา มิจฺฉาปฏิปทํ น วณฺณมิฯ คิหิ วา, ภิกฺขเว, ปพฺพชิโต วา มิจฺฉาปฏิปนฺโน มิจฺฉาปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ นาราธโก โหติ ญายํ ธมฺมํ กุสลํ’’ฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, มิจฺฉาปฏิปทา? เสยฺยถิทํ – มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, มิจฺฉาปฏิปทาฯ คิหิโน วาหํ, ภิกฺขเว, ปพฺพชิตสฺส วา มิจฺฉาปฏิปทํ น วณฺณมิฯ คิหิ วา, ภิกฺขเว, ปพฺพชิโต วา มิจฺฉาปฏิปนฺโน มิจฺฉาปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ นาราธโก โหติ ญายํ ธมฺมํ กุสลํฯ

‘‘คิหิโน วาหํ, ภิกฺขเว, ปพฺพชิตสฺส วา สมฺมาปฏิปทํ วณฺณมิฯ คิหิ วา, ภิกฺขเว, ปพฺพชิโต วา สมฺมาปฏิปนฺโน สมฺมาปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ อาราธโก โหติ ญายํ ธมฺมํ กุสลํฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, สมฺมาปฏิปทา? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมฺมาปฏิปทาฯ คิหิโน วาหํ, ภิกฺขเว, ปพฺพชิตสฺส วา สมฺมาปฏิปทํ วณฺณมิฯ คิหิ วา, ภิกฺขเว , ปพฺพชิโต วา สมฺมาปฏิปนฺโน สมฺมาปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ อาราธโก โหติ ญายํ ธมฺมํ กุสล’’นฺติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมอสปฺปุริสสุตฺตํ

๒๕. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘อสปฺปุริสญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, สปฺปุริสญฺจ ฯ ตํ สุณาถฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, มิจฺฉาสงฺกโปฺป, มิจฺฉาวาโจ, มิจฺฉากมฺมโนฺต, มิจฺฉาอาชีโว, มิจฺฉาวายาโม, มิจฺฉาสติ, มิจฺฉาสมาธิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส’’ฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สมฺมาทิฎฺฐิโก โหติ, สมฺมาสงฺกโปฺป, สมฺมาวาโจ, สมฺมากมฺมโนฺต , สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยอสปฺปุริสสุตฺตํ

๒๖. สาวตฺถินิทานํฯ “อสปฺปุริสญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตรญฺจฯ สปฺปุริสญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ สปฺปุริเสน สปฺปุริสตรญฺจฯ ตํ สุณาถฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ มิจฺฉาทิฎฺฐิโก โหติ…เป…. มิจฺฉาสมาธิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส’’ฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ มิจฺฉาทิฎฺฐิโก โหติ…เป…. มิจฺฉาสมาธิ, มิจฺฉาญาณี, มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตโรฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สมฺมาทิฎฺฐิโก โหติ…เป…. สมฺมาสมาธิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโสฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สมฺมาทิฎฺฐิโก โหติ…เป…. สมฺมาสมาธิ, สมฺมาญาณี, สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโร’’ติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. กุมฺภสุตฺตํ

๒๗. สาวตฺถินิทานํ ฯ “เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, กุโมฺภ อนาธาโร สุปฺปวตฺติโย โหติ, สาธาโร ทุปฺปวตฺติโย โหติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, จิตฺตํ อนาธารํ สุปฺปวตฺติยํ โหติ, สาธารํ ทุปฺปวตฺติยํ โหติฯ โก จ, ภิกฺขเว, จิตฺตสฺส อาธาโร? อยเมว อริโย อฎฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฎฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อยํ จิตฺตสฺส อาธาโรฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, กุโมฺภ อนาธาโร สุปฺปวตฺติโย โหติ, สาธาโร ทุปฺปวตฺติโย โหติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, จิตฺตํ อนาธารํ สุปฺปวตฺติยํ โหติ, สาธารํ ทุปฺปวตฺติยํ โหตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. สมาธิสุตฺตํ

๒๘. สาวตฺถินิทานํฯ “อริยํ โว, ภิกฺขเว, สมฺมาสมาธึ เทเสสฺสามิ สอุปนิสํ สปริกฺขารํฯ ตํ สุณาถฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, อริโย สมฺมาสมาธิ สอุปนิโส สปริกฺขาโร? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฎฺฐิ…เป…. สมฺมาสติ [สมฺมาสมาธิ (สี. สฺยา. กํ. ก.)]ฯ ยา โข, ภิกฺขเว, อิเมหิ สตฺตหงฺเคหิ จิตฺตสฺส เอกคฺคตา สปริกฺขารตา [สปริกฺขตา (สี. ปี.)] – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อริโย สมฺมาสมาธิ สอุปนิโส อิติปิ สปริกฺขาโร อิติปี’’ติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. เวทนาสุตฺตํ

๒๙. สาวตฺถินิทานํฯ “ติโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, เวทนาฯ กตมา ติโสฺส? สุขา เวทนา, ทุกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสุขา เวทนา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ติโสฺส เวทนาฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริญฺญาย อริโย อฎฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพฯ กตโม อริโย อฎฺฐงฺคิโก ม

โคฺค? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิ ฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริญฺญาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. อุตฺติยสุตฺตํ

๓๐. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข อายสฺมา อุตฺติโย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ…เป…. เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อุตฺติโย ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิธ มยฺหํ, ภเนฺต, รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – ‘ปญฺจ กามคุณา วุตฺตา ภควตาฯ กตเม นุ โข ปญฺจ กามคุณา วุตฺตา ภควตา’’’ติ? ‘‘สาธุ สาธุ, อุตฺติย! ปญฺจิเม โข, อุตฺติย, กามคุณา วุตฺตา มยาฯ กตเม ปญฺจ? จกฺขุวิเญฺญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนิยา, โสตวิเญฺญยฺยา สทฺทา…เป…. ฆานวิเญฺญยฺยา คนฺธา… ชิวฺหาวิเญฺญยฺยา รสา… กายวิเญฺญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนิยา – อิเม โข, อุตฺติย, ปญฺจ กามคุณา วุตฺตา มยาฯ อิเมสํ โข, อุตฺติย, ปญฺจนฺนํ กามคุณานํ ปหานาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อิเมสํ โข, อุตฺติย, ปญฺจนฺนํ กามคุณานํ ปหานาย อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ ทสมํฯ

มิจฺฉตฺตวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

มิจฺฉตฺตํ อกุสลํ ธมฺมํ, ทุเว ปฏิปทาปิ จ;
อสปฺปุริเสน เทฺว กุมฺภ, สมาธิ เวทนุตฺติเยนาติฯ

๔. ปฏิปตฺติวโคฺค

๑. ปฐมปฏิปตฺติสุตฺตํ

๓๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘มิจฺฉาปฏิปตฺติญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, สมฺมาปฏิปตฺติญฺจ ฯ ตํ สุณาถฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, มิจฺฉาปฏิปตฺติ? เสยฺยถิทํ – มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, มิจฺฉาปฏิปตฺติฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, สมฺมาปฏิปตฺติ? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมฺมาปฏิปตฺตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยปฏิปตฺติสุตฺตํ

๓๒. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘มิจฺฉาปฏิปนฺนญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, สมฺมาปฏิปนฺนญฺจฯ ตํ สุณาถฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, มิจฺฉาปฏิปโนฺน? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ…เป…. มิจฺฉาสมาธิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว , มิจฺฉาปฏิปโนฺนฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, สมฺมาปฏิปโนฺน? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ…เป…. สมฺมาสมาธิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมฺมาปฏิปโนฺน’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. วิรทฺธสุตฺตํ

๓๓. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘เยสํ เกสญฺจิ, ภิกฺขเว, อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค วิรโทฺธ, วิรโทฺธ เตสํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามีฯ เยสํ เกสญฺจิ, ภิกฺขเว, อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค อารโทฺธ, อารโทฺธ เตสํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามีฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ เยสํ เกสญฺจิ, ภิกฺขเว, อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค วิรโทฺธ, วิรโทฺธ เตสํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามีฯ เยสํ เกสญฺจิ, ภิกฺขเว, อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค อารโทฺธ, อารโทฺธ เตสํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ปารงฺคมสุตฺตํ

๓๔. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘อฏฺฐิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารํ คมนาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม อฏฺฐ? เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารํ คมนาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ

อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

‘‘อปฺปกา เต มนุเสฺสสุ, เย ชนา ปารคามิโน;
อถายํ อิตรา ปชา, ตีรเมวานุธาวติฯ

‘‘เย จ โข สมฺมทกฺขาเต, ธเมฺม ธมฺมานุวตฺติโน;
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ, มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํฯ

‘‘กณฺหํ ธมฺมํ วิปฺปหาย, สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต;
โอกา อโนกมาคมฺม, วิเวเก ยตฺถ ทูรมํฯ

‘‘ตตฺราภิรติมิเจฺฉยฺย, หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน;
ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ, จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโตฯ

‘‘เยสํ สโมฺพธิยเงฺคสุ, สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ;
อาทานปฏินิสฺสเคฺค, อนุปาทาย เย รตา;
ขีณาสวา ชุติมโนฺต, เต โลเก ปรินิพฺพุตา’’ติฯ จตุตฺถํ;

๕. ปฐมสามญฺญสุตฺตํ

๓๕. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘สามญฺญญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, สามญฺญผลานิ จฯ ตํ สุณาถฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สามญฺญํ? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สามญฺญํฯ กตมานิ จ, ภิกฺขเว, สามญฺญผลานิ? โสตาปตฺติผลํ, สกทาคามิผลํ, อนาคามิผลํ, อรหตฺตผลํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว, สามญฺญผลานี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยสามญฺญสุตฺตํ

๓๖. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘สามญฺญญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, สามญฺญตฺถญฺจฯ ตํ สุณาถฯ กตมญฺจ โข, ภิกฺขเว, สามญฺญํ? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิ

ฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สามญฺญํฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, สามญฺญโตฺถ? โย โข, ภิกฺขเว, ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สามญฺญโตฺถ’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปฐมพฺรหฺมญฺญสุตฺตํ

๓๗. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘พฺรหฺมญฺญญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, พฺรหฺมญฺญผลานิ จฯ ตํ สุณาถฯ กตมญฺจ โข, ภิกฺขเว, พฺรหฺมญฺญํ? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมญฺญํฯ กตมานิ จ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมญฺญผลานิ ? โสตาปตฺติผลํ , สกทาคามิผลํ, อนาคามิผลํ, อรหตฺตผลํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมญฺญผลานี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยพฺรหฺมญฺญสุตฺตํ

๓๘. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘พฺรหฺมญฺญญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, พฺรหฺมญฺญตฺถญฺจฯ ตํ สุณาถฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมญฺญํ? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมญฺญํฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมญฺญโตฺถ? โย โข, ภิกฺขเว, ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมญฺญโตฺถ’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปฐมพฺรหฺมจริยสุตฺตํ

๓๙. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘พฺรหฺมจริยญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, พฺรหฺมจริยผลานิ จฯ ตํ สุณาถฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมจริยํ? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมจริยํฯ กตมานิ จ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมจริยผลานิ? โสตาปตฺติผลํ, สกทาคามิผลํ, อนาคามิผลํ, อรหตฺตผลํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมจริยผลานี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุติยพฺรหฺมจริยสุตฺตํ

๔๐. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘พฺรหฺมจริยญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, พฺรหฺมจริยตฺถญฺจฯ ตํ สุณาถฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมจริยํ? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมจริยํฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมจริยโตฺถ? โย โข, ภิกฺขเว, ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมจริยโตฺถ’’ติฯ ทสมํฯ

ปฏิปตฺติวโคฺค จตุโตฺถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ปฏิปตฺติ ปฏิปโนฺน จ, วิรทฺธญฺจ ปารํคมา;
สามเญฺญน จ เทฺว วุตฺตา, พฺรหฺมญฺญา อปเร ทุเว;
พฺรหฺมจริเยน เทฺว วุตฺตา, วโคฺค เตน ปวุจฺจตีติฯ

๕. อญฺญติตฺถิยเปยฺยาลวคฺโค

๑. ราควิราคสุตฺตํ

๔๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘สเจ โว, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุํ – ‘กิมตฺถิยํ, อาวุโส, สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ – ‘ราควิราคตฺถํ โข, อาวุโส, ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติฯ สเจ ปน โว, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุํ – ‘อตฺถิ ปนาวุโส, มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา ราควิราคายา’ติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ – ‘อตฺถิ โข, อาวุโส, มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา ราควิราคายา’ติฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, มคฺโค, กตมา จ ปฏิปทา ราควิราคาย ? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาสมาธิฯ อยํ, ภิกฺขเว, มคฺโค, อยํ ปฏิปทา ราควิราคายาติฯ เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒-๗. สํโยชนปฺปหานาทิสุตฺตฉกฺกํ

๔๒-๔๗. ‘‘สเจ โว, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุํ – ‘กิมตฺถิยํ, อาวุโส, สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ – ‘สํโยชนปฺปหานตฺถํ โข, อาวุโส, ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ…เป.… ‘อนุสยสมุคฺฆาตนตฺถํ โข, อาวุโส, ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ…เป.… ‘อทฺธานปริญฺญตฺถํ โข, อาวุโส, ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ…เป.… ‘อาสวานํ ขยตฺถํ โข, อาวุโส, ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ…เป.… ‘วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยตฺถํ โข, อาวุโส, ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ…เป.… ‘ญาณทสฺสนตฺถํ โข, อาวุโส, ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ…เป.…ฯ สตฺตมํฯ

๘. อนุปาทาปรินิพฺพานสุตฺตํ

๔๘. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘สเจ โว, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุํ – ‘กิมตฺถิยํ, อาวุโส, สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ – ‘อนุปาทาปรินิพฺพานตฺถํ โข, อาวุโส, ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’ติฯ สเจ ปน โว, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุํ – ‘อตฺถิ ปนาวุโส, มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา อนุปาทาปรินิพฺพานายา’ติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ – ‘อตฺถิ โข, อาวุโส, มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา อนุปาทาปรินิพฺพานายา’ติ ฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, มคฺโค, กตมา จ ปฏิปทา อนุปาทาปรินิพฺพานาย? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาสมาธิฯ อยํ, ภิกฺขเว, มคฺโค, อยํ ปฏิปทา อนุปาทาปรินิพฺพานายาติฯ เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถา’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

อญฺญติตฺถิยเปยฺยาลวคฺโค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

วิราคสํโยชนํ อนุสยํ, อทฺธานํ อาสวา ขยา;

วิชฺชาวิมุตฺติญาณญฺจ, อนุปาทาย อฏฺฐมีฯ

๖. สูริยเปยฺยาลวคฺค

๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ

๔๙. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘สูริยสฺส, ภิกฺขเว, อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – อรุณุคฺคํ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว , ภิกฺขุโน อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ…เป…. สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒-๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ

๕๐-๕๔. ‘‘สูริยสฺส, ภิกฺขเว, อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – อรุณุคฺคํ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – สีลสมฺปทาฯ สีลสมฺปนฺนเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ… ยทิทํ – ฉนฺทสมฺปทา… ยทิทํ – อตฺตสมฺปทา… ยทิทํ – ทิฏฺฐิสมฺปทา… ยทิทํ – อปฺปมาทสมฺปทา…ฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ

๕๕. ‘‘สูริยสฺส , ภิกฺขเว, อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – อรุณุคฺคํ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมฺมิตฺตํ, ยทิทํ – โยนิโสมนสิการสมฺปทาฯ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปโนฺน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ…เป…. สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปโนฺน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ

๕๖. ‘‘สูริยสฺส , ภิกฺขเว, อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – อรุณุคฺคํ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ , ยทิทํ – กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ…เป…. สมฺ

มาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี''ติฯ ปฐมํฯ

๒-๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ

๕๗-๖๑. ''สูริยสฺส , ภิกฺขเว, อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – อรุณุคฺคํ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – สีลสมฺปทา…เป…. ยทิทํ – ฉนฺทสมฺปทา…เป…. ยทิทํ – อตฺตสมฺปทา…เป…. ยทิทํ – ทิฏฺฐิสมฺปทา…เป…. ยทิทํ – อปฺปมาทสมฺปทา…เป….ฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ

๖๒. ''ยทิทํ – โยนิโสมนสิการสมฺปทาฯ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี''ติฯ สตฺตมํฯ

สูริยเปยฺยาลวคฺโค ฉฏฺโฐฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

กลฺยาณมิตฺตํ สีลญฺจ, ฉนฺโท จ อตฺตสมฺปทา;
ทิฏฺฐิ จ อปฺปมาโท จ, โยนิโส ภวติ สตฺตมํฯ

๗. เอกธมฺมเปยฺยาลวคฺโค

๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ

๖๓. สาวตฺถินิทานํ ฯ ''เอกธมฺโม, ภิกฺขเว, พหูปกาโร อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทายฯ กตโม เอกธมฺโม? ยทิทํ – กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี''ติฯ ปฐมํฯ

๒-๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ

๖๔-๖๘. ‘‘เอกธมฺมํ, ภิกฺขเว, พหูปกาโร อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทายฯ กตโม เอกธมฺโม? ยทิทํ – สีลสมฺปทา…เป.… ยทิทํ – ฉนฺทสมฺปทา…เป.… ยทิทํ – อตฺตสมฺปทา…เป.… ยทิทํ – ทิฏฺฐิสมฺปทา…เป.… ยทิทํ – อปฺปมาทสมฺปทา…เป.…ฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ

๖๙. ‘‘ยทิทํ – โยนิโสมนสิการสมฺปทาฯ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ…เป.… สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ

๗๐. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘เอกธมฺมํ, ภิกฺขเว, พหูปกาโร อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทายฯ กตโม เอกธมฺโม? ยทิทํ – กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ…เป.… สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒-๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ

๗๑-๗๕. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘เอกธมฺมํ, ภิกฺขเว, พหูปกาโร อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทายฯ กตโม เอกธมฺโม? ยทิทํ – สีลสมฺปทา…เป.… ยทิทํ – ฉนฺทสมฺปทา…เป.… ยทิทํ – อตฺตสมฺปทา…เป.… ยทิทํ – ทิฏฺฐิสมฺปทา…เป.… ยทิทํ – อปฺปมาทสมฺปทา…เป.…ฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ

๗๖. ‘‘ยทิทํ – โยนิโสมนสิการสมฺปทาฯ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ…เป.… สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

เอกธมฺมเปยฺยาลวคฺโค สตฺตโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

กลฺยาณมิตฺตํ สีลญฺจ, ฉนฺท จ อตฺตสมฺปทา;
ทิฏฺฐิ จ อปฺปมาโท จ, โยนิโส ภวติ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยเอกธมฺมเปยฺยาลวคฺค

๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ

๗๗. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘นาหํ, ภิกฺขเว, อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปโนฺน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, ยถยิทํ, ภิกฺขเว, กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒-๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ

๗๘-๘๒. ‘‘นาหํ, ภิกฺขเว, อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปโนฺน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, ยถยิทํ , ภิกฺขเว, สีลสมฺปทา…เป.… ยถยิทํ, ภิกฺขเว, ฉนฺทสมฺปทา…เป.… ยถยิทํ, ภิกฺขเว, อตฺตสมฺปทา…เป.… ยถยิทํ, ภิกฺขเว, ทิฏฺฐิสมฺปทา…เป.… ยถยิทํ, ภิกฺขเว, อปฺปมาทสมฺปทา…เป.…ฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ

๘๓. ‘‘ยถยิทํ , ภิกฺขเว, โยนิโสมนสิการสมฺปทาฯ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปโนฺน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปโนฺน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ

๘๔. ‘‘นาหํ , ภิกฺขเว, อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปโนฺน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, ยถยิทํ, ภิกฺขเว, กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒-๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ

๘๕-๘๙. ‘‘นาหํ, ภิกฺขเว, อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, ยถยิทํ, ภิกฺขเว, สีลสมฺปทา…เป.… ยถยิทํ, ภิกฺขเว, ฉนฺทสมฺปทา…เป.… ยถยิทํ, ภิกฺขเว, อตฺตสมฺปทา…เป.… ยถยิทํ , ภิกฺขเว, ทิฏฺฐิสมฺปทา…เป.… ยถยิทํ, ภิกฺขเว, อปฺปมาทสมฺปทา…เป.…ฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ

๙๐. ‘‘ยถยิทํ, ภิกฺขเว, โยนิโสมนสิการสมฺปทาฯ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ เอวํ โข , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

ทุติยเอกธมฺมเปยฺยาลวคฺโค อฏฺฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

> กลฺยาณมิตฺตํ สีลญฺจ, ฉนฺโท จ อตฺตสมฺปทา;
> ทิฏฺฐิ จ อปฺปมาโท จ, โยนิโส ภวติ สตฺตมํฯ

๑. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑. ปฐมปาจีนนินฺนสุตฺตํ

๙๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว , ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ปฐมํฯ

๒-๕. ทุติยาทิปาจีนนินฺนสุตฺตจตุกฺกํ

๙๒-๙๕. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยมุนา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว…เป.… เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, อจิรวตี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว…เป.… เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สรภู นที ปาจีนนินฺนา ปาจีน

โปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว…เป…. เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, มหี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว…เป….ฯ ปญฺจมํฯ

๖. ฉฏฺฐปาจีนนินฺนสุตฺตํ

๙๖. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ยา กาจิมา มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา, ยมุนา, อจิรวตี, สรภู, มหี, สพฺพา ตา ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๑. ปฐมสมุทฺทนินฺนสุตฺตํ

๙๗. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, คงฺคา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ปฐมํฯ

๒-๖. ทุติยาทิสมุทฺทนินฺนสุตฺตปญฺจกํ

๙๘-๑๐๒. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยมุนา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อจิรวตี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, สรภู นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยา กาจิมา มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา, ยมุนา, อจิรวตี, สรภู, มหี, สพฺพา ตา สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ฉ ปาจีนโต นินฺนา, ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต;
เอเต เทฺว ฉ ทฺวาทส โหนฺติ, วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ;
คงฺคาเปยฺยาลี ปาจีนนินฺนวาจนมคฺคี, วิเวกนิสฺสิตํ ทฺวาทสกี ปฐมกีฯ

๒. ทุติยคงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑. ปฐมปาจีนนินฺนสุตฺตํ

๑๐๓. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ปฐมํฯ

๒-๖. ทุติยาทิปาจีนนินฺนสุตฺตปญฺจกํ

๑๐๔. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ยมุนา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป.… ทุติยํฯ

๑๐๕. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อจิรวตี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป.… ตติยํฯ

๑๐๖. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สรภู นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป.… จตุตฺถํฯ

๑๐๗. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป.… ปญฺจมํฯ

๑๐๘. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยา กาจิมา มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา, ยมุนา, อจิรวตี, สรภู, มหี, สพฺพา ตา ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป.… ฉฏฺฐํฯ

๑. ปฐมสมุทฺทนินฺนสุตฺตํ

๑๐๙. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, คงฺคา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺ

พานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร''ติฯ ปฐมํฯ

๒-๖. ทุติยาทิสมุทฺทนินฺนสุตฺตปญฺจกํ

๑๑๐. ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยมุนา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. ทุติยํฯ

๑๑๑. ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อจิรวตี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. ตติยํฯ

๑๑๒. ''เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, สรภู นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. จตุตฺถํฯ

๑๑๓. ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. ปญฺจมํฯ

๑๑๔. ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยา กาจิมา มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา, ยมุนา, อจิรวตี, สรภู, มหี, สพฺพา ตา สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร''ติฯ ฉฏฺฐํฯ

(ราควินยทฺวาทสกี ทุติยกี สมุทฺทนินฺนนฺติ)ฯ

๑. ปฐมปาจีนนินฺนสุตฺตํ

๑๑๕. ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร''ติฯ ปฐมํฯ

๒-๖. ทุติยาทิปาจีนนินฺนสุตฺตปญฺจกํ

๑๑๖. เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ยมุนา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอว เมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. ทุติยํฯ

๑๑๗. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อจิรวตี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. ตติยํฯ

๑๑๘. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สรภู นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอว เมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. จตุตฺถํฯ

๑๑๙. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. ปญฺจมํฯ

๑๒๐. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยา กาจิมา มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา, ยมุนา, อจิรวตี, สรภู, มหี, สพฺพา ตา ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. ฉฏฺฐํฯ

๑. ปฐมสมุทฺทนินฺนสุตฺตํ

๑๒๑. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, คงฺคา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ปฐมํฯ

๒-๖. ทุติยาทิสมุทฺทนินฺนสุตฺตปญฺจกํ

๑๒๒-๑๒๖. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยมุนา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อจิรวตี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สรภู นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยา กาจิมา มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา , ยมุนา, อจิรวตี, สรภู, มหี, สพฺพา ตา สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

(อมโตคธทฺวาทสกี ตติยกี)ฯ

๑. ปฐมปาจีนนินฺนสุตฺตํ

๑๒๗. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ…เป…. สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ปฐมํฯ

๒-๖. ทุติยาทิปาจีนนินฺนสุตฺตปญฺจกํ

๑๒๘-๑๓๒. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ยมุนา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อจิรวตี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สรภู นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ…เป…. เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยา กาจิมา มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา, ยมุนา, อจิรวตี, สรภู, มหี, สพฺพา ตา ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ…เป…. สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๑. ปฐมสมุทฺทนินฺนสุตฺตํ

๑๓๓. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, คงฺคา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ…เป…. สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ปฐมํฯ

๒-๖. ทุติยาทิสมุทฺทนินฺนสุตฺตปญฺจกํ

๑๓๔-๑๓๘. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ยมุนา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ...เป.... เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, อจิรวตี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ...เป.... เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สรภู นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ...เป.... เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ...เป.... เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยา กาจิมา มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา, ยมุนา, อจิรวตี สรภู, มหี, สพฺพา ตา สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ...เป.... สมฺมาสมาธึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

(คงฺคาเปยฺยาลี)ฯ

ทุติยคงฺคาเปยฺยาลวคฺโค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ฉ ปาจีนโต นินฺนา, ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต;
เอเต เทฺว ฉ ทฺวาทส โหนฺติ, วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ;
นิพฺพานนินฺโน ทฺวาทสกี, จตุตฺถกี ฉฏฺฐา นวกีฯ

๕. อปฺปมาทเปยฺยาลวคฺโค

๑. ตถาคตสุตฺตํ

๑๓๙. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘ยาวตา, ภิกฺขเว, สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา [ทิปทา (สี.)] วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา [พหุปทา (?)] วา รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญีนาสญฺญิโน วา, ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สเพฺพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา; อปฺปมาโท เตสํ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตสฺเสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ...เป.... สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ

‘‘ยาวตา, ภิกฺขเว, สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วา รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญีนาสญฺญิโน วา, ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สเพฺพ เต อปฺปมาทมูลกา

อปฺปมาทสโมสรณา; อปฺปมาโท เตสํ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ

‘‘ยาวตา, ภิกฺขเว, สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วา รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญีนาสญฺญิโน วา, ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สเพฺพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา; อปฺปมาโท เตสํ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ

‘‘ยาวตา , ภิกฺขเว, สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วา รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญีนาสญฺญิโน วา, ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สเพฺพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา; อปฺปมาโท เตสํ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปทสุตฺตํ

๑๔๐. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ยานิ กานิจิ ชงฺคลานํ ปาณานํ ปทชาตานิ, สพฺพานิ ตานิ หตฺถิปเท สโมธานํ คจฺฉนฺติ; หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – มหนฺตตฺเตน; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สเพฺพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา; อปฺปมาโท เตสํ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป.… เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓-๗. กูฏาทิสุตฺตปญฺจกํ

๑๔๑. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, กูฏาคารสฺส ยา กาจิ โคปานสิโย สพฺพา ตา กูฏงฺคมา กูฏนินฺนา กูฏสโมสรณา; กูฏํ ตาสํ อคฺคมกฺขายติ ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว…เป…. ตติยํฯ

๑๔๒. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, เย เกจิ มูลคนฺธา, กาฬานุสาริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว…เป…. จตุตฺถํฯ

๑๔๓. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, เย เกจิ สารคนฺธา, โลหิตจนฺทนํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว…เป…. ปญฺจมํฯ

๑๔๔. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เย เกจิ ปุปฺผคนฺธา, วสฺสิกํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว…เป…. ฉฏฺฐํฯ

๑๔๕. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เย เกจิ กุฏฺฏราชาโน, สเพฺพ เต รญฺโญ จกฺกวตฺติสฺส อนุยนฺตา ภวนฺติ, ราชา เตสํ จกฺกวตฺติ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว…เป…. สตฺตมํฯ

๘-๑๐. จนฺทิมาทิสุตฺตตติยกํ

๑๔๖. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ยา กาจิ ตารกรูปานํ ปภา, สพฺพา ตา จนฺทิมปฺปภาย [จนฺทิมาปภาย (สฺยา. ก.)] กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสึ, จนฺทปฺปภา ตาสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว…เป…. อฏฺฐมํฯ

๑๔๗. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สรทสมเย วิทฺธ วิคตวลาหเก เทเว อาทิโจฺจ นภํ อพฺภุสฺสกฺกมาโน สพฺพํ อากาสคตํ ตมคตํ อภิวิหจฺจ ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจติ จ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว…เป…. นวมํฯ

๑๔๘. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ยานิ กานิจิ ตนฺตาวุตานํ วตฺถานํ, กาสิกวตฺถํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สเพฺพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา; อปฺปมาโท เตสํ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว , ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปมโตฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปมโตฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ ทสมํฯ

(ยทปิ ตถาคตํ, ตทปิ วิตฺถาเรตพฺพํ)ฯ

อปฺปมาทเปยฺยาลวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ตถาคตํ ปทํ กูฏํ, มูลํ สาโร จ วสฺสิกํ;
ราชา จนฺทิมสูริยา จ, วเตฺถน ทสมํ ปทํฯ

๖. พลกรณียวโคฺค

๑. พลสุตฺตํ

๑๔๙. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เย เกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กรียนฺติ, สเพฺพ เต ปถวึ นิสฺสาย ปถวิยํ ปติฏฺฐาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมนฺตา กรียนฺติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป.… เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ

(ปรคงฺคาเปยฺยาลีวณฺณิยโต ปริปุณฺณสุตฺตนฺติ วิตฺถารมคฺคี)ฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, เย เกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กรียนฺติ, สเพฺพ เต ปถวึ นิสฺสาย ปถวิยํ ปติฏฺฐาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมนฺตา กรียนฺติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติฯ กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, เย เกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กรียนฺติ, สเพฺพ เต ปถวึ นิสฺสาย ปถวิยํ ปติฏฺฐาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมนฺตา กรียนฺติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, เย เกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กรียนฺติ, สเพฺพ เต ปถวึ นิสฺสาย ปถวิยํ ปติฏฺฐาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมนฺตา กรียนฺติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. พีชสุตฺตํ

๑๕๐. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เย เกจิเม พีชคามภูตคามา วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชนฺติ, สเพฺพ เต ปถวึ นิสฺสาย ปถวิยํ ปติฏฺฐาย เอวเมเต พีชคามภูตคามา วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชนฺติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเว

โนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ ปาปุณาติ ธมฺเมสุฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ ปาปุณาติ ธมฺเมสุ? อิธ, ภิกฺขเว , ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ ปาปุณาติ ธมฺเมสู''ติฯ ทุติยํฯ

๓. นาคสุตฺตํ

๑๕๑. ''เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, หิมวนฺตํ ปพฺพตราชํ นิสฺสาย นาคา กายํ วเฑฺฒนฺติ, พลํ คาเหนฺติ; เต ตตฺถ กายํ วเฑฺฒตฺวา พลํ คาเหตฺวา กุโสเพฺภ โอตรนฺติ, กุโสเพฺภ [กุสฺสุเพฺภ (สี. สฺยา.), กุสุเพฺภ (ปี. ก.)] โอตริตฺวา มหาโสเพฺภ โอตรนฺติ, มหาโสเพฺภ โอตริตฺวา กุนฺนทิโย โอตรนฺติ, กุนฺนทิโย โอตริตฺวา มหานทิโย โอตรนฺติ, มหานทิโย โอตริตฺวา มหาสมุทฺทํ [มหาสมุทฺทสาครํ (สพฺพตฺถ) สํ. นิ. ๒.๒๓] โอตรนฺติ, เต ตตฺถ มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ อาปชฺชนฺติ กาเยน; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณาติ ธมฺเมสุฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณาติ ธมฺเมสุ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณาติ ธมฺเมสู''ติฯ ตติยํฯ

๔. รุกฺขสุตฺตํ

๑๕๒. ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รุโกฺข ปาจีนนิโนฺน ปาจีนโปโณ ปาจีนปพฺภาโรฯ โส มูลจฺฉิโนฺน [มูลจฺฉิเนฺท กเต (สฺยา.)] กตเมน ปปเตยฺยา''ติ? ''เยน , ภเนฺต, นิโนฺน เยน โปโณ เยน ปพฺภาโร''ติฯ ''เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร''ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. กุมฺภสุตฺตํ

๑๕๓. ''เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, กุโมฺภ นิกฺกุโชฺช วมเตว อุทกํ, โน ปจฺจาวมติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต วมเตว ปาปเก อกุสเล ธเมฺม, โน ปจฺจาวมติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต วมเตว ปาปเก อกุสเล ธเมฺม, โน ปจฺจาวมติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. สมฺ

มาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป.… เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต วมเตว ปาปเก อกุสเล ธมฺเม, โน ปจฺจาวมตี''ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. สูกสุตฺตํ

๑๕๔. ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สาลิสูกํ วา ยวสูกํ วา สมฺมาปณิหิตํ หเตฺถน วา ปาเทน วา อกฺกนฺตํ หตฺถํ วา ปาทํ วา ภินฺทิสฺสติ โลหิตํ วา อุปฺปาเทสฺสตีติ – ฐานเมตํ วิชฺชติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? สมฺมาปณิหิตตฺตา, ภิกฺขเว, สูกสฺสฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาปณิหิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณิหิตาย มคฺคภาวนาย อวิชฺชํ ภินฺทิสฺสติ, วิชฺชํ อุปฺปาเทสฺสติ, นิพฺพานํ สจฺฉิกริสฺสตีติ – ฐานเมตํ วิชฺชติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? สมฺมาปณิหิตตฺตา, ภิกฺขเว, ทิฏฺฐิยาฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาปณิหิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณิหิตาย มคฺคภาวนาย อวิชฺชํ ภินฺทติ, วิชฺชํ อุปฺปาเทติ, นิพฺพานํ สจฺฉิกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป.… เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาปณิหิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณิหิตาย มคฺคภาวนาย อวิชฺชํ ภินฺทติ, วิชฺชํ อุปฺปาเทติ, นิพฺพานํ สจฺฉิกโรตี''ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. อากาสสุตฺตํ

๑๕๕. ''เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, อากาเส วิวิธา วาตา วายนฺติ – ปุรตฺถิมาปิ วาตา วายนฺติ, ปจฺฉิมาปิ วาตา วายนฺติ, อุตฺตราปิ วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณาปิ วาตา วายนฺติ, สรชาปิ วาตา วายนฺติ, อรชาปิ วาตา วายนฺติ, สีตาปิ วาตา วายนฺติ, อุณฺหาปิ วาตา วายนฺติ, ปริตฺตาปิ วาตา วายนฺติ, อธิมตฺตาปิ วาตา วายนฺติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโต จตฺตาโรปิ สติปฏฺฐานา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, จตฺตาโรปิ สมฺมปฺปธานา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, จตฺตาโรปิ อิทฺธิปาทา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, ปญฺจปิ อินฺทฺริยานิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, ปญฺจปิ พลานิ ภาวนาปริปูรึ คจฺฉนฺติ, สตฺตปิ โพชฺฌงฺคา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโต จตฺตาโรปิ สติปฏฺฐานา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, จตฺตาโรปิ สมฺมปฺปธานา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, จตฺตาโรปิ อิทฺธิปาทา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, ปญฺจปิ อินฺทฺริยานิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, ปญฺจปิ พลานิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, สตฺตปิ โพชฺฌงฺคา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป.… เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโต จตฺตาโรปิ สติปฏฺฐานา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, จตฺตาโรปิ สมฺมปฺปธานา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, จตฺตาโรปิ อิทฺธิปาทา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, ปญฺจปิ อินฺทฺริยานิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, ปญฺจปิ พลานิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, สตฺตปิ โพชฺฌงฺคา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺตี''ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ปฐมเมฆสุตฺตํ

๑๕๖. ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, คิมฺหานํ ปจฺฉิเม มาเส อูหตํ รโชชลฺลํ, ตเมนํ มหาอกาลเมโฆ ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ

มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต อุปฺปนฺนุปฺปเนฺน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต อุปฺปนฺนุปฺปเนฺน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมตี''ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ทุติยเมฆสุตฺตํ

๑๕๗. ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อุปฺปนฺนํ มหาเมฆํ, ตเมนํ มหาวาโต อนฺตราเยว อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต อุปฺปนฺนุปฺปเนฺน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม อนฺตราเยว อนฺตรธาเปติ วูปสเมติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต อุปฺปนฺนุปฺปเนฺน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม อนฺตราเยว อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต อุปฺปนฺนุปฺปเนฺน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม อนฺตราเยว อนฺตรธาเปติ วูปสเมตี''ติฯ นวมํฯ

๑๐. นาวาสุตฺตํ

๑๕๘. ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สามุทฺทิกาย นาวาย เวตฺตพนฺธนพนฺธาย ฉ มาสานิ อุทเก ปริยาทาย [ปริยาตาย (ก.), ปริยาหตาย (?)] เหมนฺติเกน ถลํ อุกฺขิตฺตาย วาตาตปปเรตานิ พนฺธนานิ ตานิ ปาวุสฺสเกน เมเฆน อภิปฺปวุฏฺฐานิ อปฺปกสิเรเนว ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺติ, ปูติกานิ ภวนฺติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโต อปฺปกสิเรเนว สํโยชนานิ ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺติ, ปูติกานิ ภวนฺติ ฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโต อปฺปกสิเรเนว สํโยชนานิ ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺติ, ปูติกานิ ภวนฺติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโต อปฺปกสิเรเนว สํโยชนานิ ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺติ, ปูติกานิ ภวนฺตี''ติฯ ทสมํฯ

๑๑. อาคนฺตุกสุตฺตํ

๑๕๙. ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อาคนฺตุกาคารํฯ ตตฺถ ปุรตฺถิมายปิ ทิสาย อาคนฺตฺวา วาสํ กเปฺปนฺติ, ปจฺฉิมายปิ ทิสาย อาคนฺตฺวา วาสํ กเปฺปนฺติ, อุตฺตรายปิ ทิสาย อาคนฺตฺวา วาสํ กเปฺปนฺติ, ทกฺขิณายปิ ทิสาย อาคนฺตฺวา วาสํ กเปฺปนฺติ, ขตฺติยาปิ อาคนฺตฺวา วาสํ กเปฺปนฺติ, พฺราหฺมณาปิ อาคนฺตฺวา วาสํ กเปฺปนฺติ, เวสฺสาปิ อาคนฺตฺวา วาสํ กเปฺปนฺติ, สุทฺทาปิ อาคนฺตฺวา วาสํ กเปฺปนฺติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวโนฺต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโนฺต เย ธมฺมา อภิญฺญา ปริเญฺญยฺยา, เต ธเมฺม อภิญฺญา ปริชานาติ , เย ธมฺมา อภิญฺญา ปหาตพฺพา, เต ธเมฺม อภิญฺญา ปชหติ, เย ธมฺมา อภิญฺญา สจฺฉิกาตพฺพา, เต ธเมฺม อภิญฺญา สจฺฉิกโรติ, เย ธมฺมา อภิญฺญา ภาเวตพฺพา, เต ธเมฺม อภิญฺญา ภาเวติฯ

“กตเม จ, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา ปริเญฺญยฺยา? ปญฺจุปาทานกฺขนฺธาติสฺส วจนียํฯ กตเม ปญฺจ? เสยฺยถิทํ – รูปุปาทานกฺขนฺโธ…เป…. วิญฺญาณุปาทานกฺขนฺโธฯ อิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา ปริเญฺญยฺยาฯ กตเม จ, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา ปหาตพฺพา? อวิชฺชา จ ภวตณฺหา จ – อิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา ปหาตพฺพาฯ กตเม จ, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา สจฺฉิกาตพฺพา? วิชฺชา จ วิมุตฺติ จ – อิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา สจฺฉิกาตพฺพาฯ กตเม จ, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา ภาเวตพฺพา? สมโถ จ วิปสฺสนา จ – อิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา ภาเวตพฺพาฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต, เย ธมฺมา อภิญฺญา ปริเญฺญยฺยา เต ธมฺเม อภิญฺญา ปริชานาติ…เป…. เย ธมฺมา อภิญฺญา ภาเวตพฺพา, เต ธมฺเม อภิญฺญา ภาเวติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต เย ธมฺมา อภิญฺญา ปริเญฺญยฺยา, เต ธมฺเม อภิญฺญา ปริชานาติ, เย ธมฺมา อภิญฺญา ปหาตพฺพา, เต ธมฺเม อภิญฺญา ปชหติ, เย ธมฺมา อภิญฺญา สจฺฉิกาตพฺพา, เต ธมฺเม อภิญฺญา สจฺฉิกโรติ, เย ธมฺมา อภิญฺญา ภาเวตพฺพา, เต ธมฺเม อภิญฺญา ภาเวตี’’ติฯ เอกาทสมํฯ

๑๒. นทีสุตฺตํ

๑๖๐. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภาราฯ อถ มหาชนกาโย อาคจฺเฉยฺย กุทฺทาล-ปิฏกํ อาทาย – ‘มยํ อิมํ คงฺคํ นทึ ปจฺฉานินฺนํ กริสฺสาม ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภาร’นฺติฯ ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, อปิ นุ โส มหาชนกาโย คงฺคํ นทึ ปจฺฉานินฺนํ กเรยฺย ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภาร’’นฺติ? ‘‘โน เหตํ, ภนฺเต’’ฯ ‘‘ตํ กิสฺส เหตุ’’? ‘‘คงฺคา, ภนฺเต, นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภาราฯ สา น สุกรา ปจฺฉานินฺนํ กาตุํ ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภารํฯ ยาวเทว ปน โส มหาชนกาโย กิลมถสฺส วิฆาตสฺส ภาคี อสฺสา’’ติฯ ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุํ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺตํ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺตํ ราชาโน วา ราชมหามตฺตา วา มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา ญาติสาโลหิตา วา โภเคหิ อภิหฏฺฐุํ ปวาเรยฺยุํ – ‘เอหโมฺภ ปุริส, กึ เต อิเม กาสาวา อนุทหนฺติ, กึ มุณฺฑ กปาลมนุสํจรสิ! เอหิ, หีนายาวตฺติตฺวา โภเค จ ภุญฺชสฺสุ, ปุญฺญานิ จ กโรหี’ติฯ โส วต, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสตีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยญฺหิ ตํ, ภิกฺขเว, จิตฺตํ ทีฆรตฺตํ วิเวกนินฺนํ วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารํ ตํ วต หีนายาวตฺติสฺสตีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตี’’ติฯ (ยทปิ พลกรณียํ, ตทปิ วิตฺถาเรตพฺพํฯ) ทฺวาทสมํฯ

พลกรณียวโคฺค ฉฏฺโฐฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

พลํ พีชญฺจ นาโค จ, รุโกฺข กุมฺเภน สูกิยา;
อากาเสน จ เทฺว เมฆา, นาวา อาคนฺตุกา นทีติฯ

๗. เอสนาวโคฺค

๑. เอสนาสุตฺตํ

๑๖๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘ติโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, เอสนาฯ กตมา ติโสฺส? กาเมสนา, ภเวสนา, พฺรหฺมจริเยสนา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ติโสฺส เอสนาฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป…. สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ

‘‘ติโสฺส อิมา โข, ภิกฺขเว, เอสนาฯ กตมา ติโสฺส? กาเมสนา, ภเวสนา, พฺรหฺมจริเยสนา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ติโสฺส เอสนาฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ…เป…. สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ

‘‘ติโสฺส อิมา โข, ภิกฺขเว, เอสนาฯ กตมา ติโสฺส? กาเมสนา, ภเวสนา, พฺรหฺมจริเยสนา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ติโสฺส เอสนาฯ อิมาสํ โข , ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ…เป…. สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ

‘‘ติโสฺส อิมา โข, ภิกฺขเว, เอสนาฯ กตมา ติโสฺส? กาเมสนา, ภเวสนา, พฺรหฺมจริเยสนา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ติโสฺส เอสนาฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ…เป…. สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ

‘‘ติโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, เอสนาฯ กตมา ติโสฺส? กาเมสนา, ภเวสนา, พฺรหฺมจริเยสนา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ติโสฺส เอสนาฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เอสนานํ ปริญฺญาย…เป…. อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ (ยทปิ อภิญฺญา, ตทปิ ปริญฺญาย วิตฺถาเรตพฺพํฯ)

‘‘ติโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, เอสนาฯ กตมา ติโสฺส? กาเมสนา, ภเวสนา, พฺรหฺมจริเยสนา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ติโสฺส เอสนาฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เอสนานํ ปริกฺขยาย…เป…. อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ (ยทปิ อภิญฺญา, ตทปิ ปริกฺขยาย วิตฺถาเรตพฺพํฯ)

‘‘ติโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, เอสนาฯ กตมา ติโสฺส? กาเมสนา, ภเวสนา, พฺรหฺมจริเยสนา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ติโสฺส เอสนาฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เอสนานํ ปหานาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ…เป…. สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺค

ปริณามึ…เป…. อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เอสนานํ ปหานาย อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ (ยทปิ อภิญฺญา, ตทปิ ปหานาย วิตฺถาเรตพฺพํฯ) ปฐมํฯ

๒. วิธาสุตฺตํ

๑๖๒. ‘‘ติโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, วิธาฯ กตมา ติโสฺส? ‘เสโยฺยหมสฺมี’ติ วิธา, ‘สทิโสหมสฺมี’ติ วิธา, ‘หีโนหมสฺมี’ติ วิธา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ติโสฺส วิธาฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ วิธานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ…เป…. สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. อิมาสํ โข, ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ วิธานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ (ยถา เอสนา, เอวํ วิตฺถาเรตพฺพํ)ฯ ทุติยํฯ

๓. อาสวสุตฺตํ

๑๖๓. ‘‘ตโยเม, ภิกฺขเว, อาสวาฯ กตเม ตโย? กามาสโว, ภวาสโว, อวิชฺชาสโว – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย อาสวาฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ติณฺณนฺนํ อาสวานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป…. อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ภวสุตฺตํ

๑๖๔. ‘‘ตโยเม, ภิกฺขเว, ภวาฯ กตเม ตโย? กามภโว , รูปภโว, อรูปภโว – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ภวาฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ติณฺณนฺนํ ภวานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป…. อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ทุกฺขตาสุตฺตํ

๑๖๕. ‘‘ติโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, ทุกฺขตาฯ กตมา ติโสฺส? ทุกฺขทุกฺขตา, สงฺขารทุกฺขตา, วิปริณามทุกฺขตา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ติโสฺส ทุกฺขตาฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ ทุกฺขตานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป…. อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ขิลสุตฺตํ

๑๖๖. ‘‘ตโยเม , ภิกฺขเว, ขิลาฯ กตเม ตโย? ราโค ขิโล, โทโส ขิโล, โมโห ขิโล – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ขิลาฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ติณฺณนฺนํ ขิลานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป…. อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. มลสุตฺตํ

๑๖๗. ‘‘ตีณิมานิ, ภิกฺขเว, มลานิฯ กตมานิ ตีณิ? ราโค มลํ, โทโส มลํ, โมโห มลํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ตีณิ มลานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ติณฺณนฺนํ มลานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป…. อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. นีฆสุตฺตํ

๑๖๘. ‘‘ตโยเม, ภิกฺขเว, นีฆาฯ กตเม ตโย? ราโค นีโฆ, โทโส นีโฆ, โมโห นีโฆ – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย นีฆาฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ติณฺณนฺนํ นีฆานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป.… อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพ’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. เวทนาสุตฺตํ

๑๖๙. ‘‘ติสฺโส อิมา, ภิกฺขเว, เวทนาฯ กตมา ติสฺโส? สุขา เวทนา, ทุกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสุขา เวทนา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ติสฺโส เวทนาฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เวทนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป.… อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพ’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ตณฺหาสุตฺตํ

๑๗๐. ‘‘ติสฺโส อิมา, ภิกฺขเว, ตณฺหาฯ กตมา ติสฺโส? กามตณฺหา, ภวตณฺหา, วิภวตณฺหา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ติสฺโส ตณฺหาฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ ตณฺหานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป.… อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค? อิธ, ภิกฺขเว , ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ…เป.… สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ ตณฺหานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป.… อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพ’’ติฯ ทสมํฯ

๑๑. ตสินาสุตฺตํ

๑๗๑. ‘‘ติสฺโส อิมา, ภิกฺขเว, ตสินาฯ กตมา ติสฺโส? กามตสินา, ภวตสินา, วิภวตสินาฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ ตสินานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป.… ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ…เป.… อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ…เป.… นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ ตสินานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป.… อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพ’’ติฯ เอกาทสมํฯ

เอสนาวโคฺค สตฺตโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เอสนา วิธา อาสโว, ภโว จ ทุกฺขตา ขิลา;
มลํ นีโฆ จ เวทนา, เทฺว ตณฺหา ตสินาย จาติฯ

๘. โอฆวคฺโค

๑. โอฆสุตฺตํ

๑๗๒. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, โอฆาฯ กตเม จตฺตาโร? กาโมโฆ, ภโวโฆ, ทิฏฺโฐโฆ, อวิชฺโชโฆ – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร โอฆาฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ

โอฆานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป…. อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ (ยถา เอสนา, เอวํ สพฺพํ วิตฺถาเรตพฺพํฯ) ปฐมํฯ

๒. โยคสุตฺตํ

๑๗๓. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, โยคาฯ กตเม จตฺตาโร? กามโยโค, ภวโยโค, ทิฏฺฐิโยโค อวิชฺชาโยโค – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร โยคาฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ โยคานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป…. อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. อุปาทานสุตฺตํ

๑๗๔. ‘‘จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, อุปาทานานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? กามุปาทานํ, ทิฏฺฐุปาทานํ, สีลพฺพตุปาทานํ, อตฺตวาทุปาทานํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ อุปาทานานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อุปาทานานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป…. อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ ตติยํฯ

๔. คนฺถสุตฺตํ

๑๗๕. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, คนฺถาฯ กตเม จตฺตาโร? อภิชฺฌา กายคนฺโถ, พฺยาปาโท กายคนฺโถ, สีลพฺพตปรามาโส กายคนฺโถ, อิทํสจฺจาภินิเวโส กายคนฺโถ – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร คนฺถาฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ คนฺถานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป…. อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อนุสยสุตฺตํ

๑๗๖. ‘‘สตฺติเม, ภิกฺขเว, อนุสยาฯ กตเม สตฺต? กามราคานุสโย, ปฏิฆานุสโย, ทิฏฺฐานุสโย , วิจิกิจฺฉานุสโย, มานานุสโย, ภวราคานุสโย, อวิชฺชานุสโย – อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺตานุสยาฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, สตฺตนฺนํ อนุสยานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป…. อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. กามคุณสุตฺตํ

๑๗๗. ‘‘ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, กามคุณาฯ กตเม ปญฺจ? จกฺขุวิเญฺญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา, โสตวิเญฺญยฺยา สทฺทา…เป…. ฆานวิเญฺญยฺยา คนฺธา…เป…. ชิวฺหาวิเญฺญยฺยา รสา…เป…. กายวิเญฺญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา – อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ กามคุณาฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ กามคุณานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป…. อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. นีวรณสุตฺตํ

๑๗๘. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, นีวรณานิฯ กตมานิ ปญฺจ? กามจฺฉนฺทนีวรณํ, พฺยาปาทนีวรณํ, ถินมิทฺธนีวรณํ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ, วิจิกิจฺฉานีวรณํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ นีว

รณานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ นีวรณานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป…. อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. อุปาทานกฺขนฺธสุตฺตํ

๑๗๙. ‘‘ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, อุปาทานกฺขนฺธาฯ กตเม ปญฺจ? เสยฺยถิทํ – รูปุปาทานกฺขโนฺธ , เวทนุปาทานกฺขโนฺธ , สญฺญุปาทานกฺขโนฺธ, สงฺขารุปาทานกฺขโนฺธ, วิญฺญาณุปาทานกฺขโนฺธฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจุปาทานกฺขนฺธาฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป…. อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. โอรมฺภาคิยสุตฺตํ

๑๘๐. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สกฺกายทิฏฺฐิ, วิจิกิจฺฉา, สีลพฺพตปรามาโส, กามจฺฉโนฺท, พฺยาปาโท – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ อิเมสํ โข ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย…เป…. อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. อุทฺธมฺภาคิยสุตฺตํ

๑๘๑. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ กตมานิ ปญฺจ? รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป…. สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ

‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ กตมานิ ปญฺจ? รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ…เป…. สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ… อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ… นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาเวตโพฺพ’’ติฯ ทสมํฯ

โอฆวโคฺค อฏฺฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

> โอโฆ โยโค อุปาทานํ, คนฺถํ อนุสเยน จ;
> กามคุณา นีวรณํ, ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยาติฯ

วคฺคุทฺทานํ –

> อวิชฺชาวคฺค ปฐโม, ทุติยํ วิหารํ วุจฺจติ;
> มิจฺฉตฺตํ ตติโย วคฺค, จตุตฺถํ ปฏิปเนฺนเนวฯ
>
> ติตฺถิยํ ปญฺจโม วคฺค, ฉฏฺฐ สูริเยน จ;
> พหุกเต สตฺตโม วคฺค, อุปฺปาโท อฏฺฐเมน จฯ
>
> ทิวสวคฺค นวโม, ทสโม อปฺปมาเทน จ;
> เอกาทสพลวคฺค, ทฺวาทส เอสนา ปาฬิยํ;
> โอฆวคฺค ภวติ เตรสาติฯ

มคฺคสํยุตฺตํ ปฐมํฯ

๒. โพชฺฌงฺคสํยุตฺตํ

๑. ปพฺพตวคฺโค

๑. หิมวนฺตสุตฺตํ

๑๘๒. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, หิมวนฺตํ ปพฺพตราชานํ นิสฺสาย นาคา กายํ วฑฺเฒนฺติ, พลํ คาเหนฺติ; เต ตตฺถ กายํ วฑฺเฒตฺวา พลํ คาเหตฺวา กุโสพฺเภ โอตรนฺติ, กุโสพฺเภ โอตริตฺวา มหาโสพฺเภ โอตรนฺติ, มหาโสพฺเภ โอตริตฺวา กุนฺนทิโย โอตรนฺติ, กุนฺนทิโย โอตริตฺวา มหานทิโย โอตรนฺติ, มหานทิโย โอตริตฺวา มหาสมุทฺทสาครํ โอตรนฺติ; เต ตตฺถ มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ อาปชฺชนฺติ กาเยน; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณาติ ธมฺเมสุฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณาติ ธมฺเมสูติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ; ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป.… วีริยสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป.… ปีติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป.… ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป.… สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป.… อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณาติ ธมฺเมสู’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. กายสุตฺตํ

๑๘๓. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อยํ กาโย อาหารฏฺฐิติโก, อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐติ, อนาหาโร โน ติฏฺฐติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ นีวรณา อาหารฏฺฐิติกา, อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐนฺติ, อนาหารา โน ติฏฺฐนฺติฯ

‘‘โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย? อตฺถิ, ภิกฺขเว, สุภนิมิตฺตํฯ ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลายฯ

‘‘โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย? อตฺถิ, ภิกฺขเว, ปฏิฆนิมิตฺตํฯ ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลายฯ

‘‘โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ถินมิทฺธสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ถินมิทฺธสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย? อตฺถิ , ภิกฺขเว, อรติ ตนฺทิ วิชมฺภิตา ภตฺตสมฺมโท เจตโส จ ลีนตฺตํฯ ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ถินมิทฺธสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ถินมิทฺธสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลายฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย? อตฺถิ, ภิกฺขเว, เจตโส อวูปสโมฯ ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลายฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย? อตฺถิ, ภิกฺขเว, วิจิกิจฺฉาฐานียา ธมฺมาฯ ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลายฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อยํ กาโย อาหารฏฺฐิติโก, อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐติ, อนาหาโร โน ติฏฺฐติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อิเม ปญฺจ นีวรณา อาหารฏฺฐิติกา, อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐนฺติ, อนาหารา โน ติฏฺฐนฺติฯ

“เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, อยํ กาโย อาหารฏฺฐิติโก, อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐติ, อนาหาโร โน ติฏฺฐติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา อาหารฏฺฐิติกา, อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐนฺติ, อนาหารา โน ติฏฺฐนฺติฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา สติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, สติสโมฺพชฺฌงฺคฏฺฐานียา ธมฺมาฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา สติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, กุสลากุสลา ธมฺมา, สาวชฺชานวชฺชา ธมฺมา, หีนปณีตา ธมฺมา, กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมาฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา วีริยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา วีริยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, อารมฺภธาตุ [อารพฺภธาตุ (สฺยา. ก.)] นิกฺกมธาตุ ปรกฺกมธาตุฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา วีริยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา วีริยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, ปีติสโมฺพชฺฌงฺคฏฺฐานียา ธมฺมาฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว , กายปสฺสทฺธิ, จิตฺ

ตปสฺสทฺธิฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

‘‘โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, สมถนิมิตฺตํ [สมาธินิมิตฺตํ (สฺยา.)] อพฺยคฺคนิมิตฺตํฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

‘‘โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคฏฺฐานียา ธมฺมาฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อยํ กาโย อาหารฏฺฐิติโก, อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐติ, อนาหาโร โน ติฏฺฐติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อิเม สตฺต โพชฺฌงฺคา อาหารฏฺฐิติกา, อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐนฺติ, อนาหารา โน ติฏฺฐนฺตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. สีลสุตฺตํ

๑๘๔. ‘‘เย เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู สีลสมฺปนฺนา สมาธิสมฺปนฺนา ญาณสมฺปนฺนา วิมุตฺติสมฺปนฺนา วิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺปนฺนา, ทสฺสนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ [พหูปการํ (สฺยา.)] วทามิ; สวนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ; อุปสงฺกมนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ; ปยิรุปาสนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ; อนุสฺสติมฺปาหํ, ภิกฺขเว, เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ; อนุปพฺพชฺชมฺปาหํ, ภิกฺขเว, เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถารูปานํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ธมฺมํ สุตฺวา ทฺวเยน วูปกาเสน วูปกฏฺโฐ [ทฺวเยน วูปกฏฺโฐ (สี. สฺยา.)] วิหรติ – กายวูปกาเสน จ จิตฺตวูปกาเสน จฯ โส ตถา วูปกฏฺโฐ วิหรนฺโต ตํ ธมฺมํ อนุสฺสรติ อนุวิตกฺเกติฯ

‘‘ยสฺมิํ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตถา วูปกฏฺโฐ วิหรนฺโต ตํ ธมฺมํ อนุสฺสรติ อนุวิตกฺเกติ, สติสโมฺพชฺฌงฺโค ตสฺมิํ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ; สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมิํ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ; สติสโมฺพชฺฌงฺโค ตสฺมิํ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูริํ คจฺฉติฯ โส ตถา สโต วิหรนฺโต ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินติ ปวิจรติ ปริวีมํสมาปชฺชติฯ

‘‘ยสฺมิํ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตถา สโต วิหรนฺโต ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินติ ปวิจรติ ปริวีมํสมาปชฺชติ, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺโค ตสฺมิํ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ; ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมิํ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ; ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺโค ตสฺมิํ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูริํ คจฺฉติฯ ตสฺส ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินโต ปวิจรโต ปริวีมํสมาปชฺชโต อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสลฺลีนํฯ

‘‘ยสฺมิํ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินโต ปวิจรโต ปริวีมํสมาปชฺชโต อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสลฺลีนํ, วีริยสโมฺพชฺฌงฺโค ตสฺมิํ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ; วีริยส

โมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ; วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ อารทฺธวีริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสาฯ

‘‘ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อารทฺธวีริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสา, ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารโทฺธ โหติ; ปีติสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ; ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ ปีติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสมฺภติ, จิตฺตมฺปิ ปสฺสมฺภติฯ

‘‘ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปีติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสมฺภติ จิตฺตมฺปิ ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารโทฺธ โหติ; ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ; ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ ปสฺสทฺธกายสฺส สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ

‘‘ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปสฺสทฺธกายสฺส สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ, สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารโทฺธ โหติ ; สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ; สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ โส ตถาสมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติฯ

‘‘ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตถาสมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารโทฺธ โหติ; อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ; อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ

‘‘เอวํ ภาวิเตสุ โข, ภิกฺขเว, สตฺตสุ สโมฺพชฺฌเงฺคสุ เอวํ พหุลีกเตสุ สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา ปาฏิกงฺขาฯ กตเม สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา? ทิเฎฺฐว ธเมฺม ปฎิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติฯ โน เจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ปฎิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ, อถ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติฯ โน เจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ปฎิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติ, อถ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติฯ โน เจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ปฎิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, อถ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติฯ โน เจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ปฎิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, อถ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ โน เจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ปฎิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, อถ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ โน เจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ปฎิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ , โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, อถ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อุทฺธํโสโต โหติ อกนิฎฺฐคามีฯ เอวํ

ภาวิเตสุ โข, ภิกฺขเว, สตฺตสุ โพชฺฌงฺเคสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อิเม สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา ปาฏิกงฺขา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. วตฺถสุตฺตํ

๑๘๕. เอกํ สมยํ อายสฺมา สาริปุตฺโต สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามेฯ ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘อาวุโส, ภิกฺขโว’’ติ! ‘‘อาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุํฯ อายสฺมา สาริปุตฺโต เอตทโวจ –

‘‘สตฺติเม, อาวุโส, โพชฺฌงฺคาฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค, วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค, ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค, ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค, สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – อิเม โข, อาวุโส, สตฺต โพชฺฌงฺคาฯ อิเมสํ ขฺวาหํ, อาวุโส, สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ เยน เยน โพชฺฌเงฺคน อากงฺขามิ ปุพฺพณฺหสมยํ วิหริตุํ, เตน เตน โพชฺฌเงฺคน ปุพฺพณฺหสมยํ วิหรามิ; เยน เยน โพชฺฌเงฺคน อากงฺขามิ มชฺฌนฺหิกํ สมยํ วิหริตุํ, เตน เตน โพชฺฌเงฺคน มชฺฌนฺหิกํ สมยํ วิหรามิ; เยน เยน โพชฺฌเงฺคน อากงฺขามิ สายนฺหสมยํ วิหริตุํ, เตน เตน โพชฺฌเงฺคน สายนฺหสมยํ วิหรามิฯ สติสโมฺพชฺฌโงฺค อิติ เจ เม, อาวุโส, โหติ, ‘อปฺปมาโณ’ติ เม โหติ, ‘สุสมารทฺโธ’ติ เม โหติ, ติฏฺฐนฺตญฺจ นํ ‘ติฏฺฐตี’ติ ปชานามิฯ สเจปิ เม จวติ, ‘อิทปฺปจฺจยา เม จวตี’ติ ปชานามิ…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค อิติ เจ เม, อาวุโส, โหติ, ‘อปฺปมาโณ’ติ เม โหติ, ‘สุสมารทฺโธ’ติ เม โหติ, ติฏฺฐนฺตญฺจ นํ ‘ติฏฺฐตี’ติ ปชานามิฯ สเจปิ เม จวติ, ‘อิทปฺปจฺจยา เม จวตี’ติ ปชานามิฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, อาวุโส, รโญฺญ วา ราชมหามตฺตสฺส วา นานารตฺตานํ ทุสฺสานํ ทุสฺสกรณฺฑโก ปูโร อสฺสฯ โส ยญฺญเทว ทุสฺสยุคํ อากเงฺขยฺย ปุพฺพณฺหสมยํ ปารุปิตุํ, ตํ ตเทว ทุสฺสยุคํ ปุพฺพณฺหสมยํ ปารุเปยฺย; ยญฺญเทว ทุสฺสยุคํ อากเงฺขยฺย มชฺฌนฺหิกํ สมยํ ปารุปิตุํ, ตํ ตเทว ทุสฺสยุคํ มชฺฌนฺหิกํ สมยํ ปารุเปยฺย; ยญฺญเทว ทุสฺสยุคํ อากเงฺขยฺย สายนฺหสมยํ ปารุปิตุํ, ตํ ตเทว ทุสฺสยุคํ สายนฺหสมยํ ปารุเปยฺยฯ เอวเมว ขฺวาหํ, อาวุโส, อิเมสํ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ เยน เยน โพชฺฌเงฺคน อากงฺขามิ ปุพฺพณฺหสมยํ วิหริตุํ, เตน เตน โพชฺฌเงฺคน ปุพฺพณฺหสมยํ วิหรามิ; เยน เยน โพชฺฌเงฺคน อากงฺขามิ มชฺฌนฺหิกํ สมยํ วิหริตุํ, เตน เตน โพชฺฌเงฺคน มชฺฌนฺหิกํ สมยํ วิหรามิ; เยน เยน โพชฺฌเงฺคน อากงฺขามิ สายนฺหสมยํ วิหริตุํ, เตน เตน โพชฺฌเงฺคน สายนฺหสมยํ วิหรามิฯ สติสโมฺพชฺฌโงฺค อิติ เจ เม, อาวุโส, โหติ, ‘อปฺปมาโณ’ติ เม โหติ, ‘สุสมารทฺโธ’ติ เม โหติ, ติฏฺฐนฺตญฺจ นํ ‘ติฏฺฐตี’ติ ปชานามิฯ สเจปิ เม จวติ, ‘อิทปฺปจฺจยา เม จวตี’ติ ปชานามิ…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค อิติ เจ เม, อาวุโส, โหติ, ‘อปฺปมาโณ’ติ เม โหติ, ‘สุสมารทฺโธ’ติ เม โหติ, ติฏฺฐนฺตญฺจ นํ ‘ติฏฺฐตี’ติ ปชานามิฯ สเจปิ เม จวติ, ‘อิทปฺปจฺจยา เม จวตี’ติ ปชานามี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ภิกฺขุสุตฺตํ

๑๘๖. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ…เป.… เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘‘โพชฺฌงฺคา, โพชฺฌงฺคา’ติ, ภเนฺต, วุจฺจนฺติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, ‘โพชฺฌงฺคา’ติ วุจฺจนฺตี’’ติ? ‘‘โพธาย สํวตฺตนฺตีติ โข, ภิกฺขุ, ตสฺมา ‘โพชฺฌงฺคา’ติ วุจฺจนฺติฯ อิธ, ภิกฺขุ, สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ ตสฺสิเม สตฺต โพชฺฌเงฺค ภาวยโต กามาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ ,

ภวาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อวิชฺชาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติฯ วิมุตฺตสฺมึ วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติฯ 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา'ติ ปชานาติฯ โพธาย สํวตฺตนฺตีติ, ภิกฺขุ, ตสฺมา 'โพชฺฌงฺคา'ติ วุจฺจนฺตี''ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. กุณฺฑลิยสุตฺตํ

๑๘๗. เอกํ สมยํ ภควา สาเกเต วิหรติ อญฺชนวเน มิคทาเยฯ อถ โข กุณฺฑลิโย ปริพฺพาชโก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข กุณฺฑลิโย ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อหมสฺมิ, โภ โคตม, อารามนิสฺสยี [อารามนิสาที (สี.), อารามนิยาที (สฺยา.)] ปริสาวจโรฯ ตสฺส มยฺหํ, โภ โคตม, ปจฺฉาภตฺตํ ภุตฺตปาตราสสฺส อยมาจาโร [อยมาหาโร (สฺยา. ก.)] โหติ – อาราเมน อารามํ อุยฺยาเนน อุยฺยานํ อนุจงฺกมามิ อนุวิจรามิฯ โส ตตฺถ ปสฺสามิ เอเก สมณพฺราหฺมเณ อิติวาทปฺปโมกฺขานิสํสญฺเจว กถํ กเถนฺเต อุปารมฺภานิสํสญฺจ – 'ภวํ ปน โคตโม กิมานิสํโส วิหรตี'''ติ? ''วิชฺชาวิมุตฺติผลานิสํโส โข, กุณฺฑลิย, ตถาคโต วิหรตี''ติฯ

''กตเม ปน, โภ โคตม, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติํ ปริปูเรนฺตี''ติ? ''สตฺต โข, กุณฺฑลิย, โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติํ ปริปูเรนฺตี''ติฯ ''กตเม ปน, โภ โคตม, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌเงฺค ปริปูเรนฺตี''ติ? ''จตฺตาโร โข, กุณฺฑลิย, สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌเงฺค ปริปูเรนฺตี''ติ ฯ ''กตเม ปน, โภ โคตม, ธมฺมา ภาวิตา, พหุลีกตา จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรนฺตี''ติ? ''ตีณิ โข, กุณฺฑลิย, สุจริตานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรนฺตี''ติฯ ''กตเม ปน, โภ โคตม, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา ตีณิ สุจริตานิ ปริปูเรนฺตี''ติ? ''อินฺทฺริยสํวโร โข, กุณฺฑลิย, ภาวิโต พหุลีกโต ตีณิ สุจริตานิ ปริปูเรตี''ติฯ

''กถํ ภาวิโต จ, กุณฺฑลิย, อินฺทฺริยสํวโร กถํ พหุลีกโต ตีณิ สุจริตานิ ปริปูเรตีติ? อิธ, กุณฺฑลิย, ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา มนาปํ นาภิชฺฌติ นาภิหํสติ, น ราคํ ชเนติฯ ตสฺส ฐิโต จ กาโย โหติ, ฐิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํฯ จกฺขุนา โข ปเนว รูปํ ทิสฺวา อมนาปํ น มงฺกุ โหติ อปฺปติฏฺฐิตจิโตฺต อทีนมานโส อพฺยาปนฺนเจตโสฯ ตสฺส ฐิโต จ กาโย โหติ ฐิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํฯ

''ปุน จปรํ, กุณฺฑลิย, ภิกฺขุ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา…เป.… ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา… ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา… กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา…เป.… มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย มนาปํ นาภิชฺฌติ นาภิหํสติ, น ราคํ ชเนติฯ ตสฺส ฐิโต จ กาโย โหติ, ฐิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํฯ มนสา โข ปเนว ธมฺมํ วิญฺญาย อมนาปํ น มงฺกุ โหติ อปฺปติฏฺฐิตจิโตฺต อทีนมานโส อพฺยาปนฺนเจตโสฯ ตสฺส ฐิโต จ กาโย โหติ, ฐิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํฯ

''ยโต โข, กุณฺฑลิย, ภิกฺขุโน จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา มนาปามนาเปสุ รูเปสุ ฐิโต จ กาโย โหติ, ฐิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา…เป.… ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา…เป.… ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา…เป.… กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา…เป.… มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย มนาปามนาเปสุ ธเมฺมสุ ฐิโต จ กาโย โหติ, ฐิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํ ฯ เอวํ ภาวิโต โข, กุณฺฑลิย, อินฺทฺริยสํวโร เอวํ พหุลีกโต ตีณิ สุจริตานิ ปริปูเรติฯ

‘‘กถํ ภาวิตานิ จ, กุณฺฑลิย, ตีณิ สุจริตานิ กถํ พหุลีกตานิ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรนฺติ? อิธ, กุณฺฑลิย, ภิกฺขุ กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจริตํ ภาเวติ, วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจริตํ ภาเวติ, มโนทุจฺจริตํ ปหาย มโนสุจริตํ ภาเวติฯ เอวํ ภาวิตานิ โข, กุณฺฑลิย, ตีณิ สุจริตานิ เอวํ พหุลีกตานิ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรนฺติฯ

‘‘กถํ ภาวิตา จ, กุณฺฑลิย, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา กถํ พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ? อิธ, กุณฺฑลิย, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอวํ ภาวิตา โข, กุณฺฑลิย, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา เอวํ พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติฯ

‘‘กถํ ภาวิตา จ, กุณฺฑลิย, สตฺต โพชฺฌงฺคา กถํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ? อิธ, กุณฺฑลิย, ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป.… อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ ภาวิตา โข, กุณฺฑลิย, สตฺต โพชฺฌงฺคา เอวํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺตี’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต กุณฺฑลิโย ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม! เสยฺยถาปิ, โภ โคตม, นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปชฺโชตํ ธาเรยฺย, จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ; เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโตฯ เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. กูฏาคารสุตฺตํ

๑๘๘. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, กูฏาคารสฺส ยา กาจิ โคปานสิโย, สพฺพา ตา กูฏนินฺนา กูฏโปณา กูฏปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป.… อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. อุปวานสุตฺตํ

๑๘๙. เอกํ สมยํ อายสฺมา จ อุปวาโน อายสฺมา จ สาริปุตฺโต โกสมฺพิยํ วิหรนฺติ โฆสิตาราเมฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยนายสฺมา อุปวาโน เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อุปวาเนน สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติ

สาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สาริปุโตฺต อายสฺมนฺตํ อุปวานํ เอตทโวจ –

‘‘ชาเนยฺย นุ โข, อาวุโส อุปวาน, ภิกฺขุ ‘ปจฺจตฺตํ โยนิโสมนสิการา เอวํ สุสมารทฺธา เม สตฺต โพชฺฌงฺคา ผาสุวิหาราย สํวตฺตนฺตี’’’ติ? ‘‘ชาเนยฺย โข, อาวุโส สาริปุตฺต , ภิกฺขุ ‘ปจฺจตฺตํ โยนิโสมนสิการา เอวํ สุสมารทฺธา เม สตฺต โพชฺฌงฺคา ผาสุวิหาราย สํวตฺตนฺตี’’’ติฯ

‘‘สติสโมฺพชฺฌงฺคํ โข, อาวุโส, ภิกฺขุ อารพฺภมาโน ปชานาติ ‘จิตฺตญฺจ เม สุวิมุตฺตํ, ถินมิทฺธญฺจ เม สุสมูหตํ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจญฺจ เม สุปฺปฏิวินีตํ, อารทฺธญฺจ เม วีริยํ, อฎฺฐิกตฺวา มนสิ กโรมิ, โน จ ลีน’นฺติ…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ อาวุโส, ภิกฺขุ อารพฺภมาโน ปชานาติ ‘จิตฺตญฺจ เม สุวิมุตฺตํ, ถินมิทฺธญฺจ เม สุสมูหตํ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจญฺจ เม สุปฺปฏิวินีตํ, อารทฺธญฺจ เม วีริยํ, อฎฺฐิกตฺวา มนสิ กโรมิ, โน จ ลีน’นฺติฯ เอวํ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ภิกฺขุ ชาเนยฺย ‘ปจฺจตฺตํ โยนิโสมนสิการา เอวํ สุสมารทฺธา เม สตฺต โพชฺฌงฺคา ผาสุวิหาราย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. ปฐมอุปฺปนฺนสุตฺตํ

๑๙๐. ‘‘สตฺติเม, ภิกฺขเว, โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุติยอุปฺปนฺนสุตฺตํ

๑๙๑. ‘‘สตฺติเม, ภิกฺขเว, โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยาฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยา’’ติฯ ทสมํฯ

ปพฺพตวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

หิมวนฺตํ กายํ สีลํ, วตฺถํ ภิกฺขุ จ กุณฺฑลิ;
กูฎญฺจ อุปวานญฺจ, อุปฺปนฺนา อปเร ทุเวติฯ

๒. คิลานวโคฺค

๑. ปาณสุตฺตํ

๑๙๒. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, เย เกจิ ปาณา จตฺตาโร อิริยาปเถ กเปฺปนฺติ – กาเลน คมนํ, กาเลน ฐานํ, กาเลน นิสชฺชํ, กาเลน เสยฺยํ, สเพฺพ เต ปถวิํ นิสฺสาย ปถวิยํ ปติฎฺฐาย

เอวเมเต จตฺตาโร อิริยาปเถ กเปฺปนฺติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป.… อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปฐมสูริยูปมสุตฺตํ

๑๙๓. ‘‘สูริยสฺส, ภิกฺขเว, อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – อรุณุคฺคํ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวสฺสติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกริสฺสติฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป.… อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ทุติยสูริยูปมสุตฺตํ

๑๙๔. ‘‘สูริยสฺส , ภิกฺขเว, อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – อรุณุคฺคํ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – โยนิโสมนสิกาโรฯ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวสฺสติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกริสฺสติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป.… อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรตี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ปฐมคิลานสุตฺตํ

๑๙๕. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหากสฺสโป ปิปฺปลิคุหายํ [วิปฺผลิคุหายํ (สี.)] วิหรติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ อถ โข ภควา สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยนายสฺมา มหากสฺสโป เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข ภควา อายสฺมนฺตํ มหากสฺสปํ เอตทโวจ –

‘‘กจฺจิ เต, กสฺสป, ขมนียํ กจฺจิ ยาปนียํ? กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ, โน อภิกฺกมนฺติ; ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน อภิกฺกโม’’ติ? ‘‘น เม, ภเนฺต, ขมนียํ, น ยาปนียํฯ พาฬฺหา

เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ, โน ปฏิกฺกมนฺติ; อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน ปฏิกฺกโม’’ติฯ

‘‘สตฺติเม, กสฺสป, โพชฺฌงฺคา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลีกตา อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค โข, กสฺสป, มยา สมฺมทกฺขาโต ภาวิโต พหุลีกโต อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค โข, กสฺสป, มยา สมฺมทกฺขาโต ภาวิโต พหุลีกโต อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ อิเม โข, กสฺสป, สตฺต โพชฺฌงฺคา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลีกตา อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ‘‘ตคฺฆ, ภควา, โพชฺฌงฺคา; ตคฺฆ, สุคต, โพชฺฌงฺคา’’ติฯ

อิทมโวจ ภควาฯ อตฺตมโน อายสฺมา มหากสฺสโป ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิฯ วุฏฺฐหิ จายสฺมา มหากสฺสโป ตมฺหา อาพาธาฯ ตถาปหีโน จายสฺมโต มหากสฺสปสฺส โส อาพาโธ อโหสีติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ทุติยคิลานสุตฺตํ

๑๙๖. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต วิหรติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ อถ โข ภควา สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข ภควา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ เอตทโวจ –

‘‘กจฺจิ เต, โมคฺคลฺลาน, ขมนียํ กจฺจิ ยาปนียํ? กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ, โน อภิกฺกมนฺติ; ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน อภิกฺกโม’’ติ? ‘‘น เม, ภเนฺต, ขมนียํ, น ยาปนียํฯ พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ, โน ปฏิกฺกมนฺติ; อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน ปฏิกฺกโม’’ติฯ

‘‘สตฺติเม, โมคฺคลฺลาน, โพชฺฌงฺคา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลีกตา อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค โข, โมคฺคลฺลาน, มยา สมฺมทกฺขาโต ภาวิโต พหุลีกโต อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค โข, โมคฺคลฺลาน, มยา สมฺมทกฺขาโต ภาวิโต พหุลีกโต อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ อิเม โข, โมคฺคลฺลาน, สตฺต โพชฺฌงฺคา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลีกตา อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ‘‘ตคฺฆ , ภควา, โพชฺฌงฺคา; ตคฺฆ, สุคต, โพชฺฌงฺคา’’ติฯ

อิทมโวจ ภควาฯ อตฺตมโน อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิฯ วุฏฺฐหิ จายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตมฺหา อาพาธาฯ ตถาปหีโน จายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส โส อาพาโธ อโหสีติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ตติยคิลานสุตฺตํ

๑๙๗. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ อถ โข อายสฺมา มหาจุโนฺท เยน ภควา เตนุ

ปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ มหาจุนฺทํ ภควา เอตทโวจ – ‘‘ปฏิภนฺตุ ตํ, จุนฺท, โพชฺฌงฺคา’’ติฯ

‘‘สตฺติเม, ภนฺเต, โพชฺฌงฺคา ภควตา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลีกตา อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค โข, ภนฺเต, ภควตา สมฺมทกฺขาโต ภาวิโต พหุลีกโต อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค โข, ภนฺเต, ภควตา สมฺมทกฺขาโต ภาวิโต พหุลีกโต อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ อิเม โข, ภนฺเต, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภควตา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลีกตา อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ‘‘ตคฺฆ , จุนฺท, โพชฺฌงฺคา; ตคฺฆ, จุนฺท, โพชฺฌงฺคา’’ติฯ

อิทมโวจายสฺมา จุโนฺทฯ สมนฺุโญฺญ สตฺถา อโหสิฯ วุฎฺฐหิ จ ภควา ตมฺหา อาพาธาฯ ตถาปหีโน จ ภควโต โส อาพาโธ อโหสีติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. ปารงฺคมสุตฺตํ

๑๙๘. ‘‘สตฺติเม, ภิกฺขเว, โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารํ คมนาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารํ คมนาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ

‘‘อปฺปกา เต มนุเสฺสสุ, เย ชนา ปารคามิโน;
อถายํ อิตรา ปชา, ตีรเมวานุธาวติฯ

‘‘เย จ โข สมฺมทกฺขาเต, ธเมฺม ธมฺมานุวตฺติโน;
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ, มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํฯ

‘‘กณฺหํ ธมฺมํ วิปฺปหาย, สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต;
โอกา อโนกมาคมฺม, วิเวเก ยตฺถ ทูรมํฯ

‘‘ตตฺราภิรติมิเจฺฉยฺย , หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน;
ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ, จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโตฯ

‘‘เยสํ สโมฺพธิยเงฺคสุ, สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ;
อาทานปฺปฏินิสฺสเคฺค, อนุปาทาย เย รตา;
ขีณาสวา ชุติมโนฺต, เต โลเก ปรินิพฺพุตา’’ติฯ สตฺตมํ;

๘. วิรทฺธสุตฺตํ

๑๙๙. ‘‘เยสํ เกสญฺจิ, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา วิรทฺธา, วิรโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามีฯ เยสํ เกสญฺจิ, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา อารทฺธา, อารโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามีฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – เยสํ เกสญฺจิ, ภิกฺขเว, อิเม สตฺต โพชฺฌงฺคา วิรทฺธา, วิรโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามีฯ เยสํ เกสญฺจิ, ภิกฺขเว, อิเม สตฺต โพชฺฌงฺคา อารทฺธา, อารโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามี’’ติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. อริยสุตฺตํ

๒๐๐. ‘‘สตฺติเม, ภิกฺขเว, โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นิยฺยานิกา นียนฺติ ตกฺกรสฺส สมฺมา ทุกฺขกฺขยายฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นิยฺยานิกา นียนฺติ ตกฺกรสฺส สมฺมา ทุกฺขกฺขยายา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. นิพฺพิทาสุตฺตํ

๒๐๑. ‘‘สตฺติเม , ภิกฺขเว, โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ทสมํฯ

คิลานวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ปาณา สูริยูปมา เทฺว, คิลานา อปเร ตโย;
ปารงฺคามี วิรโทฺธ จ, อริโย นิพฺพิทาย จาติฯ

๓. อุทายิวโคฺค

๑. โพธายสุตฺตํ

๒๐๒. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ…เป…. เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘‘โพชฺฌงฺคา, โพชฺฌงฺคา’ติ, ภเนฺต, วุจฺจนฺติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, ‘โพชฺฌงฺคา’ติ วุจฺจนฺตี’’ติ? ‘‘‘โพธาย สํวตฺตนฺตี’ติ โข, ภิกฺขุ, ตสฺมา โพชฺฌงฺคาติ วุจฺจนฺติฯ อิธ, ภิกฺขุ, สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ ‘โพธาย สํวตฺตนฺตี’ติ โข, ภิกฺขุ, ตสฺมา ‘โพชฺฌงฺคา’ติ วุจฺจนฺตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. โพชฺฌงฺคเทสนาสุตฺตํ

๒๐๓. ‘‘สตฺต โว, ภิกฺขเว, โพชฺฌเงฺค เทเสสฺสามิ; ตํ สุณาถฯ กตเม จ, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา? สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ฐานิยสุตฺตํ

๒๐๔. ‘‘กามราคฏฺฐานิยานํ , [กามราคฏฺฐานียานํ (สี.)] ภิกฺขเว, ธมฺมานํ มนสิการพหุลีการา อนุปฺปโนฺน เจว กามจฺฉโนฺท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ กามจฺฉโนฺท ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺ

ลาย สํวตฺตติฯ พฺยาปาทฏฺฐานิยานํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ มนสิการพหุลีการา อนุปฺปโนฺน เจว พฺยาปาโท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ พฺยาปาโท ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตติฯ ถีนมิทฺธฏฺฐานิยานํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ มนสิการพหุลีการา อนุปฺปนฺนเญฺจว ถีนมิทฺธํ อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ ถีนมิทฺธํ ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตติฯ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจฏฺฐานิยานํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ มนสิการพหุลีการา อนุปฺปนฺนเญฺจว อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตติฯ วิจิกิจฺฉาฏฺฐานิยานํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ มนสิการพหุลีการา อนุปฺปนฺนา เจว วิจิกิจฺฉา อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา จ วิจิกิจฺฉา ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตติฯ

‘‘สติสโมฺพชฺฌงฺคฏฺฐานิยานํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ มนสิการพหุลีการา อนุปฺปโนฺน เจว สติสโมฺพชฺฌโงฺค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ สติสโมฺพชฺฌโงฺค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคฏฺฐานิยานํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ มนสิการพหุลีการา อนุปฺปโนฺน เจว อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉตี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. อโยนิโสมนสิการสุตฺตํ

๒๐๕. ‘‘อโยนิโส, ภิกฺขเว, มนสิกโรโต อนุปฺปโนฺน เจว กามจฺฉโนฺท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ กามจฺฉโนฺท ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตติ; อนุปฺปโนฺน เจว พฺยาปาโท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ พฺยาปาโท ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตติ; อนุปฺปนฺนเญฺจว ถีนมิทฺธํ อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ ถีนมิทฺธํ ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตติ; อนุปฺปนฺนเญฺจว อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตติ; อนุปฺปนฺนา เจว วิจิกิจฺฉา อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา จ วิจิกิจฺฉา ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตติ; อนุปฺปโนฺน เจว สติสโมฺพชฺฌโงฺค นุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ สติสโมฺพชฺฌโงฺค นิรุชฺฌติ…เป.… อนุปฺปโนฺน เจว อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค นุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค นิรุชฺฌติฯ

โยนิโส จ โข, ภิกฺขเว, มนสิกโรโต อนุปฺปโนฺน เจว กามจฺฉโนฺท นุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ กามจฺฉโนฺท ปหียติ; อนุปฺปโนฺน เจว พฺยาปาโท นุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ พฺยาปาโท ปหียติ; อนุปฺปนฺนเญฺจว ถีนมิทฺธํ นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ ถีนมิทฺธํ ปหียติ; อนุปฺปนฺนเญฺจว อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหียติ; อนุปฺปนฺนา เจว วิจิกิจฺฉา นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา จ วิจิกิจฺฉา ปหียติฯ

‘‘อนุปฺปโนฺน เจว สติสโมฺพชฺฌโงฺค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ สติสโมฺพชฺฌโงฺค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ…เป.… อนุปฺปโนฺน เจว อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉตี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อปริหานิยสุตฺตํ

๒๐๖. ‘‘สตฺต โว, ภิกฺขเว, อปริหานิเย ธเมฺม เทเสสฺสามิ; ตํ สุณาถฯ กตเม จ, ภิกฺขเว, สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา? ยทิทํ – สตฺต โพชฺฌงฺคาฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ตณฺหกฺขยสุตฺตํ

๒๐๗. ‘‘โย, ภิกฺขเว, มโคฺค ยา ปฏิปทา ตณฺหกฺขยาย สํวตฺตติ, ตํ มคฺคํ ตํ ปฏิปทํ ภาเวถฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, มโคฺค กตมา จ ปฏิปทา ตณฺหกฺขยาย สํวตฺตติ? ยทิทํ – สตฺต โพชฺฌงฺคาฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค’’ติฯ เอวํ วุเตฺต อายสฺมา อุทายี ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กถํ ภาวิตา นุ โข, ภเนฺต, สตฺต โพชฺฌงฺคา, กถํ พหุลีกตา ตณฺหกฺขยาย สํวตฺตนฺตี’’ติ?

‘‘อิธ , อุทายิ, ภิกฺขุ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ วิปุลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺชํ [อพฺยาปชฺฌํ (สี. สฺยา. ปี.)]ฯ ตสฺส สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาวยโต วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ วิปุลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺชํ ตณฺหา ปหียติฯ ตณฺหาย ปหานา กมฺมํ ปหียติฯ กมฺมสฺส ปหานา ทุกฺขํ ปหียติ…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ วิปุลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺชํฯ ตสฺส อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาวยโต วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ วิปุลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺชํ ตณฺหา ปหียติ ตณฺหาย ปหานา กมฺมํ ปหียติ ฯ กมฺมสฺส ปหานา ทุกฺขํ ปหียติฯ อิติ โข, อุทายิ, ตณฺหกฺขยา กมฺมกฺขโย, กมฺมกฺขยา ทุกฺขกฺขโย’’ติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. ตณฺหานิโรธสุตฺตํ

๒๐๘. ‘‘โย , ภิกฺขเว, มโคฺค ยา ปฏิปทา ตณฺหานิโรธาย สํวตฺตติ, ตํ มคฺคํ ตํ ปฏิปทํ ภาเวถฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, มโคฺค กตมา จ ปฏิปทา ตณฺหานิโรธาย สํวตฺตติ? ยทิทํ – สตฺต โพชฺฌงฺคาฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺคฯ กถํ ภาวิตา, จ ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา กถํ พหุลีกตา ตณฺหานิโรธาย สํวตฺตนฺติ?

‘‘อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา เอวํ พหุลีกตา ตณฺหานิโรธาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. นิเพฺพธภาคิยสุตฺตํ

๒๐๙. ‘‘นิเพฺพธภาคิยํ โว, ภิกฺขเว, มคฺคํ เทเสสฺสามิ; ตํ สุณาถฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, นิเพฺพธภาคิโย มโคฺค? ยทิทํ – สตฺต โพชฺฌงฺคาฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค’’ติฯ เอวํ วุเตฺต อายสฺมา อุทายี ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กถํ ภาวิตา นุ โข, ภเนฺต, สตฺต โพชฺฌงฺคา กถํ พหุลีกตา นิเพฺพธาย สํวตฺตนฺตี’’ติ?

‘‘อิธ, อุทายิ, ภิกฺขุ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ วิปุลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺชํฯ โส สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาวิเตน จิเตฺตน อนิพฺพิทฺธปุพฺพํ อปฺปทาลิตปุพฺพํ โลภกฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ ; อนิพฺพิทฺธปุพฺพํ อปฺปทาลิตปุพฺพํ โทสกฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ; อนิพฺพิทฺธปุพฺพํ อปฺปทาลิตปุพฺพํ โมหกฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ วิปุลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺชํฯ โส อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาวิเตน จิเตฺตน อนิพฺพิทฺธปุพฺพํ อปฺปทาลิตปุพฺพํ โลภกฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ; อนิพฺพิทฺธปุพฺพํ อปฺปทาลิตปุพฺพํ โทสกฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ; อนิพฺพิทฺธปุพฺพํ อปฺปทา

ลิตปุพฺพํ โมหกฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติฯ เอวํ ภาวิตา โข, อุทายิ, สตฺต โพชฺฌงฺคา เอวํ พหุลีกตา นิเพฺพธาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. เอกธมฺมสุตฺตํ

๒๑๐. ‘‘นาหํ , ภิกฺขเว, อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ ภาวิโต พหุลีกโต สํโยชนียานํ ธมฺมานํ ปหานาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคาฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺคฯ กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา กถํ พหุลีกตา สํโยชนียานํ ธมฺมานํ ปหานาย สํวตฺตนฺติ?

‘‘อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา เอวํ พหุลีกตา สํโยชนียานํ ธมฺมานํ ปหานาย สํวตฺตนฺติฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, สํโยชนียา ธมฺมา? จกฺขุ, ภิกฺขเว, สํโยชนีโย ธโมฺมฯ เอเตฺถเต อุปฺปชฺชนฺติ สํโยชนวินิพนฺธา อโชฺฌสานา…เป.… ชิวฺหา สํโยชนียา ธมฺมาฯ เอเตฺถเต อุปฺปชฺชนฺติ สํโยชนวินิพนฺธา อโชฺฌสานา…เป.… มโน สํโยชนีโย ธโมฺมฯ เอเตฺถเต อุปฺปชฺชนฺติ สํโยชนวินิพนฺธา อโชฺฌสานาฯ อิเม วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว, สํโยชนียา ธมฺมา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. อุทายิสุตฺตํ

๒๑๑. เอกํ สมยํ ภควา สุเมฺภสุ วิหรติ เสตกํ นาม สุมฺภานํ นิคโมฯ อถ โข อายสฺมา อุทายี เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ…เป.… เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อุทายี ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘อจฺฉริยํ, ภเนฺต, อพฺภุตํ, ภเนฺต! ยาว พหุกตญฺจ เม, ภเนฺต, ภควติ เปมญฺจ คารโว จ หิรี จ โอตฺตปฺปญฺจฯ อหญฺหิ, ภเนฺต, ปุเพฺพ อคาริกภูโต สมาโน อพหุกโต อโหสิํ ธเมฺมน [ธเมฺม (?)] อพหุกโต สเงฺฆนฯ โส ขฺวาหํ ภควติ เปมญฺจ คารวญฺจ หิริญฺจ โอตฺตปฺปญฺจ สมฺปสฺสมาโน อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโตฯ ตสฺส เม ภควา ธมฺมํ เทเสสิ – ‘อิติ รูปํ, อิติ รูปสฺส สมุทโย, อิติ รูปสฺส อตฺถงฺคโม; อิติ เวทนา…เป.… อิติ สญฺญา… อิติ สงฺขารา… อิติ วิญฺญาณํ, อิติ วิญฺญาณสฺส สมุทโย, อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโม’ติฯ

‘‘โส ขฺวาหํ, ภเนฺต, สุญฺญาคารคโต อิเมสํ ปญฺจุปาทานกฺขนฺธานํ อุกฺกุชฺชาวกุชฺชํ สมฺปริวเตฺตโนฺต ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสิํ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสิํ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสิํ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสิํฯ ธโมฺม จ เม, ภเนฺต, อภิสมิโต, มโคฺค จ เม ปฏิลโทฺธ; โย เม ภาวิโต พหุลีกโต ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตาย อุปเนสฺสติ ยถาหํ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานิสฺสามิฯ

‘‘สติสโมฺพชฺฌโงฺค เม, ภเนฺต, ปฏิลโทฺธ, โย เม ภาวิโต พหุลีกโต ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตาย อุปเนสฺสติ ยถาหํ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานิสฺสามิ…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค เม, ภเนฺต, ปฏิลโทฺธ, โย เม ภาวิโต พหุลีกโต ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตาย อุปเนสฺสติ ยถาหํ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานิสฺสามิฯ อยํ โข เม, ภเนฺต, มโคฺค ปฏิลโทฺธ, โย เม ภาวิโต พหุลีก

โต ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตาย อุปเนสฺสติ ยถาหํ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานิสฺสามี’’ติฯ

‘‘สาธุ สาธุ, อุทายิ! เอโส หิ เต, อุทายิ, มคฺโค ปฏิลทฺโธ, โย เต ภาวิโต พหุลีกโต ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตาย อุปเนสฺสติ ยถา ตฺวํ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานิสฺสสี’’ติฯ ทสมํฯ

อุทายิวคฺโค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

> โพธาย เทสนา ฐานา, อโยนิโส จาปริหานี;
> ขโย นิโรโธ นิเพฺพโธ, เอกธมฺโม อุทายินาติฯ

๔. นีวรณวคฺโค

๑. ปฐมกุสลสุตฺตํ

๒๑๒. ‘‘เย เกจิ, ภิกฺขเว, ธมฺมา กุสลา กุสลภาคิยา กุสลปกฺขิกา, สเพฺพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา; อปฺปมาโท เตสํ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – สตฺต โพชฺฌเงฺค ภาเวสฺสติ, สตฺต โพชฺฌเงฺค พหุลีกริสฺสติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต สตฺต โพชฺฌเงฺค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌเงฺค พหุลีกโรติ ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต สตฺต โพชฺฌเงฺค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌเงฺค พหุลีกโรตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยกุสลสุตฺตํ

๒๑๓. ‘‘เย เกจิ, ภิกฺขเว, ธมฺมา กุสลา กุสลภาคิยา กุสลปกฺขิกา, สเพฺพ เต โยนิโสมนสิการมูลกา โยนิโสมนสิการสโมสรณา; โยนิโสมนสิกาโร เตสํ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายติฯ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – สตฺต โพชฺฌเงฺค ภาเวสฺสติ, สตฺต โพชฺฌเงฺค พหุลีกริสฺสติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปโนฺน สตฺต โพชฺฌเงฺค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌเงฺค พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว , ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปโนฺน สตฺต โพชฺฌเงฺค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌเงฺค พหุลีกโรตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. อุปกฺกิเลสสุตฺตํ

๒๑๔. ‘‘ปญฺจิเม , ภิกฺขเว, ชาตรูปสฺส อุปกฺกิเลสา, เยหิ อุปกฺกิลิฎฺฐํ ชาตรูปํ น เจว มุทุ โหติ น จ กมฺมนิยํ, น จ ปภสฺสรํ ปภงฺคุ จ, น จ สมฺมา อุเปติ กมฺมายฯ กตเม ปญฺจ? อโย, ภิกฺขเว, ชาตรูปสฺส อุปกฺกิเลโส, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฎฺฐํ ชาตรูปํ น เจว

มุทุ โหติ น จ กมฺมนิยํ, น จ ปภสฺสรํ ปภงฺคุ จ, น จ สมฺมา อุเปติ กมฺมายฯ โลหํ, ภิกฺขเว, ชาตรูปสฺส อุปกฺกิเลโส, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐํ ชาตรูปํ…เป…. ติปุ, ภิกฺขเว, ชาตรูปสฺส อุปกฺกิเลโส…เป…. สีสํ, ภิกฺขเว, ชาตรูปสฺส อุปกฺกิเลโส…เป…. สชฺฌุ, ภิกฺขเว, ชาตรูปสฺส อุปกฺกิเลโส, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐํ ชาตรูปํ น เจว มุทุ โหติ น จ กมฺมนิยํ, น จ ปภสฺสรํ ปภงฺคุ จ, น จ สมฺมา อุเปติ กมฺมายฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ ชาตรูปสฺส อุปกฺกิเลสา, เยหิ อุปกฺกิเลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐํ ชาตรูปํ น เจว มุทุ โหติ น จ กมฺมนิยํ, น จ ปภสฺสรํ ปภงฺคุ จ, น จ สมฺมา อุเปติ กมฺมายฯ

‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ปญฺจิเม จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เยหิ อุปกฺกิเลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐํ จิตฺตํ น เจว มุทุ โหติ น จ กมฺมนิยํ, น จ ปภสฺสรํ ปภงฺคุ จ, น จ สมฺมา สมาธิยติ อาสวานํ ขยายฯ กตเม ปญฺจ? กามจฺฉนฺโท, ภิกฺขเว, จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโส, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐํ จิตฺตํ น เจว มุทุ โหติ น จ กมฺมนิยํ, น จ ปภสฺสรํ ปภงฺคุ จ, น จ สมฺมา สมาธิยติ อาสวานํ ขยาย…เป…. อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ จิตฺตสฺส อุเปกฺกิเลสา, เยหิ อุปกฺกิเลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐํ จิตฺตํ น เจว มุทุ โหติ น จ กมฺมนิยํ, น จ ปภสฺสรํ ปภงฺคุ จ, น จ สมฺมา สมาธิยติ อาสวานํ ขยายา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. อนุปกฺกิเลสสุตฺตํ

๒๑๕. ‘‘สตฺติเม , ภิกฺขเว, โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกฺกิเลสา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺติ ฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค, ภิกฺขเว, อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกฺกิเลโส ภาวิโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตติ…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค, ภิกฺขเว, อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกฺกิเลโส ภาวิโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกฺกิเลสา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อโยนิโสมนสิการสุตฺตํ

๒๑๖. ‘‘อโยนิโส, ภิกฺขเว, มนสิกโรโต อนุปฺปโนฺน เจว กามจฺฉนฺโท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ กามจฺฉนฺโท ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตติ; อนุปฺปโนฺน เจว พฺยาปาโท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ พฺยาปาโท ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตติ; อนุปฺปนฺนเญฺจว ถินมิทฺธํ อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ ถินมิทฺธํ ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตติ; อนุปฺปนฺนเญฺจว อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตติ; อนุปฺปนฺนา เจว วิจิกิจฺฉา อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา จ วิจิกิจฺฉา ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตตี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. โยนิโสมนสิการสุตฺตํ

๒๑๗. ‘‘โยนิโส จ โข, ภิกฺขเว, มนสิกโรโต อนุปฺปโนฺน เจว สติสโมฺพชฺฌโงฺค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ สติสโมฺพชฺฌโงฺค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ…เป…. อนุปฺปโนฺน เจว อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปโนฺน จ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉตี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. พุทฺธิสุตฺตํ

๒๑๘. ‘‘สตฺติเม, ภิกฺขเว, โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา พุทฺธิยา อปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? สติสมฺโพชฺฌงฺโค…เป…. อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโคฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา พุทฺธิยา อปริหานาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. อาวรณนีวรณสุตฺตํ

๒๑๙. ‘‘ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, อาวรณา นีวรณา เจตโส อุปกฺกิเลสา ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณาฯ กตเม ปญฺจ? กามจฺฉนฺโท, ภิกฺขเว, อาวรโณ นีวรโณ เจตโส อุปกฺกิเลโส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรโณฯ พฺยาปาโท, ภิกฺขเว, อาวรโณ นีวรโณ เจตโส อุปกฺกิเลโส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรโณฯ ถินมิทฺธํ, ภิกฺขเว, อาวรณํ นีวรณํ เจตโส อุปกฺกิเลสํ ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณํฯ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ , ภิกฺขเว, อาวรณํ นีวรณํ เจตโส อุปกฺกิเลสํ ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณํฯ วิจิกิจฺฉา, ภิกฺขเว, อาวรณา นีวรณา เจตโส อุปกฺกิเลสา ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณาฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ อาวรณา นีวรณา เจตโส อุปกฺกิเลสา ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณาฯ

‘‘สตฺติเม , ภิกฺขเว, โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกฺกิเลสา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? สติสมฺโพชฺฌงฺโค, ภิกฺขเว, อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกฺกิเลโส ภาวิโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตติ…เป…. อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค, ภิกฺขเว, อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกฺกิเลโส ภาวิโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกฺกิเลสา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺตีติฯ

‘‘ยสฺมิํ, ภิกฺขเว, สมเย อริยสาวโก อฏฺฐิํ กตฺวา มนสิ กตฺวา สพฺพํ เจตโส สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสโต ธมฺมํ สุณาติ, อิมสฺส ปญฺจ นีวรณา ตสฺมิํ สมเย น โหนฺติฯ สตฺต โพชฺฌงฺคา ตสฺมิํ สมเย ภาวนาปาริปูริํ คจฺฉนฺติฯ

‘‘กตเม ปญฺจ นีวรณา ตสฺมิํ สมเย น โหนฺติ? กามจฺฉนฺทนีวรณํ ตสฺมิํ สมเย น โหติ, พฺยาปาทนีวรณํ ตสฺมิํ สมเย น โหติ, ถินมิทฺธนีวรณํ ตสฺมิํ สมเย น โหติ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ ตสฺมิํ สมเย น โหติ, วิจิกิจฺฉานีวรณํ ตสฺมิํ สมเย น โหติฯ อิมสฺส ปญฺจ นีวรณา ตสฺมิํ สมเย น โหนฺติฯ

‘‘กตเม สตฺต โพชฺฌงฺคา ตสฺมิํ สมเย ภาวนาปาริปูริํ คจฺฉนฺติ ? สติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมิํ สมเย ภาวนาปาริปูริํ คจฺฉติ…เป…. อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมิํ สมเย ภาวนาปาริปูริํ คจฺฉติฯ อิเม สตฺต โพชฺฌงฺคา ตสฺมิํ สมเย ภาวนาปาริปูริํ คจฺฉนฺติฯ ยสฺมิํ , ภิกฺขเว, สมเย อริยสาวโก อฏฺฐิํ กตฺวา มนสิ กตฺวา สพฺพํ เจตโส สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสโต ธมฺมํ สุณาติ, อิมสฺส ปญฺจ นีวรณา ตสฺมิํ สมเย น โหนฺติฯ อิเม สตฺต โพชฺฌงฺคา ตสฺมิํ สมเย ภาวนาปาริปูริํ คจฺฉนฺตี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. รุกฺขสุตฺตํ

๒๒๐. ‘‘สนฺติ, ภิกฺขเว, มหารุกฺขา อณุพีชา มหากายา รุกฺขานํ อชฺฌารุหา, เยหิ รุกฺขา อชฺฌารูฬฺหา โอภคฺควิภคฺคา วิปติตา เสนฺติฯ กตเม จ เต, ภิกฺขเว, มหารุกฺขา อณุพีชา มหากายา รุกฺขานํ อชฺฌารุหา, เยหิ รุกฺขา อชฺฌารูฬฺหา โอภคฺควิภคฺคา วิปติตา เสนฺติ [เสนฺติฯ

เสยฺยถิทํ (กตฺถจิ)]? อสฺสโตฺถ, นิโคฺรโธ, ปิลโกฺข, อุทุมฺพโร, กจฺฉโก, กปิตฺถโน – อิเม โข เต, ภิกฺขเว, มหารุกฺขา อณุพีชา มหากายา รุกฺขานํ อชฺฌารุหา, เยหิ รุกฺขา อชฺฌารูฬฺหา โอภคฺควิภคฺคา วิปติตา เสนฺติฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ กุลปุโตฺต ยาทิสเก กาเม โอหาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต โหติ, โส ตาทิสเกหิ กาเมหิ ตโต วา ปาปิฏฺฐตเรหิ โอภคฺควิภโคฺค วิปติโต เสติฯ

‘‘ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, อาวรณา นีวรณา เจตโส อชฺฌารุหา ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณาฯ กตเม ปญฺจ? กามจฺฉโนฺท, ภิกฺขเว, อาวรโณ นีวรโณ เจตโส อชฺฌารุโห ปญฺญาย ทุพฺพลีกรโณฯ พฺยาปาโท, ภิกฺขเว, อาวรโณ นีวรโณ เจตโส อชฺฌารุโห ปญฺญาย ทุพฺพลีกรโณฯ ถินมิทฺธํ, ภิกฺขเว, อาวรณํ นีวรณํ เจตโส อชฺฌารุหํ ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณํฯ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ, ภิกฺขเว, อาวรณํ นีวรณํ เจตโส อชฺฌารุหํ ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณํฯ วิจิกิจฺฉา, ภิกฺขเว, อาวรณา นีวรณา เจตโส อชฺฌารุหา ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณาฯ อิเม โข, ภิกฺขเว , ปญฺจ อาวรณา นีวรณา เจตโส อชฺฌารุหา ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณาฯ

‘‘สตฺติเม , ภิกฺขเว, โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนชฺฌารุหา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค, ภิกฺขเว, อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนชฺฌารุโห ภาวิโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตติ…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค, ภิกฺขเว, อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนชฺฌารุโห ภาวิโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนชฺฌารุหา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. นีวรณสุตฺตํ

๒๒๑. ‘‘ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, นีวรณา อนฺธกรณา อจกฺขุกรณา อญฺญาณกรณา ปญฺญานิโรธิกา วิฆาตปกฺขิยา อนิพฺพานสํวตฺตนิกาฯ กตเม ปญฺจ? กามจฺฉนฺทนีวรณํ, ภิกฺขเว, อนฺธกรณํ อจกฺขุกรณํ อญฺญาณกรณํ ปญฺญานิโรธิกํ วิฆาตปกฺขิยํ อนิพฺพานสํวตฺตนิกํ ฯ พฺยาปาทนีวรณํ, ภิกฺขเว…เป.… ถินมิทฺธนีวรณํ, ภิกฺขเว… อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ, ภิกฺขเว… วิจิกิจฺฉานีวรณํ, ภิกฺขเว, อนฺธกรณํ อจกฺขุกรณํ อญฺญาณกรณํ ปญฺญานิโรธิกํ วิฆาตปกฺขิยํ อนิพฺพานสํวตฺตนิกํฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ นีวรณา อนฺธกรณา อจกฺขุกรณา อญฺญาณกรณา ปญฺญานิโรธิกา วิฆาตปกฺขิยา อนิพฺพานสํวตฺตนิกาฯ

‘‘สตฺติเม, ภิกฺขเว, โพชฺฌงฺคา จกฺขุกรณา ญาณกรณา ปญฺญาวุทฺธิยา อวิฆาตปกฺขิยา นิพฺพานสํวตฺตนิกาฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค, ภิกฺขเว, จกฺขุกรโณ ญาณกรโณ ปญฺญาวุทฺธิโย อวิฆาตปกฺขิโย นิพฺพานสํวตฺตนิโก…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค, ภิกฺขเว, จกฺขุกรโณ ญาณกรโณ ปญฺญาวุทฺธิโย อวิฆาตปกฺขิโย นิพฺพานสํวตฺตนิโกฯ อิเม โข, ภิกฺขเว , สตฺต โพชฺฌงฺคา จกฺขุกรณา ญาณกรณา ปญฺญาวุทฺธิยา อวิฆาตปกฺขิยา นิพฺพานสํวตฺตนิกา’’ติฯ ทสมํฯ

นีวรณวโคฺค จตุโตฺถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เทฺว กุสลา กิเลสา จ, เทฺว โยนิโส จ พุทฺธิ จ;
อาวรณา นีวรณา รุกฺขํ, นีวรณญฺจ เต ทสาติฯ

๕. จกฺกวตฺติวโคฺค

๑. วิธาสุตฺตํ

๒๒๒. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ติโสฺส วิธา ปชหึสุ, สเพฺพ เต สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ติโสฺส วิธา ปชหิสฺสนฺติ, สเพฺพ เต สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ติโสฺส วิธา ปชหนฺติ, สเพฺพ เต สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ กตเมสํ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ? สติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺสฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ติโสฺส วิธา ปชหึสุ…เป.… ปชหิสฺสนฺติ…เป.… ปชหนฺติ, สเพฺพ เต อิเมสํเยว สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. จกฺกวตฺติสุตฺตํ

๒๒๓. ‘‘รโญฺญ , ภิกฺขเว, จกฺกวตฺติสฺส ปาตุภาวา สตฺตนฺนํ รตนานํ ปาตุภาโว โหติฯ กตเมสํ สตฺตนฺนํ? จกฺกรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, หตฺถิรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, อสฺสรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, มณิรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, อิตฺถิรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, คหปติรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, ปริณายกรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ ฯ รโญฺญ, ภิกฺขเว, จกฺกวตฺติสฺส ปาตุภาวา อิเมสํ สตฺตนฺนํ รตนานํ ปาตุภาโว โหติฯ

‘‘ตถาคตสฺส, ภิกฺขเว, ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺครตนานํ ปาตุภาโว โหติฯ กตเมสํ สตฺตนฺนํ? สติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส รตนสฺส ปาตุภาโว โหติ…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺส รตนสฺส ปาตุภาโว โหติฯ ตถาคตสฺส, ภิกฺขเว, ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อิเมสํ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺครตนานํ ปาตุภาโว โหตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. มารสุตฺตํ

๒๒๔. ‘‘มารเสนปฺปมทฺทนํ โว, ภิกฺขเว, มคฺคํ เทเสสฺสามิ; ตํ สุณาถฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, มารเสนปฺปมทฺทโน มโคฺค? ยทิทํ – สตฺต โพชฺฌงฺคาฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – อยํ โข, ภิกฺขเว, มารเสนปฺปมทฺทโน มโคฺค’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ทุปฺปญฺญสุตฺตํ

๒๒๕. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ…เป.… เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘‘ทุปฺปโญฺญ เอฬมูโค, ทุปฺปโญฺญ เอฬมูโค’ติ , ภเนฺต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, ‘ทุปฺปโญฺญ เอฬมูโค’ติ วุจฺจตี’’ติ? ‘‘สตฺตนฺนํ โข, ภิกฺขุ, โพชฺฌงฺคานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา ‘ทุปฺปโญฺญ เอฬมูโค’ติ วุจฺจติฯ กตเมสํ สตฺตนฺนํ? สติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺส – อิเมสํ โข, ภิกฺขุ , สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา ‘ทุปฺปโญฺญ เอฬมูโค’ติ วุจฺจตี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปญฺญวนฺตสุตฺตํ

๒๒๖. ‘‘‘ปญฺญวา อเนฬมูโค, ปญฺญวา อเนฬมูโค’ติ, ภนฺเต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภนฺเต, ‘ปญฺญวา อเนฬมูโค’ติ วุจฺจตี’’ติ? ‘‘สตฺตนฺนํ โข, ภิกฺขุ, โพชฺฌงฺคานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ‘ปญฺญวา อเนฬมูโค’ติ วุจฺจติฯ กตเมสํ สตฺตนฺนํ? สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส…เป.… อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส – อิเมสํ โข, ภิกฺขุ, สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ‘ปญฺญวา อเนฬมูโค’ติ วุจฺจตี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทลิทฺทสุตฺตํ

๒๒๗. ‘‘‘ทลิทฺโท, ทลิทฺโท’ติ, ภนฺเต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภนฺเต, ‘ทลิทฺโท’ติ วุจฺจตี’’ติ? ‘‘สตฺตนฺนํ โข, ภิกฺขุ, โพชฺฌงฺคานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา ‘ทลิทฺโท’ติ วุจฺจติฯ กตเมสํ สตฺตนฺนํ? สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส…เป.… อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส – อิเมสํ โข, ภิกฺขุ, สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา ‘ทลิทฺโท’ติ วุจฺจตี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. อทลิทฺทสุตฺตํ

๒๒๘. ‘‘‘อทลิทฺโท , อทลิทฺโท’ติ, ภนฺเต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภนฺเต, ‘อทลิทฺโท’ติ วุจฺจตี’’ติ? ‘‘สตฺตนฺนํ โข, ภิกฺขุ, โพชฺฌงฺคานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ‘อทลิทฺโท’ติ วุจฺจติฯ กตเมสํ สตฺตนฺนํ? สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส …เป.… อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส – อิเมสํ โข, ภิกฺขุ, สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ‘อทลิทฺโท’ติ วุจฺจตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. อาทิจฺจสุตฺตํ

๒๒๙. ‘‘อาทิจฺจสฺส , ภิกฺขเว, อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – อรุณุคฺคํฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวสฺสติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป.… อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรตี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อชฺฌตฺติกงฺคสุตฺตํ

๒๓๐. ‘‘อชฺฌตฺติกํ, ภิกฺขเว, องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคมฺปิ สมนุปสฺสามิ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อุปฺปาทาย, ยถยิทํ – ภิกฺขเว, โยนิโสมนสิกาโรฯ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวสฺสติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป.… อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. พาหิรงฺคสุตฺตํ

๒๓๑. ‘‘พาหิรํ , ภิกฺขเว, องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคมฺปิ สมนุปสฺสามิ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อุปฺปาทาย, ยถยิทํ – ภิกฺขเว, กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ – สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวสฺสติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกริสฺสติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิ เวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรตี’’ติฯ ทสมํฯ

จกฺกวตฺติวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

วิธา จกฺกวตฺติ มาโร, ทุปฺปโญฺญ ปญฺญเวน จ;
ทลิโทฺท อทลิโทฺท จ, อาทิจฺจเงฺคน เต ทสาติฯ

๖. สากจฺฉวโคฺค

๑. อาหารสุตฺตํ

๒๓๒. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘ปญฺจนฺนญฺจ, ภิกฺขเว, นีวรณานํ สตฺตนฺนญฺจ โพชฺฌงฺคานํ อา หารญฺจ อนาหารญฺจ เทเสสฺสามิ; ตํ สุณาถฯ โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กาม จฺฉนฺทสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย? อตฺถิ, ภิกฺขเว , สุภนิมิตฺตํฯ ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กาม จฺฉนฺทสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลายฯ

‘‘โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา พฺ ยาปาทสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย? อตฺถิ, ภิกฺขเว, ปฏิฆนิมิตฺตํ ฯ ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุ ลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลายฯ

‘‘โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ถินมิทฺธสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ถิ นมิทฺธสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย? อตฺถิ, ภิกฺขเว, อรติ ตนฺทิ วิชมฺภิตา ภตฺตสมฺมโท เจตโส จ ลีนตฺตํฯ ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ถินมิทฺธสฺส อุปฺ ปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ถินมิทฺธสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลายฯ

‘‘โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย? อตฺถิ, ภิกฺขเว, เจตโส อวูปสโมฯ ตตฺถ อ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลายฯ

‘‘โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺ ฉาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย? อตฺถิ, ภิกฺขเว, วิจิกิจฺฉาฏฺฐานียา ธมฺมาฯ ตตฺถ อโยนิโส

มนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลายฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา สติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, สติสโมฺพชฺฌงฺคฎฺฐานียา ธมฺมาฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา สติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, กุสลากุสลา ธมฺมา สาวชฺชานวชฺชา ธมฺมา หีนปณีตา ธมฺมา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมาฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา วีริยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา วีริยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, อารมฺภธาตุ นิกฺกมธาตุ ปรกฺกมธาตุฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา วีริยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา วีริยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, ปีติสโมฺพชฺฌงฺคฎฺฐานียา ธมฺมาฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, กายปฺปสฺสทฺธิ จิตฺตปฺปสฺสทฺธิ ฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, สมถนิมิตฺตํ อพฺยคฺคนิมิตฺตํฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคฎฺฐานียา ธมฺมาฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย? อตฺถิ, ภิกฺขเว, อสุภนิมิตฺตํ ฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการ

พหุลีกาโร – อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลายฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย? อตฺถิ, ภิกฺขเว, เมตฺตาเจโตวิมุตฺติฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลายฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ถินมิทฺธสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ถินมิทฺธสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย? อตฺถิ, ภิกฺขเว, อารมฺภธาตุ นิกฺกมธาตุ ปรกฺกมธาตุฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ถินมิทฺธสฺส อุปฺปาทาย , อุปฺปนฺนสฺส วา ถินมิทฺธสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลายฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย? อตฺถิ, ภิกฺขเว, เจตโส วูปสโมฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลายฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อนาหาโร อนุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย? อตฺถิ, ภิกฺขเว, กุสลากุสลา ธมฺมา สาวชฺชานวชฺชา ธมฺมา หีนปณีตา ธมฺมา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมาฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร – อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลายฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, สติสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานียา ธมฺมาฯ ตตฺถ อมนสิการพหุลีกาโร – อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, กุสลากุสลา ธมฺมา สาวชฺชานวชฺชา ธมฺมา หีนปณีตา ธมฺมา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมาฯ ตตฺถ อมนสิการพหุลีกาโร – อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา วีริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา วีริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, อารมฺภธาตุ นิกฺกมธาตุ ปรกฺกมธาตุฯ ตตฺถ อมนสิการพหุลีกาโร – อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา วีริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา วีริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

“โก จ, ภิกฺขเว, อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, ปีติสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานีย

า ธมฺมาฯ ตตฺถ อมนสิการพหุลีกาโร – อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

‘‘โก จ, ภิกฺขเว, อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, กายปฺปสฺสทฺธิ จิตฺตปฺปสฺสทฺธิฯ ตตฺถ อมนสิการพหุลีกาโร – อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

‘‘โก จ, ภิกฺขเว, อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, สมถนิมิตฺตํ อพฺยคฺคนิมิตฺตํฯ ตตฺถ อมนสิการพหุลีกาโร – อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาฯ

‘‘โก จ, ภิกฺขเว, อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย, อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา? อตฺถิ, ภิกฺขเว, อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานียา ธมฺมาฯ ตตฺถ อมนสิการพหุลีกาโร – อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย , อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปริยายสุตฺตํ

๒๓๓. อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปวิสึสุฯ อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ – ‘‘อติปฺปโค โข ตาว สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตุํฯ ยํนูน มยํ เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกเมยฺยามา’’ติฯ

อถ โข เต ภิกฺขู เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สมฺโมทึสุฯ สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต ภิกฺขู อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจุํ –

‘‘สมโณ, อาวุโส, โคตโม สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ – ‘เอถ ตุมฺเห, ภิกฺขเว, ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ สตฺต โพชฺฌงฺเค ยถาภูตํ ภาเวถา’ติฯ มยมฺปิ โข, อาวุโส, สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสม – ‘เอถ ตุมฺเห, อาวุโส, ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ สตฺต โพชฺฌงฺเค ยถาภูตํ ภาเวถา’ติฯ อิธ โน, อาวุโส, โก วิเสโส, โก อธิปฺปยาโส, กึ นานากรณํ สมณสฺส วา โคตมสฺส อมฺหากํ วา, ยทิทํ – ธมฺมเทสนาย วา ธมฺมเทสนํ, อนุสาสนิยา วา อนุสาสนิ’’นฺติ?

อถ โข เต ภิกฺขู เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทึสุ นปฺปฏิโกฺกสึสุ; อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกฺกสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมึสุ – ‘‘ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามา’’ติฯ อถ โข เต ภิกฺขู สาวตฺถึ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ –

‘‘อิธ มยํ, ภนฺเต, ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปวิสิมฺหฯ เตสํ โน, ภนฺเต, อมฺหากํ เอตทโหสิ – ‘อติปฺปโค โข ตาว สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตุํ, ยํนูน มยํ

เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกเมยฺยามา’ติฯ อถ โข มยํ, ภนฺเต, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกมิมฺห; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สโมฺมทิมฺหฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิมฺหฯ เอกมนฺตํ นิสิเนฺน โข อเมฺห, ภนฺเต, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจุํ –

“สมโณ, อาวุโส, โคตโม สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ ‘เอถ ตุเมฺห, ภิกฺขเว, ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ สตฺต โพชฺฌเงฺค ยถาภูตํ ภาเวถา’ติฯ มยมฺปิ โข, อาวุโส, สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสม – ‘เอถ ตุเมฺห, อาวุโส, ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ สตฺต โพชฺฌเงฺค ยถาภูตํ ภาเวถา’ติฯ อิธ โน, อาวุโส, โก วิเสโส, โก อธิปฺปยาโส, กึ นานากรณํ สมณสฺส วา โคตมสฺส อมฺหากํ วา, ยทิทํ – ธมฺมเทสนาย วา ธมฺมเทสนํ, อนุสาสนิยา วา อนุสาสนิ”นฺติ?

“อถ โข มยํ, ภนฺเต, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทิมฺห นปฺปฏิโกฺกสิมฺห, อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกฺกสิตฺวา อุฎฺฐายาสนา ปกฺกมิมฺห – ‘ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามา’”’ติฯ

“เอวํวาทิโน , ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวมสฺสุ วจนียา – ‘อตฺถิ ปนาวุโส, ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ปญฺจ นีวรณา ทส โหนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา จตุทฺทสา’ติฯ เอวํ ปุฎฺฐา, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา น เจว สมฺปายิสฺสนฺติ, อุตฺตริญฺจ วิฆาตํ อาปชฺชิสฺสนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยถา ตํ, ภิกฺขเว, อวิสยสฺมึฯ “นาหํ ตํ, ภิกฺขเว, ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย, โย อิเมสํ ปญฺหานํ เวยฺยากรเณน จิตฺตํ อาราเธยฺย, อญฺญตฺร ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา อิโต วา ปน สุตฺวา”ฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ปญฺจ นีวรณา ทส โหนฺติ? ยทปิ, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ กามจฺฉโนฺท ตทปิ นีวรณํ, ยทปิ พหิทฺธา กามจฺฉโนฺท ตทปิ นีวรณํฯ ‘กามจฺฉนฺทนีวรณ’นฺติ อิติ หิทํ อุเทฺทสํ คจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ ยทปิ, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ พฺยาปาโท ตทปิ นีวรณํ, ยทปิ พหิทฺธา พฺยาปาโท ตทปิ นีวรณํฯ ‘พฺยาปาทนีวรณ’นฺติ อิติ หิทํ อุเทฺทสํ คจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ ยทปิ, ภิกฺขเว, ถินํ ตทปิ นีวรณํ, ยทปิ มิทฺธํ ตทปิ นีวรณํฯ ‘ถินมิทฺธนีวรณ’นฺติ อิติ หิทํ อุเทฺทสํ คจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ ยทปิ, ภิกฺขเว, อุทฺธจฺจํ ตทปิ นีวรณํ, ยทปิ กุกฺกุจฺจํ ตทปิ นีวรณํฯ ‘อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณ’นฺติ อิติ หิทํ อุเทฺทสํ คจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ ยทปิ, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ ธเมฺมสุ วิจิกิจฺฉา ตทปิ นีวรณํ, ยทปิ พหิทฺธา ธเมฺมสุ วิจิกิจฺฉา ตทปิ นีวรณํฯ ‘วิจิกิจฺฉานีวรณ’นฺติ อิติ หิทํ อุเทฺทสํ คจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ อยํ โข, ภิกฺขเว, ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ปญฺจ นีวรณา ทส โหนฺติฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม สตฺต โพชฺฌงฺคา จตุทฺทส โหนฺติ? ยทปิ, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ ธเมฺมสุ สติ ตทปิ สติสโมฺพชฺฌโงฺค, ยทปิ พหิทฺธา ธเมฺมสุ สติ ตทปิ สติสโมฺพชฺฌโงฺคฯ ‘สติสโมฺพชฺฌโงฺค’ติ อิติ หิทํ อุเทฺทสํ คจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ

“ยทปิ , ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ ธเมฺมสุ ปญฺญาย ปวิจินติ [ปวิจินาติ (ก.)] ปวิจรติ ปริวีมํสมาปชฺชติ ตทปิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค, ยทปิ พหิทฺธา ธเมฺมสุ ปญฺญาย ปวิจินติ ปวิจรติ ปริวีมํ

สมาปชฺชติ ตทปิ ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค ‘ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค’ติ อิติ หิทํ อุเทฺทสํ คจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ

‘‘ยทปิ, ภิกฺขเว, กายิกํ วีริยํ ตทปิ วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค, ยทปิ เจตสิกํ วีริยํ ตทปิ วีริยสมฺโพชฺฌงฺโคฯ ‘วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค’ติ อิติ หิทํ อุเทฺทสํ คจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ

‘‘ยทปิ , ภิกฺขเว, สวิตกฺกสวิจารา ปีติ ตทปิ ปีติสมฺโพชฺฌงฺโค, ยทปิ อวิตกฺกอวิจารา ปีติ ตทปิ ปีติสมฺโพชฺฌงฺโคฯ ‘ปีติสมฺโพชฺฌงฺโค’ติ อิติ หิทํ อุเทฺทสํ คจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ

‘‘ยทปิ, ภิกฺขเว, กายปฺปสฺสทฺธิ ตทปิ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโค, ยทปิ จิตฺตปฺปสฺสทฺธิ ตทปิ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโคฯ ‘ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโค’ติ อิติ หิทํ อุเทฺทสํ คจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ

‘‘ยทปิ, ภิกฺขเว, สวิตกฺโก สวิจาโร สมาธิ ตทปิ สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค, ยทปิ อวิตกฺกอวิจาโร สมาธิ ตทปิ สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโคฯ ‘สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค’ติ อิติ หิทํ อุเทฺทสํ คจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ

‘‘ยทปิ, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ ธมฺเมสุ อุเปกฺขา ตทปิ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค, ยทปิ พหิทฺธา ธมฺเมสุ อุเปกฺขา ตทปิ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโคฯ ‘อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค’ติ อิติ หิทํ อุเทฺทสํ คจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ อยํ โข, ภิกฺขเว, ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม สตฺต โพชฺฌงฺคา จตุทฺทสา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. อคฺคิสุตฺตํ

๒๓๔. อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย ปวิสึสุ ฯ (ปริยายสุตฺตสทิสํ)ฯ

‘‘เอวํวาทิโน, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวมสฺสุ วจนียา – ‘ยสฺมิํ, อาวุโส, สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ, กตเมสํ ตสฺมิํ สมเย โพชฺฌงฺคานํ อกาโล ภาวนาย, กตเมสํ ตสฺมิํ สมเย โพชฺฌงฺคานํ กาโล ภาวนาย? ยสฺมิํ ปนาวุโส, สมเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ, กตเมสํ ตสฺมิํ สมเย โพชฺฌงฺคานํ อกาโล ภาวนาย, กตเมสํ ตสฺมิํ สมเย โพชฺฌงฺคานํ กาโล ภาวนายา’ติ? เอวํ ปุฏฺฐา , ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา น เจว สมฺปายิสฺสนฺติ, อุตฺตริญฺจ วิฆาตํ อาปชฺชิสฺสนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยถา ตํ, ภิกฺขเว, อวิสยสฺมิํฯ

‘‘นาหํ ตํ, ภิกฺขเว, ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย โย อิเมสํ ปญฺหานํ เวยฺยากรเณน จิตฺตํ อาราเธยฺย, อญฺญตฺร ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา อิโต วา ปน สุตฺวาฯ

‘‘ยสฺมิํ, ภิกฺขเว, สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ, อกาโล ตสฺมิํ สมเย ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนายฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ลีนํ, ภิกฺขเว, จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ธมฺเมหิ ทุสฺสมุฏฺฐาปยํ โหติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ปุริโส ปริตฺตํ อคฺคึ อุชฺชาเลตุกาโม อสฺสฯ โส ตตฺถ อลฺลานิ เจว ติณานิ ปกฺขิเปยฺย, อลฺลานิ จ โคมยานิ ปกฺขิเปยฺย, อลฺลานิ จ กฏฺฐานิ ปกฺขิเปยฺย , อุทกวาตญฺจ ทเทยฺย, ปํสุเกน จ โอกิเรยฺย; ภพฺโพ นุ โข โส ปุริโส ปริตฺตํ อคฺคึ อุชฺชาลิตุ’’นฺติ? ‘‘โน เหตํ, ภนฺเต’’ฯ

‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ยสฺมึ สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ, อกาโล ตสฺมึ สมเย ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนายฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ลีนํ, ภิกฺขเว, จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ธเมฺมหิ ทุสฺสมุฏฺฐาปยํ โหติฯ

‘‘ยสฺมิญฺจ โข, ภิกฺขเว, สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ, กาโล ตสฺมึ สมเย ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล วีริยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล ปีติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนายฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ลีนํ, ภิกฺขเว, จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ธเมฺมหิ สุสมุฏฺฐาปยํ โหติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ปุริโส ปริตฺตํ อคฺคึ อุชฺชาเลตุกาโม อสฺสฯ โส ตตฺถ สุกฺขานิ เจว ติณานิ ปกฺขิเปยฺย, สุกฺขานิ โคมยานิ ปกฺขิเปยฺย, สุกฺขานิ กฏฺฐานิ ปกฺขิเปยฺย, มุขวาตญฺจ ทเทยฺย, น จ ปํสุเกน โอกิเรยฺย; ภพฺโพ นุ โข โส ปุริโส ปริตฺตํ อคฺคึ อุชฺชาลิตุ’’นฺติ? ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ฯ

‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ยสฺมึ สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ, กาโล ตสฺมึ สมเย ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล วีริยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล ปีติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนายฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ลีนํ, ภิกฺขเว, จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ธเมฺมหิ สุสมุฏฺฐาปยํ โหติฯ

‘‘ยสฺมึ , ภิกฺขเว, สมเย อุทฺธตตฺตํ จิตฺตํ โหติ, อกาโล ตสฺมึ สมเย ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล วีริยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล ปีติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนายฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อุทฺธตํ, ภิกฺขเว, จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ธเมฺมหิ ทุวูปสมยํ โหติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ปุริโส มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ นิพฺพาเปตุกาโม อสฺสฯ โส ตตฺถ สุกฺขานิ เจว ติณานิ ปกฺขิเปยฺย, สุกฺขานิ จ โคมยานิ ปกฺขิเปยฺย, สุกฺขานิ จ กฏฺฐานิ ปกฺขิเปยฺย, มุขวาตญฺจ ทเทยฺย, น จ ปํสุเกน โอกิเรยฺย; ภพฺโพ นุ โข โส ปุริโส มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ นิพฺพาเปตุ’’นฺติ? ‘‘โน เหตํ, ภนฺเต’’ฯ

‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ยสฺมึ สมเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ, อกาโล ตสฺมึ สมเย ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล วีริยสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล ปีติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนายฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อุทฺธตํ, ภิกฺขเว, จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ธเมฺมหิ ทุวูปสมยํ โหติฯ

‘‘ยสฺมิญฺจ โข, ภิกฺขเว, สมเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ, กาโล ตสฺมึ สมเย ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนายฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อุทฺธตํ, ภิกฺขเว, จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ธเมฺมหิ สุวูปสมยํ โหติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ปุริโส มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ นิพฺพาเปตุกาโม อสฺสฯ โส ตตฺถ อลฺลานิ เจว ติณานิ ปกฺขิเปยฺย, อลฺลานิ จ โคมยานิ ปกฺขิเปยฺย, อลฺลานิ จ กฏฺฐานิ ปกฺขิเปยฺย, อุ

ทกวาตญฺจ ทเทยฺย, ปํสุเกน จ โอกิเรยฺย; ภพฺพ นุ โข โส ปุริโส มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ นิพฺพาเปตุ''นฺติ? ''เอวํ, ภนฺเต''ฯ

''เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ยสฺมึ สมเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ, กาโล ตสฺมึ สมเย ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนายฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อุทฺธตํ, ภิกฺขเว, จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ธมฺเมหิ สุวูปสมยํ โหติฯ สติญฺจ ขฺวาหํ, ภิกฺขเว, สพฺพตฺถิกํ วทามี''ติฯ ตติยํฯ

๔. เมตฺตาสหคตสุตฺตํ

๒๓๕. เอกํ สมยํ ภควา โกลิเยสุ วิหรติ หลิทฺทวสนํ นาม โกลิยานํ นิคโมฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย หลิทฺทวสนํ ปิณฺฑาย ปวิสึสุ ฯ อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ – ''อติปฺปโค โข ตาว หลิทฺทวสเน ปิณฺฑาย จริตุํฯ ยํนูน มยํ เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกเมยฺยามา''ติฯ

อถ โข เต ภิกฺขู เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สโมฺมทึสุฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต ภิกฺขู อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจุํ –

''สมโณ, อาวุโส, โคตโม สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ – 'เอถ ตุเมฺห, ภิกฺขเว, ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรถ, ตถา ทุติยํ, ตถา ตติยํ, ตถา จตุตฺถํ; อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺชเชน ผริตฺวา วิหรถฯ กรุณาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรถ, ตถา ทุติยํ, ตถา ตติยํ, ตถา จตุตฺถํ; อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ กรุณาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺชเชน ผริตฺวา วิหรถฯ มุทิตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรถ, ตถา ทุติยํ, ตถา ตติยํ, ตถา จตุตฺถํ; อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ มุทิตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺชเชน ผริตฺวา วิหรถฯ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรถ, ตถา ทุติยํ, ตถา ตติยํ, ตถา จตุตฺถํ; อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺชเชน ผริตฺวา วิหรถา'''ติฯ

''มยมฺปิ โข, อาวุโส, สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสม – 'เอถ ตุเมฺห, อาวุโส, ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรถ…เป.… กรุณาสหคเตน เจตสา… มุทิตาสหคเตน เจตสา… อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรถ, ตถา ทุติยํ, ตถา ตติยํ, ตถา จตุตฺถํ; อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺชเชน ผริตฺวา วิหรถา'ติฯ อิธ โน, อาวุโส, โก วิเสโส, โก อธิปฺปยาโส, กึ นานากรณํ สมณสฺส วา โคตมสฺส อมฺหากํ วา, ยทิทํ – ธมฺมเทสนาย วา ธมฺมเทสนํ, อนุสาสนิยา วา อนุสาสนิ''นฺติ?

อถ โข เต ภิกฺขู เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทึสุ นปฺปฏิกฺโกสึสุฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิกฺโกสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมึสุ – ‘‘ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามา’’ติฯ อถ โข เต ภิกฺขู หลิทฺทวสเน ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ –

‘‘อิธ มยํ, ภนฺเต, ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย หลิทฺทวสเน ปิณฺฑาย ปวิสิมฺหฯ เตสํ โน, ภนฺเต, อมฺหากํ เอตทโหสิ – ‘อติปฺปโค โข ตาว หลิทฺทวสเน ปิณฺฑาย จริตุํฯ ยํนูน มยํ เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกเมยฺยามา’’’ติฯ

‘‘อถ โข มยํ, ภนฺเต, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกมิมฺห, อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สโมฺมทิมฺหฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิมฺหฯ เอกมนฺตํ นิสิเนฺน โข อเมฺห, ภนฺเต, เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจุํ –

‘‘สมโณ, อาวุโส, โคตโม สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ – ‘เอถ ตุเมฺห, ภิกฺขเว, ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรถ…เป.… กรุณาสหคเตน เจตสา … มุทิตาสหคเตน เจตสา… อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรถ, ตถา ทุติยํ, ตถา ตติยํ, ตถา จตุตฺถํ; อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชฺชน ผริตฺวา วิหรถา’’’ติฯ

‘‘มยมฺปิ โข, อาวุโส, สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสม – ‘เอถ ตุเมฺห, อาวุโส, ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรถ…เป.… กรุณาสหคเตน เจตสา…เป.… มุทิตาสหคเตน เจตสา…เป.… อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรถ, ตถา ทุติยํ, ตถา ตติยํ, ตถา จตุตฺถํ; อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชฺชน ผริตฺวา วิหรถา’ติฯ อิธ โน, อาวุโส, โก วิเสโส, โก อธิปฺปยาโส, กึ นานากรณํ สมณสฺส วา โคตมสฺส อมฺหากํ วา, ยทิทํ, ธมฺมเทสนาย วา ธมฺมเทสนํ, อนุสาสนิยา วา อนุสาสนิ’’นฺติ?

อถ โข มยํ, ภนฺเต, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทิมฺห นปฺปฏิกฺโกสิมฺห, อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิกฺโกสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมิมฺห – ‘ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามา’ติฯ

‘‘เอวํวาทิโน, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวมสฺสุ วจนียา – ‘กถํ ภาวิตา ปนาวุโส, เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ, กึคติกา โหติ, กึปรมา, กึผลา, กึปริโยสานา? กถํ ภาวิตา ปนาวุโส, กรุณาเจโตวิมุตฺติ, กึคติกา โหติ, กึปรมา, กึผลา, กึปริโยสานา? กถํ ภาวิตา ปนาวุโส, มุทิตาเจโตวิมุตฺติ, กึคติกา โหติ, กึปรมา, กึผลา, กึปริโยสานา? กถํ ภาวิตา ปนาวุโส, อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺติ, กึคติกา โหติ, กึปรมา, กึผลา, กึปริโยสานา’’’ติ? เอวํ ปุฏฺฐา, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา น เจว สมฺปายิสฺสนฺติ, อุตฺตริญฺจ วิฆาตํ อาปชฺชิสฺสนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยถา ตํ, ภิกฺขเว, อวิสยสฺมึฯ ‘‘นาหํ ตํ, ภิกฺขเว, ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก

สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย, โย อิเมสํ ปญฺหานํ เวยฺยากรเณน จิตฺตํ อาราเธยฺย, อญฺญตฺร ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา อิโต วา ปน สุตฺวา''ฯ

''กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ, กึคติกา โหติ, กึปรมา, กึผลา, กึปริโยสานา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เมตฺตาสหคตํ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป…. เมตฺตาสหคตํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ โส สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย'นฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติฯ สเจ อากงฺขติ 'ปฏิกูเล อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย'นฺติ, อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติฯ สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูเล จ ปฏิกูเล จ ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย'นฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติฯ สเจ อากงฺขติ 'ปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย'นฺติ, อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติฯ สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูลญฺจ ปฏิกูลญฺจ ตทุภยํ อภินิวชฺเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโน'ติ, อุเปกฺขโก จ ตตฺถ วิหรติ สโต สมฺปชาโน, สุภํ วา โข ปน วิโมกฺขํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ สุภปรมาหํ, ภิกฺขเว, เมตฺตาเจโตวิมุตฺตึ วทามิ, อิธปญฺญสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตริวิมุตฺตึ อปฺปฏิวิชฺฌโตฯ

''กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, กรุณาเจโตวิมุตฺติ, กึคติกา โหติ, กึปรมา, กึผลา, กึปริโยสานา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กรุณาสหคตํ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป…. กรุณาสหคตํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯ โส สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย'นฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ…เป…. สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูลญฺจ ปฏิกูลญฺจ ตทุภยํ อภินิวชฺเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโน'ติ, อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหรติ สโต สมฺปชาโนฯ สพฺพโส วา ปน รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา 'อนนฺโต อากาโส'ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อากาสานญฺจายตนปรมาหํ , ภิกฺขเว, กรุณาเจโตวิมุตฺตึ วทามิ, อิธปญฺญสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตริวิมุตฺตึ อปฺปฏิวิชฺฌโตฯ

''กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, มุทิตาเจโตวิมุตฺติ, กึคติกา โหติ, กึปรมา, กึผลา, กึปริโยสานา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ มุทิตาสหคตํ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป…. มุทิตาสหคตํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ โส สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย'นฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ …เป…. สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูลญฺจ ปฏิกูลญฺจ ตทุภยํ อภินิวชฺเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโน'ติ, อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหรติ สโต สมฺปชาโนฯ สพฺพโส วา ปน อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม 'อนนฺตํ วิญฺญาณ'นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ วิญฺญาณญฺจายตนปรมาหํ, ภิกฺขเว, มุทิตาเจโตวิมุตฺตึ วทามิ, อิธปญฺญสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตริวิมุตฺตึ อปฺปฏิวิชฺฌโตฯ

''กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺติ, กึคติกา โหติ, กึปรมา, กึผลา, กึปริโยสานา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อุเปกฺขาสหคตํ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ โส สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย'นฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติฯ สเจ อากงฺขติ 'ปฏิกูเล อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย'นฺติ, อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติฯ สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูเล จ ปฏิกูเล จ ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย'นฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติฯ สเจ อากงฺขติ 'ปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย'นฺติ, อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติฯ สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูลญฺจ ปฏิกูลญฺจ ตทุภยํ อภินิวชฺเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโน'ติ, อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหรติ สโต

สมฺปชาโนฯ สพฺพโส วา ปน วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญาย ตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อากิญฺจญฺญายตนปรมาหํ, ภิกฺขเว, อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺตึ วทามิ, อิธปญฺญสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตริวิมุตฺตึ อปฺปฏิวิชฺฌโต’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. สงฺคารวสุตฺตํ

๒๓๖. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข สงฺคารโว พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข สงฺคารโว พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘โก นุ โข, โภ โคตม, เหตุ, โก ปจฺจโย เยเนกทา ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตา? โก ปน, โภ โคตม, เหตุ, โก ปจฺจโย เยเนกทา ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตา’’ติ?

‘‘ยสฺมึ โข, พฺราหฺมณ, สมเย กามราคปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ กามราคปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ, อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ; ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตาฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, อุทปตฺโต สํสฏฺโฐ ลาขาย วา หลิทฺทิยา วา นีลิยา วา มญฺชิฏฺฐาย วาฯ ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ น ชาเนยฺย น ปสฺเสยฺยฯ เอวเมว โข, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย กามราคปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ กามราคปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ…เป…. อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ; ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตาฯ

‘‘ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย พฺยาปาทปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ พฺยาปาทปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ พฺยาปาทสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ…เป…. อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ; ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตาฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, อุทปตฺโต อคฺคินา สนฺตตฺโต ปกฺกุถิโต [ปกฺกุธิโต (ก.), อุกฺกฏฺฐิโต (สี.), อุกฺกุฏฺฐิโต (สฺยา.)] อุสฺมุทกชาโต [อุสฺสทกชาโต (สี.), อุสฺมาทกชาโต (สฺยา.)]ฯ ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ น ชาเนยฺย น ปสฺเสยฺยฯ เอวเมว โข, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย พฺยาปาทปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ พฺยาปาทปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ พฺยาปาทสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย…เป…. อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ; ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตาฯ

‘‘ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย ถินมิทฺธปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ ถินมิทฺธปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ ถินมิทฺธสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น

ชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ…เป…. อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ; ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตาฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, อุทปตฺโต เสวาลปณกปริโยนทฺโธฯ ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ น ชาเนยฺย น ปเสฺสยฺยฯ เอวเมว โข, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย ถินมิทฺธปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ ถินมิทฺธปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ ถินมิทฺธสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ…เป…. อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ; ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตาฯ

‘‘ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ…เป…. อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ; ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตาฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, อุทปตฺโต วาเตริโต จลิโต ภนฺโต อูมิชาโตฯ ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ น ชาเนยฺย น ปเสฺสยฺยฯ เอวเมว โข, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ…เป…. อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ; ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตาฯ

‘‘ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ วิจิกิจฺฉาปเรเตน, อุปฺปนฺนาย จ วิจิกิจฺฉาย นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ…เป…. อุภยตฺถมฺปิ… ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตาฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, อุทปตฺโต อาวิโล ลุฬิโต กลลีภูโต อนฺธกาเร นิกฺขิตฺโตฯ ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ น ชาเนยฺย น ปเสฺสยฺยฯ เอวเมว โข, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ วิจิกิจฺฉาปเรเตน, อุปฺปนฺนาย จ วิจิกิจฺฉาย นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ, อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ; ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตาฯ อยํ โข, พฺราหฺมณ, เหตุ อยํ ปจฺจโย เยเนกทา ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตาฯ

‘‘ยสฺมิญฺจ โข, พฺราหฺมณ, สมเย น กามราคปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น กามราคปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ, อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ; ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตาฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , พฺราหฺมณ, อุทปตฺโต อสํสฏฺโฐ ลาขาย วา หลิทฺทิยา วา นีลิยา วา มญฺชิฏฺฐาย วาฯ ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ ชาเนยฺย ปเสฺสยฺยฯ

เอวเมว โข, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย น กามราคปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น กามราคปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป….ฯ

“ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย น พฺยาปาทปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น พฺยาปาทปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ พฺยาปาทสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ…เป…. อุภยตฺถมฺปิ… ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตาฯ

“เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, อุทปตฺโต น อคฺคินา สนฺตตฺโต น ปกฺกุถิโต น อุสฺมุทกชาโต, ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ ชาเนยฺย ปเสฺสยฺย ฯ เอวเมว โข, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย น พฺยาปาทปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น พฺยาปาทปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ พฺยาปาทสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ…เป…. อุภยตฺถมฺปิ… ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตาฯ

“ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย น ถินมิทฺธปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น ถินมิทฺธปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ ถินมิทฺธสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ…เป…. อุภยตฺถมฺปิ … ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตาฯ

“เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, อุทปตฺโต น เสวาลปณกปริโยนทฺโธฯ ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ ชาเนยฺย ปเสฺสยฺยฯ เอวเมว โข, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย น ถินมิทฺธปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น ถินมิทฺธปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ ถินมิทฺธสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ…เป…. อุภยตฺถมฺปิ… ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตาฯ

“ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย น อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ…เป…. อุภยตฺถมฺปิ… ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตาฯ

“เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, อุทปตฺโต น วาเตริโต น จลิโต น ภนฺโต น อูมิชาโตฯ ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ ชาเนยฺย ปเสฺสยฺยฯ เอวเมว โข, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย น อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ…เป…. อุภยตฺถมฺปิ… ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตาฯ

“ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย น วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น วิจิกิจฺฉาปเรเตน, อุปฺปนฺนาย จ วิจิกิจฺฉาย นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ [ปชานาติ ปสฺสติ (สฺยา.)], อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ; อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ; ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตาฯ

“เสยฺยถาปิ , พฺราหฺมณ, อุทปตฺโต อโจฺฉ วิปฺปสนฺโน อนาวิโล อาโลเก นิกฺขิตฺโตฯ ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ ชาเนยฺย ปเสฺสยฺยฯ เอวเมว โข, พฺราหฺมณ, ยสฺมึ สมเย น วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น วิจิกิจฺฉาปเรเตน, อุปฺปนฺนาย จ วิจิกิจฺฉาย นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ, อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ; ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตาฯ อยํ โข, พฺราหฺมณ, เหตุ อยํ ปจฺจโย เยเนกทา ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตาฯ

“สตฺติเม , พฺราหฺมณ, โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกฺกิเลสา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค โข, พฺราหฺมณ, อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกฺกิเลโส ภาวิโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตติ…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค โข, พฺราหฺมณ, อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกฺกิเลโส ภาวิโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตติฯ อิเม โข, พฺราหฺมณ, สตฺต โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกฺกิเลสา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺตี”ติฯ เอวํ วุตฺเต สงฺคารโว พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต”นฺติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อภยสุตฺตํ

๒๓๗. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเตฯ อถ โข อภโย ราชกุมาโร เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อภโย ราชกุมาโร ภควนฺตํ เอตทโวจ – “ปูรโณ, ภเนฺต, กสฺสโป เอวมาห – ‘นตฺถิ เหตุ, นตฺถิ ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺสนายฯ อเหตุ, อปฺปจฺจโย [อปฺปจฺจยา (สี.), อปฺปจฺจยํ (?)] อญฺญาณํ อทสฺสนํ โหติฯ นตฺถิ เหตุ, นตฺถิ ปจฺจโย ญาณาย ทสฺสนายฯ อเหตุ, อปฺปจฺจโย ญาณํ ทสฺสนํ โหตี’ติฯ อิธ ภควา กิมาหา”ติ? “อตฺถิ, ราชกุมาร, เหตุ, อตฺถิ ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺสนายฯ สเหตุ, สปฺปจฺจโย [สปฺปจฺจยา (สี.), สปฺปจฺจยํ (?)] อญฺญาณํ อทสฺสนํ โหติฯ อตฺถิ , ราชกุมาร, เหตุ, อตฺถิ ปจฺจโย ญาณาย ทสฺสนายฯ สเหตุ, สปฺปจฺจโย ญาณํ ทสฺสนํ โหตี”ติฯ

“กตโม ปน, ภเนฺต, เหตุ, กตโม ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺสนาย? กถํ สเหตุ, สปฺปจฺจโย อญฺญาณํ อทสฺสนํ โหตี”ติ? “ยสฺมึ โข, ราชกุมาร, สมเย กามราคปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ กามราคปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ – อยมฺปิ โข, ราชกุมาร, เหตุ, อยํ ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺสนายฯ เอวมฺปิ สเหตุ สปฺปจฺจโย อญฺญาณํ อทสฺสนํ โหติฯ

“ปุน จปรํ, ราชกุมาร, ยสฺมึ สมเย พฺยาปาทปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ พฺยาปาทปเรเตน…เป.… ถินมิทฺธปริยุฏฺฐิเตน… อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปริยุฏฺฐิเตน… วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ วิจิกิจฺฉาปเรเตน, อุปฺปนฺนาย จ วิจิกิจฺฉาย นิสฺสรณํ ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติ – อยมฺปิ โข, ราชกุมาร, เหตุ, อยํ ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺสนายฯ เอวมฺปิ สเหตุ สปฺปจฺจโย อญฺญาณํ อทสฺสนํ โหตี”ติฯ

‘‘โก นามายํ, ภนฺต, ธมฺมปริยาโย’’ติ? ‘‘นีวรณา นาเมเต, ราชกุมารา’’ติฯ ‘‘ตคฺฆ, ภควา, นีวรณา; ตคฺฆ, สุคต, นีวรณา! เอกเมเกนปิ โข, ภนฺต, นีวรเณน อภิภูโต ยถาภูตํ น ชาเนยฺย น ปเสฺสยฺย, โก ปน วาโท ปญฺจหิ นีวรเณหิ?

‘‘กตโม ปน, ภนฺต, เหตุ, กตโม ปจฺจโย ญาณาย ทสฺสนาย? กถํ สเหตุ, สปฺปจฺจโย ญาณํ ทสฺสนํ โหตี’’ติ? ‘‘อิธ , ราชกุมาร, ภิกฺขุ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ โส สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาวิเตน จิเตฺตน ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ – อยมฺปิ โข, ราชกุมาร, เหตุ, อยํ ปจฺจโย ญาณาย ทสฺสนายฯ เอวมฺปิ สเหตุ, สปฺปจฺจโย ญาณํ ทสฺสนํ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ราชกุมาร, ภิกฺขุ…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ โส อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาวิเตน จิเตฺตน ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติ – อยมฺปิ โข, ราชกุมาร, เหตุ, อยํ ปจฺจโย ญาณาย ทสฺสนายฯ เอวํ สเหตุ, สปฺปจฺจโย ญาณํ ทสฺสนํ โหตี’’ติฯ

‘‘โก นามายํ, ภนฺต, ธมฺมปริยาโย’’ติ? ‘‘โพชฺฌงฺคา นาเมเต, ราชกุมารา’’ติฯ ‘‘ตคฺฆ, ภควา, โพชฺฌงฺคา; ตคฺฆ, สุคต, โพชฺฌงฺคา! เอกเมเกนปิ โข, ภนฺต, โพชฺฌเงฺคน สมนฺนาคโต ยถาภูตํ ชาเนยฺย ปเสฺสยฺย, โก ปน วาโท สตฺตหิ โพชฺฌเงฺคหิ? โยปิ เม, ภนฺต, คิชฺฌกูฏํ ปพฺพตํ อาโรหนฺตสฺส กายกิลมโถ จิตฺตกิลมโถ, โสปิ เม ปฏิปฺปสฺสโทฺธ, ธโมฺม จ เม อภิสมิโต’’ติฯ ฉฎฺฐํฯ

สากจฺฉวโคฺค ฉโฎฺฐฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

> อาหารา ปริยายมคฺคิ, เมตฺตํ สงฺคารเวน จ;
> อภโย ปุจฺฉิโต ปญฺหํ, คิชฺฌกูฏมฺหิ ปพฺพเตติฯ

๗. อานาปานวโคฺค

๑. อฎฺฐิกมหปฺผลสุตฺตํ

๒๓๘. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘อฎฺฐิกสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสาฯ กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, อฎฺฐิกสญฺญา กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อฎฺฐิกสญฺญาสหคตํ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ…เป.… อฎฺฐิกสญฺญาสหคตํ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐิกสญฺญา เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา’’ติฯ

อญฺญตรผลสุตฺตํ

‘‘อฎฺฐิกสญฺญาย, ภิกฺขเว, ภาวิตาย พหุลีกตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฎิกงฺขํ – ทิเฎฺฐว ธเมฺม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาฯ กถํ ภาวิตาย จ โข , ภิกฺขเว, อฎฺฐิกสญฺญาย กถํ พหุลีกตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฎิกงฺขํ – ทิเฎฺฐว ธเมฺม อญฺญา,

สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อฏฺฐิกสญฺญาสหคตํ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป…. อฏฺฐิกสญฺญาสหคตํ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ ภาวิตาย โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐิกสญฺญาย เอวํ พหุลีกตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ – ทิเฏฺฐว ธเมฺม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตา’’ติฯ

มหตฺถสุตฺตํ

‘‘อฏฺฐิกสญฺญา , ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สํวตฺตติฯ กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, อฏฺฐิกสญฺญา กถํ พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อฏฺฐิกสญฺญาสหคตํ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป…. อฏฺฐิกสญฺญาสหคตํ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐิกสญฺญา เอวํ พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สํวตฺตตี’’ติฯ

โยคเกฺขมสุตฺตํ

‘‘อฏฺฐิกสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหโต โยคเกฺขมาย สํวตฺตติฯ กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, อฏฺฐิกสญฺญา กถํ พหุลีกตา มหโต โยคเกฺขมาย สํวตฺตติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อฏฺฐิกสญฺญาสหคตํ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป…. อฏฺฐิกสญฺญาสหคตํ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐิกสญฺญา เอวํ พหุลีกตา มหโต โยคเกฺขมาย สํวตฺตตี’’ติฯ

สํเวคสุตฺตํ

‘‘อฏฺฐิกสญฺญา , ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหโต สํเวคาย สํวตฺตติฯ กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, อฏฺฐิกสญฺญา กถํ พหุลีกตา มหโต สํเวคาย สํวตฺตติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อฏฺฐิกสญฺญาสหคตํ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป…. อฏฺฐิกสญฺญาสหคตํ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐิกสญฺญา เอวํ พหุลีกตา มหโต สํเวคาย สํวตฺตตี’’ติฯ

ผาสุวิหารสุตฺตํ

‘‘อฏฺฐิกสญฺญา , ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหโต ผาสุวิหาราย สํวตฺตติฯ กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, อฏฺฐิกสญฺญา กถํ พหุลีกตา มหโต ผาสุวิหาราย สํวตฺตติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อฏฺฐิกสญฺญาสหคตํ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป…. อฏฺฐิกสญฺญาสหคตํ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐิกสญฺญา เอวํ พหุลีกตา มหโต ผาสุวิหาราย สํวตฺตตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปุฬวกสุตฺตํ

๒๓๙. ‘‘ปุฬวกสญฺญา [ปุฬุวกสญฺญา (ก.)], ภิกฺขเว, ภาวิตา…เป…. ทุติยํฯ

๓. วินีลกสุตฺตํ

๒๔๐. ‘‘วินีลกสญฺญา, ภิกฺขเว…เป…. ตติยํฯ

๔. วิจฺฉิทฺทกสุตฺตํ

๒๔๑. ‘‘วิจฺฉิทฺทกสญฺญา, ภิกฺขเว…เป…. จตุตฺถํฯ

๕. อุทฺธุมาตกสุตฺตํ

๒๔๒. ‘‘อุทฺธุมาตกสญฺญา, ภิกฺขเว…เป…. ปญฺจมํฯ

๖. เมตฺตาสุตฺตํ

๒๔๓. ‘‘เมตฺตา, ภิกฺขเว, ภาวิตา…เป…. ฉฏฺฐํฯ

๗. กรุณาสุตฺตํ

๒๔๔. ‘‘กรุณา, ภิกฺขเว, ภาวิตา…เป…. สตฺตมํฯ

๘. มุทิตาสุตฺตํ

๒๔๕. ‘‘มุทิตา, ภิกฺขเว, ภาวิตา…เป…. อฏฺฐมํฯ

๙. อุเปกฺขาสุตฺตํ

๒๔๖. ‘‘อุเปกฺขา , ภิกฺขเว, ภาวิตา…เป…. นวมํฯ

๑๐. อานาปานสุตฺตํ

๒๔๗. ‘‘อานาปานสฺสติ , ภิกฺขเว, ภาวิตา…เป…. ทสมํฯ

อานาปานวโคฺค สตฺตโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อฏฺฐิกปุฬวกํ วินีลกํ, วิจฺฉิทฺทกํ อุทฺธุมาเตน ปญฺจมํ;
เมตฺตา กรุณา มุทิตา อุเปกฺขา, อานาปาเนน เต ทสาติฯ

๘. นิโรธวโคฺค

๑. อสุภสุตฺตํ

๒๔๘. ‘‘อสุภสญฺญา , ภิกฺขเว…เป…. ปฐมํฯ

๒. มรณสุตฺตํ

๒๔๙. ‘‘มรณสญฺญา , ภิกฺขเว…เป…. ทุติยํฯ

๓. อาหาเรปฏิกูลสุตฺตํ

๒๕๐. ‘‘อาหาเร ปฏิกูลสญฺญา, ภิกฺขเว…เป…. ตติยํฯ

๔. อนภิรติสุตฺตํ

๒๕๑. ‘‘สพฺพโลเก อนภิรติสญฺญา, ภิกฺขเว…เป…. จตุตฺถํฯ

๕. อนิจฺจสุตฺตํ

๒๕๒. ‘‘อนิจฺจสญฺญา, ภิกฺขเว…เป…. ปญฺจมํฯ

๖. ทุกฺขสุตฺตํ

๒๕๓. ‘‘อนิเจฺจ ทุกฺขสญฺญา, ภิกฺขเว…เป…. ฉฎฺฐํฯ

๗. อนตฺตสุตฺตํ

๒๕๔. ‘‘ทุเกฺข อนตฺตสญฺญา, ภิกฺขเว…เป…. สตฺตมํฯ

๘. ปหานสุตฺตํ

๒๕๕. ‘‘ปหานสญฺญา, ภิกฺขเว…เป…. อฎฺฐมํฯ

๙. วิราคสุตฺตํ

๒๕๖. ‘‘วิราคสญฺญา, ภิกฺขเว…เป…. นวมํฯ

๑๐. นิโรธสุตฺตํ

๒๕๗. ‘‘นิโรธสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสาฯ กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, นิโรธสญฺญา กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ นิโรธสญฺญาสหคตํ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป…. นิโรธสญฺญาสหคตํ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, นิโรธสญฺญา เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสาติฯ

‘‘นิโรธสญฺญาย, ภิกฺขเว, ภาวิตาย พหุลีกตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฎิกงฺขํ – ทิเฎฺฐว ธเมฺม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาฯ กถํ ภาวิตาย, ภิกฺขเว, นิโรธสญฺญาย กถํ พหุลีกตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฎิกงฺขํ – ทิเฎฺฐว ธเมฺม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ นิโรธสญฺญาสหคตํ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป…. นิโรธสญฺญาสหคตํ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ ภาวิตาย โข, ภิกฺขเว, นิโรธสญฺญาย เอวํ พหุลีกตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฎิกงฺขํ – ทิเฎฺฐว ธเมฺม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตา’’ติฯ

‘‘นิโรธสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ, มหโต โยคเกฺขมาย สํวตฺตติ, มหโต สํเวคาย สํวตฺตติ, มหโต ผาสุวิหาราย สํวตฺตติฯ กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, นิโรธสญฺญา กถํ พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ, มหโต โยคเกฺขมาย สํวตฺตติ, มหโต สํเวคาย

สํวตฺตติ, มหโต ผาสุวิหาราย สํวตฺตติ? อิธ, ภิกฺขเว , ภิกฺขุ นิโรธสญฺญาสหคตํ สติส โมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป…. นิโรธสญฺญาสหคตํ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, นิโรธสญฺญา เอวํ พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ, มหโต โยคเกฺขมาย สํวตฺตติ, มหโต สํเวคาย สํวตฺตติ, มหโต ผาสุวิหาราย สํวตฺตตี’’ติฯ ทสมํฯ

นิโรธวโคฺค อฎฺฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อสุภมรณอาหาเร, ปฎิกูลอนภิรเตน [ปฎิกูเลน จ สพฺพโลเก (สฺยา.)];
อนิจฺจทุกฺขอนตฺตปหานํ, วิราคนิโรเธน เต ทสาติฯ

๙. คงฺคาเปยฺยาลวโคฺค

๑-๑๒. คงฺคานทีอาทิสุตฺตํ

๒๕๘-๒๖๙. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สตฺต โพชฺฌเงฺค ภาเวโนฺต สตฺต โพชฺฌเงฺค พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สตฺต โพชฺฌเงฺค ภาเวโนฺต สตฺต โพชฺฌเงฺค พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สตฺต โพชฺฌเงฺค ภาเวโนฺต สตฺต โพชฺฌเงฺค พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ (ยาว เอสนา ปาฬิ วิตฺถาเรตพฺพา)ฯ

คงฺคาเปยฺยาลวโคฺค นวโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ฉ ปาจีนโต นินฺนา, ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต;
เทฺวเต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ, วโคฺค เตน ปวุจฺจตีติฯ

๑๐. อปฺปมาทวโคฺค

๑-๑๐. ตถาคตาทิสุตฺตํ

๒๗๐. ‘‘ยาวตา, ภิกฺขเว, สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วาติ วิตฺถาเรตพฺพํ ฯ

อปฺปมาทวโคฺค ทสโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ตถาคตํ ปทํ กูฎํ, มูลํ สาเรน วสฺสิกํ;

ราชา จนฺทิมสูริยา จ, วเตฺถน ทสมํ ปทนฺติฯ

(อปฺปมาทวโคฺค โพชฺฌงฺคสํยุตฺตสฺส โพชฺฌงฺควเสน วิตฺถาเรตพฺพา)ฯ

๑๑. พลกรณียวโคฺค

๑-๑๒. พลาทิสุตฺตํ

๒๘๐. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เย เกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กรียนฺติ…เป.… ฯ

พลกรณียวโคฺค เอกาทสโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

พลํ พีชญฺจ นาโค จ, รุโกฺข กุเมฺภน สูกิยา;
อากาเสน จ เทฺว เมฆา, นาวา อาคนฺตุกา นทีติฯ

(พลกรณียวโคฺค โพชฺฌงฺคสํยุตฺตสฺส โพชฺฌงฺควเสน วิตฺถาเรตพฺพา)ฯ

๑๒. เอสนาวโคฺค

๑-๑๐. เอสนาทิสุตฺตํ

๒๙๒. ‘‘ติโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, เอสนาฯ กตมา ติโสฺส? กาเมสนา, ภเวสนา, พฺรหฺมจริเยสนาติ วิตฺถาเรตพฺพํฯ

เอสนาวโคฺค ทฺวาทสโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เอสนา วิธา อาสโว, ภโว จ ทุกฺขตา ติโสฺส;
ขิลํ มลญฺจ นีโฆ จ, เวทนา ตณฺหา ตสินาย จาติฯ

(โพชฺฌงฺคสํยุตฺตสฺส เอสนาเปยฺยาลํ วิเวกนิสฺสิตโต วิตฺถาเรตพฺพํ)ฯ

๑๓. โอฆวโคฺค

๑-๘. โอฆาทิสุตฺตํ

๓๐๒. ‘‘จตฺตาโรเม ภิกฺขเว , โอฆาฯ กตเม จตฺตาโร? กาโมโฆ, ภโวโฆ, ทิฎฺฐิโฆ, อวิโชฺชโฆติ วิตฺถาเรตพฺพํฯ

๑๐. อุทฺธมฺภาคิยสุตฺตํ

๓๑๑. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ กตมานิ ปญฺจ? รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว , ปญฺจุทฺธมฺภาคิยา

นิ สํโยชนานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาเวตพฺพาฯ กตเม สตฺต? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติส โมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป…. อุเปกฺขา สโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ… อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ… นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิเม สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาเวตพฺพา’’ติฯ ทสมํฯ

โอฆวโคฺค เตรสโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

โอโฆ โยโค อุปาทานํ, คนฺถา อนุสเยน จ;
กามคุณา นีวรณา, ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยานีติฯ

๑๔. ปุนคงฺคาเปยฺยาลวโคฺค

๓๑๒-๓๒๓ **ปุนคงฺคานทีอาทิสุตฺตํ**

วโคฺค จุทฺทสโมฯ

อุทฺทานํ –

ฉ ปาจีนโต นินฺนา, ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต;
เทฺวเต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ, วโคฺค เตน ปวุจฺจตีติฯ

(โพชฺฌงฺคสํยุตฺตสฺส คงฺคาเปยฺยาลํ ราควเสน วิตฺถาเรตพฺพํ)ฯ

๑๕. ปุนอปฺปมาทวโคฺค

๓๒๔-๓๓๓ **ตถาคตาทิสุตฺตํ**

ปนฺนรสโมฯ

อุทฺทานํ –

ตถาคตํ ปทํ กูฏํ, มูลํ สาเรน วสฺสิกํ;
ราชา จนฺทิมสูริยา จ, วตฺเถน ทสมํ ปทนฺติฯ

(อปฺปมาทวโคฺค ราควเสน วิตฺถาเรตโพฺพ)ฯ

๑๖. ปุนพลกรณียวโคฺค

๓๓๔-๓๔๕ **ปุนพลาทิสุตฺตํ**

โสฬสโมฯ

อุทฺทานํ –

> พลํ พีชญฺจ นาโค จ, รุโกฺข กุเมฺภน สูกิยา;
> อากาเสน จ เทฺว เมฆา, นาวา อาคนฺตุกา นทีติฯ

(โพชฺฌงฺคสํยุตฺตสฺส พลกรณียวโคฺค ราควเสน วิตฺถาเรตโพฺพ)ฯ

๑๗. ปุนเอสนาวโคฺค

๓๔๖-๓๕๖

ปุนเอสนาทิสุตฺตํ

ปุนเอสนาวโคฺค สตฺตรสโมฯ

อุทฺทานํ –

> เอสนา วิธา อาสโว, ภโว จ ทุกฺขตา ติโสฺส;
> ขิลํ มลญฺจ นีโฆ จ, เวทนาตณฺหา ตสินาย จาติฯ

๑๘. ปุนโอฆวโคฺค

๓๕๗-๓๖๖

ปุนโอฆาทิสุตฺตํ

โพชฺฌงฺคสํยุตสฺส ปุนโอฆวโคฺค อฏฺฐารสโมฯ

อุทฺทานํ –

> โอโฆ โยโค อุปาทานํ, คนฺถา อนุสเยน จ;
> กามคุณา นีวรณา, ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยานีติฯ

(ราควินยปริโยสาน-โทสวินยปริโยสาน-โมหวินยปริโยสานวโคฺค วิตฺถาเรตโพฺพ)ฯ
(ยทปิ มคฺคสํยุตฺตํ วิตฺถาเรตพฺพํ, ตทปิ โพชฺฌงฺคสํยุตฺตํ วิตฺถาเรตพฺพํ)ฯ

โพชฺฌงฺคสํยุตฺตํ ทุติยํฯ

๓. สติปฏฺฐานสํยุตฺตํ

๑. อมฺพปาลิวคฺโค

๑. อมฺพปาลิสุตฺตํ

๓๖๗. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ อมฺพปาลิวเนฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทนฺเต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘เอกายโน อยํ, ภิกฺขเว, มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอกายโน อยํ, ภิกฺขเว, มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานา’’ติฯ

อิทมโวจ ภควาฯ อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติฯ ปฐมํฯ

๒. สติสุตฺตํ

๓๖๘. เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ อมฺพปาลิวเนฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทนฺเต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘สโต, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโนฯ อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโต โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโต โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺปชาโน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ, อาโลกิเต วิโลกิเต สมฺปชานการี โหติ, สมิญฺชิเต ปสาริเต สมฺปชานการี โหติ, สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารเณ สมฺปชานการี โหติ, อสิเต ปีเต ขายิเต สายิเต สมฺปชานการี โหติ, อุจฺจารปสฺสาวกมฺเม สมฺปชานการี โหติ, คเต ฐิเต นิสินฺเน สุตฺเต ชาคริเต ภาสิเต ตุณฺหีภาเว สมฺปชานการี โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺปชานการี โหติฯ สโต, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโนฯ อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ภิกฺขุสุตฺตํ

๓๖๙. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ

เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สาธุ เม, ภนฺเต, ภควา สํขิเตฺตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกโฏฺฐ อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหเรยฺย’’นฺติฯ ‘‘เอวเมว ปนิเธกเจฺจ โมฆปุริสา มเญฺจว [มเมว (สี.)] อเชฺฌสนฺติ, ธเมฺม จ ภาสิเต มเมว อนุพนฺธิตพฺพํ มญฺญนฺตี’’ติฯ ‘‘เทเสตุ เม, ภนฺเต, ภควา สํขิเตฺตน ธมฺมํ, เทเสตุ สุคโต สํขิเตฺตน ธมฺมํฯ อเปฺปว นามาหํ ภควโต ภาสิตสฺส อตฺถํ ชาเนยฺยํ, อเปฺปว นามาหํ ภควโต ภาสิตสฺส ทายาโท อสฺส’’นฺติฯ ‘‘ตสฺมาติห ตฺวํ, ภิกฺขุ, อาทิเมว วิโสเธหิ กุสเลสุ ธเมฺมสุฯ โก จาทิ กุสลานํ ธมฺมานํ? สีลญฺจ สุวิสุทฺธํ, ทิฎฺฐิ จ อุชุกาฯ ยโต โข เต, ภิกฺขุ, สีลญฺจ สุวิสุทฺธํ ภวิสฺสติ ทิฎฺฐิ จ อุชุกา, ตโต ตฺวํ, ภิกฺขุ, สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฎฺฐาย จตฺตาโร สติปฎฺฐาเน ติวิเธน ภาเวยฺยาสิฯ

กตเม จตฺตาโร? อิธ ตฺวํ, ภิกฺขุ, อชฺฌตฺตํ วา กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; พหิทฺธา วา กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อชฺฌตฺตํ วา เวทนาสุ…เป.… พหิทฺธา วา เวทนาสุ…เป.… อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อชฺฌตฺตํ วา จิเตฺต…เป.… พหิทฺธา วา จิเตฺต…เป.… อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อชฺฌตฺตํ วา ธเมฺมสุ…เป.… พหิทฺธา วา ธเมฺมสุ…เป.… อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ยโต โข ตฺวํ, ภิกฺขุ, สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฎฺฐาย อิเม จตฺตาโร สติปฎฺฐาเน เอวํ ติวิเธน ภาเวสฺสสิ, ตโต ตุยฺหํ, ภิกฺขุ, ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคมิสฺสติ วุฑฺฒิเยว ปาฎิกงฺขา กุสเลสุ ธเมฺมสุ, โน ปริหานี’’ติฯ

อถ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฎฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข โส ภิกฺขุ เอโก วูปกโฏฺฐ อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรโนฺต นจิรเสฺสว – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ ฯ ‘‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’’ติ อพฺภญฺญาสิฯ อญฺญตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหตํ อโหสีติฯ ตติยํฯ

๔. สาลสุตฺตํ

๓๗๐. เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ วิหรติ สาลาย พฺราหฺมณคาเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ…เป.… เอตทโวจ –

‘‘เย เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู นวา อจิรปพฺพชิตา อธุนาคตา อิมํ ธมฺมวินยํ, เต โว, ภิกฺขเว, ภิกฺขู จตุนฺนํ สติปฎฺฐานานํ ภาวนาย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฎฺฐาเปตพฺพาฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? เอถ ตุเมฺห, อาวุโส, กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรถ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา, กายสฺส ยถาภูตํ ญาณาย; เวทนาสุ เวทนานุปสฺสิโน วิหรถ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา, เวทนานํ ยถาภูตํ ญาณาย; จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสิโน วิหรถ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา, จิตฺตสฺส ยถาภูตํ ญาณาย; ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรถ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา, ธมฺมานํ ยถาภูตํ

ญาณายฯ เยปิ เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู เสขา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ ปตฺถยมานา วิหรนฺติ, เตปิ กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา , กายสฺส ปริญฺญาย; เวทนาสุ เวทนานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา, เวทนานํ ปริญฺญาย; จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา, จิตฺตสฺส ปริญฺญาย; ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา, ธมฺมานํ ปริญฺญายฯ

‘‘เยปิ เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู อรหนฺโต ขีณาสวา วุสิตวนฺโต กตกรณียา โอหิตภารา อนุปฺปตฺตสทตฺถา ปริกฺขีณภวสํโยชนา สมฺมทญฺญา วิมุตฺตา, เตปิ กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา, กาเยน วิสํยุตฺตา; เวทนาสุ เวทนานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา, เวทนาหิ วิสํยุตฺตา; จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา, จิตฺเตน วิสํยุตฺตา; ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา, ธมฺเมหิ วิสํยุตฺตาฯ

‘‘เยปิ เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู นวา อจิรปพฺพชิตา อธุนาคตา อิมํ ธมฺมวินยํ, เต โว, ภิกฺขเว, ภิกฺขู อิเมสํ จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนาย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อกุสลราสิสุตฺตํ

๓๗๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ ตตฺร โข ภควา เอตทโวจ – ‘‘‘อกุสลราสี’ติ, ภิกฺขเว, วทมาโน ปญฺจ นีวรเณ สมฺมา วทมาโน วเทยฺยฯ เกวโล หายํ, ภิกฺขเว, อกุสลราสิ, ยทิทํ – ปญฺจ นีวรณาฯ กตเม ปญฺจ? กามจฺฉนฺทนีวรณํ , พฺยาปาทนีวรณํ, ถินมิทฺธนีวรณํ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ, วิจิกิจฺฉานีวรณํฯ ‘อกุสลราสี’ติ, ภิกฺขเว, วทมาโน อิเม ปญฺจ นีวรเณ สมฺมา วทมาโน วเทยฺยฯ เกวโล หายํ, ภิกฺขเว, อกุสลราสิ, ยทิทํ – ปญฺจ นีวรณาฯ

‘‘‘กุสลราสี’ติ, ภิกฺขเว, วทมาโน จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน สมฺมา วทมาโน วเทยฺยฯ เกวโล หายํ, ภิกฺขเว, กุสลราสิ, ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ฯ ‘กุสลราสี’ติ, ภิกฺขเว, วทมาโน อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน สมฺมา วทมาโน วเทยฺยฯ เกวโล หายํ, ภิกฺขเว, กุสลราสิ, ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. สกุณคฺฆิสุตฺตํ

๓๗๒. ‘‘ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, สกุณคฺฆิ ลาปํ สกุณํ สหสา อชฺฌปฺปตฺตา อคฺคเหสิฯ อถ โข, ภิกฺขเว, ลาโป สกุโณ สกุณคฺฆิยา หริยมาโน เอวํ ปริเทวสิ – ‘มยเมวมฺห [มยเมวามฺห (ก.)] อลกฺขิกา, มยํ อปฺปปุญฺญา, เย มยํ อโคจเร จริมฺห ปรวิสเยฯ สเจชฺช มยํ โคจเร จเรยฺยาม สเก เปตฺติเก วิสเย, น มฺยายํ [น จายํ (สี.)], สกุณคฺฆิ, อลํ อภวิสฺส, ยทิทํ – ยุทฺธายา’ติฯ ‘โก ปน เต, ลาป, โคจโร สโก เปตฺติโก วิสโย’ติ? ‘ยทิทํ – นงฺคลกฏฺฐกรณํ เลฑฺฑุฏฺฐาน’’’นฺ

ติฯ ‘‘อถ โข, ภิกฺขเว, สกุณคฺฆิ สเก พเล อปตฺถทฺธา สเก พเล อสํวทมานา [อวจมานา (สี.)] ลาปํ สกุณํ ปมุญฺจิ – ‘คจฺฉ โข ตฺวํ, ลาป, ตตฺรปิ เม คนฺตฺวา น โมกฺขสี’’’ติฯ

‘‘อถ โข, ภิกฺขเว, ลาโป สกุโณ นงฺคลกฏฺฐกรณํ เลฑฺฑุฏฺฐานํ คนฺตฺวา มหนฺตํ เลฑฺฑุํ อภิรุหิตฺวา สกุณคฺฆึ วทมาโน อฏฺฐาสิ – ‘เอหิ โข ทานิ เม, สกุณคฺฆิ, เอหิ โข ทานิ เม, สกุณคฺฆี’ติฯ อถ โข สา, ภิกฺขเว, สกุณคฺฆิ สเก พเล อปตฺถทฺธา สเก พเล อสํวทมานา อุโภ ปเกฺข สนฺนยฺห [สนฺธาย (สี. สฺยา.)] ลาปํ สกุณํ สหสา อชฺฌปฺปตฺตาฯ ยทา โข, ภิกฺขเว, อญฺญาสิ ลาโป สกุโณ ‘พหุอาคโต โข มฺยายํ สกุณคฺฆี’ติ, อถ ตเสฺสว เลฑฺฑุสฺส อนฺตรํ ปจฺจุปาทิฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สกุณคฺฆิ ตเตฺถว อุรํ ปจฺจตาเฬสิฯ เอวญฺหิ ตํ [เอวํ เหตํ (สี.)], ภิกฺขเว, โหติ โย อโคจเร จรติ ปรวิสเยฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, มา อโคจเร จริตฺถ ปรวิสเยฯ อโคจเร, ภิกฺขเว, จรตํ ปรวิสเย ลจฺฉติ มาโร โอตารํ, ลจฺฉติ มาโร อารมฺมณํฯ โก จ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อโคจโร ปรวิสโย? ยทิทํ – ปญฺจ กามคุณาฯ กตเม ปญฺจ? จกฺขุวิเญฺญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา, โสตวิเญฺญยฺยา สทฺทา…เป.… ฆานวิเญฺญยฺยา คนฺธา… ชิวฺหาวิเญฺญยฺยา รสา… กายวิเญฺญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา – อยํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อโคจโร ปรวิสโยฯ

‘‘โคจเร, ภิกฺขเว, จรถ สเก เปตฺติเก วิสเยฯ โคจเร, ภิกฺขเว, จรตํ สเก เปตฺติเก วิสเย น ลจฺฉติ มาโร โอตารํ, น ลจฺฉติ มาโร อารมฺมณํฯ โก จ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน โคจโร สโก เปตฺติโก วิสโย? ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิเตฺต…เป.… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ – อยํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน โคจโร สโก เปตฺติโก วิสโย’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. มกฺกฏสุตฺตํ

๓๗๓. ‘‘อตฺถิ, ภิกฺขเว, หิมวโต ปพฺพตราชสฺส ทุคฺคา วิสมา เทสา, ยตฺถ เนว มกฺกฏานํ จารี น มนุสฺสานํฯ อตฺถิ, ภิกฺขเว, หิมวโต ปพฺพตราชสฺส ทุคฺคา วิสมา เทสา, ยตฺถ มกฺกฏานญฺหิ โข จารี, น มนุสฺสานํฯ อตฺถิ, ภิกฺขเว, หิมวโต ปพฺพตราชสฺส สมา ภูมิภาคา รมณียา, ยตฺถ มกฺกฏานเญฺจว จารี มนุสฺสานญฺจฯ ตตฺร, ภิกฺขเว, ลุทฺทา มกฺกฏวีถีสุ เลปํ โอเฑฺฑนฺติ มกฺกฏานํ พาธนายฯ

‘‘ตตฺร, ภิกฺขเว, เย เต มกฺกฏา อพาลชาติกา อโลลชาติกา, เต ตํ เลปํ ทิสฺวา อารกา ปริวชฺชนฺติฯ โย ปน โส โหติ มกฺกโฏ พาลชาติโก โลลชาติโก, โส ตํ เลปํ อุปสงฺกมิตฺวา หเตฺถน คณฺหาติฯ โส ตตฺถ พชฺฌติฯ ‘หตฺถํ โมเจสฺสามี’ติ ทุติเยน หเตฺถน คณฺหาติฯ โส ตตฺถ พชฺฌติฯ ‘อุโภ หเตฺถ โมเจสฺสามี’ติ ปาเทน คณฺหาติฯ โส ตตฺถ พชฺฌติฯ ‘อุโภ หเตฺถ โมเจสฺสามิ ปาทญฺจา’ติ ทุติเยน ปาเทน คณฺหาติฯ โส ตตฺถ พชฺฌติฯ ‘อุโภ หเตฺถ โมเจสฺสามิ ปาเท จา’ติ ตุเณฺฑน คณฺหาติฯ โส ตตฺถ พชฺฌติฯ เอวญฺหิ โส, ภิกฺขเว, มกฺกโฏ ปโญฺจฑฺฑิโต ถุนํ เสติ อนยํ อาปโนฺน พฺยสนํ อาปโนฺน ยถากามกรณีโย ลุทฺทสฺสฯ ตเมนํ, ภิกฺขเว, ลุโทฺท วิชฺฌิตฺวา ตสฺมึเยว กฏฺฐกตงฺคาเร [ตสฺมึเยว มกฺกฏํ อุทฺธริตฺวา (สี. สฺยา.)] อวสฺสเชฺชตฺวา เยน กามํ ปกฺกมติฯ เอวํ โส ตํ, ภิกฺขเว, โหติ โย อโคจเร จรติ ปรวิสเยฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, มา อโคจเร จริตฺถ ปรวิสเยฯ อโคจเร, ภิกฺขเว, จรตํ ปรวิสเย ลจฺฉติ มาโร โอตารํ, ลจฺฉติ มาโร อารมฺมณํฯ โก จ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อโคจโร ปรวิสโย? ยทิทํ – ปญฺจ กามคุณาฯ กตเม ปญฺจ? จกฺขุวิเญฺญยฺยา รูปา อิฎฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา, โสตวิเญฺญยฺยา สทฺทา…เป.… ฆานวิเญฺญยฺยา คนฺธา… ชิวฺหาวิเญฺญยฺยา รสา… กายวิเญฺญยฺยา โผฎฺฐพฺพา อิฎฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียาฯ อยํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อโคจโร ปรวิสโยฯ

“โคจเร, ภิกฺขเว, จรถ สเก เปตฺติเก วิสเยฯ โคจเร, ภิกฺขเว , จรตํ สเก เปตฺติเก วิสเย น ลจฺฉติ มาโร โอตารํ, น ลจฺฉติ มาโร อารมฺมณํฯ โก จ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน โคจโร สโก เปตฺติโก วิสโย? ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฎฺฐานาฯ กตเม จตฺตาโร ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิเตฺต…เป.… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อยํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน โคจโร สโก เปตฺติโก วิสโย’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. สูทสุตฺตํ

๓๗๔. “เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, พาโล อพฺยโตฺต อกุสโล สูโท ราชานํ วา ราชมหามตฺตํ วา [ราชมหามตฺตานํ วา (สี.)] นานจฺจเยหิ สูเปหิ ปจฺจุปฎฺฐิโต อสฺส – อมฺพิลเคฺคหิปิ, ติตฺตกเคฺคหิปิ, กฎุกเคฺคหิปิ, มธุรเคฺคหิปิ, ขาริเกหิปิ, อขาริเกหิปิ, โลณิเกหิปิ, อโลณิเกหิปิฯ

“ส โข โส, ภิกฺขเว, พาโล อพฺยโตฺต อกุสโล สูโท สกสฺส ภตฺตุ นิมิตฺตํ น อุคฺคณฺหาติ – ‘อิทํ วา เม อชฺช ภตฺตุ สูเปยฺยํ รุจฺจติ, อิมสฺส วา อภิหรติ, อิมสฺส วา พหุํ คณฺหาติ, อิมสฺส วา วณฺณํ ภาสติฯ อมฺพิลคฺคํ วา เม อชฺช ภตฺตุ สูเปยฺยํ รุจฺจติ , อมฺพิลคฺคสฺส วา อภิหรติ, อมฺพิลคฺคสฺส วา พหุํ คณฺหาติ, อมฺพิลคฺคสฺส วา วณฺณํ ภาสติฯ ติตฺตกคฺคํ วา เม อชฺช… กฎุกคฺคํ วา เม อชฺช… มธุรคฺคํ วา เม อชฺช… ขาริกํ วา เม อชฺช… อขาริกํ วา เม อชฺช… โลณิกํ วา เม อชฺช… อโลณิกํ วา เม อชฺช ภตฺตุ สูเปยฺยํ รุจฺจติ, อโลณิกสฺส วา อภิหรติ, อโลณิกสฺส วา พหุํ คณฺหาติ, อโลณิกสฺส วา วณฺณํ ภาสตี’’’ติฯ

“ส โข โส, ภิกฺขเว, พาโล อพฺยโตฺต อกุสโล สูโท น เจว ลาภี โหติ อจฺฉาทนสฺส, น ลาภี เวตนสฺส, น ลาภี อภิหารานํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา หิ โส, ภิกฺขเว, พาโล อพฺยโตฺต อกุสโล สูโท สกสฺส ภตฺตุ นิมิตฺตํ น อุคฺคณฺหาติฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ พาโล อพฺยโตฺต อกุสโล ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรโต จิตฺตํ น สมาธิยติ, อุปกฺกิเลสา น ปหียนฺติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ น อุคฺคณฺหาติฯ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ…เป.… จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ …เป.… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรโต จิตฺตํ น สมาธิยติ, อุปกฺกิเลสา น ปหียนฺติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ น อุคฺคณฺหาติฯ

“ส โข โส, ภิกฺขเว, พาโล อพฺยโตฺต อกุสโล ภิกฺขุ น เจว ลาภี โหติ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สุขวิหารานํ, น ลาภี สติสมฺปชญฺญสฺส ฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา หิ โส, ภิกฺขเว, พาโล อพฺยโตฺต อกุสโล ภิกฺขุ สกสฺส จิตฺตสฺส นิมิตฺตํ น อุคฺคณฺหาติฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ปณฺฑิโต พฺยตฺโต กุสโล สูโท ราชานํ วา ราชมหามตฺตํ วา นานจฺจเยหิ สูเปหิ ปจฺจุปฏฺฐิโต อสฺส – อมฺพิลเคฺคหิปิ, ติตฺตกเคฺคหิปิ, กฏุกเคฺคหิปิ, มธุรเคฺคหิปิ, ขาริเกหิปิ, อขาริเกหิปิ, โลณิเกหิปิ, อโลณิเกหิปิฯ

“ส โข โส, ภิกฺขเว, ปณฺฑิโต พฺยตฺโต กุสโล สูโท สกสฺส ภตฺตุ นิมิตฺตํ อุคฺคณฺหาติ – ‘อิทํ วา เม อชฺช ภตฺตุ สูเปยฺยํ รุจฺจติ, อิมสฺส วา อภิหรติ, อิมสฺส วา พหุํ คณฺหาติ, อิมสฺส วา วณฺณํ ภาสติฯ อมฺพิลคฺคํ วา เม อชฺช ภตฺตุ สูเปยฺยํ รุจฺจติ , อมฺพิลคฺคสฺส วา อภิหรติ, อมฺพิลคฺคสฺส วา พหุํ คณฺหาติ, อมฺพิลคฺคสฺส วา วณฺณํ ภาสติฯ ติตฺตกคฺคํ วา เม อชฺช… กฏุกคฺคํ วา เม อชฺช… มธุรคฺคํ วา เม อชฺช… ขาริกํ วา เม อชฺช… อขาริกํ วา เม อชฺช… โลณิกํ วา เม อชฺช… อโลณิกํ วา เม อชฺช ภตฺตุ สูเปยฺยํ รุจฺจติ, อโลณิกสฺส วา อภิหรติ, อโลณิกสฺส วา พหุํ คณฺหาติ, อโลณิกสฺส วา วณฺณํ ภาสตี’”ติฯ

“ส โข โส, ภิกฺขเว, ปณฺฑิโต พฺยตฺโต กุสโล สูโท ลาภี เจว โหติ อจฺฉาทนสฺส, ลาภี เวตนสฺส, ลาภี อภิหารานํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา หิ โส, ภิกฺขเว, ปณฺฑิโต พฺยตฺโต กุสโล สูโท สกสฺส ภตฺตุ นิมิตฺตํ อุคฺคณฺหาติฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปณฺฑิโต พฺยตฺโต กุสโล ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรโต จิตฺตํ สมาธิยติ, อุปกฺกิเลสา ปหียนฺติ ฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อุคฺคณฺหาติฯ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ…เป.… จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ…เป.… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรโต จิตฺตํ สมาธิยติ, อุปกฺกิเลสา ปหียนฺติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อุคฺคณฺหาติฯ

“ส โข โส, ภิกฺขเว, ปณฺฑิโต พฺยตฺโต กุสโล ภิกฺขุ ลาภี เจว โหติ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สุขวิหารานํ, ลาภี โหติ สติสมฺปชญฺญสฺสฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา หิ โส, ภิกฺขเว, ปณฺฑิโต พฺยตฺโต กุสโล ภิกฺขุ สกสฺส จิตฺตสฺส นิมิตฺตํ อุคฺคณฺหาตี”ติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. คิลานสุตฺตํ

๓๗๕. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ เวฬุวคามเก [เพลุวคามเก (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “เอถ ตุเมฺห, ภิกฺขเว, สมนฺตา เวสาลิยา ยถามิตฺตํ ยถาสนฺทิฏฺฐํ ยถาสมฺภตฺตํ วสฺสํ อุเปถฯ อิเธวาหํ เวฬุวคามเก วสฺสํ อุปคจฺฉามี”ติฯ “เอวํ, ภเนฺต”ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา สมนฺตา เวสาลิยา ยถามิตฺตํ ยถาสนฺทิฏฺฐํ ยถาสมฺภตฺตํ วสฺสํ อุปคจฺฉุํฯ ภควา ปน ตเตฺถว เวฬุวคามเก วสฺสํ อุปคจฺฉิ [อุปคญฺฉิ (สี. ปี.)]ฯ

อถ โข ภควโต วสฺสูปคตสฺส ขโร อาพาโธ อุปฺปชฺชิ, พาฬฺหา เวทนา วตฺตนฺติ มารณนฺติกาฯ ตตฺร สุทํ ภควา สโต สมฺปชาโน อธิวาเสสิ อวิหญฺญมาโนฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – “น โข เม ตํ ปติรูปํ, โยหํ อนามเนฺตตฺวา อุปฏฺฐาเก อนปโลเกตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ ปรินิพฺพาเยยฺยํฯ ยํนูนาหํ อิมํ อาพาธํ วีริเยน ปฏิปณาเมตฺวา ชีวิตสงฺขารํ อธิฏฺฐาย วิหเรยฺย”นฺติฯ อถ โข ภควา ตํ อาพาธํ วีริเยน ปฏิปณาเมตฺวา ชีวิตสงฺขารํ อธิฏฺฐาย วิหาสิฯ (อถ โข ภควโต โส อาพาโธ ปฏิปฺปสฺสมฺภิ) [( ) ที. นิ. ๒.๑๖๔ ทิสฺสติ]ฯ

อถ โข ภควา คิลานา วุฏฺฐิโต [คิลานวุฏฺฐิโต (สทฺทนีติ)] อจิรวุฏฺฐิโต เคลญฺญา วิหารา นิกฺขมิตฺวา วิหารปจฺฉายายํ [วิหารปจฺฉาฉายายํ (พหูสุ)] ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสี

ทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ทิฏฺโฐ เม, ภนฺเต, ภควโต ผาสุ; ทิฏฺฐํ, ภนฺเต, ภควโต ขมนียํ; ทิฏฺฐํ, ภนฺเต, ภควโต ยาปนียํฯ อปิ จ เม, ภนฺเต, มธุรกชาโต วิย กาโย, ทิสาปิ เม น ปกฺขายนฺติ, ธมฺมาปิ มํ นปฺปฏิภนฺติ ภควโต เคลเญฺญนฯ อปิ จ เม, ภนฺเต, อโหสิ กาจิเทว อสฺสาสมตฺตา – ‘น ตาว ภควา ปรินิพฺพายิสฺสติ, น ยาว ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ อารพฺภ กิญฺจิเทว อุทาหรตี’’’ติฯ

‘‘กิํ ปน ทานิ, อานนฺท, ภิกฺขุสโงฺฆ มยิ ปจฺจาสีสติ [ปจฺจาสิํสติ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]? เทสิโต, อานนฺท, มยา ธโมฺม อนนฺตรํ อพาหิรํ กริตฺวาฯ นตฺถานนฺท, ตถาคตสฺส ธเมฺมสุ อาจริยมุฏฺฐิฯ ยสฺส นูน, อานนฺท, เอวมสฺส – ‘อหํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริหริสฺสามี’ติ วา, ‘มมุเทฺทสิโก ภิกฺขุสโงฺฆ’ติ วา, โส นูน, อานนฺท, ภิกฺขุสงฺฆํ อารพฺภ กิญฺจิเทว อุทาหเรยฺยฯ ตถาคตสฺส โข, อานนฺท, น เอวํ โหติ – ‘อหํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริหริสฺสามี’ติ วา , ‘มมุเทฺทสิโก ภิกฺขุสโงฺฆ’ติ วาฯ ส กิํ [โส นูน (สี. ปี.)], อานนฺท, ตถาคโต ภิกฺขุสงฺฆํ อารพฺภ กิญฺจิเทว อุทาหริสฺสติ! เอตรหิ โข ปนาหํ, อานนฺท, ชิโณฺณ วุโทฺธ มหลฺลโก อทฺธคโต วโยอนุปฺปโตฺตฯ อาสีติโก เม วโย วตฺตติฯ เสยฺยถาปิ, อานนฺท, ชชฺชรสกฏํ [ชรสกฏํ (สพฺพตฺถ)] เวฬมิสฺสเกน [เวคมิสฺสเกน (สี.), เวฬุมิสฺสเกน (สฺยา. กํ.), เวธมิสฺสเกน (ปี. ก.), เวขมิสฺสเกน (ก.)] ยาเปติ; เอวเมว โข, อานนฺท, เวธมิสฺสเกน มเญฺญ ตถาคตสฺส กาโย ยาเปติฯ

‘‘ยสฺมิํ , อานนฺท, สมเย ตถาคโต สพฺพนิมิตฺตานํ อมนสิการา เอกจฺจานํ เวทนานํ นิโรธา อนิมิตฺตํ เจโตสมาธิํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ผาสุตโร [ผาสุตรํ (สพฺพตฺถ)], อานนฺท, ตสฺมิํ สมเย ตถาคตสฺส กาโย โหติ [ตถาคตสฺส โหติ (พหูสุ)]ฯ ตสฺมาติหานนฺท, อตฺตทีปา วิหรถ อตฺตสรณา อนญฺญสรณา, ธมฺมทีปา ธมฺมสรณา อนญฺญสรณาฯ

‘‘กถญฺจานนฺท, ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหรติ อตฺตสรโณ อนญฺญสรโณ, ธมฺมทีโป ธมฺมสรโณ อนญฺญสรโณ? อิธานนฺท, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิเตฺต…เป.… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอวํ โข, อานนฺท, ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหรติ อตฺตสรโณ อนญฺญสรโณ, ธมฺมทีโป ธมฺมสรโณ อนญฺญสรโณฯ เย หิ เกจิ, อานนฺท, เอตรหิ วา มมจฺจเย วา อตฺตทีปา วิหริสฺสนฺติ อตฺตสรณา อนญฺญสรณา, ธมฺมทีปา ธมฺมสรณา อนญฺญสรณา ; ตมตเคฺค เมเต, อานนฺท, ภิกฺขู ภวิสฺสนฺติ เย เกจิ สิกฺขากามา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ภิกฺขุนุปสฺสยสุตฺตํ

๓๗๖. อถ โข อายสฺมา อานโนฺท ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน อญฺญตโร ภิกฺขุนุปสฺสโย เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย เยนายสฺมา อานโนฺท เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข ตา ภิกฺขุนิโย อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจุํ –

‘‘อิธ, ภเนฺต อานนฺท, สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฏฺฐิตจิตฺตา [สุปฏฺฐิตจิตฺตา (สี. ปี. ก.)] วิหรนฺติโย อุฬารํ ปุเพฺพนาปรํ วิเสสํ สญฺชานนฺตี’’ติ [สมฺปชานนฺตีติ (ก.)]ฯ ‘‘เอวเมตํ , ภคินิโย, เอวเมตํ, ภคินิโย! โย หิ โกจิ, ภคินิโย, ภิกฺขุ วา ภิกฺขุนี วา จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฏฺฐิตจิโตฺต วิหรติ, ตเสฺสตํ ปาฏิกงฺขํ – ‘อุฬารํ ปุเพฺพนาปรํ วิเสสํ สญฺชานิสฺสตี’’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ตา ภิกฺขุนิโย ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘อิธาหํ, ภนฺเต, ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน อญฺญตโร ภิกฺขุนุปสฺสโย เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิํฯ อถ โข, ภนฺเต, สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย เยนาหํ เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข, ภนฺเต, ตา ภิกฺขุนิโย มํ เอตทโวจุํ – ‘อิธ, ภนฺเต อานนฺท, สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฏฺฐิตจิตฺตา วิหรนฺติโย อุฬารํ ปุพฺเพนาปรํ วิเสสํ สญฺชานนฺตี’ติฯ เอวํ วุตฺตาหํ, ภนฺเต, ตา ภิกฺขุนิโย เอตทโวจํ – ‘เอวเมตํ, ภคินิโย, เอวเมตํ, ภคินิโย! โย หิ โกจิ, ภคินิโย, ภิกฺขุ วา ภิกฺขุนี วา จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฏฺฐิตจิตฺโต วิหรติ, ตเสฺสตํ ปาฏิกงฺขํ – อุฬารํ ปุเพฺพนาปรํ วิเสสํ สญฺชานิสฺสตี’’’ติฯ

‘‘เอวเมตํ, อานนฺท, เอวเมตํ, อานนฺท! โย หิ โกจิ, อานนฺท, ภิกฺขุ วา ภิกฺขุนี วา จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฏฺฐิตจิตฺโต วิหรติ, ตเสฺสตํ ปาฏิกงฺขํ – ‘อุฬารํ ปุเพฺพนาปรํ วิเสสํ สญฺชานิสฺสติ’’’ [สญฺชานิสฺสตีติ (พหูสุ)]ฯ

‘‘กตเมสุ จตูสุ? อิธานนฺท, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรโต กายารมฺมโณ วา อุปฺปชฺชติ กายสฺมิํ ปริฬาโห, เจตโส วา ลีนตฺตํ, พหิทฺธา วา จิตฺตํ วิกฺขิปติฯ เตนานนฺท [เตนหานนฺท (สี.)], ภิกฺขุนา กิสฺมิญฺจิเทว ปสาทนีเย นิมิเตฺต จิตฺตํ ปณิทหิตพฺพํฯ ตสฺส กิสฺมิญฺจิเทว ปสาทนีเย นิมิเตฺต จิตฺตํ ปณิทหโต ปาโมชฺชํ ชายติฯ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติฯ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติฯ ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทยติ [เวทิยติ (สี.)]ฯ สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘ยสฺส ขฺวาหํ อตฺถาย จิตฺตํ ปณิทหิํ, โส เม อโตฺถ อภินิปฺผนฺโนฯ หนฺท, ทานิ ปฏิสํหรามี’ติฯ โส ปฏิสํหรติ เจว น จ วิตเกฺกติ น จ วิจาเรติฯ ‘อวิตโกฺกมฺหิ อวิจาโร, อชฺฌตฺตํ สติมา สุขมสฺมี’ติ ปชานาติ’’ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ภิกฺขุ เวทนาสุ…เป.… จิเตฺต…เป.… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรโต ธมฺมารมฺมโณ วา อุปฺปชฺชติ กายสฺมิํ ปริฬาโห, เจตโส วา ลีนตฺตํ, พหิทฺธา วา จิตฺตํ วิกฺขิปติฯ เตนานนฺท, ภิกฺขุนา กิสฺมิญฺจิเทว ปสาทนีเย นิมิเตฺต จิตฺตํ ปณิทหิตพฺพํฯ ตสฺส กิสฺมิญฺจิเทว ปสาทนีเย นิมิเตฺต จิตฺตํ ปณิทหโต ปาโมชฺชํ ชายติ ฯ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติฯ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติฯ ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทยติฯ สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘ยสฺส ขฺวาหํ อตฺถาย จิตฺตํ ปณิทหิํ, โส เม อโตฺถ อภินิปฺผนฺโนฯ หนฺท, ทานิ ปฏิสํหรามี’ติฯ โส ปฏิสํหรติ เจว น จ วิตเกฺกติ น จ วิจาเรติฯ ‘อวิตโกฺกมฺหิ อวิจาโร, อชฺฌตฺตํ สติมา สุขมสฺมี’ติ ปชานาติฯ เอวํ โข, อานนฺท, ปณิธาย ภาวนา โหติฯ

‘‘กถญฺจานนฺท , อปฺปณิธาย ภาวนา โหติ? พหิทฺธา , อานนฺท, ภิกฺขุ จิตฺตํ อปฺปณิธาย ‘อปฺปณิหิตํ เม พหิทฺธา จิตฺต’นฺติ ปชานาติฯ อถ ปจฺฉาปุเร ‘อสํขิตฺตํ วิมุตฺตํ อปฺปณิหิต’นฺติ ปชานาติฯ อถ จ ปน ‘กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา สุขมสฺมี’ติ ปชานาติฯ พหิทฺธา, อานนฺท, ภิกฺขุ จิตฺตํ อปฺปณิธาย ‘อปฺปณิหิตํ เม พหิทฺธา จิตฺต’นฺติ ปชานาติฯ

อถ ปจฺฉาปุเร ‘อสํขิตฺตํ วิมุตฺตํ อปฺปณิหิต’นฺติ ปชานาติฯ อถ จ ปน ‘เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา สุขมสฺมี’ติ ปชานาติฯ พหิทฺธา, อานนฺท, ภิกฺขุ จิตฺตํ อปฺปณิธาย ‘อปฺปณิหิตํ เม พหิทฺธา จิตฺต’นฺติ ปชานาติฯ อถ ปจฺฉาปุเร ‘อสํขิตฺตํ วิมุตฺตํ อปฺปณิหิต’นฺติ ปชานาติฯ อถ จ ปน ‘จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา สุขมสฺมี’ติ ปชานาติฯ พหิทฺธา, อานนฺท, ภิกฺขุ จิตฺตํ อปฺปณิธาย ‘อปฺปณิหิตํ เม พหิทฺธา จิตฺต’นฺติ ปชานาติฯ อถ ปจฺฉาปุเร ‘อสํขิตฺตํ วิมุตฺตํ อปฺปณิหิต’นฺติ ปชานาติฯ อถ จ ปน ‘ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา สุขมสฺมี’ติ ปชานาติฯ เอวํ โข, อานนฺท, อปฺปณิธาย ภาวนา โหติฯ

‘‘อิติ โข, อานนฺท, เทสิตา มยา ปณิธาย ภาวนา, เทสิตา อปฺปณิธาย ภาวนาฯ ยํ, อานนฺท, สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย, กตํ โว ตํ มยาฯ เอตานิ, อานนฺท, รุกฺขมูลานิ, เอตานิ สุญฺญาคารานิ! ฌายถานนฺท, มา ปมาทตฺถ; มา ปจฺฉาวิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ! อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี’’ติฯ

อิทมโวจ ภควาฯ อตฺตมโน อายสฺมา อานโนฺท ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทีติฯ ทสมํฯ

อมฺพปาลิวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อมฺพปาลิ สโต ภิกฺขุ, สาลา กุสลราสิ จ;
สกุณคฺฆิ มกฺกโฏ สูโท, คิลาโน ภิกฺขุนุปสฺสโยติฯ

๒. นาลนฺทวโคฺค

๑. มหาปุริสสุตฺตํ

๓๗๗. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘‘มหาปุริโส, มหาปุริโส’ติ, ภเนฺต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, มหาปุริโส โหตี’’ติ? ‘‘วิมุตฺตจิตฺตตฺตา ขฺวาหํ, สาริปุตฺต, ‘มหาปุริโส’ติ วทามิฯ อวิมุตฺตจิตฺตตฺตา ‘โน มหาปุริโส’ติ วทามิ’’ฯ

‘‘กถญฺจ, สาริปุตฺต, วิมุตฺตจิโตฺต โหติ? อิธ, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรโต จิตฺตํ วิรชฺชติ, วิมุจฺจติ อนุปาทาย อาสเวหิฯ เวทนาสุ…เป.… จิเตฺต…เป.… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรโต จิตฺตํ วิรชฺชติ, วิมุจฺจติ อนุปาทาย อาสเวหิฯ เอวํ โข, สาริปุตฺต, วิมุตฺตจิโตฺต โหติฯ วิมุตฺตจิตฺตตฺตา ขฺวาหํ, สาริปุตฺต, ‘มหาปุริโส’ติ วทามิฯ อวิมุตฺตจิตฺตตฺตา ‘โน มหาปุริโส’ติ วทามี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. นาลนฺทสุตฺตํ

๓๗๘. เอกํ สมยํ ภควา นาลนฺทายํ วิหรติ ปาวาริกมฺพวเนฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''เอวํปสนฺโน อหํ, ภนฺเต, ภควติ! น จาหุ, น จ ภวิสฺสติ, น เจตรหิ วิชฺชติ อญฺโญ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา ภควตา ภิยฺโยภิญฺญตโร, ยทิทํ – สมฺโพธิย''นฺติฯ ''อุฬารา โข ตฺยายํ, สาริปุตฺต, อาสภี วาจา ภาสิตา, เอกํโส คหิโต, สีหนาโท นทิโต – 'เอวํปสนฺโน อหํ, ภนฺเต, ภควติ! น จาหุ, น จ ภวิสฺสติ น เจตรหิ วิชฺชติ อญฺโญ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา ภควตา ภิยฺโยภิญฺญตโร, ยทิทํ – สมฺโพธิย'''นฺติฯ

''กึ นุ เต, สาริปุตฺต, เย เต อเหสุํ อตีตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, สพฺเพ เต ภควนฺโต เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตา – 'เอวํสีลา เต ภควนฺโต อเหสุํ' อิติ วา, 'เอวํธมฺมา เต ภควนฺโต อเหสุํ' อิติ วา, 'เอวํปญฺญา เต ภควนฺโต อเหสุํ' อิติ วา, 'เอวํวิหาริโน เต ภควนฺโต อเหสุํ' อิติ วา, 'เอวํวิมุตฺตา เต ภควนฺโต อเหสุํ' อิติ วา''ติ? ''โน เหตํ, ภนฺเต''!

''กึ ปน เต, สาริปุตฺต, เย เต ภวิสฺสนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, สพฺเพ เต ภควนฺโต เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตา – 'เอวํสีลา เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ' อิติ วา, 'เอวํธมฺมา เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ' อิติ วา, 'เอวํปญฺญา เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ' อิติ วา, 'เอวํวิหาริโน เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ' อิติ วา, 'เอวํวิมุตฺตา เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ' อิติ วา''ติ? ''โน เหตํ, ภนฺเต''ฯ

''กึ ปน ตฺยาหํ [กึ ปน เต (สี.)], สาริปุตฺต, เอตรหิ, อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิโต – 'เอวํสีโล ภควา' อิติ วา, 'เอวํธมฺโม ภควา' อิติ วา, 'เอวํปญฺโญ ภควา' อิติ วา, 'เอวํวิหารี ภควา' อิติ วา, 'เอวํวิมุตฺโต ภควา' อิติ วา''ติ? ''โน เหตํ, ภนฺเต''ฯ

''เอตฺถ จ เต, สาริปุตฺต, อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺเนสุ อรหนฺเตสุ สมฺมาสมฺพุทฺเธสุ เจโตปริยญาณํ [เจโตปริยายญาณํ (พหูสุ)] นตฺถิฯ อถ กิญฺจรหิ ตฺยายํ, สาริปุตฺต, อุฬารา อาสภี วาจา ภาสิตา, เอกํโส คหิโต, สีหนาโท นทิโต – 'เอวํปสนฺโน อหํ, ภนฺเต, ภควติ! น จาหุ, น จ ภวิสฺสติ, น เจตรหิ วิชฺชติ อญฺโญ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา ภควตา' ภิยฺโยภิญฺญตโร, ยทิทํ – สมฺโพธิย''นฺติ?

''น โข เม [น โข เม ตํ (สฺยา. กํ. ก.)], ภนฺเต, อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺเนสุ อรหนฺเตสุ สมฺมาสมฺพุทฺเธสุ เจโตปริยญาณํ อตฺถิ, อปิ จ เม ธมฺมนฺวโย วิทิโตฯ เสยฺยถาปิ, ภนฺเต, รญฺโญ ปจฺจนฺติมํ นครํ ทฬฺหุทฺธาปํ [ทฬฺหุทฺทาปํ (สี. ปี. ก.), ทฬฺหทฺธาปํ (สฺยา. กํ.)] ทฬฺหปาการโตรณํ เอกทฺวารํฯ ตตฺรสฺส โทวาริโก ปณฺฑิโต พฺยตฺโต เมธาวี อญฺญาตานํ นิวาเรตา ญาตานํ ปเวเสตาฯ โส ตสฺส นครสฺส สมนฺตา อนุปริยายปถํ อนุกฺกมมาโน น ปสฺเสยฺย ปาการสนฺธึ วา ปาการวิวรํ วา, อนฺตมโส พิฬารนิกฺขมนมตฺตมฺปิฯ ตสฺส เอวมสฺส – 'เย โข เกจิ โอฬาริกา ปาณา อิมํ นครํ ปวิสนฺติ วา นิกฺขมนฺติ วา, สพฺเพ เต อิมินาว ทฺวาเรน ปวิสนฺติ วา นิกฺขมนฺติ วา'ติฯ เอวเมว โข เม, ภนฺเต, ธมฺมนฺวโย วิทิโต – 'เยปิ เต, ภนฺเต, อเหสุํ อตีตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, สพฺเพ เต ภควนฺโต ปญฺจ นีวรเณ ปหาย, เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ, จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฏฺฐิตจิตฺตา, สตฺต โพชฺฌงฺเค ยถาภูตํ ภาเวตฺวา, อนุตฺตรํ สมฺมาสโมฺพธึ อภิสมฺพุชฺฌึสุฯ เยปิ เต, ภนฺเต, ภวิสฺสนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, สพฺเพ เต ภควนฺโต ปญฺจ นีวรเณ ปหาย, เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ, จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฏฺฐิตจิตฺตา, สตฺต โพชฺฌงฺเค ยถาภูตํ ภาเวตฺวา, อนุตฺตรํ สมฺมาสโมฺพธึ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติฯ ภควาปิ, ภนฺเต, เอตรหิ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปญฺจ นีวรเณ

ปหาย, เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ, จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฏฺฐิตจิโตฺต, สตฺต โพชฺฌงฺเค ยถาภูตํ ภาเวตฺวา, อนุตฺตรํ สมฺมาสโมฺพธึ อภิสมฺพุโทฺธ’’’ติฯ

‘‘สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต! ตสฺมาติห ตฺวํ, สาริปุตฺต, อิมํ ธมฺมปริยายํ อภิกฺขณํ ภาเสยฺยาสิ ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํฯ เยสมฺปิ หิ, สาริปุตฺต, โมฆปุริสานํ ภวิสฺสติ ตถาคเต กงฺขา วา วิมติ วา, เตสมฺปิมํ ธมฺมปริยายํ สุตฺวา ยา ตถาคเต กงฺขา วา วิมติ วา สา ปหียิสฺสตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. จุนฺทสุตฺตํ

๓๗๙. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สาริปุโตฺต มคเธสุ วิหรติ นาลกคามเก อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ จุโนฺท จ สมณุเทฺทโส อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส อุปฏฺฐาโก โหติฯ

อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต เตเนว อาพาเธน ปรินิพฺพายิฯ อถ โข จุโนฺท สมณุเทฺทโส อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปตฺตจีวรมาทาย เยน สาวตฺถิ เชตวนํ อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราโม เยนายสฺมา อานโนฺท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข จุโนฺท สมณุเทฺทโส อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ – ‘‘อายสฺมา, ภเนฺต, สาริปุโตฺต ปรินิพฺพุโตฯ อิทมสฺส ปตฺตจีวร’’นฺติฯ

‘‘อตฺถิ โข อิทํ, อาวุโส จุนฺท, กถาปาภตํ ภควนฺตํ ทสฺสนายฯ อายามาวุโส จุนฺท, เยน ภควา เตนุปสงฺกมิสฺสาม; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสฺสามา’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข จุโนฺท สมณุเทฺทโส อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปจฺจโสฺสสิฯ

อถ โข อายสฺมา จ อานโนฺท จุโนฺท จ สมณุเทฺทโส เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อยํ, ภเนฺต, จุโนฺท สมณุเทฺทโส เอวมาห – ‘อายสฺมา, ภเนฺต, สาริปุโตฺต ปรินิพฺพุโต; อิทมสฺส ปตฺตจีวร’นฺติฯ อปิ จ เม, ภเนฺต, มธุรกชาโต วิย กาโย, ทิสาปิ เม น ปกฺขายนฺติ, ธมฺมาปิ มํ นปฺปฏิภนฺติ ‘อายสฺมา สาริปุโตฺต ปรินิพฺพุโต’ติ สุตฺวา’’ฯ

‘‘กึ นุ โข เต, อานนฺท, สาริปุโตฺต สีลกฺขนฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต, สมาธิกฺขนฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต, ปญฺญากฺขนฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต, วิมุตฺติกฺขนฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต, วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต’’ติ? ‘‘น จ โข เม, ภเนฺต, อายสฺมา สาริปุโตฺต สีลกฺขนฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต, สมาธิกฺขนฺธํ วา…เป.… ปญฺญากฺขนฺธํ วา… วิมุตฺติกฺขนฺธํ วา… วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโตฯ อปิ จ เม, ภเนฺต, อายสฺมา สาริปุโตฺต โอวาทโก อโหสิ โอติโณฺณ วิญฺญาปโก สนฺทสฺสโก สมาทปโก สมุเตฺตชโก สมฺปหํสโก, อกิลาสุ ธมฺมเทสนาย, อนุคฺคาหโก สพฺรหฺมจารีนํฯ ตํ มยํ อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ธโมฺมชํ ธมฺมโภคํ ธมฺมานุคฺคหํ อนุสฺสรามา’’ติฯ

‘‘นนุ ตํ, อานนฺท, มยา ปฏิกเจฺจว [ปฏิคเจฺจว (สี. ปี.)] อกฺขาตํ – ‘สเพฺพหิ ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว อญฺญถาภาโว ฯ ตํ กุเตตฺถ, อานนฺท, ลพฺภา! ยํ ตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ ปโลกธมฺมํ, ตํ วต มา ปลุชฺชีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ เสยฺยถาปิ, อานนฺท, มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต สารวโต โย มหนฺตตโร ขโนฺธ โส ปลุเชฺชยฺย; เอวเมว โข อานนฺท, มหโต ภิกฺขุ

สงฺฆสฺส ติฏฺฐโต สารวโต สาริปุตฺโต ปรินิพฺพุโตฯ ตํ กุเตตฺถ, อานนฺท, ลพฺภา! ยํ ตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ ปโลกธมฺมํ, ตํ วต มา ปลุชฺชี’ติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ ตสฺมาติหานนฺท, อตฺตทีปา วิหรถ อตฺตสรณา อนญฺญสรณา, ธมฺมทีปา ธมฺมสรณา อนญฺญสรณาฯ

“กถญฺจานนฺท, ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหรติ อตฺตสรโณ อนญฺญสรโณ, ธมฺมทีโป ธมฺมสรโณ อนญฺญสรโณ? อิธานนฺท, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป…. จิตฺต…เป…. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอวํ โข, อานนฺท, ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหรติ อตฺตสรโณ อนญฺญสรโณ, ธมฺมทีโป ธมฺมสรโณ อนญฺญสรโณฯ เย หิ เกจิ, อานนฺท, เอตรหิ วา มมจฺจเย วา อตฺตทีปา วิหริสฺสนฺติ อตฺตสรณา อนญฺญสรณา, ธมฺมทีปา ธมฺมสรณา อนญฺญสรณา; ตมตคฺเค เมเต, อานนฺท, ภิกฺขู ภวิสฺสนฺติ เย เกจิ สิกฺขากามา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. อุกฺกเจลสุตฺตํ

๓๘๐. เอกํ สมยํ ภควา วชฺชีสุ วิหรติ อุกฺกเจลายํ คงฺคาย นทิยา ตีเร มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อจิรปรินิพฺพุเตสุ สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต อโชฺฌกาเส นิสินฺโน โหติฯ

อถ โข ภควา ตุณฺหีภูตํ ภิกฺขุสงฺฆํ อนุวิโลเกตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – “อปิ มฺยายํ, ภิกฺขเว, ปริสา สุญฺญา วิย ขายติ ปรินิพฺพุเตสุ สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุฯ อสุญฺญา เม, ภิกฺขเว, ปริสา โหติ , อนเปกฺขา ตสฺสํ ทิสายํ โหติ, ยสฺสํ ทิสายํ สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา วิหรนฺติฯ เย หิ เต, ภิกฺขเว, อเหสุํ อตีตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, เตสมฺปิ ภควนฺตานํ เอตปฺปรมํเยว สาวกยุคํ [เอตปรมํเยว (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] อโหสิ – เสยฺยถาปิ มยฺหํ สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานาฯ เยปิ เต, ภิกฺขเว, ภวิสฺสนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, เตสมฺปิ ภควนฺตานํ เอตปฺปรมํเยว สาวกยุคํ ภวิสฺสติ – เสยฺยถาปิ มยฺหํ สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานาฯ อจฺฉริยํ, ภิกฺขเว, สาวกานํ! อพฺภุตํ, ภิกฺขเว, สาวกานํ! สตฺถุ จ นาม สาสนกรา ภวิสฺสนฺติ โอวาทปฺปฏิกรา, จตุนฺนญฺจ ปริสานํ ปิยา ภวิสฺสนฺติ มนาปา ครุภาวนียา จ! อจฺฉริยํ, ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส, อพฺภุตํ, ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส! เอวรูเปปิ นาม สาวกยุเค ปรินิพฺพุเต นตฺถิ ตถาคตสฺส โสโก วา ปริเทโว วา! ตํ กุเตตฺถ, ภิกฺขเว, ลพฺภา! ยํ ตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ ปโลกธมฺมํ, ตํ วต มา ปลุชฺชีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต สารวโต เย มหนฺตตรา ขนฺธา เต ปลุเชฺชยฺยุํ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, มหโต ภิกฺขุสงฺฆสฺส ติฏฺฐโต สารวโต สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา ปรินิพฺพุตาฯ ตํ กุเตตฺถ, ภิกฺขเว, ลพฺภา! ยํ ตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ ปโลกธมฺมํ, ตํ วต มา ปลุชฺชีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, อตฺตทีปา วิหรถ อตฺตสรณา อนญฺญสรณา, ธมฺมทีปา ธมฺมสรณา อนญฺญสรณาฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหรติ อตฺตสรโณ อนญฺญสรโณ, ธมฺมทีโป ธมฺมสรโณ อนญฺญสรโณ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป…. จิตฺต…เป…. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหรติ อตฺตสรโณ อนญฺญสรโณ, ธมฺมทีโป ธมฺมสรโณ อนญฺญสรโณฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ วา มมจฺจเย วา อตฺตทีปา วิหริสฺสนฺติ อตฺตสรณา อนญฺญสรณา, ธมฺมทีปา ธมฺมสรณา อนญฺญสรณา; ตมตคฺเค เมเต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ภวิสฺสนฺติ เย เกจิ สิกฺขากามา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. พาหิยสุตฺตํ

๓๘๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข อายสฺมา พาหิโย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา พาหิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สาธุ เม, ภนฺเต, ภควา สํขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺย’’นฺติฯ ‘‘ตสฺมาติห ตฺวํ, พาหิย, อาทิเมว วิโสเธหิ กุสเลสุ ธมฺเมสุฯ โก จาทิ กุสลานํ ธมฺมานํ? สีลญฺจ สุวิสุทฺธํ, ทิฏฺฐิ จ อุชุกาฯ ยโต จ โข เต, พาหิย, สีลญฺจ สุวิสุทฺธํ ภวิสฺสติ, ทิฏฺฐิ จ อุชุกา, ตโต ตฺวํ, พาหิย, สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวยฺยาสิ’’ฯ

‘‘กตเม จตฺตาโร? อิธ, ตฺวํ, พาหิย, กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ยโต โข ตฺวํ, พาหิย, สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน เอวํ ภาเวสฺสสิ, ตโต ตุยฺหํ, พาหิย, ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคมิสฺสติ, วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานี’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา พาหิโย ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข อายสฺมา พาหิโย เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ ฯ ‘‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’’ติ อพฺภญฺญาสิฯ อญฺญตโร จ ปนายสฺมา พาหิโย อรหตํ อโหสีติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อุตฺติยสุตฺตํ

๓๘๒. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อายสฺมา อุตฺติโย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ…เป.… เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุตฺติโย ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สาธุ เม, ภนฺเต, ภควา สํขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺย’’นฺติฯ ‘‘ตสฺมาติห ตฺวํ, อุตฺติย, อาทิเมว วิโสเธหิ กุสเลสุ ธมฺเมสุฯ โก จาทิ กุสลานํ ธมฺมานํ? สีลญฺจ สุวิสุทฺธํ, ทิฏฺฐิ จ อุชุกาฯ ยโต จ โข เต, อุตฺติย, สีลญฺจ สุวิสุทฺธํ ภวิสฺสติ, ทิฏฺฐิ จ อุชุกา, ตโต ตฺวํ, อุตฺติย, สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวยฺยาสิ’’ฯ

‘‘กตเม จตฺตาโร? อิธ ตฺวํ, อุตฺติย, กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ยโต โข ตฺวํ, อุตฺติย, สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน เอวํ ภาเวสฺสสิ, ตโต ตฺวํ, อุตฺติย, คมิสฺสสิ มจฺจุเธยฺยสฺส ปาร’’นฺติฯ

อถ โข อายสฺมา อุตฺติโย ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข อายสฺมา อุตฺติโย เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา

อุปสมฺปชฺช วิหาสิฯ ‘‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’’ติ อพฺภญฺญาสิฯ อญฺญตโร จ ปนายสฺมา อุตฺติโย อรหตํ อโหสีติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. อริยสุตฺตํ

๓๘๓. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นิยฺยานิกา นิยฺยนฺติ ตกฺกรสฺส สมฺมา ทุกฺขกฺขยายฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นิยฺยานิกา นิยฺยนฺติ ตกฺกรสฺส สมฺมา ทุกฺขกฺขยายา’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. พฺรหฺมสุตฺตํ

๓๘๔. เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร อชปาลนิโคฺรเธ ปฐมาภิสมฺพุทฺโธฯ อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ – ‘‘เอกายโน อยํ มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานา’’ฯ

‘‘กตเม จตฺตาโร? กาเย วา ภิกฺขุ กายานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ วา ภิกฺขุ…เป.… จิตฺเต วา ภิกฺขุ…เป.… ธมฺเมสุ วา ภิกฺขุ ธมฺมานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอกายโน อยํ มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานา’’ติฯ

อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ ภควโต เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิญฺเชยฺย, เอวเมว – พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิโต ภควโต ปุรโต ปาตุรโหสิฯ อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘เอวเมตํ, ภควา, เอวเมตํ, สุคต! เอกายโน อยํ, ภนฺเต, มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานา’’ ฯ

‘‘กตเม จตฺตาโร? กาเย วา, ภนฺเต, ภิกฺขุ กายานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา , วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ วา, ภนฺเต, ภิกฺขุ…เป.… จิตฺเต วา, ภนฺเต, ภิกฺขุ…เป.… ธมฺเมสุ วา, ภนฺเต, ภิกฺขุ ธมฺมานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอกายโน อยํ, ภนฺเต, มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานา’’ติฯ

อิทมโวจ พฺรหฺมา สหมฺปติฯ อิทํ วตฺวา อถาปรํ เอตทโวจ –

‘‘เอกายนํ ชาติขยนฺตทสฺสี, มคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปี;
เอเตน มคฺเคน ตริํสุ ปุพฺเพ, ตริสฺสนฺติ เย จ ตรนฺติ โอฆ’’นฺติฯ อฏฺฐมํ;

๙. เสทกสุตฺตํ

๓๘๕. เอกํ สมยํ ภควา สุเมฺภสุ วิหรติ เสทกํ นาม สุมฺภานํ นิคโมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, จณฺฑาลวํสิโก จณฺฑาลวํสํ อุสฺสาเปตฺวา เมทกถาลิกํ อนฺเตวาสิํ อามนฺเตสิ – ‘เอหิ ตฺวํ, สมฺม เมทกถาลิเก, จณฺฑาลวํสํ อภิรุหิตฺวา มม อุปริขนฺเธ ติฏฺฐาหี’ติฯ ‘เอวํ, อาจริยา’ติ โข, ภิกฺขเว, เมทกถาลิกา อนฺเตวาสี จณฺฑาลวํสิกสฺส ปฏิสฺสุตฺวา จณฺฑาลวํสํ อภิรุหิตฺวา อาจริยสฺส อุปริขนฺเธ อฏฺฐาสิฯ อถ โข, ภิกฺขเว, จณฺฑาลวํสิโก เมทกถาลิกํ อนฺเตวาสิํ เอตทโวจ – ‘ตฺวํ, สมฺม เมทกถาลิเก, มมํ รกฺข, อหํ ตํ รกฺขิสฺสามิฯ เอวํ มยํ อญฺญมญฺญํ คุตฺตา อญฺญมญฺญํ รกฺขิตา สิปฺปานิ เจว ทเสฺสสฺสาม, ลาภญฺจ [ลาเภ จ (สี.)] ลจฺฉาม, โสตฺถินา จ จณฺฑาลวํสา โอโรหิสฺสามา’ติฯ เอวํ วุตฺเต, ภิกฺขเว, เมทกถาลิกา อนฺเตวาสี จณฺฑาลวํสิกํ เอตทโวจ – ‘น โข ปเนตํ, อาจริย, เอวํ ภวิสฺสติฯ ตฺวํ, อาจริย, อตฺตานํ รกฺข, อหํ อตฺตานํ รกฺขิสฺสามิฯ เอวํ มยํ อตฺตคุตฺตา อตฺตรกฺขิตา สิปฺปานิ เจว ทเสฺสสฺสาม, ลาภญฺจ ลจฺฉาม, โสตฺถินา จ จณฺฑาลวํสา โอโรหิสฺสามา’’’ติฯ ‘‘โส ตตฺถ ญาโย’’ติ ภควา เอตทโวจ, ‘‘ยถา เมทกถาลิกา อนฺเตวาสี อาจริยํ อโวจฯ อตฺตานํ, ภิกฺขเว, รกฺขิสฺสามีติ สติปฏฺฐานํ เสวิตพฺพํ; ปรํ รกฺขิสฺสามีติ สติปฏฺฐานํ เสวิตพฺพํฯ อตฺตานํ, ภิกฺขเว, รกฺขนฺโต ปรํ รกฺขติ, ปรํ รกฺขนฺโต อตฺตานํ รกฺขติ’’ฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, อตฺตานํ รกฺขนฺโต ปรํ รกฺขติ? อาเสวนาย, ภาวนาย, พหุลีกเมฺมน – เอวํ โข, ภิกฺขเว, อตฺตานํ รกฺขนฺโต ปรํ รกฺขติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปรํ รกฺขนฺโต อตฺตานํ รกฺขติ? ขนฺติยา, อวิหิํสาย, เมตฺตจิตฺตตาย, อนุทฺทยตาย – เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปรํ รกฺขนฺโต อตฺตานํ รกฺขติฯ อตฺตานํ, ภิกฺขเว, รกฺขิสฺสามีติ สติปฏฺฐานํ เสวิตพฺพํ; ปรํ รกฺขิสฺสามีติ สติปฏฺฐานํ เสวิตพฺพํฯ อตฺตานํ, ภิกฺขเว, รกฺขนฺโต ปรํ รกฺขติ, ปรํ รกฺขนฺโต อตฺตานํ รกฺขตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ชนปทกลฺยาณีสุตฺตํ

๓๘๖. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สุเมฺภสุ วิหรติ เสทกํ นาม สุมฺภานํ นิคโมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทนฺเต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ‘ชนปทกลฺยาณี, ชนปทกลฺยาณี’ติ โข, ภิกฺขเว, มหาชนกาโย สนฺนิปเตยฺยฯ ‘สา โข ปนสฺส ชนปทกลฺยาณี ปรมปาสาวินี นเจฺจ, ปรมปาสาวินี คีเตฯ ชนปทกลฺยาณี นจฺจติ คายตี’ติ โข, ภิกฺขเว, ภิโยฺยโสมตฺตาย มหาชนกาโย สนฺนิปเตยฺยฯ อถ ปุริโส อาคเจฺฉยฺย ชีวิตุกาโม อมริตุกาโม สุขกาโม ทุกฺขปฺปฏิกูโลฯ ตเมนํ เอวํ วเทยฺย – ‘อยํ เต, อโมฺภ ปุริส, สมติตฺติโก เตลปโตฺต อนฺตเรน จ มหาสมชฺชํ อนฺตเรน จ ชนปทกลฺยาณิยา ปริหริตโพฺพฯ ปุริโส จ เต อุกฺขิตฺตาสิโก ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธิสฺสติฯ ยเตฺถว นํ โถกมฺปิ ฉเฑฺฑสฺสติ ตเตฺถว เต สิโร ปาเตสฺสตี’ติฯ ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว, อปิ นุ โส ปุริโส อมุํ เตลปตฺตํ อมนสิกริตฺวา พหิทฺธา ปมาทํ อาหเรยฺยา’’ติ? ‘‘โน เหตํ, ภนฺเต’’ฯ

‘‘อุปมา โข มฺยายํ, ภิกฺขเว, กตา อตฺถสฺส วิญฺญาปนายฯ อยํ เจเวตฺถ อโตฺถ – สมติตฺติโก เตลปโตฺตติ โข, ภิกฺขเว, กายคตาย เอตํ สติยา อธิวจนํฯ ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘กายคตา สติ โน ภาวิตา ภวิสฺสติ พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา’ติฯ เอวญฺหิ โข, ภิกฺขเว, สิกฺขิตพฺพ’’นฺติฯ ทสมํฯ

นาลนฺทวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

มหาปุริโส นาลนฺทํ, จุโนฺท เจลญฺจ พาหิโย;
อุตฺติโย อริโย พฺรหฺมา, เสทกํ ชนปเทน จาติฯ

๓. สีลฏฺฐิติวโคฺค

๑. สีลสุตฺตํ

๓๘๗. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ อายสฺมา จ อานโนฺท อายสฺมา จ ภโทฺท ปาฏลิปุเตฺต วิหรนฺติ กุกฺกุฏาราเมฯ อถ โข อายสฺมา ภโทฺท สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยนายสฺมา อานโนฺท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานเนฺทน สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา ภโทฺท อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ – ''ยานิมานิ, อาวุโส อานนฺท, กุสลานิ สีลานิ วุตฺตานิ ภควตา, อิมานิ กุสลานิ สีลานิ กิมตฺถิยานิ วุตฺตานิ ภควตา''ติ?

''สาธุ สาธุ, อาวุโส ภทฺท! ภทฺทโก โข เต, อาวุโส ภทฺท, อุมฺมโงฺค [อุมฺมโคฺค (สี. สฺยา. กํ.)], ภทฺทกํ ปฏิภานํ, กลฺยาณี ปริปุจฺฉาฯ เอวญฺหิ ตฺวํ, อาวุโส ภทฺท, ปุจฺฉสิ – 'ยานิมานิ อาวุโส อานนฺท, กุสลานิ สีลานิ วุตฺตานิ ภควตา, อิมานิ กุสลานิ สีลานิ กิมตฺถิยานิ วุตฺตานิ ภควตา''’ติ? ''เอวมาวุโส''ติฯ ''ยานิมานิ, อาวุโส ภทฺท, กุสลานิ สีลานิ วุตฺตานิ ภควตา, อิมานิ กุสลานิ สีลานิ ยาวเทว จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนาย วุตฺตานิ ภควตา''ฯ

''กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธาวุโส, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ; เวทนาสุ…เป.… จิเตฺต…เป.… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ยานิมานิ , อาวุโส ภทฺท, กุสลานิ สีลานิ วุตฺตานิ ภควตา, อิมานิ กุสลานิ สีลานิ ยาวเทว อิเมสํ จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนาย วุตฺตานิ ภควตา''ติฯ ปฐมํฯ

๒. จิรฏฺฐิติสุตฺตํ

๓๘๘. ตํเยว นิทานํฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา ภโทฺท อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ – ''โก นุ โข, อาวุโส อานนฺท, เหตุ, โก ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธโมฺม น จิรฏฺฐิติโก โหติ? โก ปนาวุโส อานนฺท, เหตุ, โก ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธโมฺม จิรฏฺฐิติโก โหตี''ติ?

''สาธุ สาธุ, อาวุโส ภทฺท! ภทฺทโก โข เต, อาวุโส ภทฺท, อุมฺมโงฺค, ภทฺทกํ ปฏิภานํ, กลฺยาณี ปริปุจฺฉาฯ เอวญฺหิ ตฺวํ, อาวุโส ภทฺท, ปุจฺฉสิ – 'โก นุ โข, อาวุโส อานนฺท, เหตุ, โก ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธโมฺม น จิรฏฺฐิติโก โหติ? โก ปนาวุโส อานนฺท, เหตุ, โก ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธโมฺม จิรฏฺฐิติโก โหตี''’ติ? ''เอวมาวุโส''ติฯ ''จตุนฺนํ โข, อาวุโส, สติปฏฺฐานานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธโมฺม น จิรฏฺฐิติโก โหติฯ จตุนฺนญฺจ โข, อาวุโส, สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธโมฺม จิรฏฺฐิติโก โหติ''ฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธาวุโส , ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป…. จิตฺต…เป…. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเมสํ โข, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม น จิรฏฺฐิติโก โหติฯ อิเมสญฺจ โข, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรฏฺฐิติโก โหตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปริหานสุตฺตํ

๓๘๙. เอกํ สมยํ อายสฺมา จ อานนฺโท อายสฺมา จ ภทฺโท ปาฏลิปุตฺเต วิหรนฺติ กุกฺกุฏาราเมฯ อถ โข อายสฺมา ภทฺโท สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา ภทฺโท อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ – ‘‘โก นุ โข, อาวุโส อานนฺท, เหตุ, โก ปจฺจโย เยน สทฺธมฺมปริหานํ โหติ? โก นุ โข, อาวุโส อานนฺท, เหตุ, โก ปจฺจโย เยน สทฺธมฺมอปริหานํ โหตี’’ติ?

‘‘สาธุ สาธุ, อาวุโส ภทฺท! ภทฺทโก โข เต, อาวุโส ภทฺท, อุมฺมโงฺค, ภทฺทกํ ปฏิภานํ, กลฺยาณี ปริปุจฺฉาฯ เอวญฺหิ ตฺวํ, อาวุโส ภทฺท, ปุจฺฉสิ – ‘โก นุ โข, อาวุโส อานนฺท, เหตุ, โก ปจฺจโย เยน สทฺธมฺมปริหานํ โหติ? โก ปนาวุโส อานนฺท, เหตุ, โก ปจฺจโย เยน สทฺธมฺมอปริหานํ โหตี’’’ติ? ‘‘เอวมาวุโส’’ติฯ ‘‘จตุนฺนํ โข, อาวุโส , สติปฏฺฐานานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา สทฺธมฺมปริหานํ โหติฯ จตุนฺนญฺจ โข, อาวุโส, สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สทฺธมฺมอปริหานํ โหติ’’ฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธาวุโส, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป…. จิตฺต…เป…. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเมสํ โข, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา สทฺธมฺมปริหานํ โหติฯ อิเมสญฺจ โข, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สทฺธมฺมอปริหานํ โหตี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. สุทฺธสุตฺตํ

๓๙๐. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐานาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ …เป…. จิตฺต …เป…. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อญฺญตรพฺราหฺมณสุตฺตํ

๓๙๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อญฺญตโร พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘โก นุ โข, โภ โคตม, เหตุ, โก ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรินิพฺ

พุเต สทฺธมฺโม น จิรฏฺฐิติโก โหติ? โก ปน, โภ โคตม, เหตุ, โก ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรฏฺฐิติโก โหตี''ติ?

''จตุนฺนํ โข, พฺราหฺมณ, สติปฏฺฐานานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม น จิรฏฺฐิติโก โหติฯ จตุนฺนญฺจ โข, พฺราหฺมณ, สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรฏฺฐิติโก โหติฯ

''กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธ, พฺราหฺมณ, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ...เป.... จิตฺเต...เป.... ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเมสํ โข, พฺราหฺมณ, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม น จิรฏฺฐิติโก โหติฯ อิเมสญฺจ โข, พฺราหฺมณ, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรฏฺฐิติโก โหตี''ติฯ

เอวํ วุตฺเต โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อภิกฺกนฺตํ , โภ โคตม...เป.... อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต''นฺติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปเทสสุตฺตํ

๓๙๒. เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สาริปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโมคฺคลฺลาโน อายสฺมา จ อนุรุทฺโธ สาเกเต วิหรนฺติ กณฺฑกีวเน [กณฺฏกีวเน (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ อถ โข อายสฺมา จ สาริปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโมคฺคลฺลาโน สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิตา เยนายสฺมา อนุรุทฺโธ เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อนุรุทฺเธน สทฺธึ สมฺโมทึสุฯ สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สาริปุตฺโต อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจ – '''เสโข, เสโข'ติ [เสกฺโข เสกฺโขติ (สฺยา. กํ.)], อาวุโส อนุรุทฺธ, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, อาวุโส, เสโข โหตี''ติ? ''จตุนฺนํ โข, อาวุโส, สติปฏฺฐานานํ ปเทสํ ภาวิตตฺตา เสโข โหติ''ฯ

''กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธาวุโส, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ...เป.... จิตฺเต...เป.... ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเมสํ โข, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ปเทสํ ภาวิตตฺตา เสโข โหตี''ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. สมตฺตสุตฺตํ

๓๙๓. ตํเยว นิทานํฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สาริปุตฺโต อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจ – '''อเสโข , อเสโข'ติ, อาวุโส อนุรุทฺธ, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, อาวุโส, อเสโข โหตี''ติ? ''จตุนฺนํ โข, อาวุโส, สติปฏฺฐานานํ สมตฺตํ ภาวิตตฺตา อเสโข โหติ''ฯ

''กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธาวุโส, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ...เป.... จิตฺเต...เป.... ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเมสํ โข , อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ สมตฺตํ ภาวิตตฺตา อเสโข โหตี''ติฯ สตฺตมํฯ

๘. โลกสุตฺตํ

๓๙๔. ตํเยว นิทานํฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สาริปุตฺโต อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจ – ‘‘กตเมสํ, อาวุโส อนุรุทฺธ, ธมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตํ [มหาภิญฺญาตํ (ปี.)] ปตฺโต’’ติ? ‘‘จตุนฺนํ , อาวุโส, สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตํ ปตฺโต’’ฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธาหํ, อาวุโส, กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเมสํ ขฺวาหํ, อาวุโส , จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตํ ปตฺโตฯ อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สหสฺสํ โลกํ อภิชานามี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. สิริวฑฺฒสุตฺตํ

๓๙๕. เอกํ สมยํ อายสฺมา อานนฺโท ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ เตน โข ปน สมเยน สิริวฑฺโฒ [สิรีวฑฺโฒ (ก.)] คหปติ อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ อถ โข สิริวฑฺโฒ คหปติ อญฺญตรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ – ‘‘เอหิ ตฺวํ, อมฺโภ ปุริส, เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกม; อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺท – ‘สิริวฑฺโฒ, ภนฺเต, คหปติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ โส อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺทตี’ติฯ เอวญฺจ วเทหิ – ‘สาธุ กิร, ภนฺเต, อายสฺมา อานนฺโท เยน สิริวฑฺฒสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายา’’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ติ โข โส ปุริโส สิริวฑฺฒสฺส คหปติสฺส ปฏิสฺสุตฺวา เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ปุริโส อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ – ‘‘สิริวฑฺโฒ, ภนฺเต, คหปติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน, โส อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺทติฯ เอวญฺจ วเทติ – ‘สาธุ กิร, ภนฺเต, อายสฺมา อานนฺโท เยน สิริวฑฺฒสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายา’’’ติฯ อธิวาเสสิ โข อายสฺมา อานนฺโท ตุณฺหีภาเวนฯ

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน สิริวฑฺฒสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข อายสฺมา อานนฺโท สิริวฑฺฒํ คหปตึ เอตทโวจ – ‘‘กจฺจิ เต, คหปติ, ขมนียํ กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ, โน อภิกฺกมนฺติ; ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน อภิกฺกโม’’ติ? ‘‘น เม, ภนฺเต, ขมนียํ น ยาปนียํฯ พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ, โน ปฏิกฺกมนฺติ; อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน ปฏิกฺกโม’’ติฯ

‘‘ตสฺมาติห เต, คหปติ, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘กาเย กายานุปสฺสี วิหริสฺสามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหริสฺสามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส’นฺติฯ เอวญฺหิ เต, คหปติ, สิกฺขิตพฺพ’’นฺติฯ

‘‘เยเม, ภนฺเต, ภควตา จตฺตาโร สติปฏฺฐานา เทสิตา สํวิชฺชนฺติ, เต ธมฺมา [สํวิชฺชเนฺตรตนธมฺมา (สี.)] มยิ, อหญฺจ เตสุ ธมฺเมสุ สนฺทิสฺสามิฯ อหญฺหิ, ภนฺเต, กาเย กายานุปสฺสี วิ

หรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป…. จิตฺต…เป…. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ยานิ จิมานิ, ภนฺเต, ภควตา ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ เทสิตานิ, นาหํ, ภนฺเต, เตสํ กิญฺจิ อตฺตนิ อปฺปหีนํ สมนุปสฺสามี''ติฯ ''ลาภา เต, คหปติ, สุลทฺธํ เต, คหปติ! อนาคามิผลํ ตยา, คหปติ, พฺยากต''นฺติฯ นวมํฯ

๑๐. มานทินฺนสุตฺตํ

๓๙๖. ตํเยว นิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน มานทินฺโน คหปติ อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ อถ โข มานทินฺโน คหปติ อญฺญตรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ – ''เอหิ ตฺวํ, อมฺโภ ปุริส…เป…. น เม, ภนฺเต, ขมนียํ น ยาปนียํฯ พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ, โน ปฏิกฺกมนฺติ; อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน ปฏิกฺกโมติฯ เอวรูปาย จาหํ, ภนฺเต, ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโฐ สมาโน กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป…. จิตฺต…เป…. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ยานิ จิมานิ, ภนฺเต, ภควตา ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ เทสิตานิ, นาหํ, ภนฺเต, เตสํ กิญฺจิ อตฺตนิ อปฺปหีนํ สมนุปสฺสามี''ติฯ ''ลาภา เต, คหปติ, สุลทฺธํ เต, คหปติ! อนาคามิผลํ ตยา, คหปติ, พฺยากต''นฺติฯ ทสมํฯ

สีลฏฺฐิติวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

> สีลํ ฐิติ ปริหานํ, สุทฺธํ พฺราหฺมณปเทสํ;
> สมตฺตํ โลโก สิริวโฑฺฒ, มานทินฺเนน เต ทสาติฯ

๔. อนนุสฺสุตวโคฺค

๑. อนนุสฺสุตสุตฺตํ

๓๙๗. สาวตฺถินิทานํ ฯ '''อยํ กาเย กายานุปสฺสนา'ติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ 'สา โข ปนายํ กาเย กายานุปสฺสนา ภาเวตพฺพา'ติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ภาวิตา'ติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ''ฯ

'''อยํ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสนา'ติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ 'สา โข ปนายํ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสนา ภาเวตพฺพา'ติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ภาวิตา'ติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

'''อยํ จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสนา'ติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ 'สา โข ปนายํ จิเตฺต

จิตฺตานุปสฺสนา ภาเวตพฺพา’ติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ภาวิตา’ติ เม, ภิกฺขเว, ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

‘‘‘อยํ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสนา’ติ เม, ภิกฺขเว, ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ‘สา โข ปนายํ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสนา ภาเวตพฺพา’ติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ภาวิตา’ติ เม, ภิกฺขเว, ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาที’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. วิราคสุตฺตํ

๓๙๘. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติฯ

‘‘กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป…. จิตฺเต…เป…. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. วิรทฺธสุตฺตํ

๓๙๙. ‘‘เยสํ เกสญฺจิ, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา วิรทฺธา, วิรโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค [อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค (ก.) อิมสฺมึ เยว สุเตฺต ทิสฺสติ อฏฺฐงฺคิโกติปทํ, น ปนาญฺญตฺถ อิทฺธิปาท อนุรุทฺธาทีสุ] สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามีฯ เยสํ เกสญฺจิ, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา, อารโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามีฯ

‘‘กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป…. จิตฺเต…เป…. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เยสํ เกสญฺจิ , ภิกฺขเว, อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา วิรทฺธา, วิรโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามีฯ เยสํ เกสญฺจิ, ภิกฺขเว, อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา, อารโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ภาวิตสุตฺตํ

๔๐๐. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารํ คมนาย สํวตฺตนฺติฯ

‘‘กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป…. จิตฺเต…เป…. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารํ คมนาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. สติสุตฺตํ

๔๐๑. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘สโต, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโนฯ อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี’’ฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโต โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ; เวทนาสุ…เป…. จิตฺเต…เป…. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโต โหติฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺปชาโน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน วิทิตา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา อุปฏฺฐหนฺติ , วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺฉนฺติฯ วิทิตา วิตกฺกา อุปฺปชฺชนฺติ , วิทิตา อุปฏฺฐหนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺฉนฺติฯ วิทิตา สญฺญา อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา อุปฏฺฐหนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺฉนฺติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺปชาโน โหติฯ สโต, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโนฯ อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อญฺญาสุตฺตํ

๔๐๒. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐานาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป…. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สติปฏฺฐานาฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ – ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตา’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ฉนฺทสุตฺตํ

๔๐๓. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐานาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรโต โย กายสฺมิํ ฉนฺโท โส ปหียติฯ ฉนฺทสฺส ปหานา อมตํ สจฺฉิกตํ โหติฯ

‘‘เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส เวทนาสุ เวทนานุปสฺสิโน วิหรโต โย เวทนาสุ ฉนฺโท โส ปหียติฯ ฉนฺทสฺส ปหานา อมตํ สจฺฉิกตํ โหติฯ

‘‘จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสิโน วิหรโต โย จิตฺตมฺหิ ฉนฺโท โส ปหียติฯ ฉนฺทสฺส ปหานา อมตํ สจฺฉิกตํ โหติฯ

‘‘ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรโต โย ธมฺเมสุ ฉนฺโท โส ปหียติฯ ฉนฺทสฺส ปหานา อมตํ สจฺฉิกตํ โหตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ปริญฺญาตสุตฺตํ

๔๐๔. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐานาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรโต กาโย ปริญฺญาโต โหติฯ กายสฺส ปริญฺญาตตฺตา อมตํ สจฺฉิกตํ โหติฯ

‘‘เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส เวทนาสุ เวทนานุปสฺสิโน วิหรโต เวทนา ปริญฺญาตา โหนฺติฯ เวทนานํ ปริญฺญาตตฺตา อมตํ สจฺฉิกตํ โหติฯ

‘‘จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสิโน วิหรโต จิตฺตํ ปริญฺญาตํ โหติฯ จิตฺตสฺส ปริญฺญาตตฺตา อมตํ สจฺฉิกตํ โหติฯ

‘‘ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรโต ธมฺมา ปริญฺญาตา โหนฺติฯ ธมฺมานํ ปริญฺญาตตฺตา อมตํ สจฺฉิกตํ โหตี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ภาวนาสุตฺตํ

๔๐๕. ‘‘จตุนฺนํ , ภิกฺขเว, สติปฏฺฐานานํ ภาวนํ เทเสสฺสามิฯ ตํ สุณาถ’’ฯ ‘‘กตมา, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อยํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. วิภงฺคสุตฺตํ

๔๐๖. ‘‘สติปฏฺฐานญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ สติปฏฺฐานภาวนญฺจ สติปฏฺฐานภาวนาคามินิญฺจ ปฏิปทํฯ ตํ สุณาถ’’ฯ ‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐานํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ…เป.… จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐานํ’’ฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐานภาวนา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมุทยธมฺมานุปสฺสี กายสฺมึ วิหรติ, วยธมฺมานุปสฺสี กายสฺมึ วิหรติ, สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี กายสฺมึ วิหรติ, อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ สมุทยธมฺมานุปสฺสี เวทนาสุ วิหรติ…เป.… สมุทยธมฺมานุปสฺสี จิตฺเต วิหรติ… สมุทยธมฺมานุปสฺสี ธมฺเมสุ วิหรติ, วยธมฺมานุปสฺสี ธมฺเมสุ วิหรติ, สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี ธมฺเมสุ วิหรติ, อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐานภาวนาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐานภาวนาคามินี ปฏิปทา? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมนฺโต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐานภาวนาคามินี ปฏิปทา’’ติฯ ทสมํฯ

อนนุสฺสุตวคฺค จตุโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อนนุสฺสุตํ วิราโค, วิรโทฺธ ภาวนา สติ;
อญฺญา ฉนฺทํ ปริญฺญาย, ภาวนา วิภงฺเคน จาติฯ

๕. อมตวคฺค

๑. อมตสุตฺตํ

๔๐๗. สาวตฺถินิทานํ ฯ ''จตูสุ, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฏฺฐิตจิตฺตา วิหรถฯ มา โว อมตํ ปนสฺสฯ กตเมสุ จตูสุ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเมสุ, ภิกฺขเว, จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฏฺฐิตจิตฺตา วิหรถฯ มา โว อมตํ ปนสฺสา''ติฯ ปฐมํฯ

๒. สมุทยสุตฺตํ

๔๐๘. ''จตุนฺนํ, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐานานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ เทเสสฺสามิฯ ตํ สุณาถฯ โก จ, ภิกฺขเว, กายสฺส สมุทโย? อาหารสมุทยา กายสฺส สมุทโย; อาหารนิโรธา กายสฺส อตฺถงฺคโมฯ ผสฺสสมุทยา เวทนานํ สมุทโย; ผสฺสนิโรธา เวทนานํ อตฺถงฺคโมฯ นามรูปสมุทยา จิตฺตสฺส สมุทโย; นามรูปนิโรธา จิตฺตสฺส อตฺถงฺคโมฯ มนสิการสมุทยา ธมฺมานํ สมุทโย; มนสิการนิโรธา ธมฺมานํ อตฺถงฺคโม''ติฯ ทุติยํฯ

๓. มคฺคสุตฺตํ

๔๐๙. สาวตฺถินิทานํ ฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ''เอกมิทาหํ, ภิกฺขเว, สมยํ อุรุเวลายํ วิหรามิ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร อชปาลนิโคฺรเธ ปฐมาภิสมฺพุโทฺธฯ ตสฺส มยฺหํ, ภิกฺขเว, รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – 'เอกายโน อยํ มโคฺค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานา'''ฯ

''กตเม จตฺตาโร? กาเย วา ภิกฺขุ กายานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ วา ภิกฺขุ เวทนานุปสฺสี วิหเรยฺย…เป.… จิตฺเต วา ภิกฺขุ จิตฺตานุปสฺสี วิหเรยฺย…เป.… ธมฺเมสุ วา ภิกฺขุ ธมฺมานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอกายโน อยํ มโคฺค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานา''ติฯ

''อถ โข, ภิกฺขเว, พฺรหฺมา สหมฺปติ มม เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย, เอวเมว – พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิโต มม ปุรโต ปาตุรโหสิฯ อถ โข, ภิกฺขเว, พฺรหฺมา สหมฺปติ เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยนาหํ เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา มํ เอตทโวจ – 'เอวเมตํ, ภควา, เอวเมตํ, สุคต! เอกาย

โน อยํ, ภนฺเต, มโคฺค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานา’’’ฯ

‘‘กตเม จตฺตาโร? กาเย วา, ภนฺเต, ภิกฺขุ กายานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ วา…เป.… จิตฺเต วา …เป.… ธมฺเมสุ วา, ภนฺเต, ภิกฺขุ ธมฺมานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอกายโน อยํ, ภนฺเต, มโคฺค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานา’’ติฯ

‘‘อิทมโวจ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมา สหมฺปติฯ อิทํ วตฺวา อถาปรํ เอตทโวจ –

‘เอกายนํ ชาติขยนฺตทสฺสี, มคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปี;
เอเตน มเคฺคน ตริํสุ ปุพฺเพ, ตริสฺสนฺติ เย จ ตรนฺติ โอฆ’’’นฺติฯ ตติยํ;

๔. สติสุตฺตํ

๔๑๐. ‘‘สโต , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิหเรยฺยฯ อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโต โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป.… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโต โหติฯ สโต, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิหเรยฺยฯ อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. กุสลราสิสุตฺตํ

๔๑๑. ‘‘‘กุสลราสี’ติ, ภิกฺขเว, วทมาโน จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน สมฺมา วทมาโน วเทยฺยฯ เกวโล หายํ, ภิกฺขเว, กุสลราสิ, ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานาฯ

‘‘กตเม จตฺตาโร? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป.… จิตฺตานุปสฺสี…เป.… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ‘กุสลราสี’ติ, ภิกฺขเว, วทมาโน อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน สมฺมา วทมาโน วเทยฺยฯ เกวโล หายํ, ภิกฺขเว, กุสลราสิ, ยทิทํ – จตฺตาโร สติปฏฺฐานา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปาติโมกฺขสํวรสุตฺตํ

๔๑๒. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ…เป.… เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘สาธุ เม, ภนฺเต, ภควา สํขิเตฺตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกโฎฺฐ อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหเรยฺย’’นฺติฯ ‘‘ตสฺมาติห ตฺวํ, ภิกฺขุ, อาทิเมว วิโสเธหิ กุสเลสุ ธเมฺมสุฯ โก จาทิ กุสลานํ ธมฺมานํ? อิธ ตฺวํ, ภิกฺขุ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหราหิ อาจารโคจรสมฺปโนฺน อณุมเตฺตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขสฺสุ สิกฺขาปเทสุฯ ยโต โข ตฺวํ, ภิกฺขุ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหริสฺสสิ อาจารโคจรสมฺปโนฺน อณุมเตฺตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวี

สมาทาย สิกฺขิสฺสุ สิกฺขาปเทสุ; ตโต ตฺวํ, ภิกฺขุ, สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวยฺยาสิ''ฯ

''กตเม จตฺตาโร? อิธ ตฺวํ, ภิกฺขุ, กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ฯ ยโต โข ตฺวํ, ภิกฺขุ, สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน เอวํ ภาเวสฺสสิ, ตโต ตุยฺหํ, ภิกฺขุ, ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคมิสฺสติ วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานี''ติฯ

อถ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข โส ภิกฺขุ เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ''ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา''ติ อพฺภญฺญาสิฯ อญฺญตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหตํ อโหสีติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ทุจฺจริตสุตฺตํ

๔๑๓. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ…เป.… ''สาธุ เม, ภนฺเต, ภควา สํขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺย''นฺติฯ ''ตสฺมาติห ตฺวํ, ภิกฺขุ, อาทิเมว วิโสเธหิ กุสเลสุ ธมฺเมสุฯ โก จาทิ กุสลานํ ธมฺมานํ? อิธ ตฺวํ, ภิกฺขุ, กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจริตํ ภาเวสฺสสิฯ วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจริตํ ภาเวสฺสสิฯ มโนทุจฺจริตํ ปหาย มโนสุจริตํ ภาเวสฺสสิฯ ยโต โข ตฺวํ, ภิกฺขุ, กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจริตํ ภาเวสฺสสิ, วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจริตํ ภาเวสฺสสิ, มโนทุจฺจริตํ ปหาย มโนสุจริตํ ภาเวสฺสสิ, ตโต ตฺวํ, ภิกฺขุ, สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวยฺยาสิ''ฯ

''กตเม จตฺตาโร? อิธ ตฺวํ, ภิกฺขุ, กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ยโต โข ตฺวํ, ภิกฺขุ, สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน เอวํ ภาเวสฺสสิ, ตโต ตุยฺหํ, ภิกฺขุ, ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคมิสฺสติ วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานี''ติ…เป.… อญฺญตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหตํ อโหสีติฯ สตฺตมํฯ

๘. มิตฺตสุตฺตํ

๔๑๔. ''เย , ภิกฺขเว, อนุกมฺเปยฺยาถ, เย จ โข โสตพฺพํ มญฺญยฺยุํ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา, เต โว, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนาย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพาฯ

''กตเมสํ, จตุนฺนํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เย, ภิกฺขเว, อนุกมฺเปยฺ

ยาถ, เย จ โสตพฺพํ มเญฺญยฺยุํ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา, เต โว, ภิกฺขเว, อิเมสํ จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนาย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพา''ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. เวทนาสุตฺตํ

๔๑๕. ''ติโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, เวทนาฯ กตมา ติโสฺส? สุขา เวทนา, ทุกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสุขา เวทนา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ติโสฺส เวทนาฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริญฺญาย จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพาฯ

''กตเม จตฺตาโร? อิธ ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ...เป.... จิเตฺต...เป.... ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริญฺญาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา''ติฯ นวมํฯ

๑๐. อาสวสุตฺตํ

๔๑๖. ''ตโยเม , ภิกฺขเว อาสวาฯ กตเม ตโย? กามาสโว, ภวาสโว, อวิชฺชาสโว – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย อาสวาฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ติณฺณนฺนํ อาสวานํ ปหานาย จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพาฯ

''กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ...เป.... จิเตฺต...เป.... ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ติณฺณนฺนํ อาสวานํ ปหานาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา''ติฯ ทสมํฯ

อมตวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อมตํ สมุทโย มโคฺค, สติ กุสลราสิ จ;
ปาติโมกฺขํ ทุจฺจริตํ, มิตฺตเวทนา อาสเวน จาติฯ

๖. คงฺคาเปยฺยาลวโคฺค

๑-๑๒. คงฺคานทีอาทิสุตฺตทฺวาทสกํ

๔๑๗-๔๒๘. ''เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวโนฺต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวโนฺต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ ...เป.... จิเตฺต ...เป.... ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา

โทมนสฺสํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวนฺโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร''ติ วิตฺถาเรตพฺพํฯ

คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค ฉฏฺโฐฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ฉ ปาจีนโต นินฺนา, ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต;
เอเต เทฺว ฉ ทฺวาทส โหนฺติ, วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติฯ

๗. อปฺปมาทวคฺโค

๑-๑๐. ตถาคตาทิสุตฺตทสกํ

๔๒๙-๔๓๘. ยาวตา, ภิกฺขเว, สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วาติ วิตฺถาเรตพฺพํฯ

อปฺปมาทวคฺโค สตฺตโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ตถาคตํ ปทํ กูฏํ, มูลํ สาโร จ วสฺสิกํ;
ราชา จนฺทิมสูริยา, วตฺเถน ทสมํ ปทนฺติฯ

๘. พลกรณียวคฺโค

๑-๑๒. พลาทิสุตฺตทฺวาทสกํ

๔๓๙-๔๕๐. เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, เย เกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กรียนฺตีติ วิตฺถาเรตพฺพํฯ

พลกรณียวคฺโค อฏฺฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

พลํ พีชญฺจ นาโค จ, รุกฺโข กุมฺเภน สูกิยา;
อากาเสน จ เทฺว เมฆา, นาวา อาคนฺตุกา นทีติฯ

๙. เอสนาวคฺโค

๑-๑๐. เอสนาทิสุตฺตทสกํ

๔๕๑-๔๖๐. ติโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, เอสนาฯ กตมา ติโสฺส? กาเมสนา, ภเวสนา, พฺรหฺมจริเยสนาติ วิตฺถาเรตพฺพํฯ

เอสนาวคฺโค นวโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เอสนา วิธา อาสโว, ภโว จ ทุกฺขตา ติโสฺส;
ขิลํ มลญฺจ นีโฆ จ, เวทนา ตณฺหา ตสินาย จาติฯ

๑๐. โอฆวคฺค

๑-๑๐. อุทฺธมฺภาคิยาทิสุตฺตทสกํ

๔๖๑-๔๗๐. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ กตมานิ ปญฺจ? รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพาฯ

‘‘กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

(ยถา มคฺคสํยุตฺตํ ตถา สติปฏฺฐานสํยุตฺตํ วิตฺถาเรตพฺพํ)ฯ

โอฆวคฺค ทสโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

โอโฆ โยโค อุปาทานํ, คนฺถา อนุสเยน จ;
กามคุณา นีวรณา, ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยาติฯ

สติปฏฺฐานสํยุตฺตํ ตติยํฯ

๔. อินฺทฺริยสํยุตฺตํ

๑. สุทฺธิกวคฺโค

๑. สุทฺธิกสุตฺตํ

๔๗๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปฐมโสตาปนฺนสุตฺตํ

๔๗๒. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํฯ ยโต โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อสฺสาทญฺจ [สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ (สฺยา. กํ. ปี. ก.) สํ. นิ. ๒.๑๗๕] อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณ’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ทุติยโสตาปนฺนสุตฺตํ

๔๗๓. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํฯ ยโต โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณ’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ปฐมอรหนฺตสุตฺตํ

๔๗๔. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํฯ ยโต โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อสฺสาทญฺจ [สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ (สฺยา. กํ. ปี. ก.) สํ. นิ. ๒.๑๗๕] อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทาวิมุตฺโต โหติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญา วิมุตฺโต’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ทุติยอรหนฺตสุตฺตํ

๔๗๕. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํฯ ยโต โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทาวิมุตฺโต โหติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญา วิมุตฺโต’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

๔๗๖. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, น เม เต, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา, น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถํ วา พฺรหฺมญฺญตฺถํ วา ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติฯ

‘‘เย จ โข เกจิ [เย จ โข เต (สฺยา. กํ. ก.) สํ. นิ. ๒.๑๗๔], ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, เต โข เม, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา; เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺรหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

๔๗๗. ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สทฺธินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ, สทฺธินฺทฺริยสมุทยํ นปฺปชานนฺติ, สทฺธินฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ, สทฺธินฺทฺริยนิโรธคามินึ ปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ; วีริยินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ…เป.… สตินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ …เป.… สมาธินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ, ปญฺญินฺทฺริยสมุทยํ นปฺปชานนฺติ, ปญฺญินฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ, ปญฺญินฺทฺริยนิโรธคามินึ ปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ, น เม เต, ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา, น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถํ วา พฺรหฺมญฺญตฺถํ วา ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติฯ

‘‘เย จ โข เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สทฺธินฺทฺริยํ ปชานนฺติ, สทฺธินฺทฺริยสมุทยํ ปชานนฺติ, สทฺธินฺทฺริยนิโรธํ ปชานนฺติ, สทฺธินฺทฺริยนิโรธคามินึ ปฏิปทํ ปชานนฺติ; วีริยินฺทฺริยํ ปชานนฺติ, วีริยินฺทฺริยสมุทยํ ปชานนฺติ, วีริยินฺทฺริยนิโรธํ ปชานนฺติ, วีริยินฺทฺริยนิโรธคามินึ ปฏิปทํ ปชานนฺติ; สตินฺทฺริยํ ปชานนฺติ…เป.… สมาธินฺทฺริยํ ปชานนฺติ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ ปชานนฺติ, ปญฺญินฺทฺริยสมุทยํ ปชานนฺติ, ปญฺญินฺทฺริยนิโรธํ ปชานนฺติ, ปญฺญินฺทฺริยนิโรธคามินึ ปฏิปทํ ปชานนฺติ , เต โข เม, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺรหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทฏฺฐพฺพสุตฺตํ

๔๗๘. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํฯ กตฺถ จ, ภิกฺขเว, สทฺธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ? จตูสุ โสตาปตฺติยงฺเคสุ – เอตฺถ สทฺธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํฯ กตฺถ จ, ภิกฺขเว, วีริยินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ? จตูสุ สมฺมปฺปธาเนสุ – เอตฺถ วีริยินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํฯ กตฺถ จ, ภิกฺขเว, สตินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ? จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ – เอตฺถ สตินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํฯ กตฺถ จ, ภิกฺขเว, สมาธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ? จตูสุ ฌาเนสุ – เอตฺถ สมาธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํฯ กตฺถ จ, ภิกฺขเว, ปญฺญินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ? จตูสุ อริยสเจฺจสุ – เอตฺถ ปญฺญินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปฐมวิภงฺคสุตฺตํ

๔๗๙. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สทฺธินฺทฺริยํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก สทฺโธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธึ – ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา’ติ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สทฺธินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, วีริยินฺทฺริยํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, วีริยินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สตินฺทฺริยํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก สติมา โหติ ปรเมน สติเนปกฺกเน สมนฺนาคโต จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตา – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สตินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สมาธินฺทฺริยํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก โวสฺสคฺคารมฺมณํ กริตฺวา ลภติ สมาธึ, ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมาธินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ปญฺญินฺทฺริยํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย, สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยา – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปญฺญินฺทฺริยํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุติยวิภงฺคสุตฺตํ

๔๘๐. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สทฺธินฺทฺริยํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก สทฺโธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธึ – ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา’ติ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สทฺธินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, วีริยินฺทฺริยํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุฯ โส อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา [สมาปตฺติยา (สฺยา. กํ. ก.)] อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, วีริยินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, สตินฺทฺริยํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก สติมา โหติ ปรเมน สติเนปกฺกเน สมนฺนาคโต, จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตาฯ โส กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สตินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สมาธินฺทฺริยํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก โวสฺสคฺคารมฺมณํ กริตฺวา ลภติ สมาธึ, ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํฯ โส วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ ‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี’ติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมาธินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, ปญฺญินฺทฺริยํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิเพฺพธิกาย, สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปญฺญินฺทฺริยํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานี’’ติฯ ทสมํฯ

สุทฺธิกวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สุทฺธิกเญฺจว เทฺว โสตา, อรหนฺตา อปเร ทุเว;
สมณพฺราหฺมณา ทฏฺฐพฺพํ, วิภงฺคา อปเร ทุเวติฯ

๒. มุทุตรวโคฺค

๑. ปฏิลาภสุตฺตํ

๔๘๑. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ…เป.…ฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สทฺธินฺทฺริยํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก สโทฺธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธึ – ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ วิชฺชาจรณสมฺปโนฺน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควา’ติ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สทฺธินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, วีริยินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน อารพฺภ วีริยํ ปฏิลภติ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, วีริยินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, สตินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน อารพฺภ สตึ ปฏิลภติ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สตินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สมาธินฺทฺริยํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก โวสฺสคฺคารมฺมณํ กริตฺวา ลภติ สมาธึ, ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมาธินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ปญฺญินฺทฺริยํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิเพฺพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยา – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปญฺญินฺทฺริยํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปฐมสํขิตฺตสุตฺตํ

๔๘๒. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหํ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ ธมฺมานุสารี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สทฺธานุสารี โหตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ทุติยสํขิตฺตสุตฺตํ

๔๘๓. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหํ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ ธมฺมานุสารี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สทฺธานุสารี โหติฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยเวมตฺตตา ผลเวมตฺตตา โหติ, ผลเวมตฺตตา ปุคฺคลเวมตฺตตา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ตติยสํขิตฺตสุตฺตํ

๔๘๔. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหํ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ ธมฺมานุสารี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สทฺธานุสารี โหติฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, ปริปูรํ ปริปูรการี อาราเธติ, ปเทสํ ปเทสการี อาราเธติฯ ‘อวญฺฌานิ เตฺววาหํ, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานี’ติ วทามี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมวิตฺถารสุตฺตํ

๔๘๕. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหํ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุทฺธํโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ ธมฺมานุสารี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สทฺธานุสารี โหตี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยวิตฺถารสุตฺตํ

๔๘๖. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหํ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุทฺธํโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ , ตโต มุทุตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ ธมฺมานุสารี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สทฺธานุสารี โหติฯ อิติ โข,

ภิกฺขเว, อินฺทฺริยเวมตฺตตา ผลเวมตฺตตา โหติ, ผลเวมตฺตตา ปุคฺคลเวมตฺตตา โหตี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ตติยวิตฺถารสุตฺตํ

๔๘๗. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหํ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุทฺธํโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ ธมฺมานุสารี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สทฺธานุสารี โหติฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, ปริปูรํ ปริปูรการี อาราเธติ, ปเทสํ ปเทสการี อาราเธติฯ ‘อวญฺฌานิ เตฺววาหํ, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานี’ติ วทามี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ปฏิปนฺนสุตฺตํ

๔๘๘. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหํ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อรหตฺตผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน โหติฯ ยสฺส โข, ภิกฺขเว, อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ สเพฺพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ นตฺถิ, ตมหํ ‘พาหิโร ปุถุชฺชนปเกฺข ฐิโต’ติ วทามี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. สมฺปนฺนสุตฺตํ

๔๘๙. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘‘อินฺทฺริยสมฺปโนฺน, อินฺทฺริยสมฺปโนฺน’ติ, ภเนฺต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, อินฺทฺริยสมฺปโนฺน โหตี’’ติ? ‘‘อิธ , ภิกฺขุ, ภิกฺขุ สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปสมคามึ สโมฺพธคามึ, วีริยินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปสมคามึ สโมฺพธคามึ, สตินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปสมคามึ สโมฺพธคามึ , สมาธินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปสมคามึ สโมฺพธคามึ, ปญฺญินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปสมคามึ สโมฺพธคามึฯ เอตฺตาวตา โข, ภิกฺขุ, ภิกฺขุ อินฺทฺริยสมฺปโนฺน โหตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. อาสวกฺขยสุตฺตํ

๔๙๐. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี’’ติฯ ทสมํฯ

มุทุตรวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ปฏิลาโภ ตโย สํขิตฺตา, วิตฺถารา อปเร ตโย;
ปฏิปนฺโน จ สมฺปนฺโน [ปฏิปนฺโน จูปสโม (สฺยา. กํ. ปี. ก.)], ทสมํ อาสวกฺขยนฺติฯ

๓. ฉฬินฺทฺริยวคฺโค

๑. ปุนพฺภวสุตฺตํ

๔๙๑. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํฯ ยาวกีวญฺจาหํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นาพฺภญฺญาสึ, เนว ตาวาหํ, ภิกฺขเว, สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ‘อนุตฺตรํ สมฺมาสโมฺพธึ อภิสมฺพุโทฺธ’ติ ปจฺจญฺญาสึ [อภิสมฺพุโทฺธ ปจฺจญฺญาสึ (สี. สฺยา. กํ.)]ฯ ยโต จ ขฺวาหํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสึ, อถาหํ, ภิกฺขเว, สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ‘อนุตฺตรํ สมฺมาสโมฺพธึ อภิสมฺพุโทฺธ’ติ ปจฺจญฺญาสึฯ ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ – ‘อกุปฺปา เม วิมุตฺติ [เจโตวิมุตฺติ (สี. ปี. ก.)], อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว’’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ชีวิตินฺทฺริยสุตฺตํ

๔๙๒. ‘‘ตีณิมานิ , ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ตีณิ? อิตฺถินฺทฺริยํ, ปุริสินฺทฺริยํ, ชีวิตินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ตีณิ อินฺทฺริยานี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. อญฺญินฺทฺริยสุตฺตํ

๔๙๓. ‘‘ตีณิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ตีณิ? อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ , อญฺญินฺทฺริยํ, อญฺญาตาวินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ตีณิ อินฺทฺริยานี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. เอกพีชีสุตฺตํ

๔๙๔. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหํ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุทฺธํโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ เอกพีชี [เอกพีชิ (ก.)] โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โกลํโกโล โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สตฺตกฺขตฺตุปรโม โหติ, ตโต มุทุตเรหิ ธมฺมานุสารี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สทฺธานุสารี โหตี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. สุทฺธกสุตฺตํ

๔๙๕. ‘‘ฉยิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ฉ? จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ , ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ฉ อินฺทฺริยานี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. โสตาปนฺนสุตฺตํ

๔๙๖. ‘‘ฉยิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ฉ? จกฺขุนฺทฺริยํ…เป.… มนินฺทฺริยํฯ ยโต โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อิเมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณ’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. อรหนฺตสุตฺตํ

๔๙๗. ‘‘ฉยิมานิ , ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ฉ? จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํฯ ยโต โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อิเมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทาวิมุตฺโต โหติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ‘ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญา วิมุตฺโต’’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. สมฺพุทฺธสุตฺตํ

๔๙๘. ‘‘ฉยิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ฉ? จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํฯ ยาวกีวญฺจาหํ , ภิกฺขเว, อิเมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นาพฺภญฺญาสิํ, เนว ตาวาหํ, ภิกฺขเว, สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺส มณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ‘อนุตฺตรํ สมฺมาสโมฺพธิํ อภิสมฺพุโทฺธ’ติ ปจฺจญฺญาสิํฯ ยโต จ ขฺวาหํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสิํ, อถาหํ, ภิกฺขเว, สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ‘อนุตฺตรํ สมฺมาสโมฺพธิํ อภิสมฺพุโทฺธ’ติ ปจฺจญฺญาสิํฯ ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ – ‘อกุปฺปา เม วิมุตฺติ, อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว’’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

๔๙๙. ‘‘ฉยิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ฉ? จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิเมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, น เม เต, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา, น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถํ วา พฺรหฺมญฺญตฺถํ วา ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ’’ฯ ‘‘เย จ โข เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิเมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, เต โข เม, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺรหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

๕๐๐. ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา จกฺขุนฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ, จกฺขุนฺทฺริยสมุทยํ นปฺปชานนฺติ, จกฺขุนฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ, จกฺขุนฺทฺริยนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ นปฺป

ชานนฺติ; โสตินฺทฺริยํ…เป…. ฆานินฺทฺริยํ…เป…. ชิวฺหินฺทฺริยํ…เป…. กายินฺทฺริยํ…เป…. มนินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ, มนินฺทฺริยสมุทยํ นปฺปชานนฺติ , มนินฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ, มนินฺทฺริยนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ นปฺปชานนฺติฯ น เม เต, ภิกฺขเว…เป…. สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติฯ

‘‘เย จ โข เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา จกฺขุนฺทฺริยํ ปชานนฺติ, จกฺขุนฺทฺริยสมุทยํ ปชานนฺติ, จกฺขุนฺทฺริยนิโรธํ ปชานนฺติ, จกฺขุนฺทฺริยนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ ปชานนฺติ, โสตินฺทฺริยํ…เป…. ฆานินฺทฺริยํ…เป…. ชิวฺหินฺทฺริยํ…เป…. กายินฺทฺริยํ…เป…. มนินฺทฺริยํ ปชานนฺติ, มนินฺทฺริยสมุทยํ ปชานนฺติ, มนินฺทฺริยนิโรธํ ปชานนฺติ, มนินฺทฺริยนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ ปชานนฺติ, เต โข เม, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺรหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเฐว ธมฺมํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตี’’ติฯ ทสมํฯ

ฉฬินฺทฺริยวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

> ปุนพฺภโว ชีวิตญฺญาย, เอกพีชี จ สุทฺธกํ;
> โสโต อรหสมฺพุโทฺธ, เทฺว จ สมณพฺราหฺมณาติฯ

๔. สุขินฺทฺริยวโคฺค

๑. สุทฺธิกสุตฺตํ

๕๐๑. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สุขินฺทฺริยํ, ทุกฺขินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ, โทมนสฺสินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. โสตาปนฺนสุตฺตํ

๕๐๒. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สุขินฺทฺริยํ, ทุกฺขินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ, โทมนสฺสินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ ยโต โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก โสตาปโนฺน อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. อรหนฺตสุตฺตํ

๕๐๓. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สุขินฺทฺริยํ, ทุกฺขินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ, โทมนสฺสินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ ยโต โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทาวิมุโตฺต โหติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทโตฺถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญา วิมุโตฺต’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

๕๐๔. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สุขินฺทฺริยํ, ทุกฺขินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ, โทมนสฺสินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, น เม เต, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา, น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถํ วา พฺรหฺมญฺญตฺถํ วา ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติฯ

‘‘เย จ โข เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, เต โข เม , ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺรหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

๕๐๕. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สุขินฺทฺริยํ, ทุกฺขินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ, โทมนสฺสินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สุขินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ, สุขินฺทฺริยสมุทยํ นปฺปชานนฺติ, สุขินฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ, สุขินฺทฺริยนิโรธคามินึ ปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ; ทุกฺขินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ…เป.… โสมนสฺสินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ…เป.… โทมนสฺสินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ …เป.… อุเปกฺขินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ, อุเปกฺขินฺทฺริยสมุทยํ นปฺปชานนฺติ, อุเปกฺขินฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ, อุเปกฺขินฺทฺริยนิโรธคามินึ ปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ; น เม เต, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา, น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถํ วา พฺรหฺมญฺญตฺถํ วา ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติฯ

‘‘เย จ โข เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สุขินฺทฺริยํ ปชานนฺติ, สุขินฺทฺริยสมุทยํ ปชานนฺติ, สุขินฺทฺริยนิโรธํ ปชานนฺติ, สุขินฺทฺริยนิโรธคามินึ ปฏิปทํ ปชานนฺติ; ทุกฺขินฺทฺริยํ ปชานนฺติ…เป.… โสมนสฺสินฺทฺริยํ ปชานนฺติ… โทมนสฺสินฺทฺริยํ ปชานนฺติ… อุเปกฺขินฺทฺริยํ ปชานนฺติ, อุเปกฺขินฺทฺริยสมุทยํ ปชานนฺติ, อุเปกฺขินฺทฺริยนิโรธํ ปชานนฺติ, อุเปกฺขินฺทฺริยนิโรธคามินึ ปฏิปทํ ปชานนฺติ, เต จ โข เม, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺรหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปฐมวิภงฺคสุตฺตํ

๕๐๖. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สุขินฺทฺริยํ, ทุกฺขินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ, โทมนสฺสินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, สุขินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, กายิกํ สุขํ , กายิกํ สาตํ, กายสมฺผสฺสชํ สุขํ สาตํ เวทยิตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สุขินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ทุกฺขินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, กายิกํ ทุกฺขํ, กายิกํ อสาตํ, กายสมฺผสฺสชํ ทุกฺขํ อสาตํ เวทยิตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, โสมนสฺสินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, เจตสิกํ สุขํ, เจตสิกํ สาตํ, มโน สมฺผสฺสชํ สุขํ สาตํ เวทยิตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, โสมนสฺสินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, โทมนสฺสินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, เจตสิกํ ทุกฺขํ, เจตสิกํ อสาตํ, มโน สมฺผสฺสชํ ทุกฺขํ อสาตํ เวทยิตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, โทมนสฺสินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อุเปกฺขินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, กายิกํ วา เจตสิกํ วา เนวสาตํ นาสาตํ เวทยิตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ทุติยวิภงฺคสุตฺตํ

๕๐๗. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สุขินฺทฺริยํ, ทุกฺขินฺทฺริยํ, โสม นสฺสินฺทฺริยํ, โทมนสฺสินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, สุขินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, กายิกํ สุขํ, กายิกํ สาตํ, กายสมฺผสฺสชํ สุขํ สาตํ เวทยิตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สุขินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ทุกฺขินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, กายิกํ ทุกฺขํ , กายิกํ อสาตํ, กาย สมฺผสฺสชํ ทุกฺขํ อสาตํ เวทยิตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, โสมนสฺสินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, เจตสิกํ สุขํ, เจตสิกํ สาตํ, มโน สมฺผสฺสชํ สุขํ สาตํ เวทยิตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, โสมนสฺสินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, โทมนสฺสินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, เจตสิกํ ทุกฺขํ, เจตสิกํ อสาตํ, มโน สมฺผสฺสชํ ทุกฺขํ อสาตํ เวทยิตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, โทมนสฺสินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อุเปกฺขินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, กายิกํ วา เจตสิกํ วา เนวสาตํ นาสาตํ เวทยิตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ

‘‘ตตฺร, ภิกฺขเว, ยญฺจ สุขินฺทฺริยํ ยญฺจ โสมนสฺสินฺทฺริยํ, สุขา สา เวทนา ทฏฺฐพฺพาฯ ตตฺร, ภิกฺขเว, ยญฺจ ทุกฺขินฺทฺริยํ ยญฺจ โทมนสฺสินฺทฺริยํ, ทุกฺขา สา เวทนา ทฏฺฐพฺพาฯ ตตฺร, ภิกฺขเว, ยทิทํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ, อทุกฺขมสุขา สา เวทนา ทฏฺฐพฺพาฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺ จินฺทฺริยานี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ตติยวิภงฺคสุตฺตํ

๕๐๘. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สุขินฺทฺริยํ, ทุกฺขินฺทฺริยํ, โสมนสฺ สินฺทฺริยํ, โทมนสฺสินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, สุขินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, กายิกํ สุขํ , กายิกํ สาตํ, กายสมฺผสฺสชํ สุขํ สาตํ เวทยิตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สุขินฺทฺริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ทุกฺขินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, กายิกํ ทุกฺขํ, กายิกํ อสาตํ, กาย สมฺผสฺสชํ ทุกฺขํ อสาตํ เวทยิตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขินฺทฺริยํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, โสมนสฺสินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, เจตสิกํ สุขํ, เจตสิกํ สาตํ, มโนสมฺผสฺสชํ สุขํ สาตํ เวทยิตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, โสมนสฺสินฺทฺริยํฯ

“กตมญฺจ , ภิกฺขเว, โทมนสฺสินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, เจตสิกํ ทุกฺขํ, เจตสิกํ อสาตํ, มโนสมฺผสฺสชํ ทุกฺขํ อสาตํ เวทยิตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, โทมนสฺสินฺทฺริยํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อุเปกฺขินฺทฺริยํ? ยํ โข, ภิกฺขเว, กายิกํ วา เจตสิกํ วา เนว สาตํ นาสาตํ เวทยิตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ

“ตตฺร, ภิกฺขเว, ยญฺจ สุขินฺทฺริยํ ยญฺจ โสมนสฺสินฺทฺริยํ, สุขา สา เวทนา ทฏฺฐพฺพาฯ ตตฺร, ภิกฺขเว, ยญฺจ ทุกฺขินฺทฺริยํ ยญฺจ โทมนสฺสินฺทฺริยํ, ทุกฺขา สา เวทนา ทฏฺฐพฺพาฯ ตตฺร, ภิกฺขเว, ยทิทํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ, อทุกฺขมสุขา สา เวทนา ทฏฺฐพฺพา ฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ หุตฺวา ตีณิ โหนฺติ, ตีณิ หุตฺวา ปญฺจ โหนฺติ ปริยาเยนา”ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. กฏฺฐูปมสุตฺตํ

๕๐๙. “ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สุขินฺทฺริยํ, ทุกฺขินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ, โทมนสฺสินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ สุขเวทนิยํ, ภิกฺขเว, ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขินฺทฺริยํฯ โส สุขิโตว สมาโน ‘สุขิโตสฺมี’ติ ปชานาติฯ ตเสฺสว สุขเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ‘ยํ ตชฺชํ เวทยิตํ สุขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ สุขินฺทฺริยํ ตํ นิรุชฺฌติ, ตํ วูปสมฺมตี’ติ ปชานาติ”ฯ

“ทุกฺขเวทนิยํ, ภิกฺขเว, ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขินฺทฺริยํฯ โส ทุกฺขิโตว สมาโน ‘ทุกฺขิโตสฺมี’ติ ปชานาติฯ ตเสฺสว ทุกฺขเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ‘ยํ ตชฺชํ เวทยิตํ ทุกฺขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ ทุกฺขินฺทฺริยํ ตํ นิรุชฺฌติ, ตํ วูปสมฺมตี’ติ ปชานาติ”ฯ

“โสมนสฺสเวทนิยํ, ภิกฺขเว, ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ โสมนสฺสินฺทฺริยํฯ โส สุมโนว สมาโน ‘สุมโนสฺมี’ติ ปชานาติฯ ตเสฺสว โสมนสฺสเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ‘ยํ ตชฺชํ เวทยิตํ โสมนสฺสเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ ตํ นิรุชฺฌติ, ตํ วูปสมฺมตี’ติ ปชานาติ”ฯ

“โทมนสฺสเวทนิยํ, ภิกฺขเว, ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ โทมนสฺสินฺทฺริยํฯ โส ทุมฺมโนว สมาโน ‘ทุมฺมโนสฺมี’ติ ปชานาติฯ ตเสฺสว โทมนสฺสเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ‘ยํ ตชฺชํ เวทยิตํ โทมนสฺสเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ ตํ นิรุชฺฌติ, ตํ วูปสมฺมตี’ติ ปชานาติ”ฯ

“อุเปกฺขาเวทนิยํ, ภิกฺขเว, ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ โส อุเปกฺขโกว สมาโน ‘อุเปกฺขโกสฺมี’ติ ปชานาติฯ ตเสฺสว อุเปกฺขาเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ‘ยํ ตชฺชํ เวทยิตํ อุเปกฺขาเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ ตํ นิรุชฺฌติ, ตํ วูปสมฺมตี’ติ ปชานาติ”ฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ กฏฺฐานํ สงฺฆฏฺฏนสโมธานา [สํฆฏฺฏนาสโมธานา (ปี. ก.), สํฆฏนสโมธานา (สฺยา. กํ.)] อุสฺมา ชายติ, เตโช อภินิพฺพตฺตติ; เตสํเยว กฏฺฐานํ นานาภาวาวินิเกฺขปา ยา [นานาภาวนิเกฺขปา (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] ตชฺชา อุสฺมา สา นิรุชฺฌติ สา วูปสมฺมติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, สุขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขินฺทฺริยํฯ โส สุขิโตว สมาโน ‘สุขิ

โตสฺมี’ติ ปชานาติฯ ตเสฺสว สุขเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ‘ยํ ตชฺชํ เวทยิตํ สุขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขินฺทฺริยํ ตํ นิรุชฺฌติ , ตํ วูปสมฺมตี’ติ ปชานาติ’’ฯ

‘‘ทุกฺขเวทนิยํ, ภิกฺขเว, ผสฺสํ ปฏิจฺจ…เป.… โสมนสฺสเวทนิยํ, ภิกฺขเว, ผสฺสํ ปฏิจฺจ…เป.… โทมนสฺสเวทนิยํ, ภิกฺขเว, ผสฺสํ ปฏิจฺจ…เป.… อุเปกฺขาเวทนิยํ, ภิกฺขเว, ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ โส อุเปกฺขโกว สมาโน ‘อุเปกฺขโกสฺมี’ติ ปชานาติฯ ตเสฺสว อุเปกฺขาเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ‘ยํ ตชฺชํ เวทยิตํ อุเปกฺขาเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อุเปกฺขินฺทฺริยํ ตํ นิรุชฺฌติ, ตํ วูปสมฺมตี’ติ ปชานาติ’’ฯ นวมํฯ

๑๐. อุปฺปฏิปาฏิกสุตฺตํ

๕๑๐. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? ทุกฺขินฺทฺริยํ , โทมนสฺสินฺทฺริยํ, สุขินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปชฺชติ ทุกฺขินฺทฺริยํฯ โส เอวํ ปชานาติ – ‘อุปฺปนฺนํ โข เม อิทํ ทุกฺขินฺทฺริยํ, ตญฺจ โข สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปฺปจฺจยํฯ ตญฺจ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ อปฺปจฺจยํ ทุกฺขินฺทฺริยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติ’ฯ โส ทุกฺขินฺทฺริยญฺจ ปชานาติ, ทุกฺขินฺทฺริยสมุทยญฺจ ปชานาติ, ทุกฺขินฺทฺริยนิโรธญฺจ ปชานาติ, ยตฺถ จุปฺปนฺนํ ทุกฺขินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ ตญฺจ ปชานาติฯ กตฺถ จุปฺปนฺนํ ทุกฺขินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, เอตฺถ จุปฺปนฺนํ ทุกฺขินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ‘ภิกฺขุ อญฺญาสิ ทุกฺขินฺทฺริยสฺส นิโรธํ, ตทตฺถาย จิตฺตํ อุปสํหรติ’’’ฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปชฺชติ โทมนสฺสินฺทฺริยํฯ โส เอวํ ปชานาติ – ‘อุปฺปนฺนํ โข เม อิทํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ, ตญฺจ โข สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปฺปจฺจยํฯ ตญฺจ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ อปฺปจฺจยํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติ’ ฯ โส โทมนสฺสินฺทฺริยญฺจ ปชานาติ, โทมนสฺสินฺทฺริยสมุทยญฺจ ปชานาติ, โทมนสฺสินฺทฺริยนิโรธญฺจ ปชานาติ, ยตฺถ จุปฺปนฺนํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ ตญฺจ ปชานาติฯ กตฺถ จุปฺปนฺนํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, เอตฺถ จุปฺปนฺนํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ‘ภิกฺขุ อญฺญาสิ โทมนสฺสินฺทฺริยสฺส นิโรธํ, ตทตฺถาย จิตฺตํ อุปสํหรติ’’’ฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปชฺชติ สุขินฺทฺริยํฯ โส เอวํ ปชานาติ – ‘อุปฺปนฺนํ โข เม อิทํ สุขินฺทฺริยํ, ตญฺจ โข สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปฺปจฺจยํฯ ตญฺจ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ อปฺปจฺจยํ สุขินฺทฺริยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติ’ฯ โส สุขินฺทฺริยญฺจ ปชานาติ, สุขินฺทฺริยสมุทยญฺจ ปชานาติ, สุขินฺทฺริยนิโรธญฺจ ปชานาติ, ยตฺถ จุปฺปนฺนํ สุขินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ ตญฺจ ปชานาติฯ กตฺถ จุปฺปนฺนํ สุขินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ ‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี’ติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, เอตฺถ จุปฺปนฺนํ สุขินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ‘ภิกฺขุ อญฺญาสิ สุขินฺทฺริยสฺส นิโรธํ, ตทตฺถาย จิตฺตํ อุปสํหรติ’’’ฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปชฺชติ โสมนสฺสินฺทฺริยํฯ โส เอวํ ปชานาติ – ‘อุปฺปนฺนํ โข เม อิทํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ, ตญฺจ โข สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปฺปจฺจยํฯ ตญฺจ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ อปฺปจฺจยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติ’ฯ โส โสมนสฺสินฺทฺริยญฺจ ปชานาติ, โสมนสฺสินฺทฺริยสมุทยญฺจ ปชานาติ, โสมนสฺสินฺทฺริยนิโรธญฺจ ปชานาติ, ยตฺถ จุปฺปนฺนํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ ตญฺจ ปชานาติฯ กตฺถ จุปฺปนฺนํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธิํ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, เอตฺถ จุปฺปนฺนํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ‘ภิกฺขุ อญฺญาสิ โสมนสฺสินฺทฺริยสฺส นิโรธํ, ตทตฺถาย จิตฺตํ อุปสํหรติ’’’ฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปชฺชติ อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ โส เอวํ ปชานาติ – ‘อุปฺปนฺนํ โข เม อิทํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ, ตญฺจ โข สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปฺปจฺจยํฯ ตญฺจ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ อปฺปจฺจยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติ’ฯ โส อุเปกฺขินฺทฺริยญฺจ ปชานาติ, อุเปกฺขินฺทฺริยสมุทยญฺจ ปชานาติ, อุเปกฺขินฺทฺริยนิโรธญฺจ ปชานาติ, ยตฺถ จุปฺปนฺนํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ ตญฺจ ปชานาติฯ กตฺถ จุปฺปนฺนํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, เอตฺถ จุปฺปนฺนํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ‘ภิกฺขุ อญฺญาสิ อุเปกฺขินฺทฺริยสฺส นิโรธํ, ตทตฺถาย จิตฺตํ อุปสํหรตี’’’ติฯ ทสมํฯ

สุขินฺทฺริยวโคฺค จตุโตฺถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สุทฺธิกญฺจ โสโต อรหา, ทฺเว สมณพฺราหฺมณา;
วิภเงฺคน ตโย วุตฺตา, กฎฺฐ อุปฺปฎิปาฎิกนฺติฯ

๕. ชราวโคฺค

๑. ชราธมฺมสุตฺตํ

๕๑๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเทฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา สายนฺหสมยํ ปฎิสลฺลานา วุฎฺฐิโต ปจฺฉาตเป นิสิโนฺน โหติ ปิฎฺฐิํ โอตาปยมาโนฯ

อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ภควโต คตฺตานิ ปาณินา อโนมชฺชโนฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อจฺฉริยํ, ภเนฺต , อพฺภุตํ, ภเนฺต! น เจวํ ทานิ, ภเนฺต, ภควโต ตาว ปริสุโทฺธ ฉวิวโณฺณ ปริโยทาโต, สิถิลานิ จ คตฺตานิ สพฺพานิ วลิยชาตานิ, ปุรโต ปพฺภาโร จ กาโย, ทิสฺสติ จ อินฺทฺริยานํ อญฺญถตฺตํ – จกฺขุนฺทฺริยสฺส โสตินฺทฺริยสฺส ฆานินฺทฺริยสฺส ชิวฺหินฺทฺริยสฺส กายินฺทฺริยสฺสา’’ติฯ

‘‘เอวเญฺหตํ , อานนฺท, โหติ – ชราธโมฺม โยพฺพเญฺญ, พฺยาธิธโมฺม อาโรเคฺย, มรณธโมฺม ชีวิเตฯ น เจว ตาว ปริสุโทฺธ โหติ ฉวิวโณฺณ ปริโยทาโต, สิถิลานิ จ โหนฺติ คตฺตานิ สพฺ

พานิ วลิยชาตานิ, ปุรโต ปพฺภาโร จ กาโย, ทิสฺสติ จ อินฺทฺริยานํ อญฺญถตฺตํ – จกฺขุนฺทฺริยสฺส โสตินฺทฺริยสฺส ฆานินฺทฺริยสฺส ชิวฺหินฺทฺริยสฺส กายินฺทฺริยสฺสา''ติฯ

''อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวา จ สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

''ธี ตํ ชมฺมิ ชเร อตฺถุ, ทุพฺพณฺณกรณี ชเร;
ตาว มโนรมํ พิมฺพํ, ชราย อภิมทฺทิตํฯ

''โยปิ วสฺสสตํ ชีเว, โสปิ มจฺจุปรายโณ [สพฺเพ มจฺจุปรายนา (สฺยา. กํ. ก.)];
น กิญฺจิ ปริวชฺเชติ, สพฺพเมวาภิมทฺทตี''ติฯ ปฐมํ;

๒. อุณฺณาภพฺราหฺมณสุตฺตํ

๕๑๒. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อุณฺณาโภ พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อุณฺณาโภ พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

''ปญฺจิมานิ, โภ โคตม, อินฺทฺริยานิ นานาวิสยานิ นานาโคจรานิ, น อญฺญมญฺญสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภนฺติฯ กตมานิ ปญฺจ? จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ ฯ อิเมสํ นุ โข, โภ โคตม, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ นานาวิสยานํ นานาโคจรานํ น อญฺญมญฺญสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภนฺตานํ กิํ ปฏิสรณํ, โก จ เนสํ โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภตี''ติ?

''ปญฺจิมานิ, พฺราหฺมณ, อินฺทฺริยานิ นานาวิสยานิ นานาโคจรานิ น อญฺญมญฺญสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภนฺติฯ กตมานิ ปญฺจ? จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ , ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํฯ อิเมสํ โข, พฺราหฺมณ, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ นานาวิสยานํ นานาโคจรานํ น อญฺญมญฺญสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภนฺตานํ มโน ปฏิสรณํ, มโนว เนสํ โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภตี''ติฯ

''มนสฺส ปน, โภ โคตม, กิํ ปฏิสรณ''นฺติ? ''มนสฺส โข, พฺราหฺมณ, สติ ปฏิสรณ''นฺติฯ ''สติยา ปน, โภ โคตม, กิํ ปฏิสรณ''นฺติ? ''สติยา โข, พฺราหฺมณ, วิมุตฺติ ปฏิสรณ''นฺติฯ ''วิมุตฺติยา ปน, โภ โคตม, กิํ ปฏิสรณ''นฺติ? ''วิมุตฺติยา โข, พฺราหฺมณ, นิพฺพานํ ปฏิสรณ''นฺติฯ ''นิพฺพานสฺส ปน, โภ โคตม, กิํ ปฏิสรณ''นฺติ? ''อจฺจยาสิ [อจฺจสรา (สี. สฺยา. กํ.), อชฺฌปรํ (ปี. ก.)], พฺราหฺมณ, ปญฺหํ, นาสกฺขิ ปญฺหสฺส ปริยนฺตํ คเหตุํฯ นิพฺพาโนคธญฺหิ, พฺราหฺมณ, พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ นิพฺพานปรายณํ นิพฺพานปริโยสาน''นฺติฯ

อถ โข อุณฺณาโภ พฺราหฺมโณ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ

อถ โข ภควา อจิรปกฺกนฺเต อุณฺณาเภ พฺราหฺมเณ ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, กูฏาคาเร วา กูฏาคารสาลายํ วา [รสฺมิโย (สฺยา. ก.)] ปาจีนวาตปานา สูริเย อุคฺคจฺฉนฺเต วาตปาเนน รสฺมิ [กูฏาคารํ วา กูฏาคารสาลํ วา อุตฺตราย (ก. สี.)] ปวิสิตฺวา กฺวาสฺส [กาย (สฺยา. ก.)] ปติฏฺฐิตา''ติ? ''ปจฺฉิมายํ, ภนฺเต, ภิตฺติย''นฺติฯ ''เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อุณฺณาภสฺส พฺราหฺมณสฺส ตถาคเต สทฺธา นิวิฏฺฐา มูลชาตา ปติฏฺฐิตา ทฬฺหา อสํหาริยา สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมิํฯ อิมมฺหิ เจ,

ภิกฺขเว, สมเย อุณฺณาโภ พฺราหฺมโณ กาลงฺกเรยฺย, นตฺถิ สํโยชนํ เยน สํโยชเนน สํยุตฺโต อุณฺณาโภ พฺราหฺมโณ ปุน อิมํ โลกํ อาคเจฺฉยฺยา''ติฯ ทุติยํฯ

๓. สาเกตสุตฺตํ

๕๑๓. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาเกเต วิหรติ อญฺชนวเน มิคทาเยฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ''อตฺถิ นุ โข, ภิกฺขเว , ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม ยานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ตานิ ปญฺจ พลานิ โหนฺติ, ยานิ ปญฺจ พลานิ ตานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ โหนฺตี''ติ?

''ภควํมูลกา โน, ภเนฺต, ธมฺมา ภควํเนตฺติกา ภควํปฏิสรณาฯ สาธุ วต, ภเนฺต, ภควนฺตํเยว ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถฯ ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตี''ติฯ ''อตฺถิ, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม ยานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ตานิ ปญฺจ พลานิ โหนฺติ, ยานิ ปญฺจ พลานิ ตานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ โหนฺติ''ฯ

''กตโม จ, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม ยานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ตานิ ปญฺจ พลานิ โหนฺติ, ยานิ ปญฺจ พลานิ ตานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ โหนฺติ? ยํ, ภิกฺขเว, สทฺธินฺทฺริยํ ตํ สทฺธาพลํ, ยํ สทฺธาพลํ ตํ สทฺธินฺทฺริยํ; ยํ วีริยินฺทฺริยํ ตํ วีริยพลํ, ยํ วีริยพลํ ตํ วีริยินฺทฺริยํ; ยํ สตินฺทฺริยํ ตํ สติพลํ, ยํ สติพลํ ตํ สตินฺทฺริยํ; ยํ สมาธินฺทฺริยํ ตํ สมาธิพลํ, ยํ สมาธิพลํ ตํ สมาธินฺทฺริยํ; ยํ ปญฺญินฺทฺริยํ ตํ ปญฺญาพลํ, ยํ ปญฺญาพลํ ตํ ปญฺญินฺทฺริยํฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา, ตสฺส มเชฺฌ ทีโปฯ อตฺถิ, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม ตสฺสา นทิยา เอโก โสโต เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติ [สงฺขํ (สี. สฺยา. กํ.)]ฯ อตฺถิ ปน, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม ตสฺสา นทิยา เทฺว โสตานิ เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉนฺติฯ

''กตโม จ, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม ตสฺสา นทิยา เอโก โสโต เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติ? ยญฺจ, ภิกฺขเว, ตสฺส ทีปสฺส ปุริมเนฺต [ปุรตฺถิมเนฺต (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] อุทกํ, ยญฺจ ปจฺฉิมเนฺต อุทกํ – อยํ โข, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม ตสฺสา นทิยา เอโก โสโต เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ

''กตโม จ, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม ตสฺสา นทิยา เทฺว โสตานิ เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉนฺติ? ยญฺจ, ภิกฺขเว, ตสฺส ทีปสฺส อุตฺตรเนฺต อุทกํ, ยญฺจ ทกฺขิณเนฺต อุทกํ – อยํ โข, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม ตสฺสา นทิยา เทฺว โสตานิ เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉนฺติฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ยํ สทฺธินฺทฺริยํ ตํ สทฺธาพลํ, ยํ สทฺธาพลํ ตํ สทฺธินฺทฺริยํ; ยํ วีริยินฺทฺริยํ ตํ วีริยพลํ, ยํ วีริยพลํ ตํ วีริยินฺทฺริยํ; ยํ สตินฺทฺริยํ ตํ สติพลํ , ยํ สติพลํ ตํ สตินฺทฺริยํ; ยํ สมาธินฺทฺริยํ ตํ สมาธิพลํ, ยํ สมาธิพลํ ตํ สมาธินฺทฺริยํ; ยํ ปญฺญินฺทฺริยํ ตํ ปญฺญาพลํ, ยํ ปญฺญาพลํ ตํ ปญฺญินฺทฺริยํฯ ปญฺจนฺนํ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี''ติฯ ตติยํฯ

๔. ปุพฺพโกฎฺฐกสุตฺตํ

๕๑๔. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพโกฎฺฐเกฯ ตตฺร โข ภควา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อามเนฺตสิ – ''สทฺทหสิ [สทฺทหาสิ (สี. ปี.)] ตฺวํ, สาริปุตฺต – สทฺธินฺทฺริยํ

ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสานํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสาน’’นฺติ?

‘‘น ขฺวาหํ เอตฺถ, ภนฺเต, ภควโต สทฺธาย คจฺฉามิ – สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสานํฯ เยสเญฺหตํ, ภนฺเต, อญฺญาตํ อสฺส อทิฏฺฐํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ อผสฺสิตํ [อปสฺสิตํ (สี. สฺยา. กํ. ก.), อผุสิตํ (ปี.)] ปญฺญาย, เต ตตฺถ ปเรสํ สทฺธาย คเจฺฉยฺยุํ – สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสานํฯ เยสญฺจ โข เอตํ, ภนฺเต, ญาตํ ทิฏฺฐํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ ผสฺสิตํ ปญฺญาย, นิกฺกงฺขา เต ตตฺถ นิพฺพิจิกิจฺฉา – สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสานํฯ มยฺหญฺจ โข เอตํ, ภนฺเต, ญาตํ ทิฏฺฐํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ ผสฺสิตํ ปญฺญายฯ นิกฺกงฺขวาหํ ตตฺถ นิพฺพิจิกิโจฺฉ สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสาน’’นฺติฯ

‘‘สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต! เยสเญฺหตํ, สาริปุตฺต, อญฺญาตํ อสฺส อทิฏฺฐํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ อผสฺสิตํ ปญฺญาย, เต ตตฺถ ปเรสํ สทฺธาย คเจฺฉยฺยุํ – สทฺธินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสานํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสานํฯ เยสญฺจ โข เอตํ, สาริปุตฺต, ญาตํ ทิฏฺฐํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ ผสฺสิตํ ปญฺญาย, นิกฺกงฺขา เต ตตฺถ นิพฺพิจิกิจฺฉา – สทฺธินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสานํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสาน’’นฺติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมปุพฺพารามสุตฺตํ

๕๑๕. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเทฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘กตินํ นุ โข, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามี’’ติ?

ภควํมูลกา โน, ภเนฺต, ธมฺมา…เป.… ‘‘เอกสฺส โข, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยสฺส ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามีติฯ กตมสฺส เอกสฺส ปญฺญินฺทฺริยสฺส ปญฺญวโต , ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส ตทนฺวยา สทฺธา สณฺฐาติ, ตทนฺวยํ วีริยํ สณฺฐาติ, ตทนฺวยา สติ สณฺฐาติ, ตทนฺวโย สมาธิ สณฺฐาติฯ อิมสฺส โข, ภิกฺขเว, เอกสฺส อินฺทฺริยสฺส ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยปุพฺพารามสุตฺตํ

๕๑๖. ตํเยว นิทานํฯ ‘‘กตินํ นุ โข, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามี’’ติ? ภควํมูลกา โน, ภเนฺต, ธมฺมา…เป.… ‘‘ทฺวินฺนํ โข, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามีติฯ กตเมสํ ทฺวินฺนํ? อริยาย จ ปญฺญาย, อริยาย จ วิ

มุตฺติยาฯ ยา หิสฺส, ภิกฺขเว, อริยา ปญฺญา ตทสฺส ปญฺญินฺทฺริยํฯ ยา หิสฺส, ภิกฺขเว, อริยา วิมุตฺติ ตทสฺส สมาธินฺทฺริยํฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทฺวินฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ตติยปุพฺพารามสุตฺตํ

๕๑๗. ตํเยว นิทานํฯ ‘‘กตินํ นุ โข, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามี’’ติ? ภควํมูลกา โน, ภนฺเต, ธมฺมา…เป.… ‘‘จตุนฺนํ โข, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามีติฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? วีริยินฺทฺริยสฺส, สตินฺทฺริยสฺส, สมาธินฺทฺริยสฺส, ปญฺญินฺทฺริยสฺส – อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. จตุตฺถปุพฺพารามสุตฺตํ

๕๑๘. ตํเยว นิทานํฯ ‘‘กตินํ นุ โข, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามี’’ติ? ภควํมูลกา โน, ภนฺเต, ธมฺมา…เป.… ‘‘ปญฺจนฺนํ โข, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามีติฯ กตเมสํ ปญฺจนฺนํ? สทฺธินฺทฺริยสฺส , วีริยินฺทฺริยสฺส, สตินฺทฺริยสฺส, สมาธินฺทฺริยสฺส, ปญฺญินฺทฺริยสฺส – อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปิโณฺฑลภารทฺวาชสุตฺตํ

๕๑๙. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมตา ปิโณฺฑลภารทฺวาเชน อญฺญา พฺยากตา โหติ – ‘‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ , นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’’ติฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ –

‘‘อายสฺมตา, ภนฺเต, ปิโณฺฑลภารทฺวาเชน อญฺญา พฺยากตา – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามีติฯ กิํ นุ โข, ภนฺเต, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาเนน อายสฺมตา ปิโณฺฑลภารทฺวาเชน อญฺญา พฺยากตา – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามี’’ติ?

‘‘ติณฺณนฺนํ โข, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ปิโณฺฑลภารทฺวาเชน ภิกฺขุนา อญฺญา พฺยากตา – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามีติฯ กตเมสํ ติณฺณนฺนํ? สตินฺทฺริยสฺส, สมาธินฺทฺริยสฺส, ปญฺญินฺทฺริยสฺส – อิเมสํ โข,

ภิกฺขเว, ติณฺณนฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ปีโณฺฑลภารทฺวาเชน ภิกฺขุนา อญฺญา พฺยากตา – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามีติฯ อิมานิ จ, ภิกฺขเว, ตีณินฺทฺริยานิ กิมนฺตานิ? ขยนฺตานิฯ กิสฺส ขยนฺตานิ? ชาติชรามรณสฺสฯ ‘ชาติชรามรณํ ขย’นฺติ โข, ภิกฺขเว, สมฺปสฺสมาเนน ปีโณฺฑลภารทฺวาเชน ภิกฺขุนา อญฺญา พฺยากตา – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานามี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. อาปณสุตฺตํ

๕๒๐. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา องฺเคสุ วิหรติ อาปณํ นาม องฺคานํ นิคโมฯ ตตฺร โข ภควา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อามนฺเตสิ – ‘‘โย โส, สาริปุตฺต, อริยสาวโก ตถาคเต เอกนฺตคโต [เอกนฺติคโต (สี.)] อภิปฺปสนฺโน, น โส ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา กงฺเขยฺย วา วิจิกิเจฺฉยฺย วา’’ติ?

‘‘โย โส, ภนฺเต, อริยสาวโก ตถาคเต เอกนฺตคโต อภิปฺปสนฺโน, น โส ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา กงฺเขยฺย วา วิจิกิเจฺฉยฺย วาฯ สทฺธสฺส หิ, ภนฺเต, อริยสาวกสฺส เอวํ ปาฏิกงฺขํ ยํ อารทฺธวีริโย วิหริสฺสติ – อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธเมฺมสุฯ ยํ หิสฺส, ภนฺเต, วีริยํ ตทสฺส วีริยินฺทฺริยํฯ

‘‘สทฺธสฺส หิ , ภนฺเต, อริยสาวกสฺส อารทฺธวีริยสฺส เอตํ ปาฏิกงฺขํ ยํ สติมา ภวิสฺสติ, ปรเมน สติเนปเกฺกน สมนฺนาคโต, จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตาฯ ยา หิสฺส, ภนฺเต, สติ ตทสฺส สตินฺทฺริยํฯ

‘‘สทฺธสฺส หิ, ภนฺเต, อริยสาวกสฺส อารทฺธวีริยสฺส อุปฎฺฐิตสฺสติโน เอตํ ปาฏิกงฺขํ ยํ โวสฺสคฺคารมฺมณํ กริตฺวา ลภิสฺสติ สมาธึ, ลภิสฺสติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํฯ โย หิสฺส, ภนฺเต, สมาธิ ตทสฺส สมาธินฺทฺริยํฯ

‘‘สทฺธสฺส หิ, ภนฺเต, อริยสาวกสฺส อารทฺธวีริยสฺส อุปฎฺฐิตสฺสติโน สมาหิตจิตฺตสฺส เอตํ ปาฏิกงฺขํ ยํ เอวํ ปชานิสฺสติ – อนมตโคฺค โข สํสาโรฯ ปุพฺพา โกฏิ น ปญฺญายติ อวิชฺชานีวรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสํโยชนานํ สนฺธาวตํ สํสรตํฯ อวิชฺชาย เตฺวว ตโมกายสฺส อเสสวิราคนิโรโธ สนฺตเมตํ ปทํ ปณีตเมตํ ปทํ, ยทิทํ – สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสโคฺค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ [นิพฺพานนฺติ (?)]ฯ ยา หิสฺส, ภนฺเต, ปญฺญา ตทสฺส ปญฺญินฺทฺริยํฯ

‘‘สโทฺธ โส [ส โข โส (สี. สฺยา. กํ.)], ภนฺเต, อริยสาวโก เอวํ ปทหิตฺวา ปทหิตฺวา เอวํ สริตฺวา สริตฺวา เอวํ สมาทหิตฺวา สมาทหิตฺวา เอวํ ปชานิตฺวา ปชานิตฺวา เอวํ อภิสทฺทหติ – ‘อิเม โข เต ธมฺมา เย เม ปุเพฺพ สุตวา อเหสุํฯ เตนาหํ เอตรหิ กาเยน จ ผุสิตฺวา วิหรามิ, ปญฺญาย จ อติวิชฺฌ [ปฏิวิชฺฌ (สี. ก.) ตทฏฺฐกถาสุ ปน อติวิชฺฌิตฺวาติ วณฺณิตํ] ปสฺสามี’ติฯ ยา หิสฺส, ภนฺเต, สทฺธา ตทสฺส สทฺธินฺทฺริย’’นฺติฯ

‘‘สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต! โย โส, สาริปุตฺต, อริยสาวโก ตถาคเต เอกนฺตคโต อภิปฺปสนฺโน, น โส ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา กงฺเขยฺย วา วิจิกิเจฺฉยฺย วาฯ สทฺธสฺส หิ, สาริปุตฺต, อริยสาวกสฺส เอตํ ปาฏิกงฺขํ ยํ อารทฺธวีริโย วิหริสฺสติ – อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุ

สลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธเมฺมสุฯ ยํ หิสฺส, สาริปุตฺต, วีริยํ ตทสฺส วีริยินฺทฺริยํฯ

‘‘สทฺธสฺส หิ, สาริปุตฺต, อริยสาวกสฺส อารทฺธวีริยสฺส เอตํ ปาฏิกงฺขํ ยํ สติมา ภวิสฺสติ, ปรเมน สติเนปเกฺกน สมนฺนาคโต, จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตาฯ ยา หิสฺส, สาริปุตฺต, สติ ตทสฺส สตินฺทฺริยํฯ

‘‘สทฺธสฺส หิ, สาริปุตฺต, อริยสาวกสฺส อารทฺธวีริยสฺส อุปฏฺฐิตสฺสติโน เอตํ ปาฏิกงฺขํ ยํ โวสฺสคฺคารมฺมณํ กริตฺวา ลภิสฺสติ สมาธึ, ลภิสฺสติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํฯ โย หิสฺส, สาริปุตฺต, สมาธิ ตทสฺส สมาธินฺทฺริยํฯ

‘‘สทฺธสฺส หิ, สาริปุตฺต, อริยสาวกสฺส อารทฺธวีริยสฺส อุปฏฺฐิตสฺสติโน สมาหิตจิตฺตสฺส เอตํ ปาฏิกงฺขํ ยํ เอวํ ปชานิสฺสติ – อนมตโคฺค โข สํสาโรฯ ปุพฺพา โกฏิ น ปญฺญายติ อวิชฺชานีวรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสํโยชนานํ สนฺธาวตํ สํสรตํฯ อวิชฺชาย เตฺวว ตโมกายสฺส อเสสวิราคนิโรโธ สนฺตเมตํ ปทํ ปณีตเมตํ ปทํ, ยทิทํ – สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสโคฺค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํฯ ยา หิสฺส, สาริปุตฺต, ปญฺญา ตทสฺส ปญฺญินฺทฺริยํฯ

‘‘สโทฺธ โส [ส โข โส (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], สาริปุตฺต, อริยสาวโก เอวํ ปทหิตฺวา ปทหิตฺวา เอวํ สริตฺวา สริตฺวา เอวํ สมาทหิตฺวา สมาทหิตฺวา เอวํ ปชานิตฺวา ปชานิตฺวา เอวํ อภิสทฺทหติ – ‘อิเม โข เต ธมฺมา เย เม ปุเพฺพ สุตวา อเหสุํฯ เตนาหํ เอตรหิ กาเยน จ ผุสิตฺวา วิหรามิ, ปญฺญาย จ อติวิชฺฌ [ปฏิวิชฺฌ (ก. สี. ก.)] ปสฺสามี’ติฯ ยา หิสฺส, สาริปุตฺต, สทฺธา ตทสฺส สทฺธินฺทฺริย’’นฺติฯ ทสมํฯ

ชราวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

> ชรา อุณฺณาโภ พฺราหฺมโณ, สาเกโต ปุพฺพโกฏฺฐโก;
> ปุพฺพาราเม จ จตฺตาริ, ปิโณฺฑโล อาปเณน จาติ [สเทฺธน เต ทสาติ (สฺยา. กํ. ก.)]ฯ

๖. สูกรขตวโคฺค

๑. สาลสุตฺตํ

๕๒๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ วิหรติ สาลาย พฺราหฺมณคาเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เย เกจิ ติรจฺฉานคตา ปาณา, สีโห มิคราชา เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – ถาเมน ชเวน สูเรน [สูริเยน (สี. สฺยา. กํ.)]; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – โพธาย’’ฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, โพธิปกฺขิยา ธมฺมา? สทฺธินฺทฺริยํ, ภิกฺขเว, โพธิปกฺขิโย ธโมฺม, ตํ โพธาย สํวตฺตติ; วีริยินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธโมฺม, ตํ โพธาย สํวตฺตติ; สตินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธโมฺม, ตํ โพธาย สํวตฺตติ; สมาธินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธโมฺม, ตํ โพธาย สํวตฺตติ; ปญฺญินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธโมฺม, ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, เย เกจิ ติรจฺฉานคตา ปาณา,

สีโห มิคราชา เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – ถาเมน ชเวน สูเรน; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – โพธายา''ติฯ ปฐมํฯ

๒. มลฺลิกสุตฺตํ

๕๒๒. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา มเลฺลสุ [มลฺลเกสุ (สี. สฺยา. กํ.), มลฺลิเกสุ (ก.)] วิหรติ อุรุเวลกปฺปํ นาม มลฺลานํ นิคโมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ''ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส อริยญาณํ น อุปฺปนฺนํ โหติ เนว ตาว จตุนฺนํ อินฺทฺริยานํ สณฺฐิติ โหติ, เนว ตาว จตุนฺนํ อินฺทฺริยานํ อวฏฺฐิติ โหติฯ ยโต จ โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส อริยญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ, อถ จตุนฺนํ อินฺทฺริยานํ สณฺฐิติ โหติ, อถ จตุนฺนํ อินฺทฺริยานํ อวฏฺฐิติ โหติ''ฯ

''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยาวกีวญฺจ กูฏาคารสฺส กูฏํ น อุสฺสิตํ โหติ, เนว ตาว โคปานสีนํ สณฺฐิติ โหติ, เนว ตาว โคปานสีนํ อวฏฺฐิติ โหติฯ ยโต จ โข, ภิกฺขเว, กูฏาคารสฺส กูฏํ อุสฺสิตํ โหติ, อถ โคปานสีนํ สณฺฐิติ โหติ, อถ โคปานสีนํ อวฏฺฐิติ โหติฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ยาวกีวญฺจ อริยสาวกสฺส อริยญาณํ น อุปฺปนฺนํ โหติ, เนว ตาว จตุนฺนํ อินฺทฺริยานํ สณฺฐิติ โหติ, เนว ตาว จตุนฺนํ อินฺทฺริยานํ อวฏฺฐิติ โหติฯ ยโต จ โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส อริยญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ, อถ จตุนฺนํ อินฺทฺริยานํ…เป.… อวฏฺฐิติ โหติฯ

''กตเมสํ จตุนฺนํ? สทฺธินฺทฺริยสฺส , วีริยินฺทฺริยสฺส, สตินฺทฺริยสฺส, สมาธินฺทฺริยสฺสฯ ปญฺญวโต, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส ตทนฺวยา สทฺธา สณฺฐาติ, ตทนฺวยํ วีริยํ สณฺฐาติ, ตทนฺวยา สติ สณฺฐาติ, ตทนฺวโย สมาธิ สณฺฐาตี''ติฯ ทุติยํฯ

๓. เสขสุตฺตํ

๕๒๓. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ''อตฺถิ นุ โข, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม เสโข ภิกฺขุ เสขภูมิยํ ฐิโต 'เสโขสฺมี'ติ ปชาเนยฺย, อเสโข ภิกฺขุ อเสขภูมิยํ ฐิโต 'อเสโขสฺมี'ติ ปชาเนยฺยา''ติ?

ภควํมูลกา โน, ภเนฺต, ธมฺมา…เป.… ''อตฺถิ, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม เสโข ภิกฺขุ เสขภูมิยํ ฐิโต 'เสโขสฺมี'ติ ปชาเนยฺย, อเสโข ภิกฺขุ อเสขภูมิยํ ฐิโต 'อเสโขสฺมี'ติ ปชาเนยฺย''ฯ

''กตโม จ, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม เสโข ภิกฺขุ เสขภูมิยํ ฐิโต 'เสโขสฺมี'ติ ปชานาติ? อิธ, ภิกฺขเว, เสโข ภิกฺขุ 'อิทํ ทุกฺข'นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขสมุทโย'ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธ'ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา'ติ ยถาภูตํ ปชานาติ – อยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม เสโข ภิกฺขุ เสขภูมิยํ ฐิโต 'เสโขสฺมี'ติ ปชานาติ''ฯ

''ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, เสโข ภิกฺขุ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – 'อตฺถิ นุ โข อิโต พหิทฺธา อโญฺญ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา โย เอวํ ภูตํ ตจฺฉํ ตถํ ธมฺมํ เทเสติ ยถา ภควา'ติ? โส เอวํ ปชานาติ – 'นตฺถิ โข อิโต พหิทฺธา อโญฺญ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา โย เอวํ ภูตํ ตจฺฉํ ตถํ ธมฺมํ เทเสติ ยถา ภควา'ติฯ อยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม เสโข ภิกฺขุ เสขภูมิยํ ฐิโต 'เสโขสฺมี'ติ ปชานาติ''ฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, เสโข ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ปชานาติ – สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ – ยํคติกานิ ยํปรมานิ ยํผลานิ ยํปริโยสานานิฯ น เหว โข กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ; ปญฺญาย จ อติวิชฺฌ ปสฺสติฯ อยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม เสโข ภิกฺขุ เสขภูมิยํ ฐิโต ‘เสโขสฺมี’ติ ปชานาติ’’ฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม อเสโข ภิกฺขุ อเสขภูมิยํ ฐิโต ‘อเสโขสฺมี’ติ ปชานาติ? อิธ, ภิกฺขเว, อเสโข ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ปชานาติ – สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ – ยํคติกานิ ยํปรมานิ ยํผลานิ ยํปริโยสานานิฯ กาเยน จ ผุสิตฺวา วิหรติ; ปญฺญาย จ อติวิชฺฌ ปสฺสติฯ อยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม อเสโข ภิกฺขุ อเสขภูมิยํ ฐิโต ‘อเสโขสฺมี’ติ ปชานาติ’’ฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อเสโข ภิกฺขุ ฉ อินฺทฺริยานิ ปชานาติฯ ‘จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ – อิมานิ โข ฉ อินฺทฺริยานิ สเพฺพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อปริเสสํ นิรุชฺฌิสฺสนฺติ, อญฺญานิ จ ฉ อินฺทฺริยานิ น กุหิญฺจิ กิสฺมิญฺจิ อุปฺปชฺชิสฺสนฺตี’ติ ปชานาติฯ อยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, ปริยาโย ยํ ปริยายํ อาคมฺม อเสโข ภิกฺขุ อเสขภูมิยํ ฐิโต ‘อเสโขสฺมี’ติ ปชานาตี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ปทสุตฺตํ

๕๒๔. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ยานิ กานิจิ ชงฺคลานํ [ชงฺคมานํ (สี. ปี.)] ปาณานํ ปทชาตานิ สพฺพานิ ตานิ หตฺถิปเท สโมธานํ คจฺฉนฺติ, หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – มหนฺตเตฺตน; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ยานิ กานิจิ ปทานิ โพธาย สํวตฺตนฺติ , ปญฺญินฺทฺริยํ ปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – โพธายฯ กตมานิ จ, ภิกฺขเว, ปทานิ โพธาย สํวตฺตนฺติ? สทฺธินฺทฺริยํ, ภิกฺขเว, ปทํ, ตํ โพธาย สํวตฺตติ; วีริยินฺทฺริยํ ปทํ, ตํ โพธาย สํวตฺตติ; สตินฺทฺริยํ ปทํ, ตํ โพธาย สํวตฺตติ; สมาธินฺทฺริยํ ปทํ, ตํ โพธาย สํวตฺตติ; ปญฺญินฺทฺริยํ ปทํ, ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยานิ กานิจิ ชงฺคลานํ ปาณานํ ปทชาตานิ สพฺพานิ ตานิ หตฺถิปเท สโมธานํ คจฺฉนฺติ, หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – มหนฺตเตฺตน; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ยานิ กานิจิ ปทานิ โพธาย สํวตฺตนฺติ, ปญฺญินฺทฺริยํ ปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – โพธายา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. สารสุตฺตํ

๕๒๕. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เย เกจิ สารคนฺธา, โลหิตจนฺทนํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว, เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา , ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – โพธายฯ กตเม จ, ภิกฺขเว, โพธิปกฺขิยา ธมฺมา? สทฺธินฺทฺริยํ, ภิกฺขเว, โพธิปกฺขิโย ธโมฺม, ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ วีริยินฺทฺริยํ…เป.… สตินฺทฺริยํ …เป.… สมาธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธโมฺม, ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เย เกจิ สารคนฺธา, โลหิตจนฺทนํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – โพธายา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปติฎฺฐิตสุตฺตํ

๕๒๖. ‘‘เอกธมฺเม ปติฏฺฐิตสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ โหนฺติ สุภาวิตานิฯ กตมสฺมึ เอกธมฺเม? อปฺปมาเทฯ กตโม จ ภิกฺขเว, อปฺปมาโท? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จิตฺตํ รกฺขติ อาสเวสุ จ สาสเวสุ จ ธมฺเมสุฯ ตสฺส จิตฺตํ รกฺขโต อาสเวสุ จ สาสเวสุ จ ธมฺเมสุ สทฺธินฺทฺริยมฺปิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ วีริยินฺทฺริยมฺปิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ สตินฺทฺริยมฺปิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ สมาธินฺทฺริยมฺปิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ ปญฺญินฺทฺริยมฺปิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวมฺปิ โข, ภิกฺขเว, เอกธมฺเม ปติฏฺฐิตสฺส ภิกฺขุโน ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ โหนฺติ สุภาวิตานี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. สหมฺปติพฺรหฺมสุตฺตํ

๕๒๗. เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร อชปาลนิโคฺรเธ ปฐมาภิสมฺพุทฺโธฯ อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ – ‘‘ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อมโตคธานิ โหนฺติ อมตปรายณานิ อมตปริโยสานานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสานํฯ วีริยินฺทฺริยํ…เป.… สตินฺทฺริยํ…เป.… สมาธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสานํฯ อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อมโตคธานิ โหนฺติ อมตปรายณานิ อมตปริโยสานานี’’ติฯ

อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ ภควโต เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิญฺเชยฺย; เอวเมว พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิโต ภควโต ปุรโต ปาตุรโหสิฯ อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลึ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘เอวเมตํ, ภควา, เอวเมตํ สุคต! ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อมโตคธานิ โหนฺติ อมตปรายณานิ อมตปริโยสานานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสานํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสานํฯ อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อมโตคธานิ โหนฺติ อมตปรายณานิ อมตปริโยสานานิ’’ฯ

‘‘ภูตปุพฺพาหํ , ภนฺเต, กสฺสเป สมฺมาสมฺพุทฺเธ พฺรหฺมจริยํ อจรึฯ ตตฺรปิ มํ เอวํ ชานนฺติ – ‘สหโก ภิกฺขุ, สหโก ภิกฺขู’ติฯ โส ขฺวาหํ, ภนฺเต, อิเมสํเยว ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา กาเมสุ กามจฺฉนฺทํ วิราเชตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ พฺรหฺมโลกํ อุปปนฺโนฯ ตตฺรปิ มํ เอวํ ชานนฺติ – ‘พฺรหฺมา สหมฺปติ, พฺรหฺมา สหมฺปตี’’’ติฯ ‘‘เอวเมตํ, ภควา, เอวเมตํ สุคต! อหเมตํ ชานามิ, อหเมตํ ปสฺสามิ ยถา อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อมโตคธานิ โหนฺติ อมตปรายณานิ อมตปริโยสานานี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. สูกรขตสุตฺตํ

๕๒๘. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต สูกรขตายํฯ ตตฺร โข ภควา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อามนฺเตสิ – ‘‘กึ นุ โข, สาริปุตฺต, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตี’’ติ [ปวเตฺตตีติ (สี.)]? ‘‘อนุตฺตรญฺหิ , ภนฺเต, โยคกฺเขมํ สมฺปสฺสมาโน ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตี’’ติฯ ‘‘สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต! อนุตฺตรญฺหิ, สาริปุตฺต, โยคกฺเขมํ สมฺปสฺสมาโน ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตี’’ติฯ

“กตโม จ, สาริปุตฺต, อนุตฺตโร โยคเกฺขโม ยํ สมฺปสฺสมาโน ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตี’’ติ? “อิธ, ภเนฺต, ขีณาสโว ภิกฺขุ สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปสมคามึ สโมฺพธคามึ, วีริยินฺทฺริยํ ภาเวติ…เป…. สตินฺทฺริยํ ภาเวติ…เป…. สมาธินฺทฺริยํ ภาเวติ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปสมคามึ สโมฺพธคามึฯ อยํ โข, ภเนฺต, อนุตฺตโร โยคเกฺขโม ยํ สมฺปสฺสมาโน ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตี’’ติฯ “สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต! เอโส หิ, สาริปุตฺต, อนุตฺตโร โยคเกฺขโม ยํ สมฺปสฺสมาโน ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตี’’ติฯ

“กตโม จ, สาริปุตฺต, ปรมนิปจฺจกาโร ยํ ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตี’’ติ? “อิธ, ภเนฺต, ขีณาสโว ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว วิหรติ สปฺปติโสฺส [สปฺปฏิโสฺส (สฺยา. กํ. ก.)], ธเมฺม สคารโว วิหรติ สปฺปติโสฺส, สเงฺฆ สคารโว วิหรติ สปฺปติโสฺส, สิกฺขาย สคารโว วิหรติ สปฺปติโสฺส, สมาธิสฺมึ สคารโว วิหรติ สปฺปติโสฺสฯ อยํ โข, ภเนฺต, ปรมนิปจฺจกาโร ยํ ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตี’’ติฯ “สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต! เอโส หิ , สาริปุตฺต, ปรมนิปจฺจกาโร ยํ ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตี’’ติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. ปฐมอุปฺปาทสุตฺตํ

๕๒๙. สาวตฺถินิทานํฯ “ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุปฺปนฺนานิ อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุปฺปนฺนานิ อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุติยอุปฺปาทสุตฺตํ

๕๓๐. “ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุปฺปนฺนานิ อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยาฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุปฺปนฺนานิ อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยา’’ติฯ ทสมํฯ

สูกรขตวโคฺค ฉโฎฺฐฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สาลํ มลฺลิกํ เสโข จ, ปทํ สารํ ปติฎฺฐิตํ;
พฺรหฺมสูกรขตาโย, อุปฺปาทา อปเร ทุเวติฯ

๗. โพธิปกฺขิยวโคฺค

๑. สํโยชนสุตฺตํ

๕๓๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ “ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ สํโยชนปฺปหานาย [สํโยชนานํ ปหานาย (สฺยา. ก.)] สํวตฺตนฺติฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ สํโยชนปฺปหานาย สํวตฺตนฺตี”ติฯ ปฐมํฯ

๒. อนุสยสุตฺตํ

๕๓๒. “ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุสยสมุคฺฆาตาย สํวตฺตนฺติฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข , ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุสยสมุคฺฆาตาย สํวตฺตนฺตี”ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปริญฺญาสุตฺตํ

๕๓๓. “ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อทฺธานปริญฺญาย สํวตฺตนฺติฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อทฺธานปริญฺญาย สํวตฺตนฺตี”ติฯ ตติยํฯ

๔. อาสวกฺขยสุตฺตํ

๕๓๔. “ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อาสวานํ ขยาย สํวตฺตนฺติฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อาสวานํ ขยาย สํวตฺตนฺตี”ติฯ

“ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ สํโยชนปฺปหานาย สํวตฺตนฺติ, อนุสยสมุคฺฆาตาย สํวตฺตนฺติ, อทฺธานปริญฺญาย สํวตฺตนฺติ, อาสวานํ ขยาย สํวตฺตนฺติฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ สํโยชนปฺปหานาย สํวตฺตนฺติ, อนุสยสมุคฺฆาตาย สํวตฺตนฺติ, อทฺธานปริญฺญาย สํวตฺตนฺติ, อาสวานํ ขยาย สํวตฺตนฺตี”ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมผลสุตฺตํ

๕๓๕. “ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ – ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตา”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยผลสุตฺตํ

๕๓๖. “ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา ปาฏิกงฺขาฯ กตเม สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา? ทิฏฺเฐว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ, อถ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติฯ โน เจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติ, อถ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, อุปหจฺจปรินิพฺพา

ยี โหติ, อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, อุทฺธํโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามีฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา อิเม สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา ปาฏิกงฺขา''ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปฐมรุกฺขสุตฺตํ

๕๓๗. ''เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว, เย เกจิ ชมฺพุทีปกา รุกฺขา, ชมฺพู เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว, เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – โพธายฯ กตเม จ, ภิกฺขเว, โพธิปกฺขิยา ธมฺมา? สทฺธินฺทฺริยํ, ภิกฺขเว, โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ วีริยินฺทฺริยํ…เป…. สตินฺทฺริยํ…เป…. สมาธินฺทฺริยํ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เย เกจิ ชมฺพุทีปกา รุกฺขา, ชมฺพู เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – โพธายา''ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยรุกฺขสุตฺตํ

๕๓๘. ''เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, เย เกจิ เทวานํ ตาวตึสานํ รุกฺขา, ปาริฉตฺตโก เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – โพธายฯ กตเม จ, ภิกฺขเว, โพธิปกฺขิยา ธมฺมา? สทฺธินฺทฺริยํ , ภิกฺขเว, โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ วีริยินฺทฺริยํ…เป…. สตินฺทฺริยํ…เป…. สมาธินฺทฺริยํ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว , เย เกจิ เทวานํ ตาวตึสานํ รุกฺขา, ปาริฉตฺตโก เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – โพธายา''ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ตติยรุกฺขสุตฺตํ

๕๓๙. ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เย เกจิ อสุรานํ รุกฺขา, จิตฺตปาฏลิ เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – โพธายฯ กตเม จ, ภิกฺขเว, โพธิปกฺขิยา ธมฺมา? สทฺธินฺทฺริยํ, ภิกฺขเว, โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สํวตฺตติ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว, เย เกจิ อสุรานํ รุกฺขา, จิตฺตปาฏลิ เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – โพธายา''ติฯ นวมํฯ

๑๐. จตุตฺถรุกฺขสุตฺตํ

๕๔๐. ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เย เกจิ สุปณฺณานํ รุกฺขา, กูฏสิมฺพลี [โกฏสิมฺพลิ (สฺยา. กํ.)] เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – โพธายฯ กตเม จ, ภิกฺขเว, โพธิปกฺขิยา ธมฺมา? สทฺธินฺทฺริยํ, ภิกฺขเว, โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สํวตฺตติ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เย เกจิ สุปณฺณานํ รุกฺขา, กูฏสิมฺพลี เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ – โพธายา''ติฯ ทสมํฯ

โพธิปกฺขิยวคฺโค สตฺตโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สํโยชนา อนุสยา, ปริญฺญา อาสวกฺขยา;
เทฺว ผลา จตุโร รุกฺขา, วโคฺค เตน ปวุจฺจตีติฯ

๘. คงฺคาเปยฺยาลวโคฺค

๑-๑๒. ปาจีนาทิสุตฺตทฺวาทสกํ

๕๔๑-๕๕๒. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวโนฺต ปญฺจินฺทฺริยานิ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวโนฺต ปญฺจินฺทฺริยานิ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ, วีริยินฺทฺริยํ…เป.… สตินฺทฺริยํ… สมาธินฺทฺริยํ… ปญฺญินฺทฺริยํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวโนฺต ปญฺจินฺทฺริยานิ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ทฺวาทสมํฯ

คงฺคาเปยฺยาลวโคฺค อฎฺฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ฉ ปาจีนโต นินฺนา, ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต;
เทฺวเต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ, วโคฺค เตน ปวุจฺจตีติฯ

อปฺปมาทวโคฺค วิตฺถาเรตโพฺพฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ตถาคตํ ปทํ กูฎํ, มูลํ สาเรน วสฺสิกํ;
ราชา จนฺทิมสูริยา, วเตฺถน ทสมํ ปทนฺติฯ

พลกรณียวโคฺค วิตฺถาเรตโพฺพฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

พลํ พีชญฺจ นาโค จ, รุโกฺข กุเมฺภน สูกิยา;
อากาเสน จ เทฺว เมฆา, นาวา อาคนฺตุกา นทีติฯ

เอสนาวโคฺค วิตฺถาเรตโพฺพฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เอสนา วิธา อาสโว, ภโว จ ทุกฺขตา ติโสฺส;
ขิลํ มลญฺจ นีโฆ จ, เวทนา ตณฺหา ตสินา จาติฯ

๑๒. โอฆวคฺค

๑-๑๐. โอฆาทิสุตฺตทสกํ

๕๘๗-๕๙๖. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ กตมานิ ปญฺจ? รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวตพฺพานิฯ กตมานิ ปญฺจ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวตพฺพานี’’ติฯ ทสมํฯ (ยถา มคฺคสํยุตฺตํ, ตถา วิตฺถาเรตพฺพํฯ)

โอฆวคฺโค ทฺวาทสโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

โอโฆ โยโค อุปาทานํ, คนฺถา อนุสเยน จ;
กามคุณา นีวรณา, ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยาติฯ

๑๓. คงฺคาเปยฺยาลวคฺค

๑-๑๒. ปาจีนาทิสุตฺตทฺวาทสกํ

๕๙๗-๖๐๘. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวนฺโต ปญฺจินฺทฺริยานิ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวนฺโต ปญฺจินฺทฺริยานิ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวนฺโต ปญฺจินฺทฺริยานิ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ทฺวาทสมํฯ

คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค เตรสโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ฉ ปาจีนโต นินฺนา, ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต;
เทฺวเต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ, วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติฯ

อปฺปมาทวคฺค-พลกรณียวคฺค-เอสนาวคฺคา วิตฺถาเรตพฺพาฯ

๑๗. โอฆวคฺค

๑-๑๐. โอฆาทิสุตฺตทสกํ

๖๔๑-๖๕๐. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ กตมานิ ปญฺจ? รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวตพฺพานิฯ กตมานิ ปญฺจ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ วีริยินฺทฺริยํ …เป…. สตินฺทฺริยํ… สมาธินฺทฺริยํ … ปญฺญินฺทฺริยํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวตพฺพานี’’ติฯ

โอฆวโคฺค สตฺตรสโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

> โอโฆ โยโค อุปาทานํ, คนฺถา อนุสเยน จ;
> กามคุณา นีวรณา, ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยาติฯ

อินฺทฺริยสํยุตฺตํ จตุตฺถํฯ

๕. สมฺมปฺปธานสํยุตฺตํ

๑. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑-๑๒. ปาจีนาทิสุตฺตทฺวาทสกํ

๖๕๑-๖๖๒. สาวตฺถินิทานํ ฯ ตตฺร โข ภควา เอตทโวจ – ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, สมฺมปฺปธานาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สมฺมปฺปธานาติ’’ฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน ภาเวนฺโต จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน ภาเวนฺโต จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน ภาเวนฺโต จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ทฺวาทสมํฯ (สมฺมปฺปธานสํยุตฺตสฺส คงฺคาเปยฺยาลี สมฺมปฺปธานวเสน วิตฺถาเรตพฺพา)ฯ

คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ฉ ปาจีนโต นินฺนา, ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต;
เทฺวเต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ, วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติฯ

๒. อปฺปมาทวคฺโค

(อปฺปมาทวคฺโค สมฺมปฺปธานวเสน วิตฺถาเรตพฺโพ)ฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ตถาคตํ ปทํ กูฏํ, มูลํ สาเรน วสฺสิกํ;

ราชา จนฺทิมสูริยา, วเตฺถน ทสมํ ปทนฺติฯ

๓. พลกรณียวโคฺค

๑-๑๒. พลกรณียาทิสุตฺตทฺวาทสกํ

๖๗๓-๖๘๔. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, เย เกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรนฺติ, สเพฺพ เต ปถวิํ นิสฺสาย ปถวิยํ ปติฎฺฐาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรนฺติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฎฺฐาย จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน ภาเวติ, จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน พหุลีกโรติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฎฺฐาย จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน ภาเวติ, จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน พหุลีกโรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ…เป.… อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฎฺฐาย จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน ภาเวติ, จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน พหุลีกโรตี’’ติฯ (เอวํ พลกรณียวโคฺค สมฺมปฺปธานวเสน วิตฺถาเรตโพฺพ)ฯ ทฺวาทสมํฯ

พลกรณียวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

พลํ พีชญฺจ นาโค จ, รุโกฺข กุเมฺภน สูกิยา;
อากาเสน จ เทฺว เมฆา, นาวา อาคนฺตุกา นทีติฯ

๔. เอสนาวโคฺค

๑-๑๐. เอสนาทิสุตฺตทสกํ

๖๘๕-๖๙๔. ‘‘ติโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, เอสนาฯ กตมา ติโสฺส? กาเมสนา, ภเวสนา, พฺรหฺมจริเยสนา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ติโสฺส เอสนาฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ…เป.… อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิมาสํ โข, ภิกฺขเว, ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิเม จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา ภาเวตพฺพา’’ติฯ (วิตฺถาเรตพฺพํ)ฯ ทสมํฯ

เอสนาวโคฺค จตุโตฺถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เอสนา วิธา อาสโว, ภโว จ ทุกฺขตา ติโสฺส;
ขิลํ มลญฺจ นีโฆ จ, เวทนา ตณฺหา ตสินา จาติฯ

๕. โอฆวโคฺค

๑-๑๐. โอฆาทิสุตฺตทสกํ

๖๙๕-๗๐๔. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ กตมานิ ปญฺจ? รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ…เป.… อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิเม จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา ภาเวตพฺพา’’ติฯ (วิตฺถาเรตพฺพา)ฯ ทสมํฯ

โอฆวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

โอโฆ โยโค อุปาทานํ, คนฺถา อนุสเยน จ;
กามคุณา นีวรณา, ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยาติฯ

สมฺมปฺปธานสํยุตฺตํ ปญฺจมํฯ

๖. พลสํยุตฺตํ

๑. คงฺคาเปยฺยาลวโคฺค

๑-๑๒. พลาทิสุตฺตทฺวาทสกํ

๗๐๕-๗๑๖. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, พลานิฯ กตมานิ ปญฺจ? สทฺธาพลํ, วีริยพลํ, สติพลํ, สมาธิพลํ, ปญฺญาพลํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ พลานีติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจ พลานิ ภาเวโนฺต ปญฺจพลานิ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจ พลานิ ภาเวโนฺต ปญฺจ พลานิ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สทฺธาพลํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ, วีริยพลํ…เป.… สติพลํ… สมาธิพลํ… ปญฺญาพลํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจ พลานิ ภาเวโนฺต ปญฺจ พลานิ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ทฺวาทสมํฯ

คงฺคาเปยฺยาลวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ฉ ปาจีนโต นินฺนา, ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต;
เทฺวเต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ, วโคฺค เตน ปวุจฺจตีติฯ

๒. อปฺปมาทวโคฺค

อปฺปมาทวโคฺค วิตฺถาเรตโพฺพฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ตถาคตํ ปทํ กูฏํ, มูลํ สาเรน วสฺสิกํ;
ราชา จนฺทิมสูริยา, วเตฺถน ทสมํ ปทนฺติฯ

พลกรณียวโคฺค วิตฺถาเรตโพฺพฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

พลํ พีชญฺจ นาโค จ, รุโกฺข กุเมฺภน สูกิยา;
อากาเสน จ เทฺว เมฆา, นาวา อาคนฺตุกา นทีติฯ

เอสนาวโคฺค วิตฺถาเรตโพฺพฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เอสนา วิธา อาสโว, ภโว จ ทุกฺขตา ติโสฺส;

ขิลํ มลญฺจ นีโฆ จ, เวทนา ตณฺหา ตสินา จาติฯ

๕. โอฆวโคฺค

๑-๑๐. โอฆาทิสุตฺตทสกํ

๗๔๙-๗๕๘. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ กตมานิ ปญฺจ? รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ปญฺจ พลานิ ภาเวตพฺพานิฯ กตมานิ ปญฺจ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ, สทฺธาพลํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ, วีริยพลํ…เป…. สติพลํ…เป…. สมาธิพลํ…เป…. ปญฺญาพลํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิมานิ ปญฺจ พลานิ ภาเวตพฺพานี’’ติฯ (เอวํ วิตฺถาเรตพฺพา)ฯ ทสมํฯ

โอฆวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

> โอโฆ โยโค อุปาทานํ, คนฺถา อนุสเยน จ;
> กามคุณา นีวรณา, ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยาติฯ

๖. คงฺคาเปยฺยาลวโคฺค

๑-๑๒. ปาจีนาทิสุตฺตทฺวาทสกํ

๗๕๙-๗๗๐. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจ พลานิ ภาเวโนฺต ปญฺจ พลานิ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจ พลานิ ภาเวโนฺต ปญฺจ พลานิ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ, สทฺธาพลํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจ พลานิ ภาเวโนฺต ปญฺจ พลานิ พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ (วิตฺถาเรตพฺพา) ทฺวาทสมํฯ

คงฺคาเปยฺยาลวโคฺค ฉโฏฺฐฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

> ฉ ปาจีนโต นินฺนา, ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต;
> เทฺวเต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ, วโคฺค เตน ปวุจฺจตีติฯ

อปฺปมาท-พลกรณียวคฺคา วิตฺถาเรตพฺพาฯ

๙. เอสนาวโคฺค

๑-๑๒. เอสนาทิสุตฺตทฺวาทสกํ

๗๙๒-๘๐๒. เอวํ เอสนาปาฬิ วิตฺถาเรตพฺพา – ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ

เอสนาวคฺโค นวโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เอสนา วิธา อาสโว, ภโว จ ทุกฺขตา ติโสฺส;
ขิลํ มลญฺจ นีโฆ จ, เวทนา ตณฺหา ตสินา จาติฯ

๑๐. โอฆวคฺโค

๑-๑๐. โอฆาทิสุตฺตทสกํ

๘๐๓-๘๑๒. ‘‘ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, อุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ กตมานิ ปญฺจ? รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ อวิชฺชา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ปญฺจ พลานิ ภาเวตพฺพานิฯ กตมานิ ปญฺจ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สทฺธาพลํ ภาเวติ… เป.… ปญฺญาพลํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิมานิ ปญฺจ พลานิ ภาเวตพฺพานี’’ติฯ ทสมํฯ

โอฆวคฺโค ทสโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

โอโฆ โยโค อุปาทานํ, คนฺถา อนุสเยน จ;
กามคุณา นีวรณา, ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยาติฯ

พลสํยุตฺตํ ฉฏฺฐํฯ

๗. อิทฺธิปาทสํยุตฺตํ

๑. จาปาลวโคฺค

๑. อปารสุตฺตํ

๘๑๓. ‘‘จตฺตาโรเม ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารํ คมนาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, จิตฺตสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารํ คมนาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. วิรทฺธสุตฺตํ

๘๑๔. ‘‘เยสํ เกสญฺจิ, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา วิรทฺธา, วิรโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามีฯ เยสํ เกสญฺจิ, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา อารทฺธา, อารโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามีฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป…. จิตฺตสมาธิ…เป…. วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ เยสํ เกสญฺจิ, ภิกฺขเว, อิเม จตฺตาโร อิทฺธิปาทา วิรทฺธา, วิรโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามีฯ เยสํ เกสญฺจิ, ภิกฺขเว, อิเม จตฺตาโร อิทฺธิปาทา อารทฺธา, อารโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. อริยสุตฺตํ

๘๑๕. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นิยฺยานิกา นิยฺยนฺติ ตกฺกรสฺส สมฺมา ทุกฺขกฺขยายฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป…. จิตฺตสมาธิ…เป…. อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นิยฺยานิกา นิยฺยนฺติ ตกฺกรสฺส สมฺมา ทุกฺขกฺขยายา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. นิพฺพิทาสุตฺตํ

๘๑๖. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป…. จิตฺตสมาธิ…เป…. วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อิทฺธิปเทสสุตฺตํ

๘๑๗. ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทฺธิปเทสํ อภินิปฺผาเทสุํ สเพฺพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ , ภิกฺขเว, อนาคต

มทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทฺธิปเทสํ อภินิปฺผาเทสฺสนฺติ สเพฺพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทฺธิปเทสํ อภินิปฺผาเทนฺติ สเพฺพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป…. จิตฺตสมาธิ…เป…. วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทฺธิปเทสํ อภินิปฺผาเทสุํ, สเพฺพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทฺธิปเทสํ อภินิปฺผาเทสฺสนฺติ, สเพฺพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทฺธิปเทสํ อภินิปฺผาเทนฺติ, สเพฺพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. สมตฺตสุตฺตํ

๘๑๘. ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมตฺตํ อิทฺธึ อภินิปฺผาเทสุํ, สเพฺพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมตฺตํ อิทฺธึ อภินิปฺผาเทสฺสนฺติ, สเพฺพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมตฺตํ อิทฺธึ อภินิปฺผาเทนฺติ , สเพฺพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป…. จิตฺตสมาธิ…เป…. วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมตฺตํ อิทฺธึ อภินิปฺผาเทสุํ, สเพฺพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมตฺตํ อิทฺธึ อภินิปฺผาเทสฺสนฺติ, สเพฺพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมตฺตํ อิทฺธึ อภินิปฺผาเทนฺติ, สเพฺพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ภิกฺขุสุตฺตํ

๘๑๙. ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ ภิกฺขู อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรึสุ, สเพฺพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ ภิกฺขู อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสนฺติ, สเพฺพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ ภิกฺขู อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ, สเพฺพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป…. จิตฺตสมาธิ…เป…. วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ ภิกฺขู อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิ

มุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริํสุ สเพฺพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ ภิกฺขู อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสนฺติ, สเพฺพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ ภิกฺขู อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ, สเพฺพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา''ติฯ สตฺตมํฯ

๘. พุทฺธสุตฺตํ

๘๒๐. ''จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป…. จิตฺตสมาธิ …เป…. วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต 'อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ'ติ วุจฺจตี''ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ญาณสุตฺตํ

๘๒๑. '''อยํ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท'ติ เม ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ 'โส โข ปนายํ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท ภาเวตโพฺพ'ติ เม, ภิกฺขเว…เป…. 'ภาวิโต'ติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

'''อยํ วีริยสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท'ติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ 'โส โข ปนายํ วีริยสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท ภาเวตโพฺพ'ติ เม, ภิกฺขเว…เป…. 'ภาวิโต'ติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

'''อยํ จิตฺตสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท'ติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ 'โส โข ปนายํ จิตฺตสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท ภาเวตโพฺพ'ติ เม, ภิกฺขเว…เป…. 'ภาวิโต'ติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

'''อยํ วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท'ติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ 'โส โข ปนายํ วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท ภาเวตโพฺพ'ติ เม, ภิกฺขเว…เป…. 'ภาวิโต'ติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาที''ติฯ นวมํฯ

๑๐. เจติยสุตฺตํ

๘๒๒. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เวสาลิํ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ เวสาลิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ – ''คณฺหาหิ, อานนฺท, นิสีทนํฯ เยน จาปาลํ เจติยํ [ปาวาลเจติยํ (สฺยา. กํ.)] เตนุปสงฺกมิสฺสาม ทิวาวิหารายา''ติฯ ''เอวํ ภนฺเต''ติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นิสีทนํ อาทาย ภควนฺตํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธิฯ อถ โข ภควา เยน จาปาลํ เจติยํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิฯ อายสฺมาปิ โข อานนฺโท ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ –

''รมณียา, อานนฺท, เวสาลี, รมณียํ อุเทนํ เจติยํ, รมณียํ โคตมกํ เจติยํ, รมณียํ สตฺตมฺพํ เจติยํ, รมณียํ พหุปุตฺตํ เจติยํ [พหุปุตฺตกเจติยํ (สฺยา. กํ. ปี. ก.)], รมณียํ สารนฺททํ เจติยํ [อานนฺทเจติยํ (ก.), สานนฺทรํ (ก.)], รมณียํ จาปาลํ เจติยํฯ ยสฺส กสฺสจิ, อานนฺท, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา, โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วาฯ ตถาคตสฺส โข, อานนฺท, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธาฯ อากงฺขมาโน, อานนฺท, ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วา''ติฯ

เอวมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โอฬาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โอฬาริเก โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏิวิชฺฌิตุํ; น ภควนฺตํ ยาจิ – ''ติฏฺฐตุ, ภนฺเต, ภควา กปฺปํ, ติฏฺฐตุ สุคโต กปฺปํ [สุคโต กปฺปาวเสสํ (ปี. ก.) ที. นิ. ๒.๑๖๗] พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสาน''นฺติ ยถา ตํ มาเรน ปริยุฏฺฐิตจิตฺโตฯ

ทุติยมฺปิ โข ภควา...เป.... ตติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ – ''รมณียา, อานนฺท, เวสาลี, รมณียํ อุเทนํ เจติยํ, รมณียํ โคตมกํ เจติยํ, รมณียํ สตฺตมฺพํ เจติยํ, รมณียํ พหุปุตฺตํ เจติยํ, รมณียํ สารนฺททํ เจติยํ, รมณียํ จาปาลํ เจติยํฯ ยสฺส กสฺสจิ, อานนฺท, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา, โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วาฯ ตถาคตสฺส โข, อานนฺท, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธาฯ อากงฺขมาโน, อานนฺท, ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วา''ติฯ

เอวมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โอฬาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โอฬาริเก โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏิวิชฺฌิตุํ; น ภควนฺตํ ยาจิ – ''ติฏฺฐตุ, ภนฺเต, ภควา กปฺปํ, ติฏฺฐตุ สุคโต กปฺปํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสาน''นฺติ ยถา ตํ มาเรน ปริยุฏฺฐิตจิตฺโตฯ

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ – ''คจฺฉ โข ตฺวํ, อานนฺท, ยสฺส ทานิ กาลํ มญฺญสี''ติฯ ''เอวํ, ภนฺเต''ติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา อวิทูเร อญฺญตรสฺมิํ รุกฺขมูเล นิสีทิฯ อถ โข มาโร ปาปิมา, อจิรปกฺกนฺเต อายสฺมนฺเต อานนฺเท, เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''ปรินิพฺพาตุ ทานิ, ภนฺเต, ภควา, ปรินิพฺพาตุ ทานิ สุคโต [ปรินิพฺพาตุ สุคโต (สี. สฺยา. กํ.) เอวมุปริปิ]! ปรินิพฺพานกาโล ทานิ, ภนฺเต, ภควโตฯ ภาสิตา โข ปเนสา, ภนฺเต, ภควตา วาจา – 'น ตาวาหํ, ปาปิม , ปรินิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม ภิกฺขู น สาวกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สามีจิปฺปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริ

โน, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานีกริสฺสนฺติ [อุตฺตานิํ กริสฺสนฺติ (ก.), อุตฺตานิกริสฺสนฺติ (ปี.)], อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสนฺตี’’’ติฯ

สนฺติ โข ปน, ภนฺเต, เอตรหิ ภิกฺขู ภควโต สาวกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สามีจิปฺปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริโน, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติฯ ปรินิพฺพาตุ ทานิ, ภนฺเต, ภควา, ปรินิพฺพาตุ ทานิ, สุคโต! ปรินิพฺพานกาโล ทานิ, ภนฺเต, ภควโตฯ

‘‘ภาสิตา โข ปเนสา, ภนฺเต, ภควตา วาจา – ‘น ตาวาหํ, ปาปิม, ปรินิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม ภิกฺขุนิโย น สาวิกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สามีจิปฺปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริณิโย, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานีกริสฺสนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสนฺตี’’’ติฯ

‘‘สนฺติ โข ปน, ภนฺเต, เอตรหิ ภิกฺขุนิโย ภควโต สาวิกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สามีจิปฺปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริณิโย, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติฯ ปรินิพฺพาตุ ทานิ, ภนฺเต, ภควา, ปรินิพฺพาตุ ทานิ, สุคโต! ปรินิพฺพานกาโล ทานิ, ภนฺเต, ภควโตฯ

‘‘ภาสิตา โข ปเนสา, ภนฺเต, ภควตา วาจา – ‘น ตาวาหํ, ปาปิม, ปรินิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม อุปาสกา…เป.… ยาว เม อุปาสิกา น สาวิกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สามีจิปฺปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริณิโย, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานีกริสฺสนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสนฺตี’’’ติฯ

‘‘สนฺติ โข ปน, ภนฺเต, เอตรหิ อุปาสกา…เป.… อุปาสิกา ภควโต สาวิกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สามีจิปฺปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริณิโย , สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติฯ ปรินิพฺพาตุ ทานิ, ภนฺเต, ภควา, ปรินิพฺพาตุ ทานิ, สุคโต! ปรินิพฺพานกาโล ทานิ, ภนฺเต, ภควโตฯ

‘‘ภาสิตา โข ปเนสา, ภนฺเต, ภควตา วาจา – ‘น ตาวาหํ, ปาปิม, ปรินิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม อิทํ พฺรหฺมจริยํ น อิทฺธเญฺจว ภวิสฺสติ ผีตญฺจ วิตฺถาริตํ พาหุชญฺญํ ปุถุภูตํ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิต’นฺติฯ ตยิทํ, ภนฺเต, ภควโต พฺรหฺมจริยํ อิทฺธเญฺจว ผีตญฺจ วิตฺถาริตํ พาหุชญฺญํ ปุถุภูตํ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิตํฯ ปรินิพฺพาตุ ทานิ, ภนฺเต, ภควา, ปรินิพฺพาตุ ทานิ สุคโตฯ ปรินิพฺพานกาโล ทานิ, ภนฺเต, ภควโต’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต ภควา มารํ ปาปิมนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อปฺโปสฺสุกฺโก ตฺวํ, ปาปิม, โหหิฯ น จิรํ [น จิรเสฺสว (ก.)] ตถาคตสฺส ปรินิพฺพานํ ภวิสฺสติฯ อิโต ติณฺณํ มาสานํ อจฺจเยน ตถาคโต ปรินิพฺพายิสฺสตี’’ติฯ อถ โข ภควา จาปาเล เจติเย สโต สมฺปชาโน อายุสงฺขารํ โอสฺสชิฯ โอสฺสเฏฺฐ จ [โอสเชฺช ปน (ก.)] ภควตา อายุสงฺขาเร มหาภูมิจาโล อโหสิ ภึสนโก โลมหํโส, เทวทุนฺทุภิโย [เทวทุทฺรภิโย (ก.)] จ ผลิํสุฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

‘‘ตุลมตุลญฺจ สมฺภวํ, ภวสงฺขารมวสฺสชิ มุนิ;
อชฺฌตฺตรโต สมาหิโต, อภินฺทิ กวจมิวตฺตสมฺภว’’นฺติฯ ทสมํ;

จาปาลวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อปาราปิ วิรโทฺธ จ, อริยา นิพฺพิทาปิ จ;
ปเทสํ สมตฺตํ ภิกฺขุ, พุทฺธํ ญาณญฺจ เจติยนฺติฯ

๒. ปาสาทกมฺปนวโคฺค

๑. ปุพฺพสุตฺตํ

๘๒๓. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘ปุเพฺพว เม, ภิกฺขเว, สโมฺพธา อนภิสมฺพุทฺธสฺส โพธิสตฺตเสฺสว สโต เอตทโหสิ – ‘โก นุ โข เหตุ, โก ปจฺจโย อิทฺธิปาทภาวนายา’ติ? ตสฺส มยฺหํ, ภิกฺขเว, เอตทโหสิ – ‘อิธ ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อิติ เม ฉโนฺท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ, น จ อติปฺปคฺคหิโต ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สํขิโตฺต ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิโตฺต ภวิสฺสติฯ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร; ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ; ยถา ทิวา ตถา รตฺติํ, ยถา รตฺติํ ตถา ทิวาฯ อิติ วิวเฎน เจตสา อปริโยนเทฺธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ’’’ฯ

‘‘วีริยสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อิติ เม วีริยํ น จ อติลีนํ ภวิสฺสติ, น จ อติปฺปคฺคหิตํ ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตํ ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ ภวิสฺสติฯ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร; ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ; ยถา ทิวา ตถา รตฺติํ, ยถา รตฺติํ ตถา ทิวาฯ อิติ วิวเฎน เจตสา อปริโยนเทฺธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

‘‘จิตฺตสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อิติ เม จิตฺตํ น จ อติลีนํ ภวิสฺสติ, น จ อติปฺปคฺคหิตํ ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตํ ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ ภวิสฺสติฯ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร; ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ; ยถา ทิวา ตถา รตฺติํ, ยถา รตฺติํ ตถา ทิวาฯ อิติ วิวเฎน เจตสา อปริโยนเทฺธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

‘‘วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อิติ เม วีมํสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ, น จ อติปฺปคฺคหิตา ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตา ภวิสฺสติ , น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติฯ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร; ยถา อโธ

ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ; ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวาฯ อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

“เอวํ ภาวิเตสุ โข, ภิกฺขุ, จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ, อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ; อาวิภาวํ, ติโรภาวํ; ติโรกุฏฺฏํ ติโรปาการํ ติโรปพฺพตํ อสชฺชมาโน คจฺฉติ, เสยฺยถาปิ อากาเส; ปถวิยาปิ อุมฺมุชฺชนิมุชฺชํ กโรติ, เสยฺยถาปิ อุทเก; อุทเกปิ อภิชฺชมาเน [อภิชฺชมาโน (สี. ปี. ก.)] คจฺฉติ, เสยฺยถาปิ ปถวิยํ; อากาเสปิ ปลฺลงฺเกน กมติ, เสยฺยถาปิ ปกฺขี สกุโณ; อิเมปิ จนฺทิมสูริเย เอวํมหิทฺธิเก เอวํมหานุภาเว ปาณินา ปริมสติ [ปรามสติ (สี. สฺยา. กํ.)] ปริมชฺชติ; ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตติฯ

“เอวํ ภาวิเตสุ โข, ภิกฺขุ, จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ ทิพฺพาย โสตธาตุยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสิกาย อุโภ สทฺเท สุณาติ – ทิเพฺพ จ มานุเส จ, ทูเร สนฺติเก จาติฯ

“เอวํ ภาวิเตสุ โข, ภิกฺขุ, จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ, ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติฯ สราคํ วา จิตฺตํ ‘สราคํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; วีตราคํ วา จิตฺตํ ‘วีตราคํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; สโทสํ วา จิตฺตํ ‘สโทสํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; วีตโทสํ วา จิตฺตํ ‘วีตโทสํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; สโมหํ วา จิตฺตํ ‘สโมหํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; วีตโมหํ วา จิตฺตํ ‘วีตโมหํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; สํขิตฺตํ วา จิตฺตํ ‘สํขิตฺตํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ ‘วิกฺขิตฺตํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; มหคฺคตํ วา จิตฺตํ ‘มหคฺคตํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ ‘อมหคฺคตํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; สอุตฺตรํ วา จิตฺตํ ‘สอุตฺตรํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; อนุตฺตรํ วา จิตฺตํ ‘อนุตฺตรํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; สมาหิตํ วา จิตฺตํ ‘สมาหิตํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; อสมาหิตํ วา จิตฺตํ ‘อสมาหิตํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ ‘วิมุตฺตํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ ‘อวิมุตฺตํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ”ฯ

“เอวํ ภาวิเตสุ โข, ภิกฺขุ, จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ, อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ติโสฺสปิ ชาติโย จตโสฺสปิ ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสปิ ชาติโย วีสมฺปิ ชาติโย ตึสมฺปิ ชาติโย จตฺตาลีสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนเกปิ สํวฏฺฏกเปฺป อเนเกปิ วิวฏฺฏกเปฺป อเนเกปิ สํวฏฺฏวิวฏฺฏกเปฺป – ‘อมุตฺราสึ เอวํนาโม เอวํโคโตฺต เอวํวโณฺณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวที เอวมายุปริยโนฺต, โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทึ [อุปฺปาทึ (สี.)]; ตตฺราปาสึ เอวํนาโม เอวํโคโตฺต เอวํวโณฺณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวที เอวมายุปริยโนฺต, โส ตโต จุโต อิธูปปโนฺน’ติฯ อิติ สาการํ สอุเทฺทสํ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติฯ

“เอวํ ภาวิเตสุ โข ภิกฺขุ, จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ, ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สเตฺต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวเณฺณ ทุพฺพเณฺณ, สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานาติ – ‘อิเม วต, โภโนฺต, สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา; เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนาฯ อิเม วา ปน, โภโนฺต, สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา; เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา’ติฯ อิติ ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺ

ตมานุสเกน สเตฺต ปสฺสติ จวมาเน อุปฺปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ, สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานาติฯ

‘‘เอวํ ภาวิเตสุ โข, ภิกฺขุ, จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ, อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. มหปฺผลสุตฺตํ

๘๒๔. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสาฯ กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – ‘อิติ เม ฉโนฺท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ, น จ อติปฺปคฺคหิโต ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สํขิโตฺต ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิโตฺต ภวิสฺสติ’ฯ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร; ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ; ยถา ทิวา ตถา รตฺติํ, ยถา รตฺติํ ตถา ทิวาฯ อิติ วิวเฎน เจตสา อปริโยนเทฺธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

‘‘วีริยสมาธิ…เป.… จิตฺตสมาธิ…เป.… วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – ‘อิติ เม วีมํสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ, น จ อติปฺปคฺคหิตา ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตา ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติ’ฯ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร; ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ; ยถา ทิวา ตถา รตฺติํ, ยถา รตฺติํ ตถา ทิวาฯ อิติ วิวเฎน เจตสา อปริโยนเทฺธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสาฯ

‘‘เอวํ ภาวิเตสุ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ…เป.… ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตติ…เป. …ฯ

‘‘เอวํ ภาวิเตสุ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ, อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ฉนฺทสมาธิสุตฺตํ

๘๒๕. ‘‘ฉนฺทํ เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ นิสฺสาย ลภติ สมาธึ, ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ – อยํ วุจฺจติ ฉนฺทสมาธิฯ โส อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิเม วุจฺจนฺติ ‘ปธานสงฺขารา’ติฯ อิติ อยญฺจ ฉโนฺท, อยญฺจ ฉนฺทสมาธิ, อิเม จ ปธานสงฺขารา – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ‘ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท’’’ฯ

“วีริยํ เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ นิสฺสาย ลภติ สมาธึ, ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ – อยํ วุจฺจติ ‘วีริยสมาธิ’ฯ โส อนุปฺปนฺนานํ…เป…. อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิเม วุจฺจนฺติ ‘ปธานสงฺขารา’ติฯ อิติ อิทญฺจ วีริยํ, อยญฺจ วีริยสมาธิ, อิเม จ ปธานสงฺขารา – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ‘วีริยสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท’’’ฯ

“จิตฺตํ เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ นิสฺสาย ลภติ สมาธึ, ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ – อยํ วุจฺจติ ‘จิตฺตสมาธิ’ฯ โส อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ…เป…. อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิเม วุจฺจนฺติ ‘ปธานสงฺขารา’ติฯ อิติ อิทญฺจ จิตฺตํ, อยญฺจ จิตฺตสมาธิ, อิเม จ ปธานสงฺขารา – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ‘จิตฺตสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท’’’ฯ

“วีมํสํ เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ นิสฺสาย ลภติ สมาธึ, ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ – อยํ วุจฺจติ ‘วีมํสาสมาธิ’ฯ โส อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ…เป…. อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิเม วุจฺจนฺติ ‘ปธานสงฺขารา’ติ ฯ อิติ อยญฺจ วีมํสา, อยญฺจ วีมํสาสมาธิ, อิเม จ ปธานสงฺขารา – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ‘วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท’’’ติฯ ตติยํฯ

๔. โมคฺคลฺลานสุตฺตํ

๘๒๖. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเทฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู เหฏฺฐามิคารมาตุปาสาเท วิหรนฺติ อุทฺธตา อุนฺนฬา จปลา มุขรา วิกิณฺณวาจา มุฏฺฐสฺสติโน อสมฺปชานา อสมาหิตา ภนฺตจิตฺตา [วิพฺภนฺตจิตฺตา (สี. สฺยา. กํ.)] ปากตินฺทฺริยาฯ

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อามนฺเตสิ – “เอเต โข, โมคฺคลฺลาน, สพฺรหฺมจาริโน เหฏฺฐามิคารมาตุปาสาเท วิหรนฺติ อุทฺธตา อุนฺนฬา จปลา มุขรา วิกิณฺณวาจา มุฏฺฐสฺสติโน อสมฺปชานา อสมาหิตา ภนฺตจิตฺตา ปากตินฺทฺริยาฯ คจฺฉ, โมคฺคลฺลาน, เต ภิกฺขู สํเวเชหี’’ติฯ

“เอวํ, ภนฺเต”ติ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา ตถารูปํ อิทฺธาภิสงฺขารํ อภิสงฺขาเรสิ [อภิสงฺขเรสิ (สฺยา. ปี. ก.)] ยถา ปาทงฺคุฏฺฐเกน มิคารมาตุปาสาทํ สงฺกเมฺปสิ สมฺปกเมฺปสิ สมฺปจาเลสิฯ อถ โข เต ภิกฺขู สํวิคฺคา โลมหฏฺฐชาตา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุ – “อจฺฉริยํ วต, โภ, อพฺภุตํ วต, โภ! นิวาตญฺจ วต อยญฺจ มิคารมาตุปาสาโท คมฺภีรเนโม สุนิขาโต อจโล อสมฺปกมฺปี, อถ จ ปน สงฺกมฺปิโต สมฺปกมฺปิโต สมฺปจาลิโต’’ติ!

อถ โข ภควา เยน เต ภิกฺขู เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู ภควา เอตทโวจ – “กึ นุ ตุเมฺห, ภิกฺขเว, สํวิคฺคา โลมหฏฺฐชาตา เอกมนฺตํ ฐิตา’’ติ? “อจฺฉริยํ, ภนฺเต, อพฺภุตํ ภนฺเต! นิวาตญฺจ วต อยญฺจ มิคารมาตุปาสาโท คมฺภีรเนโม สุนิขาโต อจโล อสมฺปกมฺปี, อถ จ ปน สงฺกมฺปิโต สมฺปกมฺปิโต สมฺปจาลิโต’’ติ! “ตุเมฺหว โข, ภิกฺขเว, สํเวเชตุกาเมน โมคฺคลฺลาเนน ภิกฺขุนา ปาทงฺคุฏฺฐเกน มิคารมาตุปาสาโท, สงฺกมฺปิโต สมฺปกมฺปิโต สมฺปจาลิโตฯ ตํ กึ

มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตเมสํ ธมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ เอวํมหิทฺธิโก เอวํมหานุภาโว’’ติ ? ‘‘ภควํมูลกา โน, ภนฺเต, ธมฺมา, ภควํเนตฺติกา ภควํปฏิสรณาฯ สาธุ วต, ภนฺเต, ภควนฺตํเยว ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถฯ ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตี’’ติฯ

‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, สุณาถฯ จตุนฺนํ โข, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ เอวํมหิทฺธิโก เอวํมหานุภาโวฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธ, ภิกฺขเว, โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป.… จิตฺตสมาธิ…เป.… วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – ‘อิติ เม วีมํสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ, น จ อติปฺปคฺคหิตา ภวิสฺสติ; น จ อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตา ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติ’ฯ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร; ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ; ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวาฯ อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ เอวํมหิทฺธิโก เอวํมหานุภาโวฯ อิเมสญฺจ ปน, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ…เป.… ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ…เป.… อิเมสญฺจ ปน, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อุณฺณาภพฺราหฺมณสุตฺตํ

๘๒๗. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ อายสฺมา อานนฺโท โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเมฯ อถ โข อุณฺณาโภ พฺราหฺมโณ เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อุณฺณาโภ พฺราหฺมโณ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ – ‘‘กิมตฺถิยํ นุ โข, โภ อานนฺท, สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติ? ‘‘ฉนฺทปฺปหานตฺถํ โข, พฺราหฺมณ, ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตี’’ติฯ

‘‘อตฺถิ ปน, โภ อานนฺท, มคฺโค อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ฉนฺทสฺส ปหานายา’’ติ? ‘‘อตฺถิ โข, พฺราหฺมณ, มคฺโค อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ฉนฺทสฺส ปหานายา’’ติฯ

‘‘กตโม ปน, โภ อานนฺท, มคฺโค กตมา ปฏิปทา เอตสฺส ฉนฺทสฺส ปหานายา’’ติ? ‘‘อิธ, พฺราหฺมณ, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป.… จิตฺตสมาธิ…เป.… วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อยํ โข, พฺราหฺมณ, มคฺโค อยํ ปฏิปทา เอตสฺส ฉนฺทสฺส ปหานายา’’ติฯ

‘‘เอวํ สนฺเต, โภ อานนฺท, สนฺตกํ โหติ โน อสนฺตกํฯ ฉนฺเทเนว ฉนฺทํ ปชหิสฺสตีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ฯ ‘‘เตน หิ, พฺราหฺมณ, ตเญฺญเวตฺถ ปฏิปุจฺฉิสฺสามิฯ ยถา เต ขเมยฺย ตถา ตํ พฺยากเรยฺยาสิฯ ตํ กิํ มญฺญสิ, พฺราหฺมณ, อโหสิ เต ปุพฺเพ ฉโนฺท ‘อารามํ คมิสฺสามี’ติ? ตสฺส เต อารามคตสฺส โย ตชฺโช ฉโนฺท โส ปฏิปฺปสฺสโทฺธ’’ติ? ‘‘เอวํ , โภ’’ฯ ‘‘อโหสิ เต ปุพฺเพ วีริยํ ‘อารามํ คมิสฺสามี’ติ? ตสฺส เต อารามคตสฺส ยํ ตชฺชํ วีริยํ ตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธ’’นฺติ? ‘‘เอวํ, โภ’’ฯ ‘‘อโหสิ เต ปุพฺเพ จิตฺตํ ‘อารามํ คมิสฺสามี’ติ? ตสฺส เต อารามคตสฺส ยํ ตชฺชํ จิตฺตํ ตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธ’’นฺติ? ‘‘เอวํ, โภ’’ฯ ‘‘อโหสิ เต ปุพฺเพ วีมํสา ‘อารามํ คมิสฺสามี’ติ? ตสฺส เต อารามคตสฺส ยา ตชฺชา วีมํสา สา ปฏิปฺปสฺสทฺธา’’ติ? ‘‘เอวํ, โภ’’ฯ

‘‘เอวเมว โข, พฺราหฺมณ, โย โส ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญา วิมุตฺโต, ตสฺส โย ปุเพฺพ ฉนฺโท อโหสิ อรหตฺตปฺปตฺติยา, อรหตฺตปฺปตฺเต [อรหเตฺต ปเตฺต (สี. สฺยา. กํ.)] โย ตชฺโช ฉนฺโท โส ปฏิปฺปสฺสทฺโธ; ยํ ปุเพฺพ วีริยํ อโหสิ อรหตฺตปฺปตฺติยา, อรหตฺตปฺปตฺเต ยํ ตชฺชํ วีริยํ ตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ; ยํ ปุเพฺพ จิตฺตํ อโหสิ อรหตฺตปฺปตฺติยา, อรหตฺตปฺปตฺเต ยํ ตชฺชํ จิตฺตํ ตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ; ยา ปุเพฺพ วีมํสา อโหสิ อรหตฺตปฺปตฺติยา, อรหตฺตปฺปตฺเต ยา ตชฺชา วีมํสา สา ปฏิปฺปสฺสทฺธาฯ ตํ กึ มญฺญสิ, พฺราหฺมณ, อิติ เอวํ สเนฺต, สนฺตกํ วา โหติ โน อสนฺตกํ วา’’ติ?

‘‘อทฺธา, โภ อานนฺท, เอวํ สเนฺต, สนฺตกํ โหติ โน อสนฺตกํฯ อภิกฺกนฺตํ, โภ อานนฺท, อภิกฺกนฺตํ, โภ อานนฺท! เสยฺยถาปิ, โภ อานนฺท, นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุเชฺชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิเกฺขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปโชฺชตํ ธาเรยฺย – จกฺขุมโนฺต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ; เอวเมวํ โภตา อานเนฺทน อเนกปริยาเยน ธโมฺม ปกาสิโตฯ เอสาหํ, โภ อานนฺท, ตํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ อุปาสกํ มํ ภวํ อานโนฺท ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

๘๒๘. ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา มหิทฺธิกา อเหสุํ มหานุภาวา, สเพฺพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา มหิทฺธิกา ภวิสฺสนฺติ มหานุภาวา, สเพฺพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา มหิทฺธิกา มหานุภาวา, สเพฺพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป.… จิตฺตสมาธิ…เป.… วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา มหิทฺธิกา อเหสุํ มหานุภาวา, สเพฺพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา มหิทฺธิกา ภวิสฺสนฺติ มหานุภาวา, สเพฺพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา มหิทฺธิกา มหานุภาวา, สเพฺพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

๘๒๙. ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภสุํ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา อเหสุํ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก อเหสุํ; อาวิภาวํ, ติโรภาวํ; ติโรกุฑฺฑํ ติโรปาการํ ติโรปพฺพตํ อสชฺชมานา อคมํสุ, เสยฺยถาปิ อากาเส; ปถวิยาปิ อุมฺมุชฺชนิมุชฺชํ อกํสุ, เสยฺยถาปิ อุทเก; อุทเกปิ อภิชฺชมาเน [อภิชฺชมานา (สี. ปี. ก.)] อคมํสุ, เสยฺยถาปิ ปถวิยํ; อากาเสปิ ปลฺลเงฺกน กมึสุ, เสยฺยถาปิ ปกฺขี สกุโณ; อิเมปิ จนฺทิมสูริเย เอวํมหิทฺธิเก เอวํมหานุภาเว ปาณินา ปริมสึสุ [ปรามสึสุ (สฺยา. กํ. ก.)] ปริมชฺชึสุ; ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตสุํ, สเพฺพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ

“เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภสฺสนฺติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา ภวิสฺสนฺติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก ภวิสฺสนฺติ; อาวิภาวํ, ติโรภาวํ; ติโรกุฏฺฏํ ติโรปาการํ ติโรปพฺพตํ อสชฺชมานา คมิสฺสนฺติ , เสยฺยถาปิ อากาเส; ปถวิยาปิ อุมฺมุชฺชนิมุชฺชํ กริสฺสนฺติ, เสยฺยถาปิ อุทเก; อุทเกปิ อภิชฺชมาเน คมิสฺสนฺติ, เสยฺยถาปิ ปถวิยํ; อากาเสปิ ปลฺลงฺเกน กมิสฺสนฺติ, เสยฺยถาปิ ปกฺขี สกุโณ; อิเมปิ จนฺทิมสูริเย เอวํมหิทฺธิเก เอวํมหานุภาเว ปาณินา ปริมสิสฺสนฺติ ปริมชฺชิสฺสนฺติ; ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺติสฺสนฺติ, สเพฺพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ

“เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภนฺติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหนฺติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหนฺติ; อาวิภาวํ, ติโรภาวํ; ติโรกุฏฺฏํ ติโรปาการํ ติโรปพฺพตํ อสชฺชมานา คจฺฉนฺติ, เสยฺยถาปิ อากาเส; ปถวิยาปิ อุมฺมุชฺชนิมุชฺชํ กโรนฺติ, เสยฺยถาปิ อุทเก; อุทเกปิ อภิชฺชมาเน คจฺฉนฺติ, เสยฺยถาปิ ปถวิยํ; อากาเสปิ ปลฺลงฺกเน กมนฺติ, เสยฺยถาปิ ปกฺขี สกุโณ; อิเมปิ จนฺทิมสูริเย เอวํมหิทฺธิเก เอวํมหานุภาเว ปาณินา ปริมสนฺติ [ปรามสนฺติ (สฺยา. กํ.)] ปริมชฺชนฺติ; ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตนฺติ, สเพฺพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาติฯ

“กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป.… จิตฺตสมาธิ…เป.… วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภสุํ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา อเหสุํ…เป.… ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตสุํ, สเพฺพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ

“เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภสฺสนฺติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา ภวิสฺสนฺติ…เป.… ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺติสฺสนฺติ, สเพฺพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ

“เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภนฺติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหนฺติ…เป.… ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตนฺติ, สเพฺพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา”ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ภิกฺขุสุตฺตํ

๘๓๐. “จตุนฺนํ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ

“กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป.… จิตฺตสมาธิ…เป.… วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี”ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อิทฺธาทิเทสนาสุตฺตํ

๘๓๑. ‘‘อิทฺธึ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ อิทฺธิปาทญฺจ อิทฺธิปาทภาวนญฺจ อิทฺธิปาทภาวนาคามินิญฺจ ปฏิปทํฯ ตํ สุณาถฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, อิทฺธิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ…เป.… ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อิทฺธิฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาโท? โย โส, ภิกฺขเว, มคฺโค ยา ปฏิปทา อิทฺธิลาภาย อิทฺธิปฏิลาภาย สํวตฺตติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาโทฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทภาวนา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป.… จิตฺตสมาธิ …เป.… วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทภาวนาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมนฺโต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. วิภงฺคสุตฺตํ

๘๓๒. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา’’ฯ

‘‘กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา? อิธ, ภิกฺขเว , ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – ‘อิติ เม ฉนฺโท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ, น จ อติปฺปคฺคหิโต ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สํขิตฺโต ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสติ’ฯ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ‘ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร; ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ; ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา’ฯ อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ วีริยสมาธิ…เป.… จิตฺตสมาธิ…เป.… วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – ‘อิติ เม วีมํสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ, น จ อติปฺปคฺคหิตา ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตา ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติ’ฯ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ‘ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร; ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ; ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา’ฯ อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อติลีโน ฉนฺโท? โย, ภิกฺขเว, ฉนฺโท โกสชฺชสหคโต โกสชฺชสมฺปยุตฺโต – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อติลีโน ฉนฺโทฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อติปฺปคฺคหิโต ฉนฺโท? โย, ภิกฺขเว, ฉนฺโท อุทฺธจฺจสหคโต อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺโต – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อติปฺปคฺคหิโต ฉนฺโทฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ สํขิตฺโต ฉนฺโท? โย, ภิกฺขเว, ฉนฺโท ถินมิทฺธสหคโต ถินมิทฺธสมฺปยุตฺโต – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ สํขิตฺโต ฉนฺโทฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, พหิทฺธา วิกฺขิโตฺต ฉโนฺท? โย, ภิกฺขเว, ฉโนฺท พหิทฺธา ปญฺจ กามคุเณ อารพฺภ อนุวิกฺขิโตฺต อนุวิสโฏ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, พหิทฺธา วิกฺขิโตฺต ฉโนฺทฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปจฺฉาปุเรสญฺญา สุคฺคหิตา โหติ สุมนสิกตา สูปธาริตา สุปฺปฏิวิทฺธา ปญฺญายฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเรฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ วิหรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อิมเมว กายํ อุทฺธํ ปาทตลา อโธ เกสมตฺถกา ตจปริยนฺตํ ปูรํ นานปฺปการสฺส อสุจิโน ปจฺจเวกฺขติ – ‘อตฺถิ อิมสฺมิํ กาเย เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นฺหารุ อฏฺฐิ อฏฺฐิมิญฺชํ วกฺกํ หทยํ ยกนํ กิโลมกํ ปิหกํ ปปฺผาสํ อนฺตํ อนฺตคุณํ อุทริยํ กรีสํ ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุโพฺพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสุ วสา เขโฬ สิงฺฆาณิกา ลสิกา มุตฺต’นฺติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ วิหรติฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยถา ทิวา ตถา รตฺติํ, ยถา รตฺติํ ตถา ทิวา วิหรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เยหิ อากาเรหิ เยหิ ลิเงฺคหิ เยหิ นิมิเตฺตหิ ทิวา ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, โส เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิเงฺคหิ เตหิ นิมิเตฺตหิ รตฺติํ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ; เยหิ วา ปน อากาเรหิ เยหิ ลิเงฺคหิ เยหิ นิมิเตฺตหิ รตฺติํ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, โส เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิเงฺคหิ เตหิ นิมิเตฺตหิ ทิวา ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยถา ทิวา ตถา รตฺติํ, ยถา รตฺติํ ตถา ทิวา วิหรติฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวเฏน เจตสา อปริโยนเทฺธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อาโลกสญฺญา สุคฺคหิตา โหติ ทิวาสญฺญา สฺวาธิฏฺฐิตาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวเฏน เจตสา อปริโยนเทฺธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, อติลีนํ วีริยํ? ยํ, ภิกฺขเว, วีริยํ โกสชฺชสหคตํ โกสชฺชสมฺปยุตฺตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อติลีนํ วีริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อติปฺปคฺคหิตํ วีริยํ? ยํ, ภิกฺขเว, วีริยํ อุทฺธจฺจสหคตํ อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อติปฺปคฺคหิตํ วีริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตํ วีริยํ? ยํ, ภิกฺขเว, วีริยํ ถินมิทฺธสหคตํ ถินมิทฺธสมฺปยุตฺตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตํ วีริยํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ วีริยํ? ยํ, ภิกฺขเว, วีริยํ พหิทฺธา ปญฺจ กามคุเณ อารพฺภ อนุวิกฺขิตฺตํ อนุวิสฏํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ วีริยํ…เป.…ฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวเฏน เจตสา อปริโยนเทฺธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อาโลกสญฺญา สุคฺคหิตา โหติ ทิวาสญฺญา สฺวาธิฏฺฐิตาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวเฏน เจตสา อปริโยนเทฺธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อติลีนํ จิตฺตํ? ยํ, ภิกฺขเว, จิตฺตํ โกสชฺชสหคตํ โกสชฺชสมฺปยุตฺตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อติลีนํ จิตฺตํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อติปฺปคฺคหิตํ จิตฺตํ? ยํ, ภิกฺขเว, จิตฺตํ อุทฺธจฺจสหคตํ อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อติปฺปคฺคหิตํ จิตฺตํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตํ จิตฺตํ? ยํ, ภิกฺขเว, จิตฺตํ ถินมิทฺธสหคตํ ถินมิทฺธสมฺปยุตฺตํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตํ จิตฺตํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ จิตฺตํ? ยํ, ภิกฺขเว, จิตฺตํ พหิทฺธา ปญฺจ กามคุเณ อารพฺภ อนุวิกฺขิตฺตํ อนุวิสฏํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ จิตฺตํ…เป.… เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, อติลีนา วีมํสา? ยา, ภิกฺขเว, วีมํสา โกสชฺชสหคตา โกสชฺชสมฺปยุตฺตา – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อติลีนา วีมํสาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, อติปฺปคฺคหิตา วีมํสา? ยา, ภิกฺขเว, วีมํสา อุทฺธจฺจสหคตา อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺตา – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อติปฺปคฺคหิตา วีมํสาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตา วีมํสา? ยา, ภิกฺขเว, วีมํสา ถินมิทฺธสหคตา ถินมิทฺธสมฺปยุตฺตา – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตา วีมํสาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา วีมํสา? ยา, ภิกฺขเว, วีมํสา พหิทฺธา ปญฺจ กามคุเณ อารพฺภ อนุวิกฺขิตฺตา อนุวิสฏา – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา วีมํสา…เป.… เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสาฯ

‘‘เอวํ ภาวิเตสุ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ, อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ…เป.… ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตติฯ เอวํ ภาวิเตสุ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ, อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี’’ติฯ ทสมํฯ

ปาสาทกมฺปนวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ปุพฺพํ มหปฺผลํ ฉนฺทํ, โมคฺคลฺลานญฺจ อุณฺณาภํ;
เทฺว สมณพฺราหฺมณา ภิกฺขุ, เทสนา วิภเงฺคน จาติฯ

๓. อโยคุฬวโคฺค

๑. มคฺคสุตฺตํ

๘๓๓. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘ปุพฺเพว เม, ภิกฺขเว, สโมฺพธา อนภิสมฺพุทฺธสฺส โพธิสตฺตเสฺสว สโต เอตทโหสิ – ‘โก นุ โข มโคฺค, กา ปฏิปทา อิทฺธิปาทภาวนายา’ติ ? ตสฺส มยฺหํ, ภิกฺขเว, เอตทโหสิ – ‘อิธ ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อิติ เม ฉโนฺท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ, น จ อติปฺปคฺคหิโต ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สํขิโตฺต ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิโตฺต ภวิสฺสติฯ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร; ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ; ยถา ทิวา ตถา รตฺติํ, ยถา รตฺติํ ตถา ทิวาฯ อิติ วิวเฎน เจตสา อปริโยนเทฺธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ ฯ วีริยสมาธิ…เป.… จิตฺตสมาธิ…เป.… วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อิติ เม วีมํสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ, น จ อติปฺปคฺคหิตา ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตา ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติฯ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร; ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ; ยถา ทิวา ตถา รตฺติํ ยถา รตฺติํ ตถา ทิวา’ – อิติ วิวเฎน เจตสา อปริโยนเทฺธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

‘‘เอวํ ภาวิเตสุ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ…เป.… ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตติฯ เอวํ ภาวิเตสุ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ, อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี’’ติฯ ปฐมํฯ

(ฉปิ อภิญฺญาโย วิตฺถาเรตพฺพา)ฯ

๒. อโยคุฬสุตฺตํ

๘๓๔. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิชานาติ นุ โข, ภเนฺต, ภควา อิทฺธิยา มโนมเยน กาเยน พฺรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตา’’ติ? ‘‘อภิชานามิ ขฺวาหํ, อานนฺท, อิทฺธิยา มโนมเยน กาเยน พฺรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตา’’ติฯ ‘‘อภิชานาติ ปน, ภเนฺต, ภควา อิมินา จาตุมหาภูติเกน กาเยน อิทฺธิยา พฺรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตา’’ติ ? ‘‘อภิชานามิ ขฺวาหํ, อานนฺท, อิมินา จาตุมหาภูติเกน [จาตุมฺมหาภูติเกน (สี. สฺยา. กํ.)] กาเยน อิทฺธิยา พฺรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตา’’ติฯ

‘‘ยญฺจ โข, โอมาติ, ภเนฺต, ภควา อิทฺธิยา มโนมเยน กาเยน พฺรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตุํ, ยญฺจ โข อภิชานาติ, ภเนฺต, ภควา อิมินา จาตุมหาภูติเกน กาเยน อิทฺธิยา พฺรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตา , ตยิทํ, ภเนฺต, ภควโต อจฺฉริยเญฺจว อพฺภุตญฺจา’’ติฯ ‘‘อจฺฉริยา เจว, อานนฺท, ตถาคตา อจฺฉริยธมฺมสมนฺนาคตา จ, อพฺภุตา เจว, อานนฺท, ตถาคตา อพฺภุตธมฺมสมนฺนาคตา จ’’ฯ

‘‘ยสฺมิํ, อานนฺท, สมเย ตถาคโต กายมฺปิ จิเตฺต สโมทหติ [สมาทหติ (สี. สฺยา. ปี.)] จิตฺตมฺปิ กาเย สโมทหติ, สุขสญฺญญฺจ ลหุสญฺญญฺจ กาเย โอกฺกมิตฺวา วิหรติ; ตสฺมิํ, อานนฺท, สมเย ตถาคตสฺส กาโย ลหุตโร เจว โหติ มุทุตโร จ กมฺมนิยตโร จ ปภสฺสรตโร จฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, อานนฺท, อโยคุโฬ ทิวสํ สนฺตโตฺต ลหุตโร เจว โหติ มุทุตโร จ กมฺมนิยตโร จ ปภสฺสรตโร จ; เอวเมว โข, อานนฺท, ยสฺมิํ สมเย ตถาคโต กายมฺปิ จิเตฺต สโมทหติ, จิตฺ

ตมฺปิ กาเย สโมทหติ, สุขสญฺญญฺจ ลหุสญฺญญฺจ กาเย โอกฺกมิตฺวา วิหรติ; ตสฺมิํ, อานนฺท, สมเย ตถาคตสฺส กาโย ลหุตโร เจว โหติ มุทุตโร จ กมฺมนิยตโร จ ปภสฺสรตโร จฯ

‘‘ยสฺมิํ, อานนฺท, สมเย ตถาคโต กายมฺปิ จิเตฺต สโมทหติ, จิตฺตมฺปิ กาเย สโมทหติ, สุขสญฺญญฺจ ลหุสญฺญญฺจ กาเย โอกฺกมิตฺวา วิหรติ; ตสฺมิํ, อานนฺท, สมเย ตถาคตสฺส กาโย อปฺปกสิเรเนว ปถวิยา เวหาสํ อพฺภุคฺคจฺฉติ, โส อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ…เป.… ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , อานนฺท, ตูลปิจุ วา กปฺปาสปิจุ วา ลหุโก วาตูปาทาโน อปฺปกสิเรเนว ปถวิยา เวหาสํ อพฺภุคฺคจฺฉติ; เอวเมว โข, อานนฺท, ยสฺมิํ สมเย ตถาคโต กายมฺปิ จิเตฺต สโมทหติ, จิตฺตมฺปิ กาเย สโมทหติ, สุขสญฺญญฺจ ลหุสญฺญญฺจ กาเย โอกฺกมิตฺวา วิหรติ; ตสฺมิํ, อานนฺท, สมเย ตถาคตสฺส กาโย อปฺปกสิเรเนว ปถวิยา เวหาสํ อพฺภุคฺคจฺฉติ, โส อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ…เป.… ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ภิกฺขุสุตฺตํ

๘๓๕. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป.… จิตฺตสมาธิ …เป.… วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อิทฺธิปาทาฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. สุทฺธิกสุตฺตํ

๘๓๖. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป.… จิตฺตสมาธิ…เป.… วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมผลสุตฺตํ

๘๓๗. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป.… จิตฺตสมาธิ …เป.… วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อิทฺธิปาทาฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกฺขุนา ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฎิกงฺขํ – ทิเฎฺฐว ธเมฺม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยผลสุตฺตํ

๘๓๘. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป.… จิตฺตสมาธิ …เป.… วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อิทฺธิปา

ทาฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา ปาฏิกงฺขาฯ

“กตเม สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา? ทิฏฺเฐว ธมฺเม ปฏิกจฺจ [ปฏิคจฺจ (สี.), ปฏิหจฺจ (ปี.)] อญฺญํ อาราเธติ โน เจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ; อถ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติ; อถ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, อุทฺธํโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามีฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา อิเม สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา ปาฏิกงฺขา”ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปฐมอานนฺทสุตฺตํ

๘๓๙. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“กตมา นุ โข, ภนฺเต , อิทฺธิ, กตโม อิทฺธิปาโท, กตมา อิทฺธิปาทภาวนา, กตมา อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา”ติ? “อิธานนฺท, ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ…เป.… ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ – อยํ วุจฺจตานนฺท, อิทฺธิ”ฯ

“กตโม จานนฺท, อิทฺธิปาโท? โย, อานนฺท, มคฺโค ยา ปฏิปทา อิทฺธิลาภาย อิทฺธิปฏิลาภาย สํวตฺตติ – อยํ วุจฺจตานนฺท, อิทฺธิปาโทฯ

“กตมา จานนฺท, อิทฺธิปาทภาวนา? อิธานนฺท, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป.… จิตฺตสมาธิ…เป.… วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อยํ วุจฺจตานนฺท, อิทฺธิปาทภาวนาฯ

“กตมา จานนฺท, อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาสมาธิ – อยํ วุจฺจตานนฺท, อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา”ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยอานนฺทสุตฺตํ

๘๔๐. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ – “กตมา นุ โข, อานนฺท, อิทฺธิ, กตโม อิทฺธิปาโท, กตมา อิทฺธิปาทภาวนา, กตมา อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา”ติ? ภควํมูลกา โน, ภนฺเต, ธมฺมา ภควํเนตฺติกา…เป.…ฯ

“อิธานนฺท, ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ…เป.… ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ – อยํ วุจฺจตานนฺท, อิทฺธิฯ

“กตโม จานนฺท, อิทฺธิปาโท? โย, อานนฺท, มคฺโค ยา ปฏิปทา อิทฺธิลาภาย อิทฺธิปฏิลาภาย สํวตฺตติ – อยํ วุจฺจตานนฺท, อิทฺธิปาโทฯ

‘‘กตมา จานนฺท, อิทฺธิปาทภาวนา? อิธานนฺท, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป…. จิตฺตสมาธิ…เป…. วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อยํ วุจฺจตานนฺท, อิทฺธิปาทภาวนาฯ

‘‘กตมา จานนฺท, อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิ – อยํ วุจฺจตานนฺท, อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปฐมภิกฺขุสุตฺตํ

๘๔๑. อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘กตมา นุ โข, ภนฺเต, อิทฺธิ, กตโม อิทฺธิปาโท, กตมา อิทฺธิปาทภาวนา, กตมา อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา’’ติ?

‘‘อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ…เป…. ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อิทฺธิฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาโท? โย, ภิกฺขเว, มโคฺค, ยา ปฏิปทา อิทฺธิลาภาย อิทฺธิปฏิลาภาย สํวตฺตติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาโทฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทภาวนา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป…. จิตฺตสมาธิ…เป…. วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทภาวนาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุติยภิกฺขุสุตฺตํ

๘๔๒. อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ…เป…. เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต ภิกฺขู ภควา เอตทโวจ – ‘‘กตมา นุ โข, ภิกฺขเว, อิทฺธิ, กตโม อิทฺธิปาโท, กตมา อิทฺธิปาทภาวนา, กตมา อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา’’ติ? ภควํมูลกา โน, ภนฺเต, ธมฺมา ภควํเนตฺติกา…เป….ฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, อิทฺธิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ…เป…. ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อิทฺธิฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาโท? โย, ภิกฺขเว, มโคฺค, ยา ปฏิปทา อิทฺธิลาภาย อิทฺธิปฏิลาภาย สํวตฺตติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาโทฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทภาวนา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป…. จิตฺตสมาธิ…เป…. วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทภาวนาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา’’ติฯ ทสมํฯ

๑๑. โมคฺคลฺลานสุตฺตํ

๘๔๓. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตเมสํ ธมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ เอวํมหิทฺธิโก เอวํมหานุภาโว’’ติ? ภควํมูลกา โน, ภนฺเต, ธมฺมา ภควํเนตฺติกา…เป…. ‘‘จตุนฺนํ โข, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ เอวํมหิทฺธิโก เอวํมหานุภาโว’’ฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธ, ภิกฺขเว, โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – ‘อิติ เม ฉนฺโท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ, น จ อติปฺปคฺคหิโต ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สํขิตฺโต ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสติ’ฯ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ‘ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร; ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ; ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา’ฯ อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ วีริยสมาธิ…เป…. จิตฺตสมาธิ…เป…. วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – ‘อิติ เม วีมํสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ, น จ อติปฺปคฺคหิตา ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตา ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติ’…เป…. อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ เอวํมหิทฺธิโก เอวํมหานุภาโวฯ

‘‘อิเมสญฺจ ปน, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลาโน ภิกฺขุ เอวํ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ…เป…. ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตติฯ อิเมสญฺจ ปน, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี’’ติฯ เอกาทสมํฯ

๑๒. ตถาคตสุตฺตํ

๘๔๔. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตเมสํ ธมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต เอวํมหิทฺธิโก เอวํมหานุภาโว’’ติ? ภควํมูลกา โน, ภนฺเต, ธมฺมา…เป…. ‘‘จตุนฺนํ โข, ภิกฺขเว, อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต เอวํมหิทฺธิโก เอวํมหานุภาโว’’ฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธ, ภิกฺขเว, ตถาคโต ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – ‘อิติ เม ฉนฺโท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ, น จ อติปฺปคฺคหิโต ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สํขิตฺโต ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสติ’ฯ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ‘ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร; ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ; ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ,

ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา’ฯ อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ วีริย สมาธิ…เป…. จิตฺตสมาธิ…เป…. วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ – ‘อิติ เม วีมํสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิตา ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตา ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติ’ฯ ปจฺฉาปุเรสญฺญี จ วิหรติ – ‘ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร; ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ; ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา’ฯ อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต เอวํมหิทฺธิโก เอวํมหานุภาโวฯ

‘‘อิเมสญฺจ ปน, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ…เป…. ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตติฯ อิเมสญฺจ ปน, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี’’ติฯ ทฺวาทสมํฯ

(ฉปิ อภิญฺญาโย วิตฺถาเรตพฺพา)ฯ

อโยคุฬวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

> มโคฺค อโยคุโฬ ภิกฺขุ, สุทฺธิกญฺจาปิ เทฺว ผลา;
> เทฺว จานนฺทา ทุเว ภิกฺขู, โมคฺคลฺลาโน ตถาคโตติฯ

๔. คงฺคาเปยฺยาลวโคฺค

๑-๑๒. คงฺคานทีอาทิสุตฺตทฺวาทสกํ

๘๔๕-๘๕๖. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาโร อิทฺธิปาเท ภาเวโนฺต จตฺตาโร อิทฺธิปาเท พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาโร อิทฺธิปาเท ภาเวโนฺต จตฺตาโร อิทฺธิปาเท พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป…. จิตฺตสมาธิ…เป…. วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ

‘‘เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาโร อิทฺธิปาเท ภาเวโนฺต จตฺตาโร อิทฺธิปาเท พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ทฺวาทสมํฯ

คงฺคาเปยฺยาลวโคฺค จตุโตฺถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

> ฉ ปาจีนโต นินฺนา, ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต;
> เทฺวเต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ, วโคฺค เตน ปวุจฺจตีติฯ

อปฺปมาทวโคฺค วิตฺถาเรตพฺโพฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ตถาคตํ ปทํ กูฏํ, มูลํ สาโร จ วสฺสิกํ;
ราชา จนฺทิมสูริยา, วเตฺถน ทสมํ ปทนฺติฯ

พลกรณียวโคฺค วิตฺถาเรตพฺโพฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

พลํ พีชญฺจ นาโค จ, รุโกฺข กุเมฺภน สูกิยา;
อากาเสน จ เทฺว เมฆา, นาวา อาคนฺตุกา นทีติฯ

เอสนาวโคฺค วิตฺถาเรตพฺโพฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เอสนา วิธา อาสโว, ภโว จ ทุกฺขตา ติโสฺส;
ขิลํ มลญฺจ นีโฆ จ, เวทนา ตณฺหา ตสินา จาติฯ

๘. โอฆวโคฺค

๑-๑๐. โอฆาทิสุตฺตทสกํ

๘๘๙-๘๙๘. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ กตมานิ ปญฺจ ? รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป.… จิตฺตสมาธิ …เป.… วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิเม จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

(ยถา มคฺคสํยุตฺตํ ตถา วิตฺถาเรตพฺพํ)ฯ

โอฆวโคฺค อฏฺฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

โอโฆ โยโค อุปาทานํ, คนฺถา อนุสเยน จ;
กามคุณา นีวรณา, ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยาติฯ

อิทฺธิปาทสํยุตฺตํ สตฺตมํฯ

๘. อนุรุทฺธสํยุตฺตํ

๑. รโหคตวโคฺค

๑. ปฐมรโหคตสุตฺตํ

๘๙๙. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ อายสฺมา อนุรุโทฺธ สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – ‘‘เยสํ เกสญฺจิ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา วิรทฺธา, วิรโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามีฯ เยสํ เกสญฺจิ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา, อารโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามี’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย, เอวเมว – อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส สมฺมุเข ปาตุรโหสิฯ อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจ – ‘‘กิตฺตาวตา นุ โข, อาวุโส อนุรุทฺธ, ภิกฺขุโน จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา โหนฺตี’’ติ?

‘‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ กาเย สมุทยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตํ กาเย วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตํ กาเย สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ พหิทฺธา กาเย สมุทยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, พหิทฺธา กาเย วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, พหิทฺธา กาเย สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา กาเย สมุทยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตพหิทฺธา กาเย วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตพหิทฺธา กาเย สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

‘‘โส สเจ อากงฺขติ – ‘อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย’นฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ; สเจ อากงฺขติ – ‘ปฏิกูเล อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย’นฺติ, อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ; สเจ อากงฺขติ – ‘อปฺปฏิกูเล จ ปฏิกูเล จ ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย’นฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ; สเจ อากงฺขติ – ‘ปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย’นฺติ, อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ; สเจ อากงฺขติ – ‘อปฺปฏิกูลญฺจ ปฏิกูลญฺจ ตทุภยํ อภินิวเชฺชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโน’ติ, อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหรติ สโต สมฺปชาโนฯ

‘‘อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ สมุทยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ฯ พหิทฺธา เวทนาสุ สมุทยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, พหิทฺธา เวทนาสุ วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, พหิทฺธา เวทนาสุ สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ สมุทยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

‘‘โส สเจ อากงฺขติ – ‘อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย’นฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ; สเจ อากงฺขติ – ‘ปฏิกูเล อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย’นฺติ, อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ; สเจ อา

กงฺขติ – ‘อปฺปฏิกูเล จ ปฏิกูเล จ ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย’นฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ; สเจ อากงฺขติ – ‘ปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย’นฺติ, อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ; สเจ อากงฺขติ – ‘อปฺปฏิกูลญฺจ ปฏิกูลญฺจ ตทุภยํ อภินิวเชฺชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโน’ติ, อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหรติ สโต สมฺปชาโนฯ

‘‘อชฺฌตฺตํ จิเตฺต…เป.… พหิทฺธา จิเตฺต…เป.… อชฺฌตฺตพหิทฺธา จิเตฺต สมุทยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ… อชฺฌตฺตพหิทฺธา จิเตฺต วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ… อชฺฌตฺตพหิทฺธา จิเตฺต สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี…เป.… อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

‘‘โส สเจ อากงฺขติ – ‘อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย’นฺติ , ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ…เป.… อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหรติ สโต สมฺปชาโนฯ

‘‘อชฺฌตฺตํ ธเมฺมสุ…เป.… พหิทฺธา ธเมฺมสุ…เป.… อชฺฌตฺตพหิทฺธา ธเมฺมสุ สมุทยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ… อชฺฌตฺตพหิทฺธา ธเมฺมสุ วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ… อชฺฌตฺตพหิทฺธา ธเมฺมสุ สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

‘‘โส สเจ อากงฺขติ – ‘อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย’นฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ…เป.… อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหรติ สโต สมฺปชาโนฯ เอตฺตาวตา โข, อาวุโส, ภิกฺขุโน จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา โหนฺตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยรโหคตสุตฺตํ

๙๐๐. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – ‘‘เยสํ เกสญฺจิ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา วิรทฺธา, วิรโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามี; เยสํ เกสญฺจิ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา, อารโทฺธ เตสํ อริโย มโคฺค สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามี’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย , ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย, เอวเมว – อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส สมฺมุเข ปาตุรโหสิฯ

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจ – ‘‘กิตฺตาวตา นุ โข, อาวุโส อนุรุทฺธ, ภิกฺขุโน จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา โหนฺตี’’ติ?

‘‘อิธาวุโส , ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ พหิทฺธา กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ…เป.… อชฺฌตฺตพหิทฺธา กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

‘‘อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ พหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

‘‘อชฺฌตฺตํ จิเตฺต…เป…. พหิทฺธา จิเตฺต…เป…. อชฺฌตฺตพหิทฺธา จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

‘‘อชฺฌตฺตํ ธเมฺมสุ…เป…. พหิทฺธา ธเมฺมสุ…เป…. อชฺฌตฺตพหิทฺธา ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอตฺตาวตา โข, อาวุโส, ภิกฺขุโน จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา โหนฺตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. สุตนุสุตฺตํ

๙๐๑. เอกํ สมยํ อายสฺมา อนุรุโทฺธ สาวตฺถิยํ วิหรติ สุตนุตีเรฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยนายสฺมา อนุรุโทฺธ เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อนุรุเทฺธน สทฺธิํ สโมฺมทิํสุฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจุํ – ‘‘กตเมสํ อายสฺมา อนุรุโทฺธ ธมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตํ ปโตฺต’’ติ?

‘‘จตุนฺนํ ขฺวาหํ, อาวุโส, สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตํ ปโตฺตฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธาหํ, อาวุโส, กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป…. จิเตฺต…เป…. ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ – อิเมสํ ขฺวาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตํ ปโตฺตฯ อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา หีนํ ธมฺมํ หีนโต อพฺภญฺญาสิํ, มชฺฌิมํ ธมฺมํ มชฺฌิมโต อพฺภญฺญาสิํ, ปณีตํ ธมฺมํ ปณีตโต อพฺภญฺญาสิ’’นฺติฯ ตติยํฯ

๔. ปฐมกณฺฑกีสุตฺตํ

๙๐๒. เอกํ สมยํ อายสฺมา จ อนุรุโทฺธ อายสฺมา จ สาริปุโตฺต อายสฺมา จ มหาโมคฺคลฺลาโน สาเกเต วิหรนฺติ กณฺฑกีวเน ฯ อถ โข อายสฺมา จ สาริปุโตฺต อายสฺมา จ มหาโมคฺคลฺลาโน สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิตา เยนายสฺมา อนุรุโทฺธ เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อนุรุเทฺธน สทฺธิํ สโมฺมทิํสุฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สาริปุโตฺต อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจ – ‘‘เสเขนาวุโส อนุรุทฺธ, ภิกฺขุนา กตเม ธมฺมา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพา’’ติ?

‘‘เสเขนาวุโส สาริปุตฺต, ภิกฺขุนา จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธาวุโส, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ …เป…. จิเตฺต…เป…. ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ – เสเขนาวุโส สาริปุตฺต, ภิกฺขุนา อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ทุติยกณฺฑกีสุตฺตํ

๙๐๓. สาเกตนิทานํฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สาริปุโตฺต อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจ – ‘‘อเสเขนาวุโส อนุรุทฺธ, ภิกฺขุนา กตเม ธมฺมา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพา’’ติ? ‘‘อเสเขนาวุโส สาริปุตฺต, ภิกฺขุนา จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธาวุโส, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโท

มนสฺสํ ; เวทนาสุ…เป…. จิตฺต…เป…. ธมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ – อเสเขนาวุโส สาริปุตฺต, ภิกฺขุนา อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ตติยกณฺฑกีสุตฺตํ

๙๐๔. สาเกตนิทานํฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สาริปุโตฺต อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจ – ‘‘กตเมสํ อายสฺมา อนุรุโทฺธ ธมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตํ ปโตฺต’’ติ? ‘‘จตุนฺนํ ขฺวาหํ, อาวุโส, สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตํ ปโตฺตฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธาหํ, อาวุโส, กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป…. จิเตฺต…เป…. ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ – อิเมสํ ขฺวาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตํ ปโตฺตฯ อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สหสฺสํ โลกํ อภิชานามี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ตณฺหกฺขยสุตฺตํ

๙๐๕. สาวตฺถินิทานํ ฯ ตตฺร โข อายสฺมา อนุรุโทฺธ ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อาวุโส ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘อาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อายสฺมา อนุรุโทฺธ เอตทโวจ –

‘‘จตฺตาโรเม , อาวุโส, สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา ตณฺหกฺขยาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? อิธาวุโส, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ…เป…. เวทนาสุ…เป…. จิเตฺต…เป…. ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ – อิเม โข, อาวุโส, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา ตณฺหกฺขยาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. สลฬาคารสุตฺตํ

๙๐๖. เอกํ สมยํ อายสฺมา อนุรุโทฺธ สาวตฺถิยํ วิหรติ สลฬาคาเรฯ ตตฺร โข อายสฺมา อนุรุโทฺธ ภิกฺขู อามเนฺตสิ…เป…. เอตทโวจ – ‘‘เสยฺยถาปิ, อาวุโส, คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภาราฯ อถ มหาชนกาโย อาคเจฺฉยฺย กุทฺทาลปิฎกํ [กุทฺทาลปิฏกํ (พหูสุ)] อาทาย – ‘มยํ อิมํ คงฺคานทิํ ปจฺฉานินฺนํ กริสฺสาม ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภาร’นฺติฯ ตํ กิํ มญฺญถาวุโส, อปิ นุ โส มหาชนกาโย คงฺคานทิํ ปจฺฉานินฺนํ กเรยฺย ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภาร’’นฺติ? ‘‘โน เหตํ, อาวุโส’’ฯ ‘‘ตํ กิสฺส เหตุ’’? ‘‘คงฺคา, อาวุโส, นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภาราฯ สา น สุกรา ปจฺฉานินฺนํ กาตุํ ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภารํฯ ยาวเทว จ ปน โส มหาชนกาโย กิลมถสฺส วิฆาตสฺส ภาคี อสฺสา’’ติฯ

‘‘เอวเมว โข, อาวุโส, ภิกฺขุํ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวนฺตํ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน พหุลีกโรนฺตํ ราชาโน วา ราชมหามตฺตา วา มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา โภเคหิ อภิหฏฺฐุํ ปวาเรยฺยุํ – ‘เอหโมฺภ ปุริส, กิํ เต อิเม กาสาวา อนุทหนฺติ? กิํ มุโณฺฑ กปาลมนุสญฺจรสิ? เอหิ หีนายาวตฺติตฺวา โภเค จ ภุญฺชสฺสุ ปุญฺญานิ จ กโรหี’’’ติฯ

‘‘โส วต, อาวุโส, ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวโนฺต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน พหุลีกโรโนฺต สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสตีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยญฺหิ ตํ, อาวุโส,

จิตฺตํ ทีฆรตฺตํ วิเวกนินฺนํ วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารํ ตํ วต หีนายาวตฺติสฺสตีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ กถญฺจาวุโส, ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวติ, จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน พหุลีกโรตีติ? อิธาวุโส, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ…เป.… เวทนาสุ…เป.… จิเตฺต…เป.… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอวํ โข, อาวุโส, ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวติ, จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน พหุลีกโรตี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อมฺพปาลิวนสุตฺตํ

๙๐๗. เอกํ สมยํ อายสฺมา จ อนุรุโทฺธ อายสฺมา จ สาริปุโตฺต เวสาลิยํ วิหรนฺติ อมฺพปาลิวเนฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต…เป.… เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สาริปุโตฺต อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจ –

‘‘วิปฺปสนฺนานิ โข เต, อาวุโส อนุรุทฺธ, อินฺทฺริยานิ, ปริสุโทฺธ มุขวโณฺณ ปริโยทาโตฯ กตเมนายสฺมา อนุรุโทฺธ วิหาเรน เอตรหิ พหุลํ วิหรตี’’ติ? ‘‘จตูสุ ขฺวาหํ, อาวุโส, สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฏฺฐิตจิโตฺต เอตรหิ พหุลํ วิหรามิฯ กตเมสุ จตูสุ? อิธาหํ, อาวุโส, กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป.… จิเตฺต…เป.… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ – อิเมสุ ขฺวาหํ, อาวุโส, จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฏฺฐิตจิโตฺต เอตรหิ พหุลํ วิหรามิฯ โย โส, อาวุโส, ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทโตฺถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญา วิมุโตฺต, โส อิเมสุ จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฏฺฐิตจิโตฺต พหุลํ วิหรตี’’ติฯ

‘‘ลาภา วต โน, อาวุโส, สุลทฺธํ วต โน, อาวุโส! เย มยํ อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส สมฺมุขาว อสฺสุมฺห อาสภึ วาจํ ภาสมานสฺสา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. พาฬฺหคิลานสุตฺตํ

๙๐๘. เอกํ สมยํ อายสฺมา อนุรุโทฺธ สาวตฺถิยํ วิหรติ อนฺธวนสฺมิํ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยนายสฺมา อนุรุโทฺธ เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจุํ –

‘‘กตเมนายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส วิหาเรน วิหรโต อุปฺปนฺนา สารีริกา ทุกฺขา เวทนา จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐนฺตี’’ติ? ‘‘จตูสุ โข เม, อาวุโส, สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฏฺฐิตจิตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปนฺนา สารีริกา ทุกฺขา เวทนา จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐนฺติฯ กตเมสุ จตูสุ? อิธาหํ, อาวุโส, กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ…เป.… เวทนาสุ…เป.… จิเตฺต…เป.… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ – อิเมสุ โข เม, อาวุโส, จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฏฺฐิตจิตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปนฺนา สารีริกา ทุกฺขา เวทนา จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐนฺตี’’ติฯ ทสมํฯ

รโหคตวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

รโหคเตน เทฺว วุตฺตา, สุตนุ กณฺฑกี ตโย;

ตณฺหกฺขยสลฬาคารํ, อมฺพปาลิ จ คิลานนฺติฯ

๒. ทุติยวคฺค

๑. กปฺปสหสฺสสุตฺตํ

๙๐๙. เอกํ สมยํ อายสฺมา อนุรุทฺโธ สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยนายสฺมา อนุรุทฺโธ เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อนุรุทฺเธน สทฺธึ…เป.… เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจุํ –

‘‘กตเมสํ อายสฺมา อนุรุทฺโธ ธมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตํ ปตฺโต’’ติ? ‘‘จตุนฺนํ ขฺวาหํ, อาวุโส, สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตํ ปตฺโตฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธาหํ, อาวุโส, กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ…เป.… เวทนาสุ…เป.… จิตฺเต…เป.… ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ – อิเมสํ ขฺวาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตํ ปตฺโตฯ อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา กปฺปสหสฺสํ อนุสฺสรามี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. อิทฺธิวิธสุตฺตํ

๙๑๐. ‘‘อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภมิ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหมิ…เป.… ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตมี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ทิพฺพโสตสุตฺตํ

๙๑๑. ‘‘อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ทิพฺพาย โสตธาตุยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสิกาย อุโภ สทฺเท สุณามิ ทิพฺเพ จ มานุเส จ เย ทูเร สนฺติเก จา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. เจโตปริยสุตฺตํ

๙๑๒. ‘‘อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ – สราคํ วา จิตฺตํ ‘สราคํ จิตฺต’นฺติ ปชานามิ…เป.… อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ ‘อวิมุตฺตํ จิตฺต’นฺติ ปชานามี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ฐานสุตฺตํ

๙๑๓. ‘‘อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ฐานญฺจ ฐานโต อฏฺฐานญฺจ อฏฺฐานโต ยถาภูตํ ปชานามี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. กมฺมสมาทานสุตฺตํ

๙๑๔. ‘‘อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนานํ กมฺมสมาทานานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ปชานามี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. สพฺพตฺถคามินิสุตฺตํ

๙๑๕. ‘‘อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สพฺพตฺถคามินิปฺปฏิปทํ ยถาภูตํ ปชานามี’’ติ฿ สตฺตมํ฿

๘. นานาธาตุสุตฺตํ

๙๑๖. ‘‘อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา อเนกธาตุนานาธาตุโลกํ ยถาภูตํ ปชานามี’’ติ฿ อฏฺฐมํ฿

๙. นานาธิมุตฺติสุตฺตํ

๙๑๗. ‘‘อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สตฺตานํ นานาธิมุตฺติกตํ ยถาภูตํ ปชานามี’’ติ฿ นวมํ฿

๑๐. อินฺทฺริยปโรปริยตฺตสุตฺตํ

๙๑๘. ‘‘อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ อินฺทฺริยปโรปริยตฺตํ ยถาภูตํ ปชานามี’’ติ฿ ทสมํ฿

๑๑. ฌานาทิสุตฺตํ

๙๑๙. ‘‘อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนํ สํกิเลสํ โวทานํ วุฏฺฐานํ ยถาภูตํ ปชานามี’’ติ฿ เอกาทสมํ฿

๑๒. ปุเพฺพนิวาสสุตฺตํ

๙๒๐. ‘‘อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรามิ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย…เป.… อิติ สาการํ สอุเทฺทสํ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรามี’’ติ฿ ทฺวาทสมํ฿

๑๓. ทิพฺพจกฺขุสุตฺตํ

๙๒๑. ‘‘อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สเตฺต ปสฺสามิ จวมาเน อุปปชฺชมาเน…เป.… อิติ ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานามี’’ติ฿ เตรสมํ฿

๑๔. อาสวกฺขยสุตฺตํ

๙๒๒. ‘‘อิเมสญฺจ ปนาหํ, อาวุโส, จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรามี’’ติ฿ จุทฺทสมํ฿

ทุติโย วโคฺค฿

ตสฺสุทฺทานํ –

มหาภิญฺญํ อิทฺธิ ทิพฺพํ, เจโตปริยํ ฐานํ กมฺมํ;
สพฺพตฺถธาตุธิมุตฺติ, อินฺทฺริยํ ฌานํ ติโสฺส วิชฺชาติฯ

อนุรุทฺธสํยุตฺตํ อฏฺฐมํฯ

๙. ฌานสํยุตฺตํ

๑. คงฺคาเปยฺยาลวโคฺค

๑-๑๒. ฌานาทิสุตฺตทฺวาทสกํ

๙๒๓-๙๓๔. สาวตฺถินิทานํ ‘‘จตฺตาโร เม, ภิกฺขเว, ฌานาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ, ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ – ‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี’ติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ฌานา’’ติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาโร ฌาเน ภาเวโนฺต จตฺตาโร ฌาเน พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาโร ฌาเน ภาเวโนฺต จตฺตาโร ฌาเน พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ…เป.… ตติยํ ฌานํ…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาโร ฌาเน ภาเวโนฺต จตฺตาโร ฌาเน พหุลีกโรโนฺต นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ทฺวาทสมํฯ

คงฺคาเปยฺยาลวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ฉ ปาจีนโต นินฺนา, ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต;
เทฺวเต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ, วโคฺค เตน ปวุจฺจตีติฯ

อปฺปมาทวโคฺค วิตฺถาเรตโพฺพฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ตถาคตํ ปทํ กูฏํ, มูลํ สาโร จ วสฺสิกํ;
ราชา จนฺทิมสูริยา, วเตฺถน ทสมํ ปทนฺติฯ

พลกรณียวโคฺค วิตฺถาเรตโพฺพฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

พลํ พีชญฺจ นาโค จ, รุโกฺข กุเมฺภน สูกิยา;
อากาเสน จ เทฺว เมฆา, นาวา อาคนฺตุกา นทีติฯ

เอสนาวโคฺค วิตฺถาเรตโพฺพฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เอสนา วิธา อาสโว, ภโว จ ทุกฺขตา ติโสฺส;
ขิลํ มลญฺจ นีโฆ จ, เวทนา ตณฺหา ตสินา จาติฯ

๕. โอฆวโคฺค

๑-๑๐. โอฆาทิสุตฺตํ

๙๖๗-๙๗๖. ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ กตมานิ ปญฺจ? รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย จตฺตาโร ฌานา ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ…เป…. ตติยํ ฌานํ…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิเม จตฺตาโร ฌานา ภาเวตพฺพา’’ติ วิตฺถาเรตพฺพํฯ ทสมํฯ (ยถา มคฺคสํยุตฺตํ ตถา วิตฺถาเรตพฺพํ)ฯ

โอฆวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

โอโฆ โยโค อุปาทานํ, คนฺถา อนุสเยน จ;
กามคุณา นีวรณา, ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยาติฯ

ฌานสํยุตฺตํ นวมํฯ

๑๐. อานาปานสํยุตฺตํ

๑. เอกธมฺมวโคฺค

๑. เอกธมฺมสุตฺตํ

๙๗๗. สาวตฺถินิทานํ ฯ ตตฺร โข…เป…. เอตทโวจ – ‘‘เอกธโมฺม, ภิกฺขเว, ภาวิโต พหุลีกโต มหปฺผโล โหติ มหานิสํโสฯ กตโม เอกธโมฺม? อานาปานสฺสติ [อานาปานสติ (สี. ปี.)]ฯ กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติ กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสติ, สโตว [สโต (พหูสุ) ตติยปาราชิเกปิ] ปสฺสสติฯ ทีฆํ วา อสฺสสโนฺต ‘ทีฆํ อสฺสสามี’ติ ปชานาติ, ทีฆํ วา ปสฺสสโนฺต ‘ทีฆํ ปสฺสสามี’ติ ปชานาติ; รสฺสํ วา อสฺสสโนฺต ‘รสฺสํ อสฺสสามี’ติ ปชานาติ, รสฺสํ วา ปสฺสสโนฺต ‘รสฺสํ ปสฺสสามี’ติ ปชานาติ; ‘สพฺพกายปฺปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘สพฺพกายปฺปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘ปีติปฺปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปีติปฺปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘สุขปฺปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘สุขปฺปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘จิตฺตสงฺขารปฺปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘จิตฺตสงฺขารปฺปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘จิตฺตปฺปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘จิตฺตปฺปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘อภิปฺปโมทยํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘อภิปฺปโมทยํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘สมาทหํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ , ‘สมาทหํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘วิโมจยํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘อนิจฺจานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘อนิจฺจานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘วิราคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘วิราคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘นิโรธานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘นิโรธานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติ เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. โพชฺฌงฺคสุตฺตํ

๙๗๘. ‘‘อานาปานสฺสติ, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสาฯ กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติ กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อานาปานสฺสติสหคตํ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ, อานาปานสฺสติสหคตํ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป…. อานาปานสฺสติสหคตํ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติ เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. สุทฺธิกสุตฺตํ

๙๗๙. ‘‘อานาปานสฺสติ, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสาฯ กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติ กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสติ, สโตว ปสฺสสติ...เป.... ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติ เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ปฐมผลสุตฺตํ

๙๘๐. ‘‘อานาปานสฺสติ , ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสาฯ กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติ กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสติ, สโตว ปสฺสสติ...เป.... ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติ เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสาฯ เอวํ ภาวิตาย โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติยา เอวํ พหุลีกตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ – ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ทุติยผลสุตฺตํ

๙๘๑. ‘‘อานาปานสฺสติ, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสาฯ กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติ กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสติ, สโตว ปสฺสสติ...เป.... ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติ เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสาฯ

‘‘เอวํ ภาวิตาย โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติยา เอวํ พหุลีกตาย สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา ปาฏิกงฺขาฯ กตเม สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา? ทิฏฺเฐว ธมฺมํ ปฏิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ; โน เจ ทิฏฺเฐว ธมฺมํ ปฏิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติฯ อถ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติ; โน เจ ทิฏฺเฐว ธมฺมํ ปฏิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ , โน เจ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติฯ อถ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ... อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ... อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ... สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ... อุทฺธํโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี – เอวํ ภาวิตาย โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติยา เอวํ พหุลีกตาย อิเม สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา ปาฏิกงฺขา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อริฏฺฐสุตฺตํ

๙๘๒. สาวตฺถินิทานํฯ ตตฺร โข ภควา...เป.... เอตทโวจ – ‘‘ภาเวถ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติ’’นฺติ? เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อริฏฺโฐ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหํ โข, ภนฺเต, ภาเวมิ อานาปานสฺสติ’’นฺติฯ ‘‘ยถา กถํ ปน ตฺวํ, อริฏฺฐ, ภาเวสิ อานาปานสฺสติ’’นฺติ? ‘‘อตีเตสุ เม, ภนฺเต, กาเมสุ กามจฺฉนฺโท ปหีโน, อนาคเตสุ เม กาเมสุ กามจฺฉนฺโท วิคโต, อชฺฌตฺตพหิทฺธา [อชฺฌตฺตํ พหิทฺธา (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] จ เม ธมฺเมสุ ปฏิฆสญฺญา สุปฺปฏิวินี

ตาฯ โส [โสหํ (?)] สโตว อสฺสสิสฺสามิ, สโตว ปสฺสสิสฺสามิฯ เอวํ ขฺวาหํ, ภนฺเต, ภาเวมิ อานาปานสฺสติ''นฺติฯ

'''อเตฺถสา, อริฏฺฐ, อานาปานสฺสติ, เนสา นตฺถี'ติ วทามิฯ อปิ จ, อริฏฺฐ, ยถา อานาปานสฺสติ วิตฺถาเรน ปริปุณฺณา โหติ ตํ สุณาหิ, สาธุกํ มนสิ กโรหิ; ภาสิสฺสามี''ติฯ ''เอวํ, ภนฺเต''ติ โข อายสฺมา อริโฏฺฐ ภควโต ปจฺจโสฺสสิฯ ภควา เอตทโวจ –

''กถญฺจ, อริฏฺฐ, อานาปานสฺสติ วิตฺถาเรน ปริปุณฺณา โหติ? อิธ, อริฏฺฐ, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สติํ อุปฎฺฐเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสติ, สโตว ปสฺสสติฯ ทีฆํ วา อสฺสสโนฺต 'ทีฆํ อสฺสสามี'ติ ปชานาติ…เป.… 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี'ติ สิกฺขติ, 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี'ติ สิกฺขติฯ เอวํ โข, อริฏฺฐ, อานาปานสฺสติ วิตฺถาเรน ปริปุณฺณา โหตี''ติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. มหากปฺปินสุตฺตํ

๙๘๓. สาวตฺถินิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหากปฺปิโน ภควโต อวิทูเร นิสิโนฺน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สติํ อุปฎฺฐเปตฺวาฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ มหากปฺปินํ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สติํ อุปฎฺฐเปตฺวาฯ ทิสฺวาน ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

''ปสฺสถ โน ตุเมฺห, ภิกฺขเว, เอตสฺส ภิกฺขุโน กายสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา ผนฺทิตตฺตํ วา''ติ? ''ยทาปิ มยํ, ภเนฺต, ตํ อายสฺมนฺตํ ปสฺสาม สงฺฆมเชฺฌ วา นิสินฺนํ เอกํ วา รโห นิสินฺนํ, ตทาปิ มยํ ตสฺส อายสฺมโต น ปสฺสาม กายสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา ผนฺทิตตฺตํ วา''ติฯ

''ยสฺส, ภิกฺขเว, สมาธิสฺส ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา เนว กายสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา, น จิตฺตสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา, ตสฺส โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมาธิสฺส นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ กตมสฺส จ, ภิกฺขเว, สมาธิสฺส ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา เนว กายสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา, น จิตฺตสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา?

''อานาปานสฺสติสมาธิสฺส, ภิกฺขเว, ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา เนว กายสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา, น จิตฺตสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วาฯ กถํ ภาวิเต จ, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติสมาธิมฺหิ กถํ พหุลีกเต เนว กายสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา, น จิตฺตสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา?

''อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สติํ อุปฎฺฐเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสติ, สโตว ปสฺสสติ…เป.… 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี'ติ สิกฺขติ, 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี'ติ สิกฺขติฯ เอวํ ภาวิเต จ โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติสมาธิมฺหิ เอวํ พหุลีกเต เนว กายสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา, น จิตฺตสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา''ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ปทีโปปมสุตฺตํ

๙๘๔. ‘‘อานาปานสฺสติสมาธิ , ภิกฺขเว, ภาวิโต พหุลีกโต มหปฺผโล โหติ มหานิสํโสฯ กถํ ภาวิโต จ, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติสมาธิ กถํ พหุลีกโต มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส?

‘‘อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสติ, สโตว ปสฺสสติฯ ทีฆํ วา อสฺสสนฺโต ‘ทีฆํ อสฺสสามี’ติ ปชานาติ…เป.… ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ เอวํ ภาวิโต โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติสมาธิ เอวํ พหุลีกโต มหปฺผโล โหติ มหานิสํโสฯ

‘‘อหมฺปิ สุทํ, ภิกฺขเว, ปุเพฺพว สโมฺพธา อนภิสมฺพุโทฺธ โพธิสโตฺตว สมาโน อิมินา วิหาเรน พหุลํ วิหรามิฯ ตสฺส มยฺหํ, ภิกฺขเว, อิมินา วิหาเรน พหุลํ วิหรโต เนว กาโย กิลมติ น จกฺขูนิ; อนุปาทาย จ เม อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากเงฺขยฺย – ‘เนว เม กาโย กิลเมยฺย น จกฺขูนิ, อนุปาทาย จ เม อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุเจฺจยฺยา’ติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากเงฺขยฺย – ‘เย เม เคหสิตา สรสงฺกปฺปา เต ปหีเยยฺยุ’นฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากเงฺขยฺย – ‘อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย’นฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

‘‘ตสฺมาติห , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากเงฺขยฺย – ‘ปฏิกูเล อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย’นฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากเงฺขยฺย – ‘ปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูเล จ ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย’นฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากเงฺขยฺย – ‘ปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺย’นฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากเงฺขยฺย – ‘อปฺปฏิกูลญฺจ ปฏิกูลญฺจ ตทุภยํ อภินิวเชฺชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโน’ติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากเงฺขยฺย – ‘วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากเงฺขยฺย – ‘วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

“ตสฺมาติห ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย – ‘ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหเรยฺยํ สโต จ สมฺปชาโน, สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทยฺยํ, ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ – อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย – ‘สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย – ‘สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา อนโนฺต อากาโสติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย – ‘สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย – ‘สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

“ตสฺมาติห , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย – ‘สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย – ‘สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิ กาตโพฺพฯ

“เอวํ ภาวิเต โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติสมาธิมฺหิ เอวํ พหุลีกเต, สุขํ เจ เวทนํ เวทยติ, สา ‘อนิจฺจา’ติ ปชานาติ, ‘อนโชฺฌสิตา’ติ ปชานาติ, ‘อนภินนฺทิตา’ติ ปชานาติ; ทุกฺขํ เจ เวทนํ เวทยติ, ‘สา อนิจฺจา’ติ ปชานาติ, ‘อนโชฺฌสิตา’ติ ปชานาติ, ‘อนภินนฺทิตา’ติ ปชานาติ; อทุกฺขมสุขํ เจ เวทนํ เวทยติ, ‘สา อนิจฺจา’ติ ปชานาติ, ‘อนโชฺฌสิตา’ติ ปชานาติ, ‘อนภินนฺทิตา’ติ ปชานาติ”ฯ

“สุขํ [โส สุขํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.) ม. นิ. ๓.๓๖๔ อฎฺฐกถาฎีกา โอโลเกตพฺพา] เจ เวทนํ เวทยติ, วิสํยุโตฺต นํ เวทยติ; ทุกฺขํ เจ เวทนํ เวทยติ, วิสํยุโตฺต นํ เวทยติ; อทุกฺขมสุขํ เจ เวทนํ เวทยติ, วิสํยุโตฺต นํ เวทยติฯ โส กายปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยมาโน ‘กายปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยามี’ติ ปชานาติ, ชีวิตปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยมาโน ‘ชีวิตปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยามี’ติ ปชานาติ, ‘กายสฺส เภทา อุทฺธํ ชีวิตปริยาทานา อิเธว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สีตีภวิสฺสนฺตี’ติ ปชานาติ”ฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เตลญฺจ ปฏิจฺจ, วฎฺฎิญฺจ ปฏิจฺจ เตลปฺปทีโป ฌาเยยฺย, ตเสฺสว เตลสฺส จ วฎฺฎิยา จ ปริยาทานา อนาหาโร นิพฺพาเยยฺย; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กายปริยนฺ

ติกํ เวทนํ เวทยมาโน ‘กายปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยามี’ติ ปชานาติ, ชีวิตปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยมาโน ‘ชีวิตปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยามี’ติ ปชานาติ, ‘กายสฺส เภทา อุทฺธํ ชีวิตปริยาทานา อิเธว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สีตีภวิสฺสนฺตี’ติ ปชานาตี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. เวสาลีสุตฺตํ

๙๘๕. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ภิกฺขูนํ อเนกปริยาเยน อสุภกถํ กเถติ, อสุภาย วณฺณํ ภาสติ, อสุภภาวนาย วณฺณํ ภาสติฯ

อถ โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘อิจฺฉามหํ, ภิกฺขเว, อฑฺฒมาสํ ปฏิสลฺลียิตุํฯ นามฺหิ เกนจิ อุปสงฺกมิตพฺโพ, อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกนา’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นาสฺสุธ โกจิ ภควนฺตํ อุปสงฺกมติ, อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกนฯ

อถ โข เต ภิกฺขู – ‘‘ภควา อเนกปริยาเยน อสุภกถํ กเถติ, อสุภาย วณฺณํ ภาสติ , อสุภภาวนาย วณฺณํ ภาสตี’’ติ อเนกาการโวการํ อสุภภาวนานุโยคมนุยุตฺตา วิหรนฺติฯ เต อิมินา กาเยน อฏฺฏียมานา [อฏฺฏิยมานา (สี. สฺยา. กํ. ปี. ก.)] หรายมานา ชิคุจฺฉมานา สตฺถหารกํ ปริเยสนฺติฯ ทสปิ ภิกฺขู เอกาเหน สตฺถํ อาหรนฺติ, วีสมฺปิ…เป.… ตึสมฺปิ ภิกฺขู เอกาเหน สตฺถํ อาหรนฺติฯ

อถ โข ภควา ตสฺส อฑฺฒมาสสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ – ‘‘กิํ นุ โข, อานนฺท, ตนุภูโต วิย ภิกฺขุสงฺโฆ’’ติ? ‘‘ตถา หิ ปน, ภนฺเต, ‘ภควา ภิกฺขูนํ อเนกปริยาเยน อสุภกถํ กเถติ, อสุภาย วณฺณํ ภาสติ , อสุภภาวนาย วณฺณํ ภาสตี’ติ อเนกาการโวการํ อสุภภาวนานุโยคมนุยุตฺตา วิหรนฺติฯ เต อิมินา กาเยน อฏฺฏียมานา หรายมานา ชิคุจฺฉมานา สตฺถหารกํ ปริเยสนฺติฯ ทสปิ ภิกฺขู เอกาเหน สตฺถํ อาหรนฺติ, วีสมฺปิ ภิกฺขู… ตึสมฺปิ ภิกฺขู เอกาเหน สตฺถํ อาหรนฺติฯ สาธุ, ภนฺเต, ภควา อญฺญํ ปริยายํ อาจิกฺขตุ ยถายํ ภิกฺขุสงฺโฆ อญฺญาย สณฺฐเหยฺยา’’ติฯ

‘‘เตนหานนฺท, ยาวติกา ภิกฺขู เวสาลิํ อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ เต สเพฺพ อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิปาเตหี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ติ โข อายสฺมา อานโนฺท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา ยาวติกา ภิกฺขู เวสาลิํ อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ เต สเพฺพ อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิปาเตตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สนฺนิปติโต [สนฺนิปาติโต (สี.)], ภนฺเต, ภิกฺขุสงฺโฆฯ ยสฺส ทานิ, ภนฺเต, ภควา กาลํ มญฺญตี’’ติฯ

อถ โข ภควา เยน อุปฏฺฐานสาลา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘อยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติสมาธิ ภาวิโต พหุลีกโต สโนฺต เจว ปณีโต จ อเสจนโก จ สุโข จ วิหาโร อุปฺปนฺนุปฺปเนฺน จ ปาปเก อกุสเล ธเมฺม ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ’’ฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, คิมฺหานํ ปจฺฉิเม มาเส อูหตํ รโชชลฺลํ, ตเมนํ มหาอกาลเมโฆ ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติสมาธิ ภาวิโต พหุลีกโต สโนฺต เจว ปณีโต จ อเสจนโก จ สุโข จ วิหาโร อุปฺปนฺนุปฺปเนฺน จ ปาปเก อกุสเล ธเมฺม

ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมติฯ กถํ ภาวิโต จ, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติสมาธิ กถํ พหุลีกโต ส โนฺต เจว ปณีโต จ อเสจนโก จ สุโข จ วิหาโร อุปฺปนฺนุปฺปเนฺน จ ปาปเก อกุสเล ธเมฺม ฐาน โส อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ?

‘‘อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สติํ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสติ, สโตว ปสฺสสติ… เป.… ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺข ติฯ เอวํ ภาวิโต โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติสมาธิ เอวํ พหุลีกโต สโนฺต เจว ปณีโต จ อเส จนโก จ สุโข จ วิหาโร อุปฺปนฺนุปฺปเนฺน จ ปาปเก อกุสเล ธเมฺม ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเม ตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. กิมิลสุตฺตํ

๙๘๖. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา กิมิลายํ [กิมฺพิลายํ (สี. ปี.)] วิหรติ เวฬุวเนฯ ตตฺร โข ภควา อายสฺมนฺตํ กิมิลํ อามเนฺตสิ – ‘‘กถํ ภาวิโต นุ โข, กิมิล, อานาปานสฺสติสมาธิ กถํ พหุลีกโต มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส’’ติ?

เอวํ วุเตฺต อายสฺมา กิมิโล ตุณฺหี อโหสิฯ ทุติยมฺปิ โข ภควา…เป.… ตติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ กิมิลํ อามเนฺตสิ – ‘‘กถํ ภาวิโต นุ โข, กิมิล, อานาปานสฺสติสมาธิ กถํ พหุลีกโต มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส’’ติ? ตติยมฺปิ โข อายสฺมา กิมิโล ตุณฺหี อโหสิฯ

เอวํ วุเตฺต อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘เอตสฺส, ภควา, กาโล; เอตสฺส, สุคต, กาโล! ยํ ภควา อานาปานสฺสติสมาธิํ ภาเสยฺย ฯ ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตี’’ติฯ

‘‘เตนหานนฺท, สุณาหิ, สาธุกํ มนสิ กโรหิ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข อายสฺมา อานโนฺท ภควโต ปจฺจโสฺสสิฯ ภควา เอตทโวจ – ‘‘กถํ ภาวิโต จ, อานนฺท, อานาปานสฺสติ สมาธิ กถํ พหุลีกโต มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส? อิธานนฺท, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลค โต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สติํ อุปฏฺฐเปตฺ วาฯ โส สโตว อสฺสสติ, สโตว ปสฺสสติ…เป.… ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ เอวํ ภาวิโต โข, อานนฺท, อานาปานสฺสติสมาธิ เอวํ พหุลีกโต มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส’’ฯ

‘‘ยสฺมิํ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุ ทีฆํ วา อสฺสสโนฺต ‘ทีฆํ อสฺสสามี’ติ ปชานาติ, ทีฆํ วา ปสฺสสโนฺต ‘ทีฆํ ปสฺสสามี’ติ ปชานาติ; รสฺสํ วา อสฺสสโนฺต ‘รสฺสํ อสฺสสามี’ติ ปชานาติ, รสฺสํ วา ปสฺสสโนฺต ‘รสฺสํ ปสฺสสามี’ติ ปชานาติ; ‘สพฺพกายปฺปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺข ติ, ‘สพฺพกายปฺปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺข ติ, ‘ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ – กาเย กายานุปสฺสี, อานนฺท, ภิกฺขุ ตสฺมิํ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? กาย ญฺญตราหํ, อานนฺท, เอตํ วทามิ ยทิทํ – อสฺสาสปสฺสาสํฯ ตสฺมาติหานนฺท, กาเย กายานุปสฺ สี ภิกฺขุ ตสฺมิํ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

‘‘ยสฺมิํ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุ ‘ปีติปฺปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปีติปฺปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘สุขปฺปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘สุขปฺปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺ

สามี’ติ สิกฺขติ; ‘จิตฺตสงฺขารปฺปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘จิตฺตสงฺขารปฺปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ – เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี, อานนฺท, ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เวทนาญฺญตราหํ, อานนฺท, เอตํ วทามิ, ยทิทํ – อสฺสาสปสฺสาสานํ [อสฺสาสปสฺสาสํ (ปี. ก.) ม. นิ. ๓.๑๔๕] สาธุกํ มนสิการํฯ ตสฺมาติหานนฺท, เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

“ยสฺมึ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุ ‘จิตฺตปฺปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘จิตฺตปฺปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; อภิปฺปโมทยํ จิตฺตํ…เป…. สมาทหํ จิตฺตํ…เป…. ‘วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘วิโมจยํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ – จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี, อานนฺท, ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? นาหํ, อานนฺท, มุฏฺฐสฺสติสฺส อสมฺปชานสฺส อานาปานสฺสติสมาธิภาวนํ วทามิฯ ตสฺมาติหานนฺท, จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

“ยสฺมึ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุ ‘อนิจฺจานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ…เป…. วิราคานุปสฺสี…เป…. นิโรธานุปสฺสี…เป…. ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ – ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี, อานนฺท, ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ โส ยํ ตํ โหติ อภิชฺฌาโทมนสฺสานํ ปหานํ ตํ ปญฺญาย ทิสฺวา สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติฯ ตสฺมาติหานนฺท, ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

“เสยฺยถาปิ , อานนฺท, จตุมหาปเถ [จาตุมฺมหาปเถ (สี. สฺยา. กํ.)] มหาปํสุปุโญฺชฯ ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย สกฏํ วา รโถ วา, อุปหนเตว ตํ ปํสุปุญฺชํ; ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย…เป…. อุตฺตราย เจปิ ทิสาย…เป…. ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย สกฏํ วา รโถ วา, อุปหนเตว ตํ ปํสุปุญฺชํฯ เอวเมว โข, อานนฺท, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรโนฺตปิ อุปหนเตว ปาปเก อกุสเล ธมฺเม; เวทนาสุ…เป…. จิตฺเต…เป…. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรโนฺตปิ อุปหนเตว ปาปเก อกุสเล ธมฺเม”ติฯ ทสมํฯ

เอกธมฺมวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

> เอกธโมฺม จ โพชฺฌโงฺค, สุทฺธิกญฺจ ทุเว ผลา;
> อริโฏฺฐ กปฺปิโน ทีโป, เวสาลี กิมิเลน จาติฯ

๒. ทุติยวโคฺค

๑. อิจฺฉานงฺคลสุตฺตํ

๙๘๗. เอกํ สมยํ ภควา อิจฺฉานงฺคเล วิหรติ อิจฺฉานงฺคลวนสเณฺฑฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “อิจฺฉามหํ, ภิกฺขเว, เตมาสํ ปฏิสลฺลียิตุํฯ นามฺหิ เกนจิ อุปสงฺกมิตโพฺพ, อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกนา”ติฯ “เอวํ, ภเนฺต”ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นาสฺสุธ โกจิ ภควนฺตํ อุปสงฺกมติ, อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกนฯ

อถ โข ภควา ตสฺส เตมาสสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘สเจ โข, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุํ – ‘กตเมนาวุโส, วิหาเรน สมโณ โคตโม วสฺสาวาสํ พหุลํ วิหาสี’ติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุเมฺห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ – ‘อานาปานสฺสติสมาธินา โข, อาวุโส, ภควา วสฺสาวาสํ พหุลํ วิหาสี’ติฯ อิธาหํ, ภิกฺขเว, สโต อสฺสสามิ, สโต ปสฺสสามิฯ ทีฆํ อสฺสสโนฺต ‘ทีฆํ อสฺสสามี’ติ ปชานามิ, ทีฆํ ปสฺสสโนฺต ‘ทีฆํ ปสฺสสามี’ติ ปชานามิ; รสฺสํ อสฺสสโนฺต ‘รสฺสํ อสฺสสามี’ติ ปชานามิ, รสฺสํ ปสฺสสโนฺต ‘รสฺสํ ปสฺสสามี’ติ ปชานามิ; ‘สพฺพกายปฺปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ ปชานามิ…เป.… ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ ปชานามิ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ ปชานามิ’’ฯ

‘‘ยญฺหิ ตํ, ภิกฺขเว, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อริยวิหาโร’ อิติปิ, ‘พฺรหฺมวิหาโร’ อิติปิ, ‘ตถาคตวิหาโร’ อิติปิฯ อานาปานสฺสติสมาธึ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อริยวิหาโร’ อิติปิ, ‘พฺรหฺมวิหาโร’ อิติปิ, ‘ตถาคตวิหาโร’ อิติปิฯ เย เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู เสขา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ ปตฺถยมานา วิหรนฺติ เตสํ อานาปานสฺสติสมาธิ ภาวิโต พหุลีกโต อาสวานํ ขยาย สํวตฺตติฯ เย จ โข เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู อรหโนฺต ขีณาสวา วุสิตวโนฺต กตกรณียา โอหิตภารา อนุปฺปตฺตสทตฺถา ปริกฺขีณภวสํโยชนา สมฺมทญฺญา วิมุตฺตา เตสํ อานาปานสฺสติสมาธิ ภาวิโต พหุลีกโต ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาราย เจว สํวตฺตติ สติสมฺปชญฺญาย จฯ

‘‘ยญฺหิ ตํ, ภิกฺขเว, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อริยวิหาโร’ อิติปิ, ‘พฺรหฺมวิหาโร’ อิติปิ, ‘ตถาคตวิหาโร’ อิติปิฯ อานาปานสฺสติสมาธึ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อริยวิหาโร’ อิติปิ, ‘พฺรหฺมวิหาโร’ อิติปิ, ‘ตถาคตวิหาโร’ อิติปี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. กเงฺขยฺยสุตฺตํ

๙๘๘. เอกํ สมยํ อายสฺมา โลมสกํภิโย [โลมสวงฺคิโส (สี. ปี.)] สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเมฯ อถ โข มหานาโม สโกฺก เยนายสฺมา โลมสกํภิโย เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ โลมสกํภิยํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข มหานาโม สโกฺก อายสฺมนฺตํ โลมสกํภิยํ เอตทโวจ – ‘‘โส เอว นุ โข, ภเนฺต, เสโข วิหาโร โส ตถาคตวิหาโร, อุทาหุ อโญฺญว [อโญฺญ (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] เสโข วิหาโร อโญฺญ ตถาคตวิหาโร’’ติ?

‘‘น โข, อาวุโส มหานาม, เสฺวว เสโข วิหาโร, โส ตถาคตวิหาโรฯ อโญฺญ โข, อาวุโส มหานาม, เสโข วิหาโร, อโญฺญ ตถาคตวิหาโรฯ เย เต, อาวุโส มหานาม, ภิกฺขู เสขา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ ปตฺถยมานา วิหรนฺติ, เต ปญฺจ นีวรเณ ปหาย วิหรนฺติฯ กตเม ปญฺจ? กามจฺฉนฺทนีวรณํ ปหาย วิหรนฺติ, พฺยาปาทนีวรณํ…เป.… ถินมิทฺธนีวรณํ…เป.… อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ…เป.… วิจิกิจฺฉานีวรณํ ปหาย วิหรนฺติฯ

‘‘เยปิ เต, อาวุโส มหานาม, ภิกฺขู เสขา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ ปตฺถยมานา วิหรนฺติ, เต อิเม ปญฺจ นีวรเณ ปหาย วิหรนฺติฯ

‘‘เย จ โข เต, อาวุโส มหานาม, ภิกฺขู อรหโนฺต ขีณาสวา วุสิตวโนฺต กตกรณียา โอหิตภารา อนุปฺปตฺตสทตฺถา ปริกฺขีณภวสํโยชนา สมฺมทญฺญา วิมุตฺตา, เตสํ ปญฺจ นีวรณา ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา [อนภาวกตา (สี. ปี.)] อายตึ อนุปฺปาทธมฺมาฯ

กตเม ปญฺจ? กามจฺฉนฺทนีวรณํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวํกตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ; พฺยาปาทนีวรณํ ปหีนํ…เป…. ถินมิทฺธนีวรณํ…เป…. อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ…เป…. วิจิกิจฺฉานีวรณํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวํกตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํฯ

“เย เต, อาวุโส มหานาม, ภิกฺขู อรหนฺโต ขีณาสวา วุสิตวนฺโต กตกรณียา โอหิตภารา อนุปฺปตฺตสทตฺถา ปริกฺขีณภวสํโยชนา สมฺมทญฺญา วิมุตฺตา, เตสํ อิเม ปญฺจ นีวรณา ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมาฯ ตทมินาเปตํ, อาวุโส มหานาม, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา – อโญฺญว เสโข วิหาโร, อโญฺญ ตถาคตวิหาโรฯ

“เอกมิทํ, อาวุโส มหานาม, สมยํ ภควา อิจฺฉานงฺคเล วิหรติ อิจฺฉานงฺคลวนสเณฺฑฯ ตตฺร โข, อาวุโส มหานาม, ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘อิจฺฉามหํ, ภิกฺขเว, เตมาสํ ปฏิสลฺลียิตุํฯ นามฺหิ เกนจิ อุปสงฺกมิตโพฺพ, อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกนา’ติฯ ‘เอวํ, ภเนฺต’ติ โข, อาวุโส มหานาม, เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นาสฺสุธ โกจิ ภควนฺตํ อุปสงฺกมติ, อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกนฯ

“อถ โข, อาวุโส, ภควา ตสฺส เตมาสสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘สเจ โข, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุเจฺฉยฺยุํ – กตเมนาวุโส, วิหาเรน สมโณ โคตโม วสฺสาวาสํ พหุลํ วิหาสีติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุเมฺห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ – อานาปานสฺสติสมาธินา โข, อาวุโส, ภควา วสฺสาวาสํ พหุลํ วิหาสีติฯ อิธาหํ, ภิกฺขเว , สโต อสฺสสามิ, สโต ปสฺสสามิฯ ทีฆํ อสฺสสโนฺต ทีฆํ อสฺสสามีติ ปชานามิ, ทีฆํ ปสฺสสโนฺต ทีฆํ ปสฺสสามีติ ปชานามิ…เป…. ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ ปชานามิ, ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ ปชานามิ”ฯ

“ยญฺหิ ตํ, ภิกฺขเว, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – อริยวิหาโร อิติปิ, พฺรหฺมวิหาโร อิติปิ, ตถาคตวิหาโร อิติปิฯ อานาปานสฺสติสมาธึ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – อริยวิหาโร อิติปิ, พฺรหฺมวิหาโร อิติปิ, ตถาคตวิหาโร อิติปิฯ

“เย เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู เสขา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ ปตฺถยมานา วิหรนฺติ, เตสํ อานาปานสฺสติสมาธิ ภาวิโต พหุลีกโต อาสวานํ ขยาย สํวตฺตติฯ

“เย จ โข เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู อรหนฺโต ขีณาสวา วุสิตวนฺโต กตกรณียา โอหิตภารา อนุปฺปตฺตสทตฺถา ปริกฺขีณภวสํโยชนา สมฺมทญฺญา วิมุตฺตา, เตสํ อานาปานสฺสติสมาธิ ภาวิโต พหุลีกโต ทิเฏฺฐว ธเมฺม สุขวิหาราย เจว สํวตฺตติ สติสมฺปชญฺญาย จฯ

“ยญฺหิ ตํ, ภิกฺขเว, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – อริยวิหาโร อิติปิ, พฺรหฺมวิหาโร อิติปิ, ตถาคตวิหาโร อิติปิฯ อานาปานสฺสติสมาธึ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – อริยวิหาโร อิติปิ, พฺรหฺมวิหาโร อิติปิ, ตถาคตวิหาโร อิติปี”ติฯ “อิมินา โข เอตํ, อาวุโส มหานาม, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ, ยถา – อโญฺญว เสโข วิหาโร, อโญฺญ ตถาคตวิหาโร”ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปฐมอานนฺทสุตฺตํ

๙๘๙. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อตฺถิ นุ โข, ภเนฺต , เอกธโมฺม [เอโก ธโมฺม (สี.)] ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธ

เมฺม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธเมฺม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธเมฺม ปริปูเรนฺตี''ติ?

''อตฺถิ โข, อานนฺท, เอกธโมฺม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธเมฺม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธเมฺม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธเมฺม ปริปูเรนฺตี''ติฯ

''กตโม ปน, ภเนฺต, เอกธโมฺม [เอโก ธโมฺม (สี.)] ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธเมฺม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธเมฺม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธเมฺม ปริปูเรนฺตี''ติ? ''อานาปานสฺสติสมาธิ โข, อานนฺท, เอกธโมฺม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฎฺฐาเน ปริปูเรติ, จตฺตาโร สติปฎฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌเงฺค ปริปูเรนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ''ฯ

''กถํ ภาวิโต, อานนฺท, อานาปานสฺสติสมาธิ กถํ พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฎฺฐาเน ปริปูเรติ? อิธานนฺท, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฎฺฐเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสติ, สโตว ปสฺสสติฯ ทีฆํ วา อสฺสสโนฺต 'ทีฆํ อสฺสสามี'ติ ปชานาติ, ทีฆํ วา ปสฺสสโนฺต 'ทีฆํ ปสฺสสามี'ติ ปชานาติ…เป.… 'ปฎินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี'ติ สิกฺขติ, 'ปฎินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี'ติ สิกฺขติ''ฯ ''ยสฺมิํ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุ ทีฆํ วา อสฺสสโนฺต 'ทีฆํ อสฺสสามี'ติ ปชานาติ, ทีฆํ วา ปสฺสสโนฺต 'ทีฆํ ปสฺสสามี'ติ ปชานาติ; รสฺสํ วา…เป.… 'ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามี'ติ สิกฺขติ, 'ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามี'ติ สิกฺขติ – กาเย กายานุปสฺสี, อานนฺท, ภิกฺขุ ตสฺมิํ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? กายญฺญตราหํ, อานนฺท, เอตํ วทามิ, ยทิทํ – อสฺสาสปสฺสาสํ ฯ ตสฺมาติหานนฺท, กาเย กายานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมิํ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ''ฯ

''ยสฺมิํ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุ 'ปีติปฺปฎิสํเวที อสฺสสิสฺสามี'ติ สิกฺขติ …เป.… สุขปฺปฎิสํเวที…เป.… จิตฺตสงฺขารปฺปฎิสํเวที…เป.… 'ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามี'ติ สิกฺขติ, 'ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามี'ติ สิกฺขติ – เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี, อานนฺท, ภิกฺขุ ตสฺมิํ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เวทนาญฺญตราหํ, อานนฺท, เอตํ วทามิ, ยทิทํ – อสฺสาสปสฺสาสานํ สาธุกํ มนสิการํฯ ตสฺมาติหานนฺท, เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมิํ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

''ยสฺมิํ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุ 'จิตฺตปฺปฎิสํเวที อสฺสสิสฺสามี'ติ สิกฺขติ, 'จิตฺตปฺปฎิสํเวที ปสฺสสิสฺสามี'ติ สิกฺขติ; อภิปฺปโมทยํ จิตฺตํ…เป.… สมาทหํ จิตฺตํ…เป.… 'วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสามี'ติ สิกฺขติ, 'วิโมจยํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสามี'ติ สิกฺขติ – จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสี, อานนฺท, ภิกฺขุ ตสฺมิํ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? นาหํ, อานนฺท, มุฎฺฐสฺสติสฺส อสมฺปชานสฺส อานาปานสฺสติสมาธิภาวนํ วทามิฯ ตสฺมาติหานนฺท, จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมิํ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

“ยสฺมึ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุ อนิจฺจานุปสฺสี…เป…. วิราคานุปสฺสี…เป…. นิโรธานุปสฺสี…เป…. ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ – ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี, อานนฺท, ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ โส ยํ ตํ โหติ อภิชฺฌาโทมนสฺสานํ ปหานํ ตํ ปญฺญาย ทิสฺวา สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติฯ ตสฺมาติหานนฺท, ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

“เอวํ ภาวิโต โข, อานนฺท, อานาปานสฺสติสมาธิ เอวํ พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรติฯ

“กถํ ภาวิตา จานนฺท, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา กถํ พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ? ยสฺมึ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ – อุปฏฺฐิตาสฺส [อุปฏฺฐิตสฺสติ (ปี. ก.)] ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน [ตสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน (ปี. ก.), ตสฺมึ สมเย (ม. นิ. ๓.๑๔๙)] สติ โหติ อสมฺมุฏฺฐาฯ ยสฺมึ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุโน อุปฏฺฐิตา สติ โหติ อสมฺมุฏฺฐา – สติสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, สติสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ

“โส ตถา สโต วิหรโนฺต ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินติ ปวิจรติ ปริวีมํสมาปชฺชติฯ ยสฺมึ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุ ตถา สโต วิหรโนฺต ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินติ ปวิจรติ ปริวีมํสมาปชฺชติ – ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ

“ตสฺส ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินโต ปวิจรโต ปริวีมํสมาปชฺชโต อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสลฺลีนํฯ ยสฺมึ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุโน ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินโต ปวิจรโต ปริวีมํสมาปชฺชโต อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสลฺลีนํ – วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, วีริยสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ

“อารทฺธวีริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสาฯ ยสฺมึ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุโน อารทฺธวีริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสา – ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, ปีติสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ

“ปีติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสมฺภติ, จิตฺตมฺปิ ปสฺสมฺภติฯ ยสฺมึ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุโน ปีติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสมฺภติ, จิตฺตมฺปิ ปสฺสมฺภติ – ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ

“ปสฺสทฺธกายสฺส สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ ยสฺมึ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุโน ปสฺสทฺธกายสฺส สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ – สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ

‘‘โส ตถาสมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติฯ ยสฺมึ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุ ตถาสมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ – อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ , อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ

‘‘ยสฺมึ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุ เวทนาสุ…เป.… จิเตฺต…เป.… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ – อุปฎฺฐิตาสฺส ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน สติ โหติ อสมฺมุฎฺฐาฯ ยสฺมึ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุโน อุปฎฺฐิตา สติ โหติ อสมฺมุฎฺฐา – สติสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, สติสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ (ยถา ปฐมํ สติปฎฺฐานํ, เอวํ วิตฺถาเรตพฺพํ)ฯ

‘‘โส ตถาสมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติฯ ยสฺมึ สมเย, อานนฺท, ภิกฺขุ ตถาสมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ – อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวํ ภาวิตา โข, อานนฺท, จตฺตาโร สติปฎฺฐานา เอวํ พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌเงฺค ปริปูเรนฺติฯ

‘‘กถํ ภาวิตา, อานนฺท, สตฺต โพชฺฌงฺคา กถํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ? อิธานนฺท, ภิกฺขุ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ …เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ ภาวิตา โข, อานนฺท, สตฺต โพชฺฌงฺคา เอวํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺตี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ทุติยอานนฺทสุตฺตํ

๙๙๐. อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ – ‘‘อตฺถิ นุ โข, อานนฺท, เอกธโมฺม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธเมฺม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา, สตฺต ธเมฺม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธเมฺม ปริปูเรนฺตี’’ติฯ ภควํมูลกา โน, ภเนฺต, ธมฺมา…เป.… ‘‘อตฺถานนฺท, เอกธโมฺม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธเมฺม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธเมฺม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธเมฺม ปริปูเรนฺติฯ

‘‘กตโม จานนฺท, เอกธโมฺม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธเมฺม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธเมฺม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธเมฺม ปริปูเรนฺติ? อานาปานสฺสติสมาธิ, อานนฺท, เอกธโมฺม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฎฺฐาเน ปริปูเรติ, จตฺตาโร สติปฎฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌเงฺค ปริปูเรนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺตี’’ติฯ ‘‘กถํ ภาวิโต จานนฺท, อานาปานสฺสติสมาธิ, กถํ พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฎฺฐาเน ปริปูเรติ? อิธานนฺท, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา…เป.… เอวํ ภาวิตา โข, อานนฺท, สตฺต โพชฺฌงฺคา เอวํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺตี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมภิกฺขุสุตฺตํ

๙๙๑. อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘อตฺถิ นุ โข, ภนฺเต, เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺตี’’ติ? ‘‘อตฺถิ โข, ภิกฺขเว, เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺตี’’ติฯ

‘‘กตโม ปน, ภนฺเต, เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺตี’’ติ? ‘‘อานาปานสฺสติสมาธิ โข, ภิกฺขเว, เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรติ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺตี’’ติฯ

‘‘กถํ ภาวิโต จ, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติสมาธิ กถํ พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา…เป.… เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา เอวํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺตี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยภิกฺขุสุตฺตํ

๙๙๒. อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต ภิกฺขู ภควา เอตทโวจ – ‘‘อตฺถิ นุ โข, ภิกฺขเว, เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺตี’’ติ? ‘‘ภควํมูลกา โน, ภนฺเต, ธมฺมา…เป.… ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตี’’ติฯ ‘‘อตฺถิ, ภิกฺขเว, เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺติ’’ฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺติ? อานาปานสฺสติสมาธิ, ภิกฺขเว, เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรติ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺตีติฯ

‘‘กถํ ภาวิโต จ, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติสมาธิ กถํ พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสติ, สโตว ปสฺสสติ…เป.… ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ’’ฯ

‘‘ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ทีฆํ วา อสฺสสนฺโต ‘ทีฆํ อสฺสสามี’ติ ปชานาติ, ทีฆํ วา ปสฺสสนฺโต ‘ทีฆํ ปสฺสสามี’ติ ปชานาติ, รสฺสํ วา อสฺสสนฺโต ‘รสฺสํ อสฺสสามี’ติ ปชานาติ…เป.… สพฺพกายปฺปฏิสํเวที…เป.… ‘ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ – กาเย กายานุปสฺสี, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิห

รติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? กายญฺญตรา หํ, ภิกฺขเว, เอตํ วทามิ, ยทิทํ – อสฺสาสปสฺสาสํฯ ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, กาเย กายานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

‘‘ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปีติปฺปฏิสํเวที…เป…. สุขปฺปฏิสํเวที…เป…. จิตฺตสงฺขารปฺปฏิสํเวที…เป…. ‘ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ – เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เวทนาญฺญตราหํ, ภิกฺขเว, เอตํ วทามิ, ยทิทํ – อสฺสาสปสฺสาสานํ สาธุกํ มนสิการํฯ ตสฺมาติห , ภิกฺขเว, เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

‘‘ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จิตฺตปฺปฏิสํเวที…เป…. อภิปฺปโมทยํ จิตฺตํ…เป…. ‘สมาทหํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘สมาทหํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ; ‘วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘วิโมจยํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ – จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? นาหํ, ภิกฺขเว, มุฏฺฐสฺสติสฺส อสมฺปชานสฺส อานาปานสฺสติสมาธิภาวนํ วทามิฯ ตสฺมาติห, ภิกฺขเว , จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

‘‘ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนิจฺจานุปสฺสี…เป…. วิราคานุปสฺสี…เป…. นิโรธานุปสฺสี…เป…. ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติ – ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ โส ยํ ตํ โหติ อภิชฺฌาโทมนสฺสานํ ปหานํ ตํ ปญฺญาย ทิสฺวา สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติฯ ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

‘‘เอวํ ภาวิโต โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติสมาธิ เอวํ พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรติฯ

‘‘กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา กถํ พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ? ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ – อุปฏฺฐิตาสฺส ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน สติ โหติ อสมฺมุฏฺฐาฯ ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อุปฏฺฐิตา สติ โหติ อสมฺมุฏฺฐา – สติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, สติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ

‘‘โส ตถา สโต วิหรนฺโต ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินติ ปวิจรติ ปริวีมํสมาปชฺชติฯ ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตถา สโต วิหรนฺโต ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินติ ปวิจรติ ปริวีมํสมาปชฺชติ – ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ

‘‘ตสฺส ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินโต ปวิจรโต ปริวีมํสมาปชฺชโต อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสลฺลีนํฯ ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินโต ปวิจรโต ปริวีมํสมาปชฺชโต

อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสลฺลีนํ – วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารโทฺธ โหติ, วีริยสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ

‘‘อารทฺธวีริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสาฯ ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อารทฺธวีริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสา – ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารโทฺธ โหติ, ปีติสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ

‘‘ปีติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสมฺภติ, จิตฺตมฺปิ ปสฺสมฺภติฯ ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปีติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสมฺภติ, จิตฺตมฺปิ ปสฺสมฺภติ – ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารโทฺธ โหติ, ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ

‘‘ปสฺสทฺธกายสฺส สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปสฺสทฺธกายสฺส สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ – สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารโทฺธ โหติ, สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ

‘‘โส ตถาสมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติฯ ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตถาสมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ – อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารโทฺธ โหติ, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ

‘‘ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เวทนาสุ…เป.… จิเตฺต…เป.… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ – อุปฎฺฐิตาสฺส ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน สติ โหติ อสมฺมุฎฺฐาฯ ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อุปฎฺฐิตา สติ โหติ อสมฺมุฎฺฐา – สติสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารโทฺธ โหติ, สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ – สติสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ…เป.…ฯ

โส ตถาสมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติฯ ยสฺมึ สมเย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตถาสมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ – อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารโทฺธ โหติ, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สติปฎฺฐานา เอวํ พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌเงฺค ปริปูเรนฺติฯ

‘‘กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา กถํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติํ ปริปูเรนฺติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ; ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา เอวํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติํ ปริปูเรนฺตี’’ติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. สํโยชนปฺปหานสุตฺตํ

๙๙๓. อานาปานสฺสติสมาธิ, ภิกฺขเว, ภาวิโต พหุลีกโต สํโยชนปฺปหานาย สํวตฺตติ… เป….ฯ สตฺตมํฯ

๘. อนุสยสมุคฺฆาตสุตฺตํ

๙๙๔. …อนุสยสมุคฺฆาตาย สํวตฺตติ…ฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อทฺธานปริญฺญาสุตฺตํ

๙๙๕. …อทฺธานปริญฺญาย สํวตฺตติ…ฯ นวมํฯ

๑๐. อาสวกฺขยสุตฺตํ

๙๙๖. อาสวานํ ขยาย สํวตฺตติฯ กถํ ภาวิโต จ, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติสมาธิ กถํ พหุลีกโต สํโยชนปฺปหานาย สํวตฺตติ… อนุสยสมุคฺฆาตาย สํวตฺตติ… อทฺธานปริญฺญาย สํวตฺตติ… อาสวานํ ขยาย สํวตฺตติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา…เป. … ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติฯ เอวํ ภาวิโต โข, ภิกฺขเว, อานาปานสฺสติสมาธิ เอวํ พหุลีกโต สํโยชนปฺปหานาย สํวตฺตติ…เป.… อนุสยสมุคฺฆาตาย สํวตฺตติ…เป.… อทฺธานปริญฺญาย สํวตฺตติ…เป.… อาสวานํ ขยาย สํวตฺตตีติฯ ทสมํฯ

ทุติโย วคฺโคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อิจฺฉานงฺคลํ กเงฺขยฺยํ, อานนฺทา อปเร ทุเว;
ภิกฺขู สํโยชนานุสยา, อทฺธานํ อาสวกฺขยนฺติฯ

อานาปานสํยุตฺตํ ทสมํฯ

๑๑. โสตาปตฺติสํยุตฺตํ

๑. เวฬุทฺวารวคฺโค

๑. จกฺกวตฺติราชสุตฺตํ

๙๙๗. สาวตฺถินิทานํ ฯ ตตฺร โข ภควา…เป.… เอตทโวจ – ‘‘กิญฺจาปิ, ภิกฺขเว, ราชา จกฺกวตฺตี [จกฺกวตฺติ (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] จตุนฺนํ ทีปานํ อิสฺสริยาธิปจฺจํ รชฺชํ กาเรตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ เทวานํ ตาวตึสานํ สหพฺยตํ, โส ตตฺถ นนฺทเน วเน อจฺฉราสงฺฆปริวุโต ทิเพฺพหิ จ ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิโต สมงฺคีภูโต ปริจาเรติ, โส จ ตูหิ ธเมฺมหิ อสมนฺนาคโต, อถ โข โส อปริมุตฺโตว [อปริมุตฺโต จ (สฺยา. กํ. ก.)] นิรยา อปริมุตฺโต ติรจฺฉานโยนิยา อปริมุตฺโต เปตฺติวิสยา อปริมุตฺโต อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ กิญฺจาปิ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ปิณฺฑิยาโลเปน ยาเปติ, นนฺตกานิ จ ธาเรติ, โส จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต, อถ โข โส ปริมุตฺโต [ปริมุตฺโต จ (สฺยา. กํ. ก.)] นิรยา ปริมุตฺโต ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุตฺโต เปตฺติวิสยา ปริมุตฺโต อปายทุคฺคติวินิปาตา’’ฯ

‘‘กตเมหิ จตูหิ? อิธ , ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควา’ติ ฯ ธเมฺม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – ‘สฺวากฺขาโต ภควตา ธโมฺม สนฺทิฎฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปเนยฺยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตโพฺพ วิญฺญูหี’ติฯ สเงฺฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – ‘สุปฺปฏิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ, อุชุปฺปฏิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ, ญายปฺปฏิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ, สามีจิปฺปฏิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ, ยทิทํ – จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฎฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสโงฺฆ อาหุเนโยฺย ปาหุเนโยฺย ทกฺขิเณโยฺย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสา’ติฯ อริยกนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺฑหิ อจฺฉิเทฺทหิ อสพเลหิ อกมฺมาเสหิ ภุชิเสฺสหิ วิญฺญุปฺปสเตฺถหิ อปรามฎฺฐหิ สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต โหติฯ โย จ, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ ทีปานํ ปฎิลาโภ, โย จตุนฺนํ ธมฺมานํ ปฎิลาโภ จตุนฺนํ ทีปานํ ปฎิลาโภ จตุนฺนํ ธมฺมานํ ปฎิลาภสฺส กลํ นาคฺฆติ โสฬสิ’’นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. พฺรหฺมจริโยคธสุตฺตํ

๙๙๘. ‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปโนฺน โหติ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณฯ

‘‘กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควา’ติฯ ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปโนฺน โหติ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’ติฯ

อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน [วตฺวา (สี. ปี.) เอวมีทิเสสุ ฐาเนสุ] สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

“เยสํ สทฺธา จ สีลญฺจ, ปสาโท ธมฺมทสฺสนํ;
เต เว กาเลน ปเจฺจนฺติ, พฺรหฺมจริโยคธํ สุข”นฺติฯ ทุติยํ;

๓. ทีฆาวุอุปาสกสุตฺตํ

๙๙๙. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ เตน โข ปน สมเยน ทีฆาวุ อุปาสโก อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ อถ โข ทีฆาวุ อุปาสโก ปิตรํ โชติกํ คหปตึ อามนฺเตสิ – “เอหิ ตฺวํ, คหปติ, เยน ภควา เตนุปสงฺกม; อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน ภควโต ปาเท สิรสา วนฺท – ‘ทีฆาวุ, ภนฺเต , อุปาสโก อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ โส ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทตี’ติฯ เอวญฺจ วเทหิ – ‘สาธุ กิร, ภนฺเต, ภควา เยน ทีฆาวุสฺส อุปาสกสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายา’”ติฯ “เอวํ, ตาตา”ติ โข โชติโก คหปติ ทีฆาวุสฺส อุปาสกสฺส ปฏิสฺสุตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โชติโก คหปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “ทีฆาวุ, ภนฺเต, อุปาสโก อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน ฯ โส ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทติฯ เอวญฺจ วเทติ – ‘สาธุ กิร, ภนฺเต, ภควา เยน ทีฆาวุสฺส อุปาสกสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายา’”ติฯ อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวนฯ

อถ โข ภควา นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน ทีฆาวุสฺส อุปาสกสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข ภควา ทีฆาวุํ อุปาสกํ เอตทโวจ – “กจฺจิ เต, ทีฆาวุ, ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ? กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ, โน อภิกฺกมนฺติ; ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน อภิกฺกโม”ติ? “น เม, ภนฺเต, ขมนียํ, น ยาปนียํฯ พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ, โน ปฏิกฺกมนฺติ; อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน ปฏิกฺกโม”ติฯ “ตสฺมาติห เต, ทีฆาวุ, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต ภวิสฺสามิ – อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ วิชฺชาจรณสมฺปโนฺน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต ภวิสฺสามิ อขเณฺฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิ’ฯ เอวญฺหิ เต, ทีฆาวุ, สิกฺขิตพฺพ”นฺติฯ

“ยานิมานิ, ภนฺเต, ภควตา จตฺตาริ โสตาปตฺติยงฺคานิ เทสิตานิ, สํวิชฺชเนฺต เต ธมฺมา มยิ, อหญฺจ เตสุ ธเมฺมสุ สนฺทิสฺสามิฯ อหญฺหิ, ภนฺเต, พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต อขเณฺฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหี”ติ ฯ “ตสฺมาติห ตฺวํ, ทีฆาวุ, อิเมสุ จตูสุ โสตาปตฺติยเงฺคสุ ปติฏฺฐาย ฉ วิชฺชาภาคิเย ธเมฺม อุตฺตริ ภาเวยฺยาสิฯ อิธ ตฺวํ, ทีฆาวุ, สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจานุปสฺสี วิหราหิ, อนิเจฺจ ทุกฺขสญฺญี, ทุเกฺข อนตฺตสญฺญี ปหานสญฺญี วิราคสญฺญี นิโรธสญฺญีติฯ เอวญฺหิ เต, ทีฆาวุ, สิกฺขิตพฺพ”นฺติฯ

“เยเม, ภนฺเต, ภควตา ฉ วิชฺชาภาคิยา ธมฺมา เทสิตา, สํวิชฺชเนฺต เต ธมฺมา มยิ, อหญฺจ เตสุ ธเมฺมสุ สนฺทิสฺสามิฯ อหญฺหิ, ภนฺเต, สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจานุปสฺสี วิหรามิ, อนิเจฺจ ทุกฺขสญฺญี, ทุเกฺข อนตฺตสญฺญี ปหานสญฺญี วิราคสญฺญี นิโรธสญฺญีฯ อปิ จ เม, ภนฺเต, เอวํ โหติ – ‘มา เหวายํ โชติโก คหปติ มมจฺจเยน วิฆาตํ อาปชฺชี’”ติ [อาปชฺชติ (ก.)]ฯ “มา ตฺวํ, ตาต ทีฆาวุ, เอวํ มนสากาสิฯ อิงฺฆ ตฺวํ, ตาต ทีฆาวุ, ยเทว เต ภควา อาห, ตเทว ตฺวํ สาธุกํ มนสิ กโรหี”ติฯ

อถ โข ภควา ทีฆาวุํ อุปาสกํ อิมินา โอวาเทน โอวทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิฯ อถ โข ทีฆาวุ อุปาสโก อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต กาลมกาสิฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘โย โส, ภนฺเต, ทีฆาวุ นาม อุปาสโก ภควตา สํขิตฺเตน โอวาเทน โอวทิโต โส กาลงฺกโตฯ ตสฺส กา คติ, โก อภิสมฺปราโย’’ติ? ‘‘ปณฺฑิโต, ภิกฺขเว, ทีฆาวุ อุปาสโก, ปจฺจปาทิ [อโหสิ สจฺจวาที (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] ธมฺมสฺสานุธมฺมํ, น จ มํ ธมฺมาธิกรณํ [น จ ธมฺมาธิกรณํ (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] วิเหเสสิ [วิเหเฐสิ (อิติปิ อญฺญตฺถ)]ฯ ทีฆาวุ, ภิกฺขเว, อุปาสโก ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ปฐมสาริปุตฺตสุตฺตํ

๑๐๐๐. เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สาริปุตฺโต อายสฺมา จ อานนฺโท สาวตฺถิยํ วิหรนฺติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต…เป.… เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กตินํ นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ธมฺมานํ สมนฺนาคมนเหตุ เอวมยํ ปชา ภควตา พฺยากตา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายณา’’ติ ? ‘‘จตุนฺนํ โข, อาวุโส, ธมฺมานํ สมนฺนาคมนเหตุ เอวมยํ ปชา ภควตา พฺยากตา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายณา’’ฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ? อิธาวุโส, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ธมฺเม…เป.… สงฺเฆ…เป.… อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมสํ โข, อาวุโส, จตุนฺนํ ธมฺมานํ สมนฺนาคมนเหตุ เอวมยํ ปชา ภควตา พฺยากตา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายณา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ทุติยสาริปุตฺตสุตฺตํ

๑๐๐๑. อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ ภควา เอตทโวจ – ‘‘‘โสตาปตฺติยงฺคํ, โสตาปตฺติยงฺค’นฺติ หิทํ, สาริปุตฺต, วุจฺจติฯ กตมํ นุ โข สาริปุตฺต, โสตาปตฺติยงฺค’’นฺติ? ‘‘สปฺปุริสสํเสโว หิ, ภนฺเต, โสตาปตฺติยงฺคํ, สทฺธมฺมสฺสวนํ โสตาปตฺติยงฺคํ, โยนิโสมนสิกาโร โสตาปตฺติยงฺคํ, ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปตฺติ โสตาปตฺติยงฺค’’นฺติฯ ‘‘สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต! สปฺปุริสสํเสโว หิ, สาริปุตฺต, โสตาปตฺติยงฺคํ, สทฺธมฺมสฺสวนํ โสตาปตฺติยงฺคํ, โยนิโสมนสิกาโร โสตาปตฺติยงฺคํ, ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปตฺติ โสตาปตฺติยงฺคํ’’ฯ

‘‘‘โสโต, โสโต’ติ หิทํ, สาริปุตฺต, วุจฺจติฯ กตโม นุ โข, สาริปุตฺต, โสโต’’ติ? ‘‘อยเมว หิ, ภนฺเต, อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค โสโต, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมนฺโต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธี’’ติฯ ‘‘สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต! อยเมว หิ, สาริปุตฺต, อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค โสโต, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาสมาธิ’’ฯ

‘‘‘โสตาปโนฺน , โสตาปโนฺน’ติ หิทํ, สาริปุตฺต, วุจฺจติฯ กตโม นุ โข, สาริปุตฺต, โสตาปโนฺน’’ติ ? ‘‘โย หิ, ภเนฺต, อิมินา อริเยน อฏฺฐงฺคิเกน มเคฺคน สมนฺนาคโต อยํ วุจฺจติ โสตาปโนฺน, สฺวายํ อายสฺมา เอวํนาโม เอวํโคโตฺต’’ติฯ ‘‘สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต! โย หิ, สาริปุตฺต, อิมินา อริเยน อฏฺฐงฺคิเกน มเคฺคน สมนฺนาคโต อยํ วุจฺจติ โสตาปโนฺน, สฺวายํ อายสฺมา เอวํนาโม เอวํโคโตฺต’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ถปติสุตฺตํ

๑๐๐๒. สาวตฺถินิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ – ‘‘นิฎฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’’ติฯ เตน โข ปน สมเยน อิสิทตฺตปุราณา ถปตโย สาธุเก ปฎิวสนฺติ เกนจิเทว กรณีเยนฯ อโสฺสสุํ โข อิสิทตฺตปุราณา ถปตโย – ‘‘สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ – ‘นิฎฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’’’ติฯ

อถ โข อิสิทตฺตปุราณา ถปตโย มเคฺค ปุริสํ ฐเปสุํ – ‘‘ยทา ตฺวํ, อโมฺภ ปุริส, ปเสฺสยฺยาสิ ภควนฺตํ อาคจฺฉนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ, อถ อมฺหากํ อาโรเจยฺยาสี’’ติฯ ทฺวีหตีหํ ฐิโต โข โส ปุริโส อทฺทส ภควนฺตํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํฯ ทิสฺวาน เยน อิสิทตฺตปุราณา ถปตโย เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อิสิทตฺตปุราเณ ถปตโย เอตทโวจ – ‘‘อยํ โส, ภเนฺต, ภควา อาคจฺฉติ อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธฯ ยสฺส ทานิ กาลํ มญฺญถา’’ติฯ

อถ โข อิสิทตฺตปุราณา ถปตโย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ภควนฺตํ ปิฎฺฐิโต ปิฎฺฐิโต อนุพนฺธิํสุฯ อถ โข ภควา มคฺคา โอกฺกมฺม เยน อญฺญตรํ รุกฺขมูลํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ อิสิทตฺตปุราณา ถปตโย ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต อิสิทตฺตปุราณา ถปตโย ภควนฺตํ เอตทโวจุํ –

‘‘ยทา มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘สาวตฺถิยา โกสเลสุ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’ติ, โหติ โน ตสฺมิํ สมเย อนตฺตมนตา โหติ โทมนสฺสํ – ‘ทูเร โน ภควา ภวิสฺสตี’ติฯ ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘สาวตฺถิยา โกสเลสุ จาริกํ ปกฺกโนฺต’ติ , โหติ โน ตสฺมิํ สมเย อนตฺตมนตา โหติ โทมนสฺสํ – ‘ทูเร โน ภควา’’’ติฯ

‘‘ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘โกสเลหิ มเลฺลสุ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’ติ, โหติ โน ตสฺมิํ สมเย อนตฺตมนตา โหติ โทมนสฺสํ – ‘ทูเร โน ภควา ภวิสฺสตี’ติฯ ยทา ปน มยํ, ภเนฺต , ภควนฺตํ สุณาม – ‘โกสเลหิ มเลฺลสุ จาริกํ ปกฺกโนฺต’ติ, โหติ โน ตสฺมิํ สมเย อนตฺตมนตา โหติ โทมนสฺสํ – ‘ทูเร โน ภควา’’’ติฯ

‘‘ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘มเลฺลหิ วชฺชีสุ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’ติ, โหติ โน ตสฺมิํ สมเย อนตฺตมนตา โหติ โทมนสฺสํ – ‘ทูเร โน ภควา ภวิสฺสตี’ติฯ ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘มเลฺลหิ วชฺชีสุ จาริกํ ปกฺกโนฺต’ติ, โหติ โน ตสฺมิํ สมเย อนตฺตมนตา โหติ โทมนสฺสํ – ‘ทูเร โน ภควา’’’ติฯ

‘‘ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘วชฺชีหิ กาสีสุ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’ติ, โหติ โน ตสฺมิํ สมเย อนตฺตมนตา โหติ โทมนสฺสํ – ‘ทูเร โน ภควา ภวิสฺสตี’ติฯ ยทา ปน มยํ, ภเนฺต ภ

ควนฺตํ สุณาม – ‘วชฺชีหิ กาสีสุ จาริกํ ปกฺกโนฺต’ติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อนตฺตมนตา โหติ โทมนสฺสํ – ‘ทูเร โน ภควา’’’ติฯ

“ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘กาสีหิ มาคเธ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’ติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อนตฺตมนตา โหติ โทมนสฺสํ – ‘ทูเร โน ภควา ภวิสฺสตี’ติฯ ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘กาสีหิ มาคเธ จาริกํ ปกฺกโนฺต’ติ, โหติ อนปฺปกา โน ตสฺมึ สมเย อนตฺตมนตา โหติ อนปฺปกํ โทมนสฺสํ – ‘ทูเร โน ภควา’’’ติฯ

“ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘มาคเธหิ กาสีสุ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’ติ , โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา โหติ โสมนสฺสํ – ‘อาสเนฺน โน ภควา ภวิสฺสตี’ติฯ ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘มาคเธหิ กาสีสุ จาริกํ ปกฺกโนฺต’ติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา โหติ โสมนสฺสํ – ‘อาสเนฺน โน ภควา’’’ติฯ

“ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘กาสีหิ วชฺชีสุ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’ติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา โหติ โสมนสฺสํ – ‘อาสเนฺน โน ภควา ภวิสฺสตี’ติฯ ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘กาสีหิ วชฺชีสุ จาริกํ ปกฺกโนฺต’ติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา โหติ โสมนสฺสํ – ‘อาสเนฺน โน ภควา’’’ติฯ

“ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘วชฺชีหิ มเลฺลสุ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’ติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา โหติ โสมนสฺสํ – ‘อาสเนฺน โน ภควา ภวิสฺสตี’ติฯ ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘วชฺชีหิ มเลฺลสุ จาริกํ ปกฺกโนฺต’ติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา โหติ โสมนสฺสํ – ‘อาสเนฺน โน ภควา’’’ติฯ

“ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘มเลฺลหิ โกสเล จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’ติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา โหติ โสมนสฺสํ – ‘อาสเนฺน โน ภควา ภวิสฺสตี’ติฯ ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘มเลฺลหิ โกสเล จาริกํ ปกฺกโนฺต’ติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา โหติ โสมนสฺสํ – ‘อาสเนฺน โน ภควา’’’ติฯ

“ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘โกสเลหิ สาวตฺถึ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’ติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา โหติ โสมนสฺสํ – ‘อาสเนฺน โน ภควา ภวิสฺสตี’ติฯ ยทา ปน มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สุณาม – ‘สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม’ติ, โหติ อนปฺปกา โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา โหติ อนปฺปกํ โสมนสฺสํ – ‘อาสเนฺน โน ภควา’’’ติฯ

“ตสฺมาติห, ถปตโย, สมฺพาโธ ฆราวาโส รชาปโถ, อโพฺภกาโส ปพฺพชฺชาฯ อลญฺจ ปน โว, ถปตโย, อปฺปมาทายา’’ติฯ “อตฺถิ โข โน, ภเนฺต, เอตมฺหา สมฺพาธา อโญฺญ สมฺพาโธ สมฺพาธตโร เจว สมฺพาธสงฺขาตตโร จา’’ติฯ “กตโม ปน โว, ถปตโย, เอตมฺหา สมฺพาธา อโญฺญ สมฺพาโธ สมฺพาธตโร เจว สมฺพาธสงฺขาตตโร จา’’ติ?

“อิธ มยํ, ภเนฺต, ยทา ราชา ปเสนทิ โกสโล อุยฺยานภูมึ นิยฺยาตุกาโม โหติ, เย เต รโญฺญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส นาคา โอปวยฺหา เต กเปฺปตฺวา, ยา ตา รโญฺญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ปชาปติโย ปิยา มนาปา ตา เอกํ ปุรโต เอกํ ปจฺฉโต นิสีทาเปมฯ ตาสํ โข ปน, ภเนฺต, ภคินีนํ เอวรูโป คโนฺธ โหติ, เสยฺยถาปิ นาม คนฺธกรณฺฑกสฺส ตาวเทว วิวริยมานสฺส, ยถา ตํ ราชกญฺญานํ คเนฺธน วิภูสิตานํฯ ตาสํ โข ปน, ภเนฺต, ภคินีนํ เอวรูโป กายสมฺผโสฺส โหติ,

เสยฺยถาปิ นาม ตูลปิจุ โน วา กปฺปาสปิจุ โน วา, ยถา ตํ ราชกญฺญานํ สุเขธิตานํฯ ตสฺมึ โข ปน, ภนฺเต, สมเย นาโคปิ รกฺขิตโพฺพ โหติ, ตาปิ ภคินิโย รกฺขิตพฺพา โหนฺติ, อตฺตาปิ รกฺขิตโพฺพ โหติฯ น โข ปน มยํ, ภนฺเต, อภิชานาม ตาสุ ภคินีสุ ปาปกํ จิตฺตํ อุปฺปาเทตาฯ อยํ โข โน, ภนฺเต, เอตมฺหา สมฺพาธา อโญฺญ สมฺพาโธ สมฺพาธตโร เจว สมฺพาธสงฺขาตตโร จา''ติฯ

''ตสฺมาติห, ถปตโย, สมฺพาโธ ฆราวาโส รชาปโถ, อโพฺภกาโส ปพฺพชฺชาฯ อลญฺจ ปน โว, ถปตโย, อปฺปมาทายฯ จตูหิ โข, ถปตโย, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปโนฺน โหติ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณฯ

''กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ถปตโย, อริยสาวโก พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป…. สเงฺฆ…เป…. วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อชฺฌาคารํ วสติ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตฯ อิเมหิ โข, ถปตโย, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปโนฺน โหติ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณฯ

''ตุเมฺห โข, ถปตโย, พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป…. สเงฺฆ…เป…. ยํ โข ปน กิญฺจิ กุเล เทยฺยธมฺมํ สพฺพํ ตํ อปฺปฏิวิภตฺตํ สีลวเนฺตหิ กลฺยาณธเมฺมหิฯ ตํ กึ มญฺญถ, ถปตโย, กติวิธา เต โกสเลสุ มนุสฺสา เย ตุมฺหากํ สมสมา, ยทิทํ – ทานสํวิภาเค''ติ? ''ลาภา โน, ภนฺเต, สุลทฺธํ โน, ภนฺเต! เยสํ โน ภควา เอวํ ปชานาตี''ติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. เวฬุทฺวาเรยฺยสุตฺตํ

๑๐๐๓. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสเงฺฆน สทฺธึ เยน เวฬุทฺวารํ นาม โกสลานํ พฺราหฺมณคาโม ตทวสริฯ อโสฺสสุํ โข เต เวฬุทฺวาเรยฺยกา พฺราหฺมณคหปติกา – ''สมโณ ขลุ, โภ, โคตโม สกฺยปุโตฺต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต โกสเลสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสเงฺฆน สทฺธึ เวฬุทฺวารํ อนุปฺปโตฺตฯ ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสโทฺท อพฺภุคฺคโต – 'อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ วิชฺชาจรณสมฺปโนฺน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควา [ภควาติ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ โส อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติฯ โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มเชฺฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ, เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ'ฯ สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหตี''ติฯ

อถ โข เต เวฬุทฺวาเรยฺยกา พฺราหฺมณคหปติกา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อเปฺปกเจฺจ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ อเปฺปกเจฺจ ภควตา สทฺธึ สโมฺมทิํสุ; สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ อเปฺปกเจฺจ เยน ภควา เตนญฺชลึ ปณาเมตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ อเปฺปกเจฺจ ภควโต สนฺติเก นามโคตฺตํ สาเวตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ อเปฺปกเจฺจ ตุณฺหีภูตา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต เวฬุทฺวาเรยฺยกา พฺราหฺมณคหปติกา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ''มยํ, โภ โคตม, เอวํกามา เอวํฉนฺทา เอวํอธิปฺปายา – ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวเสยฺยาม, กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุภเวยฺยาม, มาลาคนฺธวิเลปนํ ธาเรยฺยาม, ชาตรูปรชตํ สาทิเยยฺยาม, กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคติํ สคฺคํ โลกํ อุปปเชฺชยฺยามฯ เตสํ

โน ภวํ โคตโม อมฺหากํ เอวํกามานํ เอวํฉนฺทานํ เอวํอธิปฺปายานํ ตถา ธมฺมํ เทเสตุ ยถา มยํ ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวเสยฺยาม…เป…. สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺเชยฺยามา’’ติฯ

‘‘อตฺตูปนายิกํ โว, คหปตโย, ธมฺมปริยายํ เทเสสฺสามิฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, โภ’’ติ โข เต เวฬุทฺวาเรยฺยกา พฺราหฺมณคหปติกา ภควโต ปจฺจสฺโสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘กตโม จ, คหปตโย, อตฺตุปนายิโก ธมฺมปริยาโย? อิธ, คหปตโย, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘อหํ โขสฺมิ ชีวิตุกาโม อมริตุกาโม สุขกาโม ทุกฺขปฺปฏิกูโลฯ โย โข มํ ชีวิตุกามํ อมริตุกามํ สุขกามํ ทุกฺขปฺปฏิกูลํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, น เมตํ อสฺส ปิยํ มนาปํฯ อหเญฺจว โข ปน ปรํ ชีวิตุกามํ อมริตุกามํ สุขกามํ ทุกฺขปฺปฏิกูลํ ชีวิตา โวโรเปยฺยํ, ปรสฺสปิ ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํฯ โย โข มฺยายํ ธโมฺม อปฺปิโย อมนาโป, ปรสฺส เปโส ธโมฺม อปฺปิโย อมนาโปฯ โย โข มฺยายํ ธโมฺม อปฺปิโย อมนาโป, กถาหํ ปรํ เตน สํโยเชยฺย’นฺติ! โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตนา จ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ, ปาณาติปาตา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติฯ เอวมสฺสายํ กายสมาจาโร ติโกฏิปริสุทฺโธ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, คหปตโย, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘โย โข เม อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทิเยยฺย, น เมตํ อสฺส ปิยํ มนาปํฯ อหเญฺจว โข ปน ปรสฺส อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทิเยยฺยํ, ปรสฺสปิ ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํฯ โย โข มฺยายํ ธโมฺม อปฺปิโย อมนาโป, ปรสฺส เปโส ธโมฺม อปฺปิโย อมนาโปฯ โย โข มฺยายํ ธโมฺม อปฺปิโย อมนาโป, กถาหํ ปรํ เตน สํโยเชยฺย’นฺติ ! โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตนา จ อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทานา เวรมณิยา สมาทเปติ, อทินฺนาทานา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติฯ เอวมสฺสายํ กายสมาจาโร ติโกฏิปริสุทฺโธ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, คหปตโย, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘โย โข เม ทาเรสุ จาริตฺตํ อาปเชฺชยฺย, น เมตํ อสฺส ปิยํ มนาปํฯ อหเญฺจว โข ปน ปรสฺส ทาเรสุ จาริตฺตํ อาปเชฺชยฺยํ, ปรสฺสปิ ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํฯ โย โข มฺยายํ ธโมฺม อปฺปิโย อมนาโป, ปรสฺส เปโส ธโมฺม อปฺปิโย อมนาโปฯ โย โข มฺยายํ ธโมฺม อปฺปิโย อมนาโป, กถาหํ ปรํ เตน สํโยเชยฺย’นฺติ! โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา สมาทเปติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติฯ เอวมสฺสายํ กายสมาจาโร ติโกฏิปริสุทฺโธ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, คหปตโย, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘โย โข เม มุสาวาเทน อตฺถํ ภเญฺชยฺย, น เมตํ อสฺส ปิยํ มนาปํฯ อหเญฺจว โข ปน ปรสฺส มุสาวาเทน อตฺถํ ภเญฺชยฺยํ, ปรสฺสปิ ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํฯ โย โข มฺยายํ ธโมฺม อปฺปิโย อมนาโป, ปรสฺส เปโส ธโมฺม อปฺปิโย อมนาโปฯ โย โข มฺยายํ ธโมฺม อปฺปิโย อมนาโป, กถาหํ ปรํ เตน สํโยเชยฺย’นฺติ! โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตนา จ มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ มุสาวาทา เวรมณิยา สมาทเปติ, มุสาวาทา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติฯ เอวมสฺสายํ วจีสมาจาโร ติโกฏิปริสุทฺโธ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, คหปตโย, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – โย โข มํ ปิสุณาย วาจาย มิเตฺต ภิเนฺทยฺย [มิเตฺตหิ เภเทยฺย (สฺยา. กํ. ปี. ก.)], น เมตํ อสฺส ปิยํ มนาปํฯ อหเญฺจว โข ปน ปรํ ปิสุณาย วาจาย มิเตฺต ภิเนฺทยฺยํ, ปรสฺสปิ ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ…เป…. เอวมสฺสายํ วจีสมาจาโร ติโกฏิปริสุทฺโธ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, คหปตโย, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – โย โข มํ ผรุสาย วาจาย สมุทาจเรยฺย, น เมตํ อสฺส ปิยํ มนาปํฯ อหเญฺจว โข ปน ปรํ ผรุสาย วาจาย สมุทาจเรยฺยํ, ปรสฺสปิ ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํฯ โย โข มฺยายํ ธโมฺม…เป…. เอวมสฺสายํ วจีสมาจาโร ติโกฏิปริสุโทฺธ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, คหปตโย, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘โย โข มํ สมฺผภาเสน สมฺผปฺปลาปภาเสน สมุทาจเรยฺย, น เมตํ อสฺส ปิยํ มนาปํฯ อหเญฺจว โข ปน ปรํ สมฺผภาเสน สมฺผปฺปลาปภาเสน สมุทาจเรยฺยํ, ปรสฺสปิ ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํฯ โย โข มฺยายํ ธโมฺม อปฺปิโย อมนาโป, ปรสฺส เปโส ธโมฺม อปฺปิโย อมนาโปฯ โย โข มฺยายํ ธโมฺม อปฺปิโย อมนาโป, กถาหํ ปรํ เตน สํโยเชยฺย’นฺติ! โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ , ปรญฺจ สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา สมาทเปติ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติฯ เอวมสฺสายํ วจีสมาจาโร ติโกฏิปริสุโทฺธ โหติฯ

‘‘โส พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติ; ธเมฺม …เป…. สเงฺฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ สุปฺปฏิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสาติฯ อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขเณฺฑหิ…เป…. สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ ยโต โข, คหปตโย, อริยสาวโก อิเมหิ สตฺตหิ สทฺธเมฺมหิ [ธเมฺมหิ (สี.)] สมนฺนาคโต โหติ อิเมหิ จตูหิ อากงฺขิเยหิ ฐาเนหิ, โส อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ [ขีณติรจฺฉานโยนิโย (สี. สฺยา. กํ. ปี.), ขีณติรจฺฉานโยนิโก (ก.)] ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปโนฺนหมสฺมิ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’’ติฯ

เอวํ วุเตฺต เวฬุทฺวาเรยฺยกา พฺราหฺมณคหปติกา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป…. เอเต มยํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉาม ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ อุปาสเก โน ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปเต [ปาณุเปตํ (ก.)] สรณํ คเต’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ปฐมคิญฺชกาวสถสุตฺตํ

๑๐๐๘. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ญาติเก วิหรติ คิญฺชกาวสเถฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘สาโฬฺห นาม, ภเนฺต, ภิกฺขุ กาลงฺกโต; ตสฺส กา คติ โก อภิสมฺปราโย? นนฺทา นาม, ภเนฺต, ภิกฺขุนี กาลงฺกตา; ตสฺสา กา คติ โก อภิสมฺปราโย? สุทโตฺต นาม, ภเนฺต, อุปาสโก กาลงฺกโต; ตสฺส กา คติ โก อภิสมฺปราโย? สุชาตา นาม, ภเนฺต, อุปาสิกา กาลงฺกตา; ตสฺสา กา คติ, โก อภิสมฺปราโย’’ติ?

‘‘สาโฬฺห , อานนฺท, ภิกฺขุ กาลงฺกโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิฯ นนฺทา, อานนฺท, ภิกฺขุนี กาลงฺกตา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติกา ตตฺถ ปรินิพฺพายินี อนาวตฺติธมฺมา ตสฺมา โลกาฯ สุทโตฺต, อานนฺท, อุปาสโก กาลงฺกโต ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามี; สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสติฯ สุชาตา,

อานนฺท, อุปาสิกา กาลงฺกตา ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สโมฺพธิปรายณาฯ

‘‘อนจฺฉริยํ โข ปเนตํ, อานนฺท, ยํ มนุสฺสภูโต กาลํ กเรยฺย; ตสฺมิํ ตสฺมิํ เจ มํ กาลงฺกเต อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺฉิสฺสถฯ วิเหสา เปสา, อานนฺท, อสฺส ตถาคตสฺสฯ ตสฺมาติหานนฺท , ธมฺมาทาสํ นาม ธมฺมปริยายํ เทเสสฺสามิ; เยน สมนฺนาคโต อริยสาวโก อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปโนฺนหมสฺมิ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’’ฯ

‘‘กตโม จ โส, อานนฺท, ธมฺมาทาโส ธมฺมปริยาโย; เยน สมนฺนาคโต อริยสาวโก อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปโนฺนหมสฺมิ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’’?

‘‘อิธ, อานนฺท, อริยสาวโก พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขเณฺฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อยํ โข โส, อานนฺท, ธมฺมาทาโส ธมฺมปริยาโย; เยน สมนฺนาคโต อริยสาวโก อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปโนฺนหมสฺมิ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’’ติฯ อฎฺฐมํฯ

(ตีณิปิ สุตฺตนฺตานิ เอกนิทานานิ)ฯ

๙. ทุติยคิญฺชกาวสถสุตฺตํ

๑๐๐๕. เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อโสโก นาม, ภเนฺต, ภิกฺขุ กาลงฺกโต; ตสฺส กา คติ, โก อภิสมฺปราโย? อโสกา นาม, ภเนฺต, ภิกฺขุนี กาลงฺกตา…เป.… อโสโก นาม, ภเนฺต, อุปาสโก กาลงฺกโต…เป.… อโสกา นาม, ภเนฺต, อุปาสิกา กาลงฺกตา; ตสฺสา กา คติ, โก อภิสมฺปราโย’’ติ?

‘‘อโสโก, อานนฺท, ภิกฺขุ กาลงฺกโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ…เป.… (ปุริมเวยฺยากรเณน เอกนิทานํ)ฯ

‘‘อยํ โข โส, อานนฺท, ธมฺมาทาโส ธมฺมปริยาโย; เยน สมนฺนาคโต อริยสาวโก อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปโนฺนหมสฺมิ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ตติยคิญฺชกาวสถสุตฺตํ

๑๐๐๖. เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กกฺกโฎ นาม, ภเนฺต, ญาติเก อุปาสโก กาลงฺกโต; ตสฺส กา คติ, โก อภิสมฺปราโย? กฬิโภ นาม, ภเนฺต, ญาติเก อุปาสโก…เป.… นิกโต นาม, ภเนฺต, ญาติเก อุปาสโก…เป.… กฏิสฺสโห นาม, ภเนฺต, ญาติเก อุปาสโก…เป.… ตุโฎฺฐ นาม, ภเนฺต, ญาติเก อุปาสโก…เป.… สนฺตุโฎฺฐ

นาม, ภเนฺต, ญาติเก อุปาสโก…เป…. ภโทฺท นาม, ภเนฺต, ญาติเก อุปาสโก…เป…. สุภ โทฺท นาม, ภเนฺต, ญาติเก อุปาสโก กาลงฺกโต; ตสฺส กา คติ โก อภิสมฺปราโย’’ติ?

‘‘กกฺกโฏ , อานนฺท, อุปาสโก กาลงฺกโต ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกาฯ กฬิโภ, อานนฺท …เป…. นิกโต, อานนฺท…เป…. กฏิสฺสโห, อานนฺท …เป…. ตุฏฺโฐ, อานนฺท…เป…. สนฺตุฏฺโฐ, อานนฺท…เป…. ภโทฺท, อานนฺท…เป…. สุภโทฺท, อานนฺท, อุปาสโก กาลงฺกโต ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกาฯ (สเพฺพ เอกคติกา กาตพฺพา)ฯ

‘‘ปโรปญฺญาส, อานนฺท, ญาติเก อุปาสกา กาลงฺกตา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติกา ตตฺถ ปรินิพฺพายิโน อนาวตฺติธมฺมา ตสฺมา โลกาฯ สาธิกนวุติ, อานนฺท, ญาติเก อุปาสกา กาลงฺกตา ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามิโน; สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสนฺติฯ ฉาติเรกานิ โข, อานนฺท, ปญฺจสตานิ ญาติเก อุปาสกา กาลงฺกตา ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สโมฺพธิปรายณาฯ

‘‘อนจฺฉริยํ โข ปเนตํ, อานนฺท, ยํ มนุสฺสภูโต กาลํ กเรยฺย; ตสฺมิํ ตสฺมิํ เจ มํ กาลงฺกเต อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺฉิสฺสถฯ วิเหสา เปสา, อานนฺท, อสฺส ตถาคตสฺสฯ ตสฺมาติหานนฺท, ธมฺมาทาสํ นาม ธมฺมปริยายํ เทเสสฺสามิ; เยน สมนฺนาคโต อริยสาวโก อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปโนฺนหมสฺมิ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’’ฯ

‘‘กตโม จ โส, อานนฺท, ธมฺมาทาโส ธมฺมปริยาโย; เยน สมนฺนาคโต อริยสาวโก อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปโนฺนหมสฺมิ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’’ฯ

‘‘อิธานนฺท , อริยสาวโก พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป…. สเงฺฆ…เป…. อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขเณฺฑหิ…เป…. สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อยํ โข โส, อานนฺท, ธมฺมาทาโส ธมฺมปริยาโย; เยน สมนฺนาคโต อริยสาวโก อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปโนฺนหมสฺมิ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’’ติฯ ทสมํฯ

เวฬุทฺวารวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ราชา โอคธทีฆาวุ, สาริปุตฺตาปเร ทุเว;
ถปตี เวฬุทฺวาเรยฺยา, คิญฺชกาวสเถ ตโยติฯ

๒. ราชการามวโคฺค

๑. สหสฺสภิกฺขุนิสงฺฆสุตฺตํ

๑๐๐๗. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ราชการาเมฯ อถ โข สหสฺสภิกฺขุนิสํโฆ [สหโสฺส ภิกฺขุนิสํโฆ (สี.)] เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข ตา ภิกฺขุนิโย ภควา เอตทโวจ –

‘‘จตูหิ โข, ภิกฺขุนิโย, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปโนฺน โหติ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขุนิโย, อริยสาวโก พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม …เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ, อขเณฺฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขุนิโย, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปโนฺน โหติ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. พฺราหฺมณสุตฺตํ

๑๐๐๘. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘พฺราหฺมณา, ภิกฺขเว, อุทยคามินิํ นาม ปฏิปทํ ปญฺญเปนฺติฯ เต สาวกํ เอวํ สมาทเปนฺติ – ‘เอหิ ตฺวํ, อโมฺภ ปุริส, กาลเสฺสว อุฎฺฐาย ปาจีนมุโข ยาหิฯ โส ตฺวํ มา โสพฺภํ ปริวเชฺชหิ, มา ปปาตํ, มา ขาณุํ, มา กณฺฑกฐานํ [กณฺฑกํ ฐานํ (ปี. ก.)], มา จนฺทนิยํ, มา โอฬิคลฺลํฯ ยตฺถ [ยเตฺถว (สฺยา. กํ.), ยานิ วา (สี.)] ปปเตยฺยาสิ ตเตฺถว มรณํ อาคเมยฺยาสิฯ เอวํ ตฺวํ, อโมฺภ ปุริส, กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคติํ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสสี’’’ติฯ

‘‘ตํ โข ปเนตํ, ภิกฺขเว, พฺราหฺมณานํ พาลคมนเมตํ [พาลานํ คมนเมตํ (สี.)] มูฬฺหคมนเมตํ น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สโมฺพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ อหญฺจ โข, ภิกฺขเว, อริยสฺส วินเย อุทยคามินิํ ปฏิปทํ ปญฺญเปมิ; ยา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

‘‘กตมา จ สา, ภิกฺขเว, อุทยคามินี ปฏิปทา; ยา เอกนฺตนิพฺพิทาย…เป.… นิพฺพานาย สํวตฺตติ? อิธ , ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติ; ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขเณฺฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อยํ โข สา, ภิกฺขเว, อุทยคามินี ปฏิปทา เอกนฺตนิพฺพิทาย…เป.… นิพฺพานาย สํวตฺตตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. อานนฺทเตฺถรสุตฺตํ

๑๐๐๙. เอกํ สมยํ อายสฺมา จ อานโนฺท อายสฺมา จ สาริปุโตฺต สาวตฺถิยํ วิหรนฺติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยนายสฺมา อานโนฺท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานเนฺทน สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สาริปุโตฺต อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ – ‘‘กตินํ โข, อาวุโส อานนฺท , ธมฺมานํ ปหานา, กตินํ ธมฺมานํ สมนฺนาคมนเหตุ, เอวมยํ ปชา ภควตา พฺยากตา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สโมฺพธิปรายณา’’ติ? ‘‘จตุนฺนํ โข, อาวุโส, ธมฺมานํ ปหานา, จตุนฺนํ ธมฺมานํ สมนฺนาคมนเหตุ, เอวมยํ ปชา ภควตา พฺยากตา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สโมฺพธิปรายณา’’ติฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ? ยถารูเปน โข, อาวุโส, พุทฺเธ อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ ตถารูปสฺส พุทฺเธ อปฺปสาโท น โหติฯ ยถารูเปน จ โข, อาวุโส, พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต สุตวา อริยสาวโก กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ ตถารูปสฺส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาโท โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา’’ติฯ

‘‘ยถารูเปน จ โข, อาวุโส, ธมฺเม อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ ตถารูปสฺส ธมฺเม อปฺปสาโท น โหติฯ ยถารูเปน จ โข, อาวุโส, ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต สุตวา อริยสาวโก กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ ตถารูปสฺส ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาโท โหติ – สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม…เป.… วิญฺญูหีติฯ

‘‘ยถารูเปน จ โข, อาวุโส, สงฺเฆ อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ ตถารูปสฺส สงฺเฆ อปฺปสาโท น โหติฯ ยถารูเปน จ โข, อาวุโส, สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต สุตวา อริยสาวโก กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ ตถารูปสฺส สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาโท โหติ – สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติฯ

‘‘ยถารูเปน จ โข, อาวุโส, ทุสฺสีเลฺยน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ ตถารูปสฺส ทุสฺสีลฺยํ น โหติฯ ยถารูเปหิ จ โข, อาวุโส, อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต สุตวา อริยสาวโก กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ ตถารูปานิ อริยกนฺตานิ สีลานิ โหนฺติ อขณฺฑานิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิกานิฯ อิเมสํ โข, อาวุโส, จตุนฺนํ ธมฺมานํ ปหานา อิเมสํ จตุนฺนํ ธมฺมานํ สมนฺนาคมนเหตุ เอวมยํ ปชา ภควตา พฺยากตา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายณา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ทุคฺคติภยสุตฺตํ

๑๐๑๐. ‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก สพฺพทุคฺคติภยํ สมติกฺกนฺโต โหติฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ธมฺม…เป.… สงฺฆ…เป.… อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก สพฺพทุคฺคติภยํ สมติกฺกนฺโต โหตี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ทุคฺคติวินิปาตภยสุตฺตํ

๑๐๑๑. ‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก สพฺพทุคฺคติวินิปาตภยํ สมติกฺกนฺโต โหติฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ธมฺม…เป.… สงฺฆ…เป.… อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก สพฺพทุคฺคติวินิปาตภยํ สมติกฺกนฺโต โหตี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปฐมมิตฺตามจฺจสุตฺตํ

๑๐๑๒. ‘‘เย เต, ภิกฺขเว, อนุกเมฺปยฺยาถ, เย จ โสตพฺพํ มเญฺญยฺยุํ – มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา – เต, ภิกฺขเว, จตูสุ โสตาปตฺติยเงฺคสุ สมาทเปตพฺพา , นิเวเสตพฺพา, ปติฏฺฐาเปตพฺพาฯ กตเมสุ จตูสุ? พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเท สมาทเปตพฺพา, นิเวเสตพฺพา, ปติฏฺฐาเปตพฺพา – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกเนฺตสุ สีเลสุ สมาทเปตพฺพา, นิเวเสตพฺพา, ปติฏฺฐาเปตพฺพา อขเณฺฑสุ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกสุฯ เย เต, ภิกฺขเว, อนุกเมฺปยฺยาถ , เย จ โสตพฺพํ มเญฺญยฺยุํ – มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา – เต, ภิกฺขเว, อิเมสุ จตูสุ โสตาปตฺติยเงฺคสุ สมาทเปตพฺพา, นิเวเสตพฺพา, ปติฏฺฐาเปตพฺพา’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ทุติยมิตฺตามจฺจสุตฺตํ

๑๐๑๓. ‘‘เย เต, ภิกฺขเว, อนุกเมฺปยฺยาถ, เย จ โสตพฺพํ มเญฺญยฺยุํ – มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา – เต, ภิกฺขเว, จตูสุ โสตาปตฺติยเงฺคสุ สมาทเปตพฺพา, นิเวเสตพฺพา, ปติฏฺฐาเปตพฺพาฯ กตเมสุ จตูสุ? พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเท สมาทเปตพฺพา, นิเวเสตพฺพา, ปติฏฺฐาเปตพฺพา – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควา’’ติฯ

‘‘สิยา, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ มหาภูตานํ อญฺญถตฺตํ – ปถวีธาตุยา, อาโปธาตุยา, เตโชธาตุยา, วาโยธาตุยา – น เตฺวว พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส สิยา อญฺญถตฺตํฯ ตตฺริทํ อญฺญถตฺตํ – โส วต พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อริยสาวโก นิรยํ วา ติรจฺฉานโยนิํ วา เปตฺติวิสยํ วา อุปปชฺชิสฺสตี’’ติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ ‘‘ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกเนฺตสุ สีเลสุ สมาทเปตพฺพา, นิเวเสตพฺพา, ปติฏฺฐาเปตพฺพา อขเณฺฑสุ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกสุฯ สิยา, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ มหาภูตานํ อญฺญถตฺตํ – ปถวีธาตุยา, อาโปธาตุยา, เตโชธาตุยา, วาโยธาตุยา – น เตฺวว อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส สิยา อญฺญถตฺตํฯ ตตฺริทํ อญฺญถตฺตํ – โส วต อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก นิรยํ วา ติรจฺฉานโยนิํ วา เปตฺติวิสยํ วา อุปปชฺชิสฺสตีติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ เย เต, ภิกฺขเว, อนุกเมฺปยฺยาถ, เย จ โสตพฺพํ มเญฺญยฺยุํ – มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา – เต, ภิกฺขเว , อิเมสุ จตูสุ โสตาปตฺติยเงฺคสุ สมาทเปตพฺพา, นิเวเสตพฺพา, ปติฏฺฐาเปตพฺพา’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ปฐมเทวจาริกสุตฺตํ

๑๐๑๔. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย, เอวเมว – เชตวเน อนฺตรหิโต เทเวสุ ตาวติํเสสุ ปาตุรโหสิฯ อถ โข สมฺพหุลา ตาวติํสกายิกา เทวตาโย เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข ตา เทวตาโย อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ –

‘‘สาธุ โข, อาวุโส, พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข, อาวุโส, เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคติํ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติฯ สาธุ โข, อาวุโส, ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… สาธุ โข, อาวุโส, อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ

อขเณฺฑหิ…เป…. สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข, อาวุโส, เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตี''ติฯ

''สาธุ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติฯ สาธุ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, ธเมฺม…เป…. สเงฺฆ…เป…. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อขเณฺฑหิ…เป…. สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตี''ติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. ทุติยเทวจาริกสุตฺตํ

๑๐๑๕. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย, เอวเมว – เชตวเน อนฺตรหิโต เทเวสุ ตาวตึเสสุ ปาตุรโหสิฯ อถ โข สมฺพหุลา ตาวตึสกายิกา เทวตาโย เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฎฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข ตา เทวตาโย อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ –

''สาธุ โข, อาวุโส, พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข, อาวุโส, เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนาฯ สาธุ โข, อาวุโส, ธเมฺม…เป…. สเงฺฆ…เป…. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อขเณฺฑหิ…เป…. สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข, อาวุโส, เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา''ติฯ

''สาธุ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนาฯ สาธุ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, ธเมฺม…เป…. สเงฺฆ…เป…. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อขเณฺฑหิ…เป…. สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา''ติฯ นวมํฯ

๑๐. ตติยเทวจาริกสุตฺตํ

๑๐๑๖. อถ โข ภควา – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย, เอวเมว – เชตวเน อนฺตรหิโต เทเวสุ ตาวตึเสสุ ปาตุรโหสิฯ อถ โข สมฺพหุลา ตาวตึสกายิกา เทวตาโย เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฎฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข ตา เทวตาโย ภควา เอตทโวจ –

''สาธุ โข, อาวุโส, พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข,

อาวุโส, เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สโมฺพธิปรายณาฯ สาธุ โข, อาวุโส , ธเมฺม…เป…. สเงฺฆ…เป…. อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อขเณฺฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข, อาวุโส, เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สโมฺพธิปรายณา''ติฯ

“สาธุ โข, มาริส, พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข, มาริส, เอวมยํ ปชา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สโมฺพธิปรายณาฯ สาธุ โข, มาริส, ธเมฺม…เป…. สเงฺฆ…เป…. อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อขเณฺฑหิ…เป…. สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข, มาริส, เอวมยํ ปชา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สโมฺพธิปรายณา''ติฯ ทสมํฯ

ราชการามวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สหสฺสพฺราหฺมณานนฺท , ทุคฺคติ อปเร ทุเว;
มิตฺตามจฺจา ทุเว วุตฺตา, ตโย จ เทวจาริกาติฯ

๓. สรณานิวโคฺค

๑. ปฐมมหานามสุตฺตํ

๑๐๑๗. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมิํ นิโคฺรธาราเมฯ อถ โข มหานาโม สโกฺก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข มหานาโม สโกฺก ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อิทํ, ภเนฺต, กปิลวตฺถุ อิทฺธเญฺจว ผีตเญฺจ พาหุชญฺญํ อากิณฺณมนุสฺสํ สมฺพาธพฺยูหํฯ โส ขฺวาหํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ วา ปยิรุปาสิตฺวา มโนภาวนีเย วา ภิกฺขู สายนฺหสมยํ กปิลวตฺถุํ ปวิสโนฺต; ภเนฺตนปิ [วิพฺภเนฺตนปิ (สี.), ภมเนฺตนปิ (ก.)] หตฺถินา สมาคจฺฉามิ ; ภเนฺตนปิ อเสฺสน สมาคจฺฉามิ; ภเนฺตนปิ รเถน สมาคจฺฉามิ; ภเนฺตนปิ สกเฎน สมาคจฺฉามิ; ภเนฺตนปิ ปุริเสน สมาคจฺฉามิฯ ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, ตสฺมิํ สมเย มุสฺสเตว [มุสเตว (?)] ภควนฺตํ อารพฺภ สติ, มุสฺสติ [มุสติ (?)] ธมฺมํ อารพฺภ สติ, มุสฺสติ สงฺฆํ อารพฺภ สติฯ ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, เอวํ โหติ – ‘อิมมฺหิ จาหํ สมเย กาลํ กเรยฺยํ, กา มยฺหํ คติ, โก อภิสมฺปราโย'''ติ?

“มา ภายิ, มหานาม, มา ภายิ, มหานาม! อปาปกํ เต มรณํ ภวิสฺสติ อปาปิกา กาลํกิริยา [กาลกิริยา (สี. สฺยา. กํ.)]ฯ ยสฺส กสฺสจิ, มหานาม, ทีฆรตฺตํ สทฺธาปริภาวิตํ จิตฺตํ สีลปริภาวิตํ จิตฺตํ สุตปริภาวิตํ จิตฺตํ จาคปริภาวิตํ จิตฺตํ ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ, ตสฺส โย หิ ขฺวายํ กาโย รูปี จาตุมหาภูติโก [จาตุมฺมหาภูติโก (สี. สฺยา. กํ.)] มาตาเปตฺติกสมฺภโว โอทนกุมฺมาสูปจโย อนิจฺจุจฺฉาทนปริมทฺทนเภทนวิทฺธํสนธโมฺมฯ ตํ อิเธว กากา วา ขาทนฺติ คิชฺฌา วา ขาทนฺติ กุลลา วา ขาทนฺติ สุนขา วา ขาทนฺติ สิงฺคาลา [สิคาลา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วา ขาทนฺติ วิวิธา วา ปาณกชาตา ขาทนฺติ; ยญฺจ ขฺวสฺส จิตฺตํ ทีฆรตฺตํ สทฺธาปริภาวิตํ…เป…. ปญฺญาปริภาวิตํ ตํ อุทฺธคามิ โหติ วิเสสคามิฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, มหานาม, ปุริโส สปฺปิกุมฺภํ วา เตลกุมฺภํ วา คมฺภีรํ อุทกรหทํ โอคาหิตฺวา ภินฺเทยฺยฯ ตตฺร ยา อสฺส สกฺขรา วา กฐลา [กถลา (ปี. ก.)] วา สา อโธคามี อสฺส, ยญฺจ ขฺวสฺส ตตฺร สปฺปิ วา เตลํ วา ตํ อุทฺธคามิ อสฺส วิเสสคามิฯ เอวเมว โข, มหานาม, ยสฺส กสฺสจิ ทีฆรตฺตํ สทฺธาปริภาวิตํ จิตฺตํ...เป.... ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ ตสฺส โย หิ ขฺวายํ กาโย รูปี จาตุมหาภูติโก มาตาเปตฺติกสมฺภโว โอทนกุมฺมาสูปจโย อนิจฺจุจฺฉาทนปริมทฺทนเภทนวิทฺธํสนธมฺโม ตํ อิเธว กากา วา ขาทนฺติ คิชฺฌา วา ขาทนฺติ กุลลา วา ขาทนฺติ สุนขา วา ขาทนฺติ สิงฺคาลา วา ขาทนฺติ วิวิธา วา ปาณกชาตา ขาทนฺติ; ยญฺจ ขฺวสฺส จิตฺตํ ทีฆรตฺตํ สทฺธาปริภาวิตํ...เป.... ปญฺญาปริภาวิตํ ตํ อุทฺธคามิ โหติ วิเสสคามิฯ ตุยฺหํ โข ปน, มหานาม, ทีฆรตฺตํ สทฺธาปริภาวิตํ จิตฺตํ...เป.... ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ ฯ มา ภายิ, มหานาม , มา ภายิ, มหานาม! อปาปกํ เต มรณํ ภวิสฺสติ, อปาปิกา กาลํกิริยา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยมหานามสุตฺตํ

๑๐๑๘. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเมฯ อถ โข มหานาโม สโกฺก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข มหานาโม สโกฺก ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิทํ, ภเนฺต, กปิลวตฺถุ อิทฺธเญฺจว ผีตญฺจ พาหุชญฺญํ อากิณฺณมนุสฺสํ สมฺพาธพฺยูหํฯ โส ขฺวาหํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ วา ปยิรุปาสิตฺวา มโนภาวนีเย วา ภิกฺขู สายนฺหสมยํ กปิลวตฺถุํ ปวิสโนฺต; ภเนฺตนปิ หตฺถินา สมาคจฺฉามิ; ภเนฺตนปิ อเสฺสน สมาคจฺฉามิ; ภเนฺตนปิ รเถน สมาคจฺฉามิ; ภเนฺต, นปิ สกเฏน สมาคจฺฉามิ; ภเนฺต, นปิ ปุริเสน สมาคจฺฉามิฯ ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, ตสฺมึ สมเย มุสฺสเตว ภควนฺตํ อารพฺภ สติ, มุสฺสติ ธมฺมํ อารพฺภ สติ, มุสฺสติ สงฺฆํ อารพฺภ สติฯ ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, เอวํ โหติ – ‘อิมมฺหิ จาหํ สมเย กาลํ กเรยฺยํ, กา มยฺหํ คติ, โก อภิสมฺปราโย’’’ติ?

‘‘มา ภายิ, มหานาม, มา ภายิ, มหานาม! อปาปกํ เต มรณํ ภวิสฺสติ อปาปิกา กาลํกิริยาฯ จตูหิ โข, มหานาม, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, มหานาม, อริยสาวโก พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา...เป.... สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม... เป.... สเงฺฆ ...เป.... อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขเณฺฑหิ...เป.... สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , มหานาม, รุโกฺข ปาจีนนิโนฺน ปาจีนโปโณ ปาจีนปพฺภาโร, โส มูลจฺฉิโนฺน กตเมน ปปเตยฺยา’’ติ? ‘‘เยน, ภเนฺต, นิโนฺน เยน โปโณ เยน ปพฺภาโร’’ติฯ ‘‘เอวเมว โข, มหานาม, อิเมหิ จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก นิพฺพานนิโนฺน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. โคธสกฺกสุตฺตํ

๑๐๑๙. กปิลวตฺถุนิทานํ ฯ อถ โข มหานาโม สโกฺก เยน โคธา สโกฺก เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา โคธํ สกฺกํ เอตทโวจ – ‘‘กติหิ [กตีหิ (ปี. ก.) รูปสิทฺธิ โอโลเกตพฺพา] ตฺวํ, โคเธ, ธเมฺมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนปุคฺคลํ อาชานาสิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สโมฺพธิปรายณ’’นฺติ?

‘‘ตีหิ ขฺวาหํ, มหานาม, ธเมฺมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนปุคฺคลํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สโมฺพธิปรายณํฯ กตเมหิ ตีหิ? อิธ, มหานาม, อริยสาวโก พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน

สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ธมฺม…เป…. สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติฯ อิเมหิ ขฺวาหํ, มหานาม, ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนปุคฺคลํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายณํฯ

‘‘ตฺวํ ปน, มหานาม, กติหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนปุคฺคลํ อาชานาสิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายณ’’นฺติ? ‘‘จตูหิ ขฺวาหํ, โคเธ, ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนปุคฺคลํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายณํฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, โคเธ, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ธมฺม…เป…. สงฺฆ…เป…. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ ขฺวาหํ, โคเธ, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนปุคฺคลํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายณ’’นฺติฯ

‘‘อาคเมหิ ตฺวํ, มหานาม, อาคเมหิ ตฺวํ, มหานาม! ภควาว เอตํ ชาเนยฺย เอเตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ วา อสมนฺนาคตํ วา’’ติฯ ‘‘อายาม, โคเธ, เยน ภควา เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสฺสามา’’ติฯ อถ โข มหานาโม สกฺโก โคธา จ สกฺโก เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘อิธาหํ , ภนฺเต, เยน โคธา สกฺโก เตนุปสงฺกมึ; อุปสงฺกมิตฺวา โคธํ สกฺกํ เอตทโวจํ – ‘กติหิ ตฺวํ, โคเธ, ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนปุคฺคลํ อาชานาสิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายณํ’? เอวํ วุตฺเต, ภนฺเต, โคธา สกฺโก มํ เอตทโวจ –

‘‘ตีหิ ขฺวาหํ, มหานาม, ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนปุคฺคลํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายณํฯ กตเมหิ ตีหิ? อิธ, มหานาม, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ธมฺม…เป…. สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติฯ อิเมหิ ขฺวาหํ, มหานาม, ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนปุคฺคลํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายณํฯ ตฺวํ ปน, มหานาม, กตเมหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนปุคฺคลํ อาชานาสิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายณ’’นฺติ?

‘‘เอวํ วุตฺตาหํ, ภนฺเต, โคธํ สกฺกํ เอตทโวจํ – ‘จตูหิ ขฺวาหํ, โคเธ, ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนปุคฺคลํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายณํฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, โคเธ, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ธมฺม…เป…. สงฺฆ…เป…. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป…. สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ ขฺวาหํ, โคเธ, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนปุคฺคลํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายณ’’’นฺติฯ

‘‘เอวํ วุตฺเต, ภนฺเต, โคธา สกฺโก มํ เอตทโวจ – ‘อาคเมหิ ตฺวํ, มหานาม, อาคเมหิ ตฺวํ, มหานาม! ภควาว เอตํ ชาเนยฺย เอเตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ วา อสมนฺนาคตํ วา’’’ติฯ ‘‘อิธ , ภนฺเต, โกจิเทว ธมฺโม สมุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย, เอกโต อสฺส ภควา เอกโต ภิกฺขุสงฺโฆ จฯ เยเนว ภควา เตเนวาหํ อสฺสํฯ เอวํ ปสนฺนํ มํ, ภนฺเต, ภควา ธาเรตุฯ อิธ, ภนฺเต, โกจิเทว ธมฺโม สมุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย, เอกโต อสฺส ภควา เอกโต ภิกฺขุสงฺโฆ ภิกฺขุนิสงฺโฆ จฯ เยเนว

ภควา เตเนวาหํ อสฺสํฯ เอวํ ปสนฺนํ มํ, ภนฺเต, ภควา ธาเรตุฯ อิธ, ภนฺเต, โกจิเทว ธมฺโม สมุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย, เอกโต อสฺส ภควา เอกโต ภิกฺขุสงฺโฆ ภิกฺขุนิสงฺโฆ จ อุปาสกา จฯ เยเนว ภควา เตเนวาหํ อสฺสํฯ เอวํ ปสนฺนํ มํ, ภนฺเต, ภควา ธาเรตุฯ อิธ, ภนฺเต, โกจิเทว ธมฺโม สมุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย, เอกโต อสฺส ภควา เอกโต ภิกฺขุสงฺโฆ ภิกฺขุนิสงฺโฆ อุปาสกา อุปาสิกาโย จฯ เยเนว ภควา เตเนวาหํ อสฺสํฯ เอวํ ปสนฺนํ มํ, ภนฺเต, ภควา ธาเรตุฯ อิธ, ภนฺเต, โกจิเทว ธมฺโม สมุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย, เอกโต อสฺส ภควา เอกโต ภิกฺขุสงฺโฆ ภิกฺขุนิสงฺโฆ อุปาสกา อุปาสิกาโย สเทวโก จ โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก สสฺสมณพฺราหฺมณี ปชา สเทวมนุสฺสาฯ เยเนว ภควา เตเนวาหํ อสฺสํฯ เอวํ ปสนฺนํ มํ, ภนฺเต, ภควา ธาเรตู’’ติฯ “เอวํวาที ตฺวํ, โคเธ, มหานามํ สกฺกํ กึ วเทสี’’ติ? “เอวํวาทาหํ, ภนฺเต, มหานามํ สกฺกํ น กิญฺจิ วทามิ, อญฺญตฺร กลฺยาณา อญฺญตฺร กุสลา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ปฐมสรณานิสกฺกสุตฺตํ

๑๐๒๐. กปิลวตฺถุนิทานํ ฯ เตน โข ปน สมเยน สรณานิ [สรกานิ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] สโกฺก กาลงฺกโต โหติฯ โส ภควตา พฺยากโต – “โสตาปโนฺน อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’ติฯ ตตฺร สุทํ สมฺพหุลา สกฺกา สงฺคมฺม สมาคมฺม อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ – “อจฺฉริยํ วต, โภ, อพฺภุตํ วต, โภ! เอตฺถ ทานิ โก น โสตาปโนฺน ภวิสฺสติ! ยตฺร หิ นาม สรณานิ สโกฺก กาลงฺกโต; โส ภควตา พฺยากโต – ‘โสตาปโนฺน อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’ติฯ สรณานิ สโกฺก สิกฺขาทุพฺพลฺยมาปาทิ, มชฺชปานํ อปายี’’ติฯ

อถ โข มหานาโม สโกฺก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข มหานาโม สโกฺก ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อิธ, ภนฺเต, สรณานิ สโกฺก กาลงฺกโตฯ โส ภควตา พฺยากโต – ‘โสตาปโนฺน อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’ติฯ ตตฺร สุทํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา สกฺกา สงฺคมฺม สมาคมฺม อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ – “อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ! เอตฺถ ทานิ โก น โสตปโนฺน ภวิสฺสติ! ยตฺร หิ นาม สรณานิ สโกฺก กาลงฺกโต; โส ภควตา พฺยากโต – ‘โสตาปโนฺน อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’ติฯ สรณานิ สโกฺก สิกฺขาทุพฺพลฺยมาปาทิ, มชฺชปานํ อปายี’’ติฯ

“โย โส, มหานาม, ทีฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต ธมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโต, โส กถํ วินิปาตํ คเจฺฉยฺย! ยญฺหิ ตํ, มหานาม, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘ทีฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต ธมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโต’ติ, สรณานิ สกฺกํ สมฺมา วทมาโน วเทยฺยฯ สรณานิ , มหานาม, สโกฺก ทีฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต ธมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโตฯ โส กถํ วินิปาตํ คเจฺฉยฺย!

“อิธ, มหานาม, เอกโจฺจ ปุคฺคโล พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… หาสปโญฺญ ชวนปโญฺญ วิมุตฺติยา จ สมนฺนาคโตฯ โส อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยมฺปิ โข, มหานาม, ปุคฺคโล ปริมุโตฺต นิรยา ปริมุโตฺต ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุโตฺต เปตฺติวิสยา ปริมุโตฺต อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ

“อิธ ปน, มหานาม, เอกโจฺจ ปุคฺคโล พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.…

หาสปโญฺญ ชวนปโญฺญ น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโตฯ โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา [อสฺมา (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] โลกาฯ อยมฺปิ โข, มหานาม, ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิรยา ปริมุตฺโต ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุตฺโต เปตฺติวิสยา ปริมุตฺโต อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ

“อิธ ปน, มหานาม, เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ธมฺเม…เป.… สงฺเฆ…เป.… น หาสปโญฺญ น ชวนปโญฺญ น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโตฯ โส ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามี โหติ, สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติ ฯ อยมฺปิ โข, มหานาม, ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิรยา ปริมุตฺโต ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุตฺโต เปตฺติวิสยา ปริมุตฺโต อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ

“อิธ ปน, มหานาม, เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ; ธมฺเม…เป.… สงฺเฆ…เป.… น หาสปโญฺญ น ชวนปโญฺญ น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโตฯ โส ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โสตาปโนฺน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สโมฺพธิปรายโณติ ฯ อยมฺปิ โข, มหานาม, ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิรยา ปริมุตฺโต ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุตฺโต เปตฺติวิสยา ปริมุตฺโต อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ

“อิธ ปน, มหานาม, เอกจฺโจ ปุคฺคโล น เหว โข พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ… น ธมฺเม…เป.… น สงฺเฆ…เป.… น หาสปโญฺญ น ชวนปโญฺญ น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโตฯ อปิ จสฺส อิเม ธมฺมา โหนฺติ – สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํฯ ตถาคตปฺปเวทิตา จสฺส ธมฺมา ปญฺญาย มตฺตโส นิชฺฌานํ ขมนฺติฯ อยมฺปิ โข, มหานาม, ปุคฺคโล อคนฺตา นิรยํ อคนฺตา ติรจฺฉานโยนึ อคนฺตา เปตฺติวิสยํ อคนฺตา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํฯ

“อิธ ปน, มหานาม, เอกจฺโจ ปุคฺคโล น เหว โข พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ… น ธมฺเม…เป.… น สงฺเฆ…เป.… น หาสปโญฺญ น ชวนปโญฺญ น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโต, อปิ จสฺส อิเม ธมฺมา โหนฺติ สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํฯ ตถาคเต จสฺส สทฺธามตฺตํ โหติ เปมมตฺตํฯ อยมฺปิ โข, มหานาม, ปุคฺคโล อคนฺตา นิรยํ อคนฺตา ติรจฺฉานโยนึ อคนฺตา เปตฺติวิสยํ อคนฺตา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํฯ อิเม เจปิ, มหานาม, มหาสาลา สุภาสิตํ ทุพฺภาสิตํ อาชาเนยฺยุํ, อิเม จาหํ [อิเมวาหํ (สฺยา. กํ.), อิเมสาหํ (ก.)] มหาสาเล พฺยากเรยฺยํ – ‘โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สโมฺพธิปรายณา’ติ; กิมงฺคํ [กิมงฺค (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ปน สรณานึ สกฺกํฯ สรณานิ, มหานาม, สโกฺก มรณกาเล สิกฺขํ สมาทิยี”ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ทุติยสรณานิสกฺกสุตฺตํ

๑๐๒๑. กปิลวตฺถุนิทานํ ฯ เตน โข ปน สมเยน สรณานิ สโกฺก กาลงฺกโต โหติฯ โส ภควตา พฺยากโต – “โสตาปโนฺน อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ”ติฯ ตตฺร สุทํ สมฺพหุลา สกฺกา สงฺคมฺม สมาคมฺม อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ – “อจฺฉริยํ วต, โภ, อพฺภุตํ วต, โภ! เอตฺถ ทานิ โก น โสตาปโนฺน ภวิสฺสติ! ยตฺร หิ นาม สรณานิ สโกฺก กาลงฺกโตฯ โส ภควตา พฺยากโต – ‘โสตาปโนฺน อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’ติฯ สรณานิ สโกฺก สิกฺขาย อปริปูรการี อโหสี”ติฯ อถ โข มหานาโม สโกฺก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺ

วา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘อิธ, ภนฺเต, สรณานิ สกฺโก กาลงฺกโตฯ โส ภควตา พฺยากโต – ‘โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณ’ติฯ ตตฺร สุทํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา สกฺกา สงฺคมฺม สมาคมฺม อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘อจฺฉริยํ วต, โภ, อพฺภุตํ วต, โภ! เอตฺถ ทานิ โก น โสตาปนฺโน ภวิสฺสติ! ยตฺร หิ นาม สรณานิ สกฺโก กาลงฺกโตฯ โส ภควตา พฺยากโต – โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณติฯ สรณานิ สกฺโก สิกฺขาย อปริปูรการี อโหสี’’’ติฯ

‘‘โย โส, มหานาม, ทีฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต ธมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโต, โส กถํ วินิปาตํ คเจฺฉยฺย! ยญฺหิ ตํ, มหานาม, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘ทีฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต ธมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโต’, สรณานิํ สกฺกํ สมฺมา วทมาโน วเทยฺยฯ สรณานิ, มหานาม, สโกฺก ทีฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต ธมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโต, โส กถํ วินิปาตํ คเจฺฉยฺย!

‘‘อิธ, มหานาม, เอกโจฺจ ปุคฺคโล พุเทฺธ เอกนฺตคโต โหติ อภิปฺปสนฺโน – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… หาสปโญฺญ ชวนปโญฺญ วิมุตฺติยา จ สมนฺนาคโต ฯ โส อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยมฺปิ โข, มหานาม , ปุคฺคโล ปริมุโตฺต นิรยา ปริมุโตฺต ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุโตฺต เปตฺติวิสยา ปริมุโตฺต อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ

‘‘อิธ ปน, มหานาม, เอกโจฺจ ปุคฺคโล พุเทฺธ เอกนฺตคโต โหติ อภิปฺปสนฺโน – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… หาสปโญฺญ ชวนปโญฺญ น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโตฯ โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, อุทฺธํโสโต โหติ อกนิฎฺฐคามีฯ อยมฺปิ โข, มหานาม, ปุคฺคโล ปริมุโตฺต นิรยา ปริมุโตฺต ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุโตฺต เปตฺติวิสยา ปริมุโตฺต อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ

‘‘อิธ ปน, มหานาม, เอกโจฺจ ปุคฺคโล พุเทฺธ เอกนฺตคโต โหติ อภิปฺปสนฺโน – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… น หาสปโญฺญ น ชวนปโญฺญ น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโตฯ โส ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามี โหติ, สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติฯ อยมฺปิ โข, มหานาม , ปุคฺคโล ปริมุโตฺต นิรยา ปริมุโตฺต ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุโตฺต เปตฺติวิสยา ปริมุโตฺต อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ

‘‘อิธ ปน, มหานาม, เอกโจฺจ ปุคฺคโล พุเทฺธ เอกนฺตคโต โหติ อภิปฺปสนฺโน – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… น หาสปโญฺญ น ชวนปโญฺญ น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโตฯ โส ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณฯ อยมฺปิ โข, มหานาม, ปุคฺคโล ปริมุโตฺต นิรยา ปริมุโตฺต ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุโตฺต เปตฺติวิสยา ปริมุโตฺต อปายทุคฺคติวินิปาตาฯ

“อิธ ปน, มหานาม, เอกโจฺจ ปุคฺคโล น เหว โข พุเทฺธ เอกนฺตคโต โหติ อภิปฺปส โนฺน…เป.… น ธเมฺม…เป.… น สเงฺฆ…เป.… น หาสปโญฺญ น ชวนปโญฺญ น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโต; อปิ จสฺส อิเม ธมฺมา โหนฺติ – สทฺธินฺทฺริยํ …เป.… ปญฺญินฺทฺริยํฯ ตถาคตปฺป เวทิตา จสฺส ธมฺมา ปญฺญาย มตฺตโส นิชฺฌานํ ขมนฺติฯ อยมฺปิ โข, มหานาม, ปุคฺคโล อคนฺ ตา นิรยํ อคนฺตา ติรจฺฉานโยนึ อคนฺตา เปตฺติวิสยํ อคนฺตา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํฯ

“อิธ ปน, มหานาม, เอกโจฺจ ปุคฺคโล น เหว โข พุเทฺธ เอกนฺตคโต โหติ อภิปฺปส โนฺน… น ธเมฺม…เป.… น สเงฺฆ…เป.… น หาสปโญฺญ น ชวนปโญฺญ น จ วิมุตฺติยา สมนฺ นาคโต; อปิ จสฺส อิเม ธมฺมา โหนฺติ – สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํฯ ตถาคเต จสฺส สทฺธามตฺตํ โหติ เปมมตฺตํฯ อยมฺปิ โข, มหานาม, ปุคฺคโล อคนฺตา นิรยํ อคนฺตา ติรจฺฉานโย นึ อคนฺตา เปตฺติวิสยํ อคนฺตา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํฯ

“เสยฺยถาปิ, มหานาม, ทุเกฺขตฺตํ ทุพฺภูมํ อวิหตขาณุกํ, พีชานิ จสฺสุ ขณฺฑานิ ปูตีนิ วา ตาตปหตานิ อสาราทานิ อสุขสยิตานิ [อสุขาปสฺสยิตานิ (ก.)], เทโว จ น สมฺมา [เทโว ปน สมฺมา (สฺยา. กํ.), เทโว น สมฺมา (ก.) ที. นิ. ๒.๔๓๘] ธารํ อนุปฺปเวเจฺฉยฺยฯ อปิ นุ ตานิ พีชา นิ วุทฺธึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปเชฺชยฺยุ”นฺติ? “โน เหตํ, ภเนฺต”ฯ “เอวเมว โข, มหานาม, อิธ ธ โมฺม ทุรกฺขาโต [ทุวากฺขาโต (ปี. ก.)] โหติ ทุปฺปเวทิโต อนิยฺยานิโก อนุปสมสํวตฺตนิโก อ สมฺมาสมฺพุทฺธปฺปเวทิโต – อิทมหํ ทุเกฺขตฺตสฺมึ วทามิฯ ตสฺมิญฺจ ธเมฺม สาวโก วิหรติ ธมฺมา นุธมฺมปฺปฏิปโนฺน สามีจิปฺปฏิปโนฺน อนุธมฺมจารี – อิทมหํ ทุพฺพีชสฺมึ วทามิ”ฯ

“เสยฺยถาปิ, มหานาม, สุเขตฺตํ สุภูมํ สุวิหตขาณุกํ, พีชานิ จสฺสุ อขณฺฑานิ อปูตีนิ อวา ตาตปหตานิ สาราทานิ สุขสยิตานิ; เทโว จ [เทโว จสฺส (สฺยา. กํ. ก.)] สมฺมา ธารํ อนุปฺปเว เจฺฉยฺยฯ อปิ นุ ตานิ พีชานิ วุทฺธึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปเชฺชยฺยุ”นฺติ? “เอวํ, ภเนฺต”ฯ “เอวเมว โข, มหานาม, อิธ ธโมฺม สฺวากฺขาโต โหติ สุปฺปเวทิโต นิยฺยานิโก อุปสมสํวตฺตนิโก สมฺมา สมฺพุทฺธปฺปเวทิโต – อิทมหํ สุเขตฺตสฺมึ วทามิฯ ตสฺมิญฺจ ธเมฺม สาวโก วิหรติ ธมฺมานุ ธมฺมปฺปฏิปโนฺน สามีจิปฺปฏิปโนฺน อนุธมฺมจารี – อิทมหํ สุพีชสฺมึ วทามิฯ กิมงฺค ปน สรณานึ สกฺกํ! สรณานิ, มหานาม, สโกฺก มรณกาเล สิกฺขาย ปริปูรการี อโหสี”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปฐมอนาถปิณฺฑิกสุตฺตํ

๑๐๒๒. สาวตฺถินิทานํ ฯ เตน โข ปน สมเยน อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อญฺญตรํ ปุริสํ อามเนฺตสิ – “เอหิ ตฺวํ, อโมฺภ ปุริส, เยนายสฺมา สาริปุโตฺต เตนุปสงฺกม; อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน อายสฺมโต สาริ ปุตฺตสฺส ปาเท สิรสา วนฺท – ‘อนาถปิณฺฑิโก, ภเนฺต, คหปติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลา โนฯ โส อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปาเท สิรสา วนฺทตี’ติฯ เอวญฺจ วเทหิ – ‘สาธุ กิร, ภเนฺต, อายสฺมา สาริปุโตฺต เยน อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปา ทายา’”ติฯ

“เอวํ , ภเนฺต”ติ โข โส ปุริโส อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส ปฏิสฺสุตฺวา เยนายสฺมา สาริ ปุโตฺต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอ กมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส ปุริโส อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ –

‘‘อนาถปิณฺฑิโก, ภนฺเต, คหปติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ โส อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปาเท สิรสา วนฺทติฯ เอวญฺจ วทติ – ‘สาธุ กิร, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโต เยน อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายา’’’ติฯ อธิวาเสสิ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ตุณฺหีภาเวนฯ

อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย อายสฺมตา อานนฺเทน ปจฺฉาสมเณน เยน อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข อายสฺมา สาริปุตฺโต อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ เอตทโวจ – ‘‘กจฺจิ เต, คหปติ, ขมนียํ กจฺจิ ยาปนียํ? กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ, โน อภิกฺกมนฺติ; ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน อภิกฺกโม’’ติ? ‘‘น เม, ภนฺเต, ขมนียํ, น ยาปนียํฯ พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ, โน ปฏิกฺกมนฺติ; อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน ปฏิกฺกโม’’ติฯ

‘‘ยถารูเปน โข, คหปติ, พุทฺเธ อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ ตถารูโป เต พุทฺเธ อปฺปสาโท นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต, คหปติ, พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาโท – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ตญฺจ ปน เต พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยฯ

‘‘ยถารูเปน โข, คหปติ, ธมฺเม อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูโป เต ธมฺเม อปฺปสาโท นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต, คหปติ, ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาโท – สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม…เป.… ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติฯ ตญฺจ ปน เต ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยฯ

‘‘ยถารูเปน โข, คหปติ, สเงฺฆ อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูโป เต สเงฺฆ อปฺปสาโท นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต, คหปติ, สเงฺฆ อเวจฺจปฺปสาโท – สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสโงฺฆ…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติฯ ตญฺจ ปน เต สเงฺฆ อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยฯ

‘‘ยถารูเปน โข, คหปติ, ทุสฺสีเลฺยน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูปํ เต ทุสฺสีลฺยํ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต, คหปติ, อริยกนฺตานิ สีลานิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิกานิฯ ตานิ จ ปน เต อริยกนฺตานิ สีลานิ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยฯ

‘‘ยถารูปาย โข, คหปติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูปา เต มิจฺฉาทิฏฺฐิ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต, คหปติ, สมฺมาทิฏฺฐิฯ ตญฺจ ปน เต สมฺมาทิฏฺฐึ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยฯ

‘‘ยถารูเปน โข, คหปติ, มิจฺฉาสงฺกเปฺปน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ , ตถารูโป เต มิจฺฉาสงฺกโปฺป นตฺถิฯ

อตฺถิ จ โข เต, คหปติ, สมฺมาสงฺกปฺโปฯ ตญฺจ ปน เต สมฺมาสงฺกปฺปํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยฯ

‘‘ยถารูปาย โข, คหปติ, มิจฺฉาวาจาย สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูปา เต มิจฺฉาวาจา นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต, คหปติ, สมฺมาวาจาฯ ตญฺจ ปน เต สมฺมาวาจํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยฯ

‘‘ยถารูเปน โข, คหปติ, มิจฺฉากมฺมนฺเตน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูโป เต มิจฺฉากมฺมนฺโต นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต, คหปติ, สมฺมากมฺมนฺโตฯ ตญฺจ ปน เต สมฺมากมฺมนฺตํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยฯ

‘‘ยถารูเปน โข, คหปติ, มิจฺฉาอาชีเวน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูโป เต มิจฺฉาอาชีโว นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต, คหปติ, สมฺมาอาชีโวฯ ตญฺจ ปน เต สมฺมาอาชีวํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยฯ

‘‘ยถารูเปน โข, คหปติ, มิจฺฉาวายาเมน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูโป เต มิจฺฉาวายาโม นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต, คหปติ, สมฺมาวายาโมฯ ตญฺจ ปน เต สมฺมาวายามํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยฯ

‘‘ยถารูปาย โข, คหปติ, มิจฺฉาสติยา สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูปา เต มิจฺฉาสติ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต, คหปติ, สมฺมาสติฯ ตญฺจ ปน เต สมฺมาสตึ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยฯ

‘‘ยถารูเปน โข, คหปติ, มิจฺฉาสมาธินา สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ , ตถารูโป เต มิจฺฉาสมาธิ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต, คหปติ, สมฺมาสมาธิฯ ตญฺจ ปน เต สมฺมาสมาธึ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยฯ

‘‘ยถารูเปน โข, คหปติ, มิจฺฉาญาเณน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูปํ เต มิจฺฉาญาณํ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต, คหปติ, สมฺมาญาณํฯ ตญฺจ ปน เต สมฺมาญาณํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยฯ

‘‘ยถารูปาย โข, คหปติ, มิจฺฉาวิมุตฺติยา สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูปา เต มิจฺฉาวิมุตฺติ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต, คหปติ, สมฺมาวิมุตฺติฯ ตญฺจ ปน เต สมฺมาวิมุตฺตึ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยา’’ติฯ

อถ โข อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺภิํสุฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อายสฺมนฺตญฺจ สาริปุตฺตํ อายสฺมนฺตญฺจ อานนฺทํ สเกเนว ถาลิปาเกน ปริวิสิฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ ภุตฺตาวิํ โอนีตปตฺตปาณิํ อญฺญตรํ นีจาสนํ คเหตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปติํ อายสฺมา สาริปุตฺโต อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิ –

> ‘‘ยสฺส สทฺธา ตถาคเต, อจลา สุปฺปติฏฺฐิตา;
> สีลญฺจ ยสฺส กลฺยาณํ, อริยกนฺตํ ปสํสิตํฯ
>
> ‘‘สงฺเฆ ปสาโท ยสฺสตฺถิ, อุชุภูตญฺจ ทสฺสนํ;
> อทลิทฺโทติ [อทฬิทฺโทติ (สี. สฺยา. กํ.)] ตํ อาหุ, อโมฆํ ตสฺส ชีวิตํฯ
>
> ‘‘ตสฺมา สทฺธญฺจ สีลญฺจ, ปสาทํ ธมฺมทสฺสนํ;
> อนุยุญฺเชถ เมธาวี, สรํ พุทฺธานสาสน’’นฺติฯ

อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต อนาถปิณฺฑิกํ คหปติํ อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิฯ

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ – ‘‘หนฺท! กุโต นุ ตฺวํ, อานนฺท, อาคจฺฉสิ ทิวาทิวสฺสา’’ติ? ‘‘อายสฺมตา, ภนฺเต, สาริปุตฺเตน อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อิมินา จ อิมินา จ โอวาเทน โอวทิโต’’ติฯ ‘‘ปณฺฑิโต, อานนฺท, สาริปุตฺโต; มหาปญฺโญ, อานนฺท, สาริปุตฺโต, ยตฺร หิ นาม จตฺตาริ โสตาปตฺติยงฺคานิ ทสหากาเรหิ วิภชิสฺสตี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ทุติยอนาถปิณฺฑิกสุตฺตํ

๑๐๒๓. สาวตฺถินิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อญฺญตรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ – ‘‘เอหิ ตฺวํ, อมฺโภ ปุริส, เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกม; อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺท – ‘อนาถปิณฺฑิโก, ภนฺเต, คหปติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ โส อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺทตี’ติฯ เอวญฺจ วเทหิ – ‘สาธุ กิร, ภนฺเต, อายสฺมา อานนฺโท เยน อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายา’’’ติฯ

‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ติ โข โส ปุริโส อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส ปฏิสฺสุตฺวา เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ปุริโส อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ – ‘‘อนาถปิณฺฑิโก, ภนฺเต, คหปติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ โส อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺทติฯ เอวญฺจ วทติ – ‘สาธุ กิร, ภนฺเต, อายสฺมา อานนฺโท เยน อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายา’’’ติฯ อธิวาเสสิ โข อายสฺมา อานนฺโท ตุณฺหีภาเวนฯ

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช

โข อายสฺมา อานนฺท อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ เอตทโวจ – ‘‘กจฺจิ เต, คหปติ, ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ? กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ, โน อภิกฺกมนฺติ; ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน อภิกฺกโม’’ติ? ‘‘น เม, ภนฺเต, ขมนียํ น ยาปนียํฯ พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ, โน ปฏิกฺกมนฺติ; อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน ปฏิกฺกโม’’ติฯ

‘‘จตูหิ โข, คหปติ, ธมฺเมหิ สมนฺนาคตสฺส อสฺสุตวโต ปุถุชฺชนสฺส โหติ อุตฺตาโส, โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, คหปติ, อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน พุทฺเธ อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติฯ ตญฺจ ปนสฺส พุทฺเธ อปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต โหติ อุตฺตาโส, โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํฯ

‘‘ปุน จปรํ, คหปติ, อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ธมฺเม อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติฯ ตญฺจ ปนสฺส ธมฺเม อปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต โหติ อุตฺตาโส, โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํฯ

‘‘ปุน จปรํ, คหปติ, อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน สงฺเฆ อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติฯ ตญฺจ ปนสฺส สงฺเฆ อปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต โหติ อุตฺตาโส, โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํฯ

‘‘ปุน จปรํ, คหปติ, อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ทุสฺสีเลฺยน สมนฺนาคโต โหติฯ ตญฺจ ปนสฺส ทุสฺสีลฺยํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต โหติ อุตฺตาโส, โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํฯ อิเมหิ โข, คหปติ, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตสฺส อสฺสุตวโต ปุถุชฺชนสฺส โหติ อุตฺตาโส, โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํฯ

‘‘จตูหิ โข, คหปติ, ธมฺเมหิ สมนฺนาคตสฺส สุตวโต อริยสาวกสฺส น โหติ อุตฺตาโส, น โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, น โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, คหปติ, สุตวา อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ตญฺจ ปนสฺส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต น โหติ อุตฺตาโส, น โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, น โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํฯ

‘‘ปุน จปรํ, คหปติ, สุตวา อริยสาวโก ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม…เป.… ปจฺจตฺตํ เวทิตโพฺพ วิญฺญูหีติฯ ตญฺจ ปนสฺส ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต น โหติ อุตฺตาโส, น โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, น โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํฯ

‘‘ปุน จปรํ, คหปติ, สุตวา อริยสาวโก สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – สุปฺปฏิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติฯ ตญฺจ ปนสฺส สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต น โหติ อุตฺตาโส, น โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, น โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํฯ

‘‘ปุน จปรํ, คหปติ, สุตวา อริยสาวโก อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขเณฺฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ ตานิ จ ปนสฺส อริยกนฺตานิ สีลานิ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต น โหติ อุตฺตาโส, น โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, น โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํฯ อิเมหิ โข, คหปติ, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตสฺส สุตวโต อริยสาวกสฺส น โหติ อุตฺตาโส, น โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, น โหติ สมฺปรายิกํ มรณภย’’นฺติฯ

“นาหํ, ภนฺเต อานนฺท, ภายามิฯ กฺยาหํ ภายิสฺสามิ! อหญฺหิ, ภนฺเต, พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหมิ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ธมฺเม…เป.… สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหมิ – สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติฯ ยานิ จิมานิ, ภนฺเต, ภควตา คิหิสามีจิกานิ สิกฺขาปทานิ เทสิตานิ, นาหํ เตสํ กิญฺจิ อตฺตนิ ขณฺฑํ สมนุปสฺสามี”ติ ฯ “ลาภา เต, คหปติ, สุลทฺธํ เต, คหปติ! โสตาปตฺติผลํ ตยา, คหปติ, พฺยากต”นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. ปฐมภยเวรูปสนฺตสุตฺตํ

๑๐๒๔. สาวตฺถินิทานํฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ภควา เอตทโวจ – “ยโต โข, คหปติ, อริยสาวกสฺส ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ จ โหนฺติ, จตูหิ จ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ, อริโย จสฺส ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ, โส อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ [ขีณติรจฺฉานโยนิโย (สพฺพตฺถ)] ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต; โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณ’”ฯ

“กตมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ? ยํ, คหปติ, ปาณาติปาตี ปาณาติปาตปฺปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวทิยติฯ ปาณาติปาตา ปฏิวิรตสฺส เอวํ ตํ ภยํ เวรํ วูปสนฺตํ โหติฯ ยํ, คหปติ, อทินฺนาทายี…เป.… ยํ, คหปติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี…เป.… ยํ, คหปติ, มุสาวาที…เป.… ยํ, คหปติ, สุราเมรยมชฺชปฺปมาทฏฺฐายี สุราเมรยมชฺชปฺปมาทฏฺฐานปฺปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวทิยติฯ สุราเมรยมชฺชปฺปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตสฺส เอวํ ตํ ภยํ เวรํ วูปสนฺตํ โหติฯ อิมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติฯ

“กตเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ? อิธ, คหปติ, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ธมฺเม…เป.… สงฺเฆ…เป.… อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติฯ

“กตโม จสฺส อริโย ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ? อิธ, คหปติ, อริยสาวโก ปฏิจฺจสมุปฺปาทญฺเญว สาธุกํ โยนิโส มนสิ กโรติ – อิติ อิมสฺมึ สติ อิทํ โหติ, อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ; อิติ อิมสฺมึ อสติ อิทํ น โหติ, อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌติ; ยทิทํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ…เป.… เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ อวิชฺชาย เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ…เป.… ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ, เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธ… เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติฯ อยมสฺส อริโย ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธฯ

“ยโต โข, คหปติ, อริยสาวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ, อิเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ, อยญฺจสฺส อริโย ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ ฯ โส อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต; โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณ’”ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ทุติยภยเวรูปสนฺตสุตฺตํ

๑๐๒๕. สาวตฺถินิทานํ…เป…. ‘‘ยโต โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ, อิเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ, อยญฺจสฺส อริโย ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ; โส อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต; โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณ’’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. นนฺทกลิจฺฉวิสุตฺตํ

๑๐๒๖. เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ อถ โข นนฺทโก ลิจฺฉวิมหามตฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข นนฺทกํ ลิจฺฉวิมหามตฺตํ ภควา เอตทโวจ –

‘‘จตูหิ โข, นนฺทก, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, นนฺทก, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ธมฺเม…เป…. สงฺเฆ…เป…. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป…. สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข, นนฺทก, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณฯ

‘‘อิเมหิ จ ปน, นนฺทก, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก อายุนา สํยุตฺโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุเสนปิ; วณฺเณน สํยุตฺโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุเสนปิ; สุเขน สํยุตฺโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุเสนปิ; ยเสน สํยุตฺโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุเสนปิ; อาธิปเตยฺเยน สํยุตฺโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุเสนปิฯ ตํ โข ปนาหํ, นนฺทก , นาญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา สุตฺวา วทามิฯ อปิ จ ยเทว มยา สามํ ญาตํ สามํ ทิฏฺฐํ สามํ วิทิตํ, ตเทวาหํ วทามี’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต อญฺญตโร ปุริโส นนฺทกํ ลิจฺฉวิมหามตฺตํ เอตทโวจ – ‘‘นหานกาโล, ภนฺเต’’ติฯ ‘‘อลํ ทานิ, ภเณ, เอเตน พาหิเรน นหาเนนฯ อลมิทํ อชฺฌตฺตํ นหานํ ภวิสฺสติ, ยทิทํ – ภควติ ปสาโท’’ติฯ ทสมํฯ

สรณานิวคฺโค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

> มหานาเมน เทฺว วุตฺตา, โคธา จ สรณา ทุเว;
> ทุเว อนาถปิณฺฑิกา, ทุเว เวรภเยน จ;
> ลิจฺฉวี ทสโม วุตฺโต, วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติฯ

๔. ปุญฺญาภิสนฺทวคฺโค

๑. ปฐมปุญฺญาภิสนฺทสุตฺตํ

๑๐๒๗. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหาราฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ อยํ ปฐโม ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโรฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม…เป.… ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติฯ อยํ ทุติโย ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโรฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติฯ อยํ ตติโย ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโรฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อยํ จตุตฺโถ ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโรฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยปุญฺญาภิสนฺทสุตฺตํ

๑๐๒๘. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหาราฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ อยํ ปฐโม ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโรฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ธมฺเม…เป.… สงฺเฆ…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตฯ อยํ จตุตฺโถ ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโรฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ตติยปุญฺญาภิสนฺทสุตฺตํ

๑๐๒๙. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหาราฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ อยํ ปฐโม ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโรฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ธมฺเม…เป.… สงฺเฆ…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ อยํ จตุตฺโถ ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโรฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ปฐมเทวปทสุตฺตํ

๑๐๓๐. สาวตฺถินิทานํ ฯ จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, เทวานํ เทวปทานิ อวิสุทฺธานํ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานํ สตฺตานํ ปริโยทปนายฯ

กตมานิ จตฺตาริ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ อิทํ ปฐมํ เทวานํ เทวปทํ อวิสุทฺธานํ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานํ สตฺตานํ ปริโยทปนายฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ธมฺเม…เป.… สงฺเฆ…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิทํ จตุตฺถํ เทวานํ เทวปทํ อวิสุทฺธานํ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานํ สตฺตานํ ปริโยทปนายฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ เทวานํ เทวปทานิ อวิสุทฺธานํ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานํ สตฺตานํ ปริโยทปนายา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ทุติยเทวปทสุตฺตํ

๑๐๓๑. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, เทวานํ เทวปทานิ อวิสุทฺธานํ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานํ สตฺตานํ ปริโยทปนายฯ

‘‘กตมานิ จตฺตาริ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘กึ นุ โข เทวานํ เทวปท’นฺติ? โส เอวํ ปชานาติ – ‘อพฺยาพชฺฌปรเม ขฺวาหํ เอตรหิ เทเว สุณามิฯ น จ โข ปนาหํ กิญฺจิ พฺยาพาเธมิ ตสํ วา ถาวรํ วาฯ อทฺธาหํ เทวปทธมฺมสมนฺนาคโต วิหรามี’’’ติฯ อิทํ ปฐมํ เทวานํ เทวปทํ อวิสุทฺธานํ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานํ สตฺตานํ ปริโยทปนายฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ธมฺเม…เป.… สงฺเฆ…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘กึ นุ โข เทวานํ เทวปท’นฺติ ? โส เอวํ ปชานาติ – ‘อพฺยาพชฺฌปรเม ขฺวาหํ เอตรหิ เทเว สุณามิฯ น โข ปนาหํ กิญฺจิ พฺยาพาเธมิ ตสํ วา ถาวรํ วาฯ อทฺธาหํ เทวปทธมฺมสมนฺนาคโต วิหรามี’ติฯ อิทํ จตุตฺถํ เทวานํ เทวปทํ อวิสุทฺธานํ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานํ สตฺตานํ ปริโยทปนายฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ เทวานํ เทวปทานิ อวิสุทฺธานํ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานํ สตฺตานํ ปริโยทปนายา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. เทวสภาคสุตฺตํ

๑๐๓๒. ‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ อตฺตมนา เทวา สภาคตํ กเถนฺติฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ยา ตา เทวตา พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา อิโต จุตา ตตฺรูปปนฺนา ตาสํ เอวํ โหติ – ‘ยถารูเปน โข มยํ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสา

เทน สมนฺนาคตา ตโต จุตา อิธูปปนฺนา, อริยสาวโกปิ ตถารูเปน พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต เอหีติ เทวานํ สนฺติเก’’’ติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ ยา ตา เทวตา อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคตา อิโต จุตา ตตฺรูปปนฺนา ตาสํ เอวํ โหติ – ‘ยถารูเปหิ โข มยํ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคตา ตโต จุตา อิธูปปนฺนา, อริยสาวโกปิ ตถารูเปหิ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต เอหีติ เทวานํ สนฺติเก’ติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคตํ อตฺตมนา เทวา สภาคตํ กเถนฺตี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. มหานามสุตฺตํ

๑๐๓๓. เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเมฯ อถ โข มหานาโม สโกฺก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข มหานาโม สโกฺก ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, อุปาสโก โหตี’’ติ? ‘‘ยโต โข, มหานาม, พุทฺธํ สรณํ คโต โหติ, ธมฺมํ สรณํ คโต โหติ, สงฺฆํ สรณํ คโต โหติ – เอตฺตาวตา โข, มหานาม, อุปาสโก โหตี’’ติฯ

‘‘กิตฺตาวตา ปน, ภเนฺต, อุปาสโก สีลสมฺปโนฺน โหตี’’ติ? ‘‘ยโต โข, มหานาม, อุปาสโก ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, สุราเมรยมชฺชปฺปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติ, – เอตฺตาวตา โข, มหานาม, อุปาสโก สีลสมฺปโนฺน โหตี’’ติฯ

‘‘กิตฺตาวตา ปน, ภเนฺต, อุปาสโก สทฺธาสมฺปโนฺน โหตี’’ติ? ‘‘อิธ, มหานาม, อุปาสโก สโทฺธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธึ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ เอตฺตาวตา โข, มหานาม, อุปาสโก สทฺธาสมฺปโนฺน โหตี’’ติฯ

‘‘กิตฺตาวตา ปน, ภเนฺต, อุปาสโก จาคสมฺปโนฺน โหตี’’ติ? ‘‘อิธ, มหานาม, อุปาสโก วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต – เอตฺตาวตา โข, มหานาม, อุปาสโก จาคสมฺปโนฺน โหตี’’ติฯ

‘‘กิตฺตาวตา ปน, ภเนฺต, อุปาสโก ปญฺญาสมฺปโนฺน โหตี’’ติ? ‘‘อิธ, มหานาม, อุปาสโก ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิเพฺพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยา – เอตฺตาวตา โข, มหานาม, อุปาสโก ปญฺญาสมฺปโนฺน โหตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. วสฺสสุตฺตํ

๑๐๓๔. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, อุปริปพฺพเต ถุลฺลผุสิตเก เทเว วสฺสเนฺต ตํ อุทกํ ยถานินฺนํ ปวตฺตมานํ ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูเรติ, ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูรา กุโสเพฺภ ปริปูเรนฺติ, กุโสพฺภา ปริปูรา มหาโสเพฺภ ปริปูเรนฺติ, มหาโสพฺภา ปริปูรา กุนฺนทิโย ปริปูเรนฺติ, กุนฺนทิโย ปริปูรา มหานทิโย ปริปูเรนฺติ, มหานทิโย ปริปูรา มหาสมุทฺทํ [มหาสมุทฺทสาครํ (สพฺพตฺถ) สํ. นิ. ๔.๗๐] ปริปูเรนฺติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส โย จ พุเทฺธ อเวจฺ

จปฺปสาโท, โย จ ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาโท, โย จ สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาโท, ยานิ จ อริยกนฺตานิ สีลานิ – อิเม ธมฺมา สนฺทมานา ปารํ คนฺตฺวา อาสวานํ ขยาย สํวตฺตนฺตี''ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. กาฬิโคธสุตฺตํ

๑๐๓๕. เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมิํ นิโคฺรธาราเมฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน กาฬิโคธาย สากิยานิยา นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ อถ โข กาฬิโคธา สากิยานี เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข กาฬิโคธํ สากิยานิํ ภควา เอตทโวจ –

''จตูหิ โข, โคเธ, ธเมฺมหิ สมนฺนาคตา อริยสาวิกา โสตาปนฺนา โหติ อวินิปาตธมฺมา นิยตา สโมฺพธิปรายณาฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, โคเธ, อริยสาวิกา พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา โหติ – อิติปิ โส ภควา...เป.... สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม...เป.... สเงฺฆ...เป.... วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาคา ปยตปาณินี [ปยตปาณี (สพฺพตฺถ) ๓.๓๐ โมคฺคลฺลานสุตฺตํ โอโลเกตพฺพํ] โวสฺสคฺครตา ยาจโยคา ทานสํวิภาครตาฯ อิเมหิ โข, โคเธ, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคตา อริยสาวิกา โสตาปนฺนา โหติ อวินิปาตธมฺมา นิยตา สโมฺพธิปรายณา''ติฯ

''ยานิมานิ, ภเนฺต, ภควตา จตฺตาริ โสตาปตฺติยงฺคานิ เทสิตานิ, สํวิชฺชเนฺต เต ธมฺมา มยิ, อหญฺจ เตสุ ธเมฺมสุ สนฺทิสฺสามิฯ อหญฺหิ, ภเนฺต, พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา – อิติปิ โส ภควา...เป.... สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม...เป.... สเงฺฆ...เป.... ยํ โข ปน กิญฺจิ กุเล เทยฺยธมฺมํ สพฺพํ ตํ อปฺปฏิวิภตฺตํ สีลวเนฺตหิ กลฺยาณธเมฺมหี''ติฯ ''ลาภา เต, โคเธ, สุลทฺธํ เต, โคเธ! โสตาปตฺติผลํ ตยา, โคเธ, พฺยากต''นฺติฯ นวมํฯ

๑๐. นนฺทิยสกฺกสุตฺตํ

๑๐๓๖. เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมิํ นิโคฺรธาราเมฯ อถ โข นนฺทิโย สโกฺก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข นนฺทิโย สโกฺก ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''ยเสฺสว นุ โข, ภเนฺต, อริยสาวกสฺส จตฺตาริ โสตาปตฺติยงฺคานิ สเพฺพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ นตฺถิ เสฺวว นุ โข, ภเนฺต, อริยสาวโก ปมาทวิหารี''ติฯ

'''ยสฺส โข, นนฺทิย, จตฺตาริ โสตาปตฺติยงฺคานิ สเพฺพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ นตฺถิ ตมหํ พาหิโร ปุถุชฺชนปเกฺข ฐิโต'ติ วทามิฯ อปิ จ, นนฺทิย, ยถา อริยสาวโก ปมาทวิหารี เจว โหติ, อปฺปมาทวิหารี จ ตํ สุณาหิ, สาธุกํ มนสิ กโรหิ; ภาสิสฺสามี''ติฯ ''เอวํ , ภเนฺต''ติ โข นนฺทิโย สโกฺก ภควโต ปจฺจโสฺสสิฯ ภควา เอตทโวจ –

''กถญฺจ, นนฺทิย, อริยสาวโก ปมาทวิหารี โหติ? อิธ นนฺทิย, อริยสาวโก พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา...เป.... สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ โส เตน พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สนฺตุโฏฺฐ น อุตฺตริ วายมติ ทิวา ปวิเวกาย, รตฺติํ ปฏิสลฺลานายฯ ตสฺส เอวํ ปมตฺตสฺส วิหรโต ปาโมชฺชํ น โหติฯ ปาโมเชฺช อสติ, ปีติ น โหติฯ ปีติยา

อสติ, ปสฺสทฺธิ น โหติฯ ปสฺสทฺธิยา อสติ, ทุกฺขํ วิหรติฯ ทุกฺขิโน จิตฺตํ น สมาธิยติฯ อสมาหิเต จิตฺต ธมฺมา น ปาตุภวนฺติฯ ธมฺมานํ อปาตุภาวา ปมาทวิหารี เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ

‘‘ปุน จปรํ, นนฺทิย, อริยสาวโก ธมฺเม…เป.… สงฺเฆ…เป.… อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ โส เตหิ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สนฺตุฏฺโฐ น อุตฺตริ วายมติ ทิวา ปวิเวกาย รตฺตึ ปฏิสลฺลานายฯ ตสฺส เอวํ ปมตฺตสฺส วิหรโต ปาโมชฺชํ น โหติฯ ปาโมชฺเช อสติ, ปีติ น โหติฯ ปีติยา อสติ, ปสฺสทฺธิ น โหติฯ ปสฺสทฺธิยา อสติ, ทุกฺขํ วิหรติฯ ทุกฺขิโน จิตฺตํ น สมาธิยติ ฯ อสมาหิเต จิตฺต ธมฺมา น ปาตุภวนฺติฯ ธมฺมานํ อปาตุภาวา ปมาทวิหารี เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ เอวํ โข, นนฺทิย, อริยสาวโก ปมาทวิหารี โหติฯ

‘‘กถญฺจ, นนฺทิย, อริยสาวโก อปฺปมาทวิหารี โหติ? อิธ, นนฺทิย, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ โส เตน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน อสนฺตุฏฺโฐ อุตฺตริ วายมติ ทิวา ปวิเวกาย รตฺตึ ปฏิสลฺลานายฯ ตสฺส เอวํ อปฺปมตฺตสฺส วิหรโต ปาโมชฺชํ ชายติฯ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติฯ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติฯ ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติฯ สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ สมาหิเต จิตฺต ธมฺมา ปาตุภวนฺติฯ ธมฺมานํ ปาตุภาวา อปฺปมาทวิหารี เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติ ฯ

‘‘ปุน จปรํ, นนฺทิย, อริยสาวโก ธมฺเม…เป.… สงฺเฆ…เป.… อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ โส เตหิ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ อสนฺตุฏฺโฐ อุตฺตริ วายมติ ทิวา ปวิเวกาย รตฺตึ ปฏิสลฺลานาย ฯ ตสฺส เอวํ อปฺปมตฺตสฺส วิหรโต ปาโมชฺชํ ชายติฯ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติฯ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติฯ ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติฯ สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ สมาหิเต จิตฺต ธมฺมา ปาตุภวนฺติฯ ธมฺมานํ ปาตุภาวา อปฺปมาทวิหารี เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ เอวํ โข, นนฺทิย, อริยสาวโก อปฺปมาทวิหารี โหตี’’ติฯ ทสมํฯ

ปุญฺญาภิสนฺทวคฺโค จตุตฺโถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อภิสนฺทา ตโย วุตฺตา, ทุเว เทวปทานิ จ;
สภาคตํ มหานาโม, วสฺสํ กาฬี จ นนฺทิยาติฯ

๕. สคาถกปุญฺญาภิสนฺทวคฺโค

๑. ปฐมอภิสนฺทสุตฺตํ

๑๐๓๗. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุญฺญาภิสนฺทา, กุสลาภิสนฺทา, สุขสฺสาหาราฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ อยํ ปฐโม ปุญฺญาภิสนฺโท, กุสลาภิสนฺโท, สุขสฺสาหาโรฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ธมฺเม…เป.… สงฺเฆ…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อยํ จตุตฺโถ ปุญฺญาภิสนฺโท, กุสลาภิสนฺโท, สุขสฺสาหาโรฯ อิเม โข,

ภิกฺขเว , จตฺตาโร ปุญฺญาภิสนฺทา, กุสลาภิสนฺทา, สุขสฺสาหาราฯ

‘‘อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ปุญฺญาภิสเนฺทหิ กุสลาภิสเนฺทหิ สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส น สุกรํ ปุญฺญสฺส ปมาณํ คเณตุํ – ‘เอตฺตโก ปุญฺญาภิสโนฺท, กุสลาภิสโนฺท, สุขสฺสาหาโร’ติฯ อถ โข อสเงฺขฺยโยฺย อปฺปเมโยฺย มหาปุญฺญกฺขโนฺธ เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท น สุกรํ อุทกสฺส ปมาณํ คเณตุํ – ‘เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกานี’ติ วา ‘เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกสตานี’ติ วา ‘เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกสหสฺสานี’ติ วา ‘เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกสตสหสฺสานี’ติ วาติฯ อถ โข อสเงฺขฺยโยฺย อปฺปเมโยฺย มหาอุทกกฺขโนฺธ เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อิเมหิ จตูหิ ปุญฺญาภิสเนฺทหิ กุสลาภิสเนฺทหิ สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส น สุกรํ ปุญฺญสฺส ปมาณํ คเณตุํ – ‘เอตฺตโก ปุญฺญาภิสโนฺท, กุสลาภิสโนฺท, สุขสฺสาหาโร’ติฯ อถ โข อสเงฺขฺยโยฺย อปฺปเมโยฺย มหาปุญฺญกฺขโนฺธ เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉตี’’ติฯ

อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

‘‘มโหทธึ อปริมิตํ มหาสรํ,
พหุเภรวํ รตนคณานมาลยํ;
นโชฺช ยถา นรคณสงฺฆเสวิตา,
ปุถู สวนฺตี อุปยนฺติ สาครํฯ

‘‘เอวํ นรํ อนฺนปานวตฺถททํ,
เสยฺยานิ ปจฺจตฺถรณสฺส [สชฺชตฺถรณสฺส (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ทายกํ;
ปุญฺญสฺส ธารา อุปยนฺติ ปณฺฑิตํ,
นโชฺช ยถา วาริวหาว สาคร’’นฺติฯ ปฐมํ;

๒. ทุติยอภิสนฺทสุตฺตํ

๑๐๓๘. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุญฺญาภิสนฺทา, กุสลาภิสนฺทา, สุขสฺสาหาราฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ อยํ ปฐโม ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโรฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตฯ อยํ จตุโตฺถ ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร ฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุญฺญาภิสนฺทา, กุสลาภิสนฺทา, สุขสฺสาหาราฯ

‘‘อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ปุญฺญาภิสเนฺทหิ กุสลาภิสเนฺทหิ สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส น สุกรํ ปุญฺญสฺส ปมาณํ คเณตุํ – ‘เอตฺตโก ปุญฺญาภิสโนฺท, กุสลาภิสโนฺท , สุขสฺสาหาโร’ติฯ อถ โข อสเงฺขฺยโยฺย อปฺปเมโยฺย มหาปุญฺญกฺขโนฺธ เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยตฺถิมา มหานทิโย สํสนฺทนฺติ สเมนฺติ, เสยฺยถิทํ – คงฺคา, ยมุนา, อจิรวตี, สรภู, มหี, ตตฺถ น สุกรํ อุทกสฺส ปมาณํ คเณตุํ – ‘เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกานี’ติ วา ‘เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกสตานี’ติ วา ‘เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกสหสฺสานี’ติ วา ‘เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกสตสหสฺสานี’ติ วาติฯ อถ โข อสงฺขฺเยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาอุทกกฺขนฺโธ เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อิเมหิ จตูหิ ปุญฺญาภิสเนฺทหิ กุสลาภิสเนฺทหิ สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส น สุกรํ ปุญฺญสฺส ปมาณํ คเณตุํ – ‘เอตฺตโก ปุญฺญาภิสโนฺท, กุสลาภิสโนฺท, สุขสฺสาหาโร’ติฯ อถ โข อสงฺขฺเยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาปุญฺญกฺขโนฺธ เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉตี’’ติฯ อิทมโวจ ภควา…เป…. สตฺถา –

> ‘‘มโหทธิํ อปริมิตํ มหาสรํ,
> พหุเภรวํ รตนคณานมาลยํ;
> นชฺโช ยถา นรคณสงฺฆเสวิตา,
> ปุถู สวนฺตี อุปยนฺติ สาครํฯ
>
> ‘‘เอวํ นรํ อนฺนปานวตฺถททํ,
> เสยฺยานิ ปจฺจตฺถรณสฺส ทายกํ;
> ปุญฺญสฺส ธารา อุปยนฺติ ปณฺฑิตํ,
> นชฺโช ยถา วาริวหาว สาคร’’นฺติฯ ทุติยํ;

๓. ตติยอภิสนฺทสุตฺตํ

๑๐๓๙. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุญฺญาภิสนฺทา, กุสลาภิสนฺทา, สุขสฺสาหาราฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ อยํ ปฐโม ปุญฺญาภิสโนฺท, กุสลาภิสโนฺท, สุขสฺสาหาโรฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ธเมฺม…เป…. สเงฺฆ…เป….ฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิเพฺพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ อยํ จตุโตฺถ ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโรฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหาราฯ

‘‘อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ปุญฺญาภิสเนฺทหิ กุสลาภิสเนฺทหิ สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส น สุกรํ ปุญฺญสฺส ปมาณํ คเณตุํ – ‘เอตฺตโก ปุญฺญาภิสโนฺท, กุสลาภิสโนฺท, สุขสฺสาหาโร’ติฯ อถ โข อสงฺขฺเยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาปุญฺญกฺขโนฺธ เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉตี’’ติฯ อิทมโวจ ภควา…เป…. สตฺถา –

> ‘‘โย ปุญฺญกาโม กุสเล ปติฏฺฐิโต,
> ภาเวติ มคฺคํ อมตสฺส ปตฺติยา;
> โส ธมฺมสาราธิคโม ขเย รโต,
> น เวธติ มจฺจุราชาคมนสฺมิ’’นฺติ [มจฺจุราชาคมิสฺสตีติ (สี. ปี.), มจฺจุชรากมฺปิสฺมินฺติ (ก.)]ฯ ตติยํ;

๔. ปฐมมหทฺธนสุตฺตํ

๑๐๔๐. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก ‘อฑฺฒ มหทฺธโน มหาโภโค’ติ [มหาโภโค มหายโสติ (สฺยา. ปี. ก.)] วุจฺจติฯ

‘‘กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ; ธมฺม…เป…. สงฺฆ…เป…. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป…. สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก ‘อฑฺฒ มหทฺธโน มหาโภโค’ติ วุจฺจตี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ทุติยมหทฺธนสุตฺตํ

๑๐๔๑. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก ‘อฑฺฒ มหทฺธโน มหาโภโค มหายโส’ติ วุจฺจติฯ

‘‘กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ธมฺม…เป…. สงฺฆ…เป…. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป…. สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก ‘อฑฺฒ มหทฺธโน มหาโภโค มหายโส’ติ วุจฺจตี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. สุทฺธกสุตฺตํ

๑๐๔๒. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณฯ

‘‘กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ธมฺม…เป…. สงฺฆ…เป…. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ …เป…. สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณ’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. นนฺทิยสุตฺตํ

๑๐๔๓. กปิลวตฺถุนิทานํ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข นนฺทิยํ สกฺกํ ภควา เอตทโวจ – ‘‘จตูหิ โข, นนฺทิย, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณ’’ฯ

‘‘กตเมหิ จตูหิ? อิธ, นนฺทิย, อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติฯ ธมฺม…เป…. สงฺฆ…เป…. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขณฺเฑหิ…เป…. สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข, นนฺทิย, จตูหิ ธมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณ’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ภทฺทิยสุตฺตํ

๑๐๔๔. กปิลวตฺถุนิทานํฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ภทฺทิยํ สกฺกํ ภควา เอตทโวจ – ‘‘จตูหิ โข, ภทฺทิย, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สโมฺพธิปรายโณฯ

‘‘กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภทฺทิย, อริยสาวโก พุเทฺธ…เป.… ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขเณฺฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข, ภทฺทิย, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’ติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. มหานามสุตฺตํ

๑๐๔๕. กปิลวตฺถุนิทานํ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข มหานามํ สกฺกํ ภควา เอตทโวจ – ‘‘จตูหิ โข, มหานาม, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ…เป.… สโมฺพธิปรายโณ’’ฯ

‘‘กตเมหิ จตูหิ? อิธ, มหานาม, อริยสาวโก พุเทฺธ…เป.… ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขเณฺฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข, มหานาม, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. องฺคสุตฺตํ

๑๐๔๖. ‘‘จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, โสตาปตฺติยงฺคานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? สปฺปุริสสํเสโว, สทฺธมฺมสฺสวนํ, โยนิโสมนสิกาโร, ธมฺมานุธมฺมปฺปฎิปตฺติ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ โสตาปตฺติยงฺคานี’’ติฯ ทสมํฯ

สคาถกปุญฺญาภิสนฺทวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อภิสนฺทา ตโย วุตฺตา, ทุเว มหทฺธเนน จ;
สุทฺธํ นนฺทิยํ ภทฺทิยํ, มหานามเงฺคน เต ทสาติฯ

๖. สปฺปญฺญวโคฺค

๑. สคาถกสุตฺตํ

๑๐๔๗. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณฯ

‘‘กตเมหิ จตูหิ? อิธ , ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขเณฺฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’ติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

‘‘ยสฺส สทฺธา ตถาคเต, อจลา สุปฺปติฏฺฐิตา;
สีลญฺจ ยสฺส กลฺยาณํ, อริยกนฺตํ ปสํสิตํฯ

‘‘สงฺเฆ ปสาโท ยสฺสตฺถิ, อุชุภูตญฺจ ทสฺสนํ;
อทลิทฺโทติ ตํ อาหุ, อโมฆํ ตสฺส ชีวิตํฯ

‘‘ตสฺมา สทฺธญฺจ สีลญฺจ, ปสาทํ ธมฺมทสฺสนํ;
อนุยุญฺเชถ เมธาวี, สรํ พุทฺธานสาสน’’นฺติฯ ปฐมํ;

๒. วสฺสํวุตฺถสุตฺตํ

๑๐๔๘. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ สาวตฺถิยํ วสฺสํวุโตฺถ กปิลวตฺถุํ อนุปฺปโตฺต โหติ เกนจิเทว กรณีเยนฯ อโสฺสสุํ โข กาปิลวตฺถวา สกฺยา – ‘‘อญฺญตโร กิร ภิกฺขุ สาวตฺถิยํ วสฺสํวุโตฺถ กปิลวตฺถุํ อนุปฺปโตฺต’’ติฯ

อถ โข กาปิลวตฺถวา สกฺยา เยน โส ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข กาปิลวตฺถวา สกฺยา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจุํ – ‘‘กจฺจิ, ภเนฺต, ภควา อโรโค เจว พลวา จา’’ติ? ‘‘อโรโค จาวุโส, ภควา พลวา จา’’ติฯ ‘‘กจฺจิ ปน, ภเนฺต, สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา อโรคา เจว พลวโนฺต จา’’ติ? ‘‘สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานาปิ โข, อาวุโส, อโรคา เจว พลวโนฺต จา’’ติฯ ‘‘กจฺจิ ปน, ภเนฺต, ภิกฺขุสโงฺฆ อโรโค จ พลวา จา’’ติฯ ‘‘ภิกฺขุสโงฺฆปิ โข, อาวุโส, อโรโค จ พลวา จา’’ติฯ ‘‘อตฺถิ ปน เต, ภเนฺต, กิญฺจิ อิมินา อนฺตรวเสฺสน ภควโต สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิต’’นฺติ? ‘‘สมฺมุขา เมตํ, อาวุโส, ภควโต สุตํ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ – ‘อปฺปกา เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู เย อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติฯ อถ โข เอเตว พหุตรา ภิกฺขู เย ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติกา ตตฺถ ปรินิพฺพายิโน อนาวตฺติธมฺมา ตสฺมา โลกา’’’ติฯ

‘‘อปรมฺปิ โข เม, อาวุโส, ภควโต สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ – ‘อปฺปกา เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู เย ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติกา ตตฺถ ปรินิพฺพายิโน อนาวตฺติธมฺมา ตสฺมา โลกาฯ อถ โข เอเตว พหุตรา ภิกฺขู เย ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามิโน, สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสนฺตี’’’ติฯ

‘‘อปรมฺปิ โข เม, อาวุโส, ภควโต สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ – ‘อปฺปกา เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู เย ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามิโน, สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสนฺติฯ อถ โข เอเตว พหุตรา ภิกฺขู เย ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สโมฺพธิปรายณา’’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ธมฺมทินฺนสุตฺตํ

๑๐๔๙. เอกํ สมยํ ภควา พาราณสิยํ วิหรติ อิสิปตเน มิคทาเยฯ อถ โข ธมฺมทิโนฺน อุปาสโก ปญฺจหิ อุปาสกสเตหิ สทฺธิํ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ธมฺมทิโนฺน อุปาสโก ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘โอวทตุ โน, ภนฺเต, ภควา; อนุสาสตุ โน, ภนฺเต, ภควา ยํ อมฺหากํ อสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายา’’ติฯ

‘‘ตสฺมาติห โว, ธมฺมทินฺนํ, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘เย เต สุตฺตนฺตา ตถาคตภาสิตา คมฺภีรา คมฺภีรตฺถา โลกุตฺตรา สุญฺญตปฏิสํยุตฺตา เต กาเลน กาลํ อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสามา’ติฯ เอวญฺหิ โว, ธมฺมทินฺน, สิกฺขิตพฺพ’’นฺติฯ ‘‘น โข เนตํ, ภนฺเต, สุกรํ อเมฺหหิ ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวสนฺเตหิ กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุโภนฺเตหิ มาลาคนฺธวิเลปนํ ธารยนฺเตหิ ชาตรูปรชตํ สาทิยนฺเตหิ – เย เต สุตฺตนฺตา ตถาคตภาสิตา คมฺภีรา คมฺภีรตฺถา โลกุตฺตรา สุญฺญตปฏิสํยุตฺตา เต กาเลน กาลํ อุปสมฺปชฺช วิหริตุํฯ เตสํ โน, ภนฺเต, ภควา อมฺหากํ ปญฺจสุ สิกฺขาปเทสุ ฐิตานํ อุตฺตริธมฺมํ เทเสตู’’ติฯ

‘‘ตสฺมาติห โว, ธมฺมทินฺน, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา ภวิสฺสาม – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคตา ภวิสฺสาม อขเณฺฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหี’ติฯ เอวญฺหิ โว, ธมฺมทินฺน, สิกฺขิตพฺพ’’นฺติฯ

‘‘ยานิมานิ, ภนฺเต, ภควตา จตฺตาริ โสตาปตฺติยงฺคานิ เทสิตานิ, สํวิชฺชนฺเต เต ธมฺมา อเมฺหสุ, มยญฺจ เตสุ ธเมฺมสุ สนฺทิสฺสามฯ มยญฺหิ ภนฺเต, พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา – อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติฯ ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคตา อขเณฺฑหิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิเกหี’’ติฯ ‘‘ลาภา โว , ธมฺมทินฺน, สุลทฺธํ โว, ธมฺมทินฺน! โสตาปตฺติผลํ ตุเมฺหหิ พฺยากต’’นฺติฯ ตติยํฯ

๔. คิลานสุตฺตํ

๑๐๕๐. เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ – ‘‘นิฎฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’’ติฯ อโสฺสสิ โข มหานาโม สโกฺก – ‘‘สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ – ‘นิฎฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’’’ติ ฯ อถ โข มหานาโม สโกฺก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข มหานาโม สโกฺก ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สุตเมตํ, ภนฺเต – ‘สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ – นิฎฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’ติฯ น โข เนตํ [น โข เต เอตํ (สี. ปี.)], ภนฺเต, ภควโต สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ สปฺปเญฺญน อุปาสเกน สปฺปโญฺญ อุปาสโก อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน โอวทิตโพฺพ’’ติฯ

‘‘สปฺปเญฺญน มหานาม, อุปาสเกน สปฺปโญฺญ อุปาสโก อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน จตูหิ อสฺสาสนีเยหิ ธเมฺมหิ อสฺสาเสตโพฺพ – ‘อสฺสาสตายสฺมา – อตฺถายสฺมโต พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาโท อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาติ ฯ อสฺสาสตายสฺมา – อตฺถายสฺมโต ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกนฺตานิ สีลานิ อขณฺฑานิ…เป.… สมาธิสํวตฺตนิกานี’’’ติฯ

‘‘สปฺปเญฺญน , มหานาม, อุปาสเกน สปฺปโญฺญ อุปาสโก อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน อิเมหิ จตูหิ อสฺสาสนีเยหิ ธเมฺมหิ อสฺสาเสตฺวา เอวมสฺส วจนีโย – ‘อตฺถายสฺมโต มาตาปิตูสุ อเปกฺขา’ติ? โส เจ เอวํ วเทยฺย – ‘อตฺถิ เม มาตาปิตูสุ อเปกฺขา’ติ, โส เอวมสฺส วจนี

โย – ‘อายสฺมา โข มาริโส มรณธมฺโมฯ สเจ ปายสฺมา มาตาปิตูสุ อเปกฺขํ กริสฺสติ, มริสฺส เตว; โน เจ ปายสฺมา มาตาปิตูสุ อเปกฺขํ กริสฺสติ, มริสฺสเตวฯ สาธายสฺมา, ยา เต มาตาปิตูสุ อเปกฺขา ตํ ปชหา’’’ติฯ

‘‘โส เจ เอวํ วเทยฺย – ‘ยา เม มาตาปิตูสุ อเปกฺขา สา ปหีนา’ติ, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘อตฺถิ ปนายสฺมโต ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขา’ติ? โส เจ เอวํ วเทยฺย – ‘อตฺถิ เม ปุตฺตทาเรสุ อ เปกฺขา’ติ, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘อายสฺมา โข มาริโส มรณธมฺโมฯ สเจ ปายสฺมา ปุตฺตทาเร สุ อเปกฺขํ กริสฺสติ, มริสฺสเตว; โน เจ ปายสฺมา ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขํ กริสฺสติ, มริสฺสเตวฯ สา ธายสฺมา, ยา เต ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขา ตํ ปชหา’’’ติฯ

‘‘โส เจ เอวํ วเทยฺย – ‘ยา เม ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขา สา ปหีนา’ติ, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘อตฺถิ ปนายสฺมโต มานุสเกสุ ปญฺจสุ กามคุเณสุ อเปกฺขา’ติ? โส เจ เอวํ วเทยฺย – ‘อตฺถิ เม มานุสเกสุ ปญฺจสุ กามคุเณสุ อเปกฺขา’ติ, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘มานุสเกหิ โข, อาวุโส, กา เมหิ ทิพฺพา กามา อภิกฺกนฺตตรา จ ปณีตตรา จฯ สาธายสฺมา, มานุสเกหิ กาเมหิ จิตฺตํ วุฏฺฐา เปตฺวา จาตุมหาราชิเกสุ [จาตุมฺมหาราชิเกสุ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] เทเวสุ จิตฺตํ อธิโมเจหี’’’ติฯ

‘‘โส เจ เอวํ วเทยฺย – ‘มานุสเกหิ เม กาเมหิ จิตฺตํ วุฏฺฐิตํ, จาตุมหาราชิเกสุ เทเวสุ จิตฺ ตํ อธิโมจิต’นฺติ, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘จาตุมหาราชิเกหิ โข, อาวุโส , เทเวหิ ตาวตึสา เทวา อภิกฺกนฺตตรา จ ปณีตตรา จฯ สาธายสฺมา, จาตุมหาราชิเกหิ เทเวหิ จิตฺตํ วุฏฺฐาเปตฺวา ตาวตึเสสุ เทเวสุ จิตฺตํ อธิโมเจหี’’’ติฯ

‘‘โส เจ เอวํ วเทยฺย – ‘จาตุมหาราชิเกหิ เม เทเวหิ จิตฺตํ วุฏฺฐิตํ, ตาวตึเสสุ เทเวสุ จิตฺตํ อธิโมจิต’นฺติ, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘ตาวตึเสหิ โข, อาวุโส, เทเวหิ ยามา เทวา…เป…. ตุ สิตา เทวา…เป…. นิมฺมานรตี เทวา…เป…. ปรนิมฺมิตวสวตฺตี เทวา…เป…. ปรนิมฺมิตวสวตฺ ตีหิ โข, อาวุโส, เทเวหิ พฺรหฺมโลโก อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จฯ สาธายสฺมา, ปรนิมฺมิต วสวตฺตีหิ เทเวหิ จิตฺตํ วุฏฺฐาเปตฺวา พฺรหฺมโลเก จิตฺตํ อธิโมเจหี’ติฯ โส เจ เอวํ วเทยฺย – ‘ปร นิมฺมิตวสวตฺตีหิ เม เทเวหิ จิตฺตํ วุฏฺฐิตํ, พฺรหฺมโลเก จิตฺตํ อธิโมจิต’นฺติ, โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘พฺรหฺมโลโกปิ โข, อาวุโส, อนิจฺโจ อทฺธุโว สกฺกายปริยาปนฺโนฯ สาธายสฺมา, พฺรหฺม โลกา จิตฺตํ วุฏฺฐาเปตฺวา สกฺกายนิโรเธ จิตฺตํ อุปสํหราหี’’’ติฯ

‘‘โส เจ เอวํ วเทยฺย – ‘พฺรหฺมโลกา เม จิตฺตํ วุฏฺฐิตํ, สกฺกายนิโรเธ จิตฺตํ อุปสํหรามี’ติ; เอวํ วิมุตฺตจิตฺตสฺส โข, มหานาม, อุปาสกสฺส อาสวา [วสฺสสต (สี. สฺยา.)] วิมุตฺตจิเตฺตน ภิกฺ ขุนา น กิญฺจิ นานากรณํ วทามิ, ยทิทํ – วิมุตฺติยา วิมุตฺต’’นฺติฯ จตุตฺถํฯ

๕. โสตาปตฺติผลสุตฺตํ

๑๐๕๑. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺ ตนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? สปฺปุริสสํเสโว , สทฺธมฺมสฺสวนํ , โยนิโสมนสิกาโร, ธมฺมานุ ธมฺมปฺปฏิปตฺติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยา ย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. สกทาคามิผลสุตฺตํ

๑๐๕๒. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? …เป…. สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. อนาคามิผลสุตฺตํ

๑๐๕๓. …เป…. อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย…เป…. สํวตฺตนฺตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. อรหตฺตผลสุตฺตํ

๑๐๕๔. …เป…. อรหตฺตผลสจฺฉิกิริยาย…เป…. สํวตฺตนฺตี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปญฺญาปฏิลาภสุตฺตํ

๑๐๕๕. …เป…. ปญฺญาปฏิลาภาย…เป…. สํวตฺตนฺตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ปญฺญาวุทฺธิสุตฺตํ

๑๐๕๖. …เป…. ปญฺญาวุทฺธิยา …เป…. สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ทสมํฯ

๑๑. ปญฺญาเวปุลฺลสุตฺตํ

๑๐๕๗. …เป….ฯ ปญฺญาเวปุลฺลาย…เป…. สํวตฺตนฺตี’’ติฯ เอกาทสมํฯ

สปฺปญฺญวคฺโค ฉฏฺโฐฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สคาถกํ วสฺสํวุตฺถํ, ธมฺมทินฺนญฺจ คิลานํ;
จตุโร ผลา ปฏิลาโภ, วุทฺธิ เวปุลฺลตาย จาติฯ

๗. มหาปญฺญวคฺโค

๑. มหาปญฺญาสุตฺตํ

๑๐๕๘. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา มหาปญฺญตาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? สปฺปุริสสํเสโว, สทฺธมฺมสฺสวนํ, โยนิโสมนสิกาโร, ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปตฺติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา มหาปญฺญตา สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปุถุปญฺญาสุตฺตํ

๑๐๕๙. … ปุถุปญฺญตา สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. วิปุลปญฺญาสุตฺตํ

๑๐๖๐. … วิปุลปญฺญตา สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. คมฺภีรปญฺญาสุตฺตํ

๑๐๖๑. … คมฺภีรปญฺญตา สํวตฺตนฺตี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อปฺปมตฺตปญฺญาสุตฺตํ

๑๐๖๒. … อปฺปมตฺตปญฺญตา สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ภูริปญฺญาสุตฺตํ

๑๐๖๓. … ภูริปญฺญตา สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปญฺญาพาหุลฺลสุตฺตํ

๑๐๖๔. … ปญฺญาพาหุลฺลา สํวตฺตนฺตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. สีฆปญฺญาสุตฺตํ

๑๐๖๕. … สีฆปญฺญตา สํวตฺตนฺตี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ลหุปญฺญาสุตฺตํ

๑๐๖๖. … ลหุปญฺญตา สํวตฺตนฺตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. หาสปญฺญาสุตฺตํ

๑๐๖๗. … หาสปญฺญตา สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ทสมํฯ

๑๑. ชวนปญฺญาสุตฺตํ

๑๐๖๘. … ชวนปญฺญตา สํวตฺตนฺตี’’ติฯ เอกาทสมํฯ

๑๒. ติกฺขปญฺญาสุตฺตํ

๑๐๖๙. … ติกฺขปญฺญตา สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ทฺวาทสมํฯ

๑๓. นิพฺเพธิกปญฺญาสุตฺตํ

๑๐๗๐. … นิพฺเพธิกปญฺญตา สํวตฺตนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? สปฺปุริสสํเสโว, สทฺธมฺมสฺสวนํ, โยนิโสมนสิกาโร, ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปตฺติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา นิพฺเพธิกปญฺญตาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ เตรสมํฯ

มหาปญฺญวคฺโค สตฺตโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

มหา ปุถุ วิปุล-คมฺภีรํ, อปฺปมตฺต-ภูริ-พาหุลฺลํ;

โสตาปตฺติสํยุตฺตํ เอกาทสมํฯ

๑๒. สจฺจสํยุตฺตํ

๑. สมาธิวคฺโค

๑. สมาธิสุตฺตํ

๑๐๗๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ ‘‘สมาธึ, ภิกฺขเว, ภาเวถฯ สมาหิโต, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติฯ กิญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ? ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ สมาธึ, ภิกฺขเว, ภาเวถฯ สมาหิโต, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติ’’ฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ โยโค กรณีโย, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ โยโค กรณีโย, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปฏิสลฺลานสุตฺตํ

๑๐๗๒. ‘‘ปฏิสลฺลาเน, ภิกฺขเว, โยคมาปชฺชถฯ ปฏิสลฺลีโน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติฯ กิญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ? ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ปฏิสลฺลาเน , ภิกฺขเว, โยคมาปชฺชถฯ ปฏิสลฺลีโน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติฯ

‘‘ตสฺมาติห , ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ โยโค กรณีโย, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ โยโค กรณีโย, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปฐมกุลปุตฺตสุตฺตํ

๑๐๗๓. ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชึสุ, สพฺเพ เต จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมยายฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสนฺติ, สพฺเพ เต จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมยายฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, สพฺเพ เต จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมยายฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ? ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขสมุทยสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขนิโรธสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺจสฺสฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชึสุ…เป.… ปพฺพชิสฺสนฺติ…เป.… ปพฺพชนฺติ, สพฺเพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมยายฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ โยโค กรณีโย, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ โยโค กรณีโย, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ทุติยกุลปุตฺตสุตฺตํ

๑๐๗๔. ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา ยถาภูตํ อภิสเมสุํ, สเพฺพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสเมสุํฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา ยถาภูตํ อภิสเมสฺสนฺติ, สเพฺพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสเมสฺสนฺติฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา ยถาภูตํ อภิสเมนฺติ, สเพฺพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสเมนฺติฯ

‘‘กตมานิ จตฺตาริ? ทุกฺขํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา ยถาภูตํ อภิสเมสุํ …เป.… อภิสเมสฺสนฺติ…เป.… อภิสเมนฺติ, สเพฺพ เต อิมานิ จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสเมนฺติฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

๑๐๗๕. ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตํ อภิสโมฺพชฺฌิํสุ, สเพฺพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสโมฺพชฺฌิํสุฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตํ อภิสโมฺพชฺฌิสฺสนฺติ, สเพฺพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสโมฺพชฺฌิสฺสนฺติฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตํ อภิสโมฺพชฺฌนฺติ, สเพฺพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสโมฺพชฺฌนฺติฯ

‘‘กตมานิ จตฺตาริ? ทุกฺขํ อริยสจฺจํ…เป.… ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตํ อภิสโมฺพชฺฌิํสุ…เป.… อภิสโมฺพชฺฌิสฺสนฺติ…เป.… อภิสโมฺพชฺฌนฺติ, สเพฺพ เต อิมานิ จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสโมฺพชฺฌนฺติฯ

‘‘ตสฺมาติห , ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

๑๐๗๖. ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธํ ปกาเสสุํ, สเพฺพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธํ ปกาเสสุํฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธํ ปกาเสสฺสนฺติ, สเพฺพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธํ ปกาเสสฺสนฺติฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธํ ปกาเสนฺติ, สเพฺพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธํ ปกาเสนฺติฯ

‘‘กตมานิ จตฺตาริ? ทุกฺขํ อริยสจฺจํ…เป.… ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธํ ปกาเสสุํ…เป.…

ปกาเสสฺสนฺติ…เป.… ปกาเสนฺติ, สเพฺพ เต อิมานิ จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธํ ปกาเสนฺติฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. วิตกฺกสุตฺตํ

๑๐๗๗. ‘‘มา, ภิกฺขเว, ปาปเก อกุสเล วิตเกฺก วิตเกฺกยฺยาถ [วิตเกฺกถ (สี. สฺยา. กํ.)], เสยฺยถิทํ – กามวิตกฺกํ, พฺยาปาทวิตกฺกํ, วิหิํสาวิตกฺกํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เนเต, ภิกฺขเว, วิตกฺกา อตฺถสํหิตา นาทิพฺรหฺมจริยกา น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สโมฺพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติฯ

‘‘วิตเกฺกนฺตา จ โข ตุเมฺห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ วิตเกฺกยฺยาถ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ วิตเกฺกยฺยาถ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ วิตเกฺกยฺยาถ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ วิตเกฺกยฺยาถฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เอเต, ภิกฺขเว, วิตกฺกา อตฺถสํหิตา เอเต อาทิพฺรหฺมจริยกา เอเต นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. จินฺตสุตฺตํ

๑๐๗๘. ‘‘มา, ภิกฺขเว, ปาปกํ อกุสลํ จิตฺตํ จิเนฺตยฺยาถ [จิเนฺตถ (สี. สฺยา. กํ.)] – ‘สสฺสโต โลโก’ติ วา ‘อสสฺสโต โลโก’ติ วา, ‘อนฺตวา โลโก’ติ วา ‘อนนฺตวา โลโก’ติ วา, ‘ตํ ชีวํ ตํ สรีร’นฺติ วา ‘อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีร’นฺติ วา, ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ วา ‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ วา, ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ วา, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ วาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เนสา, ภิกฺขเว, จินฺตา อตฺถสํหิตา นาทิพฺรหฺมจริยกา น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สโมฺพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

‘‘จิเนฺตนฺตา จ โข ตุเมฺห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ จิเนฺตยฺยาถ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ จิเนฺตยฺยาถ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ จิเนฺตยฺยาถ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ จิเนฺตยฺยาถฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เอสา, ภิกฺขเว, จินฺตา อตฺถสํหิตา, เอสา อาทิพฺรหฺมจริยกา, เอสา นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. วิคฺคาหิกกถาสุตฺตํ

๑๐๗๙. ‘‘มา , ภิกฺขเว, วิคฺคาหิกกถํ กเถยฺยาถ [กเถถ (สี. สฺยา. กํ.)] – ‘น ตฺวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสิ, อหํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานามิฯ กิํ ตฺวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานิสฺสสิ! มิจฺฉาปฏิปโนฺน ตฺวมสิ, อหมสฺมิ สมฺมาปฏิปโนฺนฯ สหิตํ เม, อสหิตํ เตฯ ปุเรวจนียํ ปจฺฉา อวจ, ปจฺฉาวจนียํ ปุเร อวจฯ อธิจิณฺณํ [อจิณฺณํ (สฺยา. กํ. ปี.)] เต วิปราวตฺตํฯ อาโรปิโต เต วาโท, จร วาท

ปฺปโมกฺขายฯ นิคฺคหิโตสิ, นิเพฺพเฐหิ วา สเจ ปโหสี’ติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เนสา, ภิกฺขเว, กถา อตฺถสํหิตา นาทิพฺรหฺมจริยกา น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สโมฺพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

‘‘กเถนฺตา จ โข ตุเมฺห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ กเถยฺยาถ , ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ กเถยฺยาถ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ กเถยฺยาถ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ กเถยฺยาถ…เป.… โยโค กรณีโย’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ติรจฺฉานกถาสุตฺตํ

๑๐๘๐. ‘‘มา , ภิกฺขเว, อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ กเถยฺยาถ, เสยฺยถิทํ – ราชกถํ โจรกถํ มหามตฺตกถํ เสนากถํ, ภยกถํ ยุทฺธกถํ, อนฺนกถํ ปานกถํ วตฺถกถํ สยนกถํ มาลากถํ คนฺธกถํ, ญาติกถํ ยานกถํ คามกถํ นิคมกถํ นครกถํ ชนปทกถํ อิตฺถิกถํ [อิตฺถิกถํ ปุริสกถํ (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] สูรกถํ วิสิขากถํ กุมฺภฏฺฐานกถํ, ปุพฺพเปตกถํ นานตฺตกถํ, โลกกฺขายิกํ สมุทฺทกฺขายิกํ อิติภวาภวกถํ อิติ วาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เนสา, ภิกฺขเว, กถา อตฺถสํหิตา นาทิพฺรหฺมจริยกา น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สโมฺพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

‘‘กเถนฺตา จ โข ตุเมฺห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ กเถยฺยาถ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ กเถยฺยาถ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ กเถยฺยาถ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ กเถยฺยาถฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เอสา, ภิกฺขเว, กถา อตฺถสํหิตา, เอสา อาทิพฺรหฺมจริยกา, เอสา นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

‘‘ตสฺมาติห , ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ทสมํฯ

สมาธิวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สมาธิ ปฏิสลฺลานา, กุลปุตฺตา อปเร ทุเว;
สมณพฺราหฺมณา วิตกฺกํ, จินฺตา วิคฺคาหิกา กถาติฯ

๒. ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนวโคฺค

๑. ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนสุตฺตํ

๑๐๘๑. เอกํ สมยํ ภควา พาราณสิยํ วิหรติ อิสิปตเน มิคทาเยฯ ตตฺร โข ภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, อนฺตา ปพฺพชิเตน น เสวิตพฺพาฯ กตเม เทฺว? โย จายํ กาเมสุ กามสุขลฺลิกานุโยโค หีโน คโมฺม โปถุชฺชนิโก อนริโย อนตฺถสํหิโต, โย จายํ อตฺตกิลมถานุโยโค ทุโกฺข อนริโย อนตฺถสํหิโตฯ เอเต โข, ภิกฺขเว, อุโภ อเนฺต อนุปคมฺม มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ’’ฯ

“กตมา จ สา, ภิกฺขเว, มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกโปฺป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมโนฺต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิฯ อยํ โข สา, ภิกฺขเว, มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

“อิทํ โข ปน, ภิกฺขเว, ทุกฺขํ อริยสจฺจํ – ชาติปิ ทุกฺขา, ชราปิ ทุกฺขา, พฺยาธิปิ ทุโกฺข, มรณมฺปิ ทุกฺขํ, อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุโกฺข, ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุโกฺข, ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ – สํขิเตฺตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา [ปญฺจุปาทานกฺขนฺธาปิ (ปี. ก.)] ทุกฺขาฯ อิทํ โข ปน, ภิกฺขเว, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ – ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา [โปโนภวิกา (สี. ปี.)] นนฺทิราค สหคตา ตตฺรตตฺราภินนฺทินี, เสยฺยถิทํ [เสยฺยถีทํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] – กามตณฺหา, ภวตณฺหา, วิภวตณฺหาฯ อิทํ โข ปน, ภิกฺขเว, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ – โย ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรโธ จาโค ปฏินิสฺสโคฺค มุตฺติ อนาลโยฯ อิทํ โข ปน, ภิกฺขเว, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ – อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาสมาธิฯ

“‘อิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจ’นฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปริเญฺญยฺย’นฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ…เป.… อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปริญฺญาต’นฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

“‘อิทํ ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจ’นฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ ปหาตพฺพ’นฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ…เป.… อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ ปหีน’นฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

“‘อิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจ’นฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ สจฺฉิกาตพฺพ’นฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ…เป.… อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ สจฺฉิกต’นฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

“‘อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจ’นฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพ’นฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ…เป.… อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาวิต’นฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

“ยาวกีวญฺจ เม, ภิกฺขเว, อิเมสุ จตูสุ อริยสเจฺจสุ เอวํ ติปริวฏฺฏํ ทฺวาทสาการํ ยถาภูตํ ญาณทสฺสนํ น สุวิสุทฺธํ อโหสิ, เนว ตาวาหํ, ภิกฺขเว , สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺ

สมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ‘อนุตฺตรํ สมฺมาสโมฺพธึ อภิสมฺพุโทฺธ’ติ ปจฺจญฺญาสึ [อภิสมฺพุโทฺธ ปจฺจญฺญาสึ (สี. สฺยา. กํ.)]ฯ

“ยโต จ โข เม, ภิกฺขเว, อิเมสุ จตูสุ อริยสเจฺจสุ เอวํ ติปริวฏฺฏํ ทฺวาทสาการํ ยถาภูตํ ญาณทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ อโหสิ, อถาหํ, ภิกฺขเว, สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ‘อนุตฺตรํ สมฺมาสโมฺพธึ อภิสมฺพุโทฺธ’ติ ปจฺจญฺญาสึฯ ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ – ‘อกุปฺปา เม วิมุตฺติ [เจโตวิมุตฺติ (สี. ปี.)], อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว’”ติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อตฺตมนา ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติฯ

อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺมิํ ภญฺญมาเน อายสฺมโต โกณฺฑญฺญสฺส วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – “ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺม”นฺติฯ

ปวตฺติเต จ ปน ภควตา ธมฺมจเกฺก ภุมฺมา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุํ – “เอตํ ภควตา พาราณสิยํ อิสิปตเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมิ”นฺติฯ ภุมฺมานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา จาตุมหาราชิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุํ – “เอตํ ภควตา พาราณสิยํ อิสิปตเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ, อปฺปฏิวตฺติยํ สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมิ”นฺติฯ จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา ตาวตึสา เทวา…เป.… ยามา เทวา…เป.… ตุสิตา เทวา…เป.… นิมฺมานรตี เทวา…เป.… ปรนิมฺมิตวสวตฺตี เทวา…เป.… พฺรหฺมกายิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุํ – “เอตํ ภควตา พาราณสิยํ อิสิปตเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมิ”นฺติฯ

อิติห เตน ขเณน (เตน ลเยน) [( ) นตฺถิ (สี. สฺยา. กํ.)] เตน มุหุเตฺตน ยาว พฺรหฺมโลกา สโทฺท อพฺภุคฺคจฺฉิฯ อยญฺจ ทสสหสฺสิโลกธาตุ สงฺกมฺปิ สมฺปกมฺปิ สมฺปเวธิ, อปฺปมาโณ จ อุฬาโร โอภาโส โลเก ปาตุรโหสิ อติกฺกมฺม เทวานํ เทวานุภาวนฺติฯ

อถ โข ภควา อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ – “อญฺญาสิ วต, โภ, โกณฺฑโญฺญ, อญฺญาสิ วต, โภ, โกณฺฑโญฺญ”ติ! อิติ หิทํ อายสฺมโต โกณฺฑญฺญสฺส ‘อญฺญาสิโกณฺฑโญฺญ’ เตฺวว นามํ อโหสีติฯ ปฐมํฯ

๒. ตถาคตสุตฺตํ

๑๐๘๒. “‘อิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจ’นฺติ, ภิกฺขเว, ตถาคตานํ ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปริเญฺญยฺย’นฺติ ภิกฺขเว, ตถาคตานํ ปุเพฺพ…เป.… อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปริญฺญาต’นฺติ, ภิกฺขเว, ตถาคตานํ ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

“‘อิทํ ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจ’นฺติ ภิกฺขเว, ตถาคตานํ ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ ปหาตพฺพ’นฺติ, ภิกฺขเว, ตถาคตานํ ปุเพฺพ…เป.… อุทปาทิฯ ‘ตํ โข

ปนิทํ ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ ปหีน’นฺติ, ภิกฺขเว, ตถาคตานํ ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

“‘อิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจ’นฺติ, ภิกฺขเว, ตถาคตานํ ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ สจฺฉิกาตพฺพ’นฺติ, ภิกฺขเว, ตถาคตานํ ปุเพฺพ…เป. … อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ สจฺฉิกต’นฺติ, ภิกฺขเว, ตถาคตานํ ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

“‘อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจ’นฺติ, ภิกฺขเว, ตถาคตานํ ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพ’นฺติ, ภิกฺขเว, ตถาคตานํ ปุเพฺพ…เป…. อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาวิต’นฺติ, ภิกฺขเว, ตถาคตานํ ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาที’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ขนฺธสุตฺตํ

๑๐๘๓. “จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, อริยสจฺจานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ทุกฺขํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ [ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ (สฺยา.)] ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํฯ

“กตมญฺจ , ภิกฺขเว, ทุกฺขํ อริยสจฺจํ? ‘ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา’ ติสฺส วจนียํ, เสยฺยถิทํ [กตเม ปญฺจ (สี. สฺยา. กํ.)] – รูปุปาทานกฺขโนฺธ…เป…. วิญฺญาณุปาทานกฺขโนฺธฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขํ อริยสจฺจํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ? ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทิราคสหคตา ตตฺรตตฺราภินนฺทินี, เสยฺยถิทํ – กามตณฺหา, ภวตณฺหา, วิภวตณฺหาฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํฯ

“กตมญฺจ , ภิกฺขเว, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ? โย ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรโธ จาโค ปฏินิสฺสโคฺค มุตฺติ อนาลโย – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ? อยเมว อริโย อฎฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฎฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ อริยสจฺจานิฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ตติยํฯ

๔. อชฺฌตฺติกายตนสุตฺตํ

๑๐๘๔. “จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, อริยสจฺจานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ทุกฺขํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ทุกฺขํ อริยสจฺจํ? ‘ฉ อชฺฌตฺติกานิ อายตนานี’ ติสฺส วจนียํฯ กตมานิ ฉ? จกฺขายตนํ…เป…. มนายตนํ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขํ อริยสจฺจํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ? ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทิราคสหคตา ตตฺรตตฺราภินนฺทินี, เสยฺยถิทํ – กามตณฺหา, ภวตณฺหา, วิภวตณฺหา – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ? โย ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรโธ จาโค ปฏินิสฺสโคฺค มุตฺติ อนาลโย – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ อริยสจฺจานิฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมธารณสุตฺตํ

๑๐๘๕. ‘‘ธาเรถ โน ตุเมฺห, ภิกฺขเว, มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานี’’ติ? เอวํ วุเตฺต อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหํ โข, ภเนฺต, ธาเรมิ ภควตา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานี’’ติฯ ‘‘ยถา กถํ ปน ตฺวํ, ภิกฺขุ, ธาเรสิ มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานี’’ติ? ‘‘ทุกฺขํ ขฺวาหํ, ภเนฺต, ภควตา ปฐมํ อริยสจฺจํ เทสิตํ ธาเรมิ; ทุกฺขสมุทยํ ขฺวาหํ, ภเนฺต, ภควตา ทุติยํ อริยสจฺจํ เทสิตํ ธาเรมิ; ทุกฺขนิโรธํ ขฺวาหํ, ภเนฺต, ภควตา ตติยํ อริยสจฺจํ เทสิตํ ธาเรมิ; ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ ขฺวาหํ, ภเนฺต, ภควตา จตุตฺถํ อริยสจฺจํ เทสิตํ ธาเรมิฯ เอวํ ขฺวาหํ, ภเนฺต, ธาเรมิ ภควตา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานี’’ติฯ

‘‘สาธุ สาธุ, ภิกฺขุ! สาธุ โข ตฺวํ, ภิกฺขุ, ธาเรสิ มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติฯ ทุกฺขํ โข, ภิกฺขุ, มยา ปฐมํ อริยสจฺจํ เทสิตํ, ตถา นํ ธาเรหิ; ทุกฺขสมุทยํ [ทุกฺขสมุทโย (สฺยา. กํ.)] โข, ภิกฺขุ, มยา ทุติยํ อริยสจฺจํ เทสิตํ, ตถา นํ ธาเรหิ; ทุกฺขนิโรธํ [ทุกฺขนิโรโธ (สฺยา. กํ.)] โข, ภิกฺขุ, มยา ตติยํ อริยสจฺจํ เทสิตํ, ตถา นํ ธาเรหิ; ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา [ทุกฺขนิโรธคามินิปฏิปทํ (ปี.), ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ (ก.)] โข, ภิกฺขุ, มยา จตุตฺถํ อริยสจฺจํ เทสิตํ, ตถา นํ ธาเรหิฯ เอวํ โข, ภิกฺขุ, ธาเรหิ มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติฯ

‘‘ตสฺมาติห , ภิกฺขุ, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยธารณสุตฺตํ

๑๐๘๖. ‘‘ธาเรถ โน ตุเมฺห, ภิกฺขเว, มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานี’’ติ? เอวํ วุเตฺต อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหํ โข, ภเนฺต, ธาเรมิ ภควตา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานี’’ติฯ

‘‘ยถา กถํ ปน ตฺวํ, ภิกฺขุ, ธาเรสิ มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานี’’ติ? ‘‘ทุกฺขํ ขฺวาหํ, ภนฺเต, ภควตา ปฐมํ อริยสจฺจํ เทสิตํ ธาเรมิฯ โย หิ โกจิ, ภนฺเต, สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เอวํ วเทยฺย – ‘เนตํ ทุกฺขํ ปฐมํ อริยสจฺจํ ยํ สมเณน โคตเมน เทสิตํฯ อหเมตํ ทุกฺขํ ปฐมํ อริยสจฺจํ ปจฺจกฺขาย อญฺญํ ทุกฺขํ ปฐมํ อริยสจฺจํ ปญฺญเปสฺสามี’ติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ ทุกฺขสมุทยํ ขฺวาหํ, ภนฺเต, ภควตา…เป…. ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ ขฺวาหํ, ภนฺเต, ภควตา จตุตฺถํ อริยสจฺจํ เทสิตํ ธาเรมิฯ โย หิ โกจิ, ภนฺเต, สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เอวํ วเทยฺย – ‘เนตํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา จตุตฺถํ อริยสจฺจํ ยํ สมเณน โคตเมน เทสิตํฯ อหเมตํ ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ จตุตฺถํ อริยสจฺจํ ปจฺจกฺขาย อญฺญํ ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ จตุตฺถํ อริยสจฺจํ ปญฺญเปสฺสามี’ติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ เอวํ ขฺวาหํ, ภนฺเต, ธาเรมิ ภควตา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานี’’ติฯ

‘‘สาธุ สาธุ, ภิกฺขุ! สาธุ โข ตฺวํ, ภิกฺขุ, ธาเรสิ มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติฯ ทุกฺขํ โข, ภิกฺขุ, มยา ปฐมํ อริยสจฺจํ เทสิตํ, ตถา นํ ธาเรหิฯ โย หิ โกจิ, ภิกฺขุ, สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เอวํ วเทยฺย – ‘เนตํ ทุกฺขํ ปฐมํ อริยสจฺจํ ยํ สมเณน โคตเมน เทสิตํฯ อหเมตํ ทุกฺขํ ปฐมํ อริยสจฺจํ ปจฺจกฺขาย อญฺญํ ทุกฺขํ ปฐมํ อริยสจฺจํ ปญฺญเปสฺสามี’ติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ ทุกฺขสมุทยํ โข, ภิกฺขุ…เป…. ทุกฺขนิโรธํ โข, ภิกฺขุ…เป…. ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา โข, ภิกฺขุ, มยา จตุตฺถํ อริยสจฺจํ เทสิตํ, ตถา นํ ธาเรหิฯ โย หิ โกจิ, ภิกฺขุ, สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เอวํ วเทยฺย – ‘เนตํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา จตุตฺถํ อริยสจฺจํ ยํ สมเณน โคตเมน เทสิตํ ฯ อหเมตํ ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ จตุตฺถํ อริยสจฺจํ ปจฺจกฺขาย อญฺญํ ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ จตุตฺถํ อริยสจฺจํ ปญฺญเปสฺสามี’ติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ เอวํ โข ตฺวํ, ภิกฺขุ, ธาเรหิ มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขุ, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. อวิชฺชาสุตฺตํ

๑๐๘๗. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘‘อวิชฺชา, อวิชฺชา’ติ ภนฺเต, วุจฺจติฯ กตมา นุ โข, ภนฺเต, อวิชฺชา; กิตฺตาวตา จ อวิชฺชาคโต โหตี’’ติ? ‘‘ยํ โข, ภิกฺขุ, ทุเกฺข อญฺญาณํ, ทุกฺขสมุทเย อญฺญาณํ, ทุกฺขนิโรเธ อญฺญาณํ, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อญฺญาณํ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขุ, อวิชฺชา; เอตฺตาวตา จ อวิชฺชาคโต โหตี’’ติฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขุ, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. วิชฺชาสุตฺตํ

๑๐๘๘. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘‘วิชฺชา, วิชฺชา’ติ, ภนฺเต, วุจฺจติฯ กตมา นุ โข, ภนฺเต, วิชฺชา; กิตฺตาวตา จ วิชฺชาคโต โหตี’’ติ? ‘‘ยํ โข, ภิกฺขุ, ทุเกฺข ญาณํ, ทุกฺขสมุทเย ญาณํ, ทุกฺขนิโรเธ ญาณํ, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณํ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขุ, วิชฺชา; เอตฺตาวตา จ วิชฺชาคโต โหตี’’ติฯ

‘‘ตสฺมาติห , ภิกฺขุ, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. สงฺกาสนสุตฺตํ

๑๐๘๙. ‘‘‘อิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจ’นฺติ ภิกฺขเว, มยา ปญฺญตฺตํฯ ตตฺถ อปริมาณา วณฺณา อปริมาณา พฺยญฺชนา อปริมาณา สงฺกาสนา – ‘อิติปิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจ’นฺติ ; อิทํ ทุกฺขสมุทยํ…เป…. อิทํ ทุกฺขนิโรธํ…เป…. ‘อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจ’นฺติ, ภิกฺขเว, มยา ปญฺญตฺตํฯ ตตฺถ อปริมาณา วณฺณา อปริมาณา พฺยญฺชนา อปริมาณา สงฺกาสนา – ‘อิติปิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจ’นฺติฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ตถสุตฺตํ

๑๐๙๐. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, ตถานิ อวิตถานิ อนญฺญถานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ, ภิกฺขเว, ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนญฺญถเมตํ ; ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนญฺญถเมตํ; ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนญฺญถเมตํ; ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนญฺญถเมตํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ตถานิ อวิตถานิ อนญฺญถานิฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ทสมํฯ

ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ธมฺมจกฺกํ ตถาคตํ, ขนฺธา อายตเนน จ;
ธารณา จ เทฺว อวิชฺชา, วิชฺชา สงฺกาสนา ตถาติฯ

๓. โกฏิคามวโคฺค

๑. ปฐมโกฏิคามสุตฺตํ

๑๐๙๑. เอกํ สมยํ ภควา วชฺชีสุ วิหรติ โกฏิคาเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘จตุนฺนํ, ภิกฺขเว, อริยสจฺจานํ อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ทีฆมทฺธานํ สนฺธาวิตํ สํสริตํ มมเญฺจว ตุมฺหากญฺจ’’ฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ? ทุกฺขสฺส, ภิกฺขเว, อริยสจฺจสฺส อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ทีฆมทฺธานํ สนฺธาวิตํ สํสริตํ มมเญฺจว ตุมฺหากญฺจฯ ทุกฺขสมุทยสฺส อริยสจฺจสฺส…เป…. ทุกฺขนิโรธสฺส อริยสจฺจสฺส…เป…. ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ทีฆมทฺธานํ สนฺธาวิตํ สํสริตํ มมเญฺจว ตุมฺหากญฺจฯ ตยิทํ, ภิกฺขเว, ทุกฺขํ อริยสจฺจํ อนุพุทฺธํ ปฏิวิทฺธํ, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ อนุพุทฺธํ ปฏิวิทฺธํ, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ อนุ

พุทฺธํ ปฏิวิทฺธํ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ อนุพุทฺธํ ปฏิวิทฺธํ; อุจฺฉินฺนา ภวตณฺหา, ขีณา ภวเนตฺติ; นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว’’ติฯ

อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

‘‘จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ, ยถาภูตํ อทสฺสนา;
สํสิตํ [สํสริตํ (สฺยา. กํ. ก.) ที. นิ. ๒.๑๕๕] ทีฆมทฺธานํ, ตาสุ ตาเสฺวว ชาติสุฯ

‘‘ตานิ [ยานิ (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] เอตานิ ทิฏฺฐานิ, ภวเนตฺติ สมูหตา;
อุจฺฉินฺนํ มูลํ ทุกฺขสฺส, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว’’ติฯ ปฐมํ;

๒. ทุติยโกฏิคามสุตฺตํ

๑๐๙๒. ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, น เม เต, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา, น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถํ วา พฺรหฺมญฺญตฺถํ วา ทิเฏฺฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติฯ

‘‘เย จ โข เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, เต โข เม, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺรหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิเฏฺฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตี’’ติฯ

อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

‘‘เย ทุกฺขํ นปฺปชานนฺติ, อโถ ทุกฺขสฺส สมฺภวํ;
ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขํ, อเสสํ อุปรุชฺฌติฯ

‘‘ตญฺจ มคฺคํ น ชานนฺติ, ทุกฺขูปสมคามินํ;
เจโตวิมุตฺติหีนา เต, อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา;
อภพฺพา เต อนฺตกิริยาย, เต เว ชาติชรูปคาฯ

‘‘เย จ ทุกฺขํ ปชานนฺติ, อโถ ทุกฺขสฺส สมฺภวํ;
ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขํ, อเสสํ อุปรุชฺฌติฯ

‘‘ตญฺจ มคฺคํ ปชานนฺติ, ทุกฺขูปสมคามินํ;
เจโตวิมุตฺติสมฺปนฺนา, อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา;
สพฺพา เต อนฺตกิริยาย, น เต ชาติชรูปคา’’ติฯ ทุติยํ;

๓. สมฺมาสมฺพุทฺธสุตฺตํ

๑๐๙๓. สาวตฺถินิทานํฯ จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, อริยสจฺจานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ทุกฺขํ อริยสจฺจํ…เป.… ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ อริยสจฺจานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธตฺตา ตถาคโต ‘อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ’ติ วุจฺจติฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ตติยํฯ

๔. อรหนฺตสุตฺตํ

๑๐๙๔. สาวตฺถินิทานํฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌึสุ, สเพฺพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌึสุฯ เย หิ [เยปิ หิ (พหูสุ)] เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติ, สเพฺพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, เอตรหิ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌนฺติ, สเพฺพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌนฺติฯ

‘‘กตมานิ จตฺตาริ? ทุกฺขํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํฯ เย หิ, เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌึสุ…เป.… อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติ…เป.… อภิสมฺพุชฺฌนฺติ, สเพฺพ เต อิมานิ จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌนฺติฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อาสวกฺขยสุตฺตํ

๑๐๙๕. ‘‘ชานโตหํ, ภิกฺขเว, ปสฺสโต อาสวานํ ขยํ วทามิ, โน อชานโต อปสฺสโตฯ กิญฺจ, ภิกฺขเว, ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ? ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ, ภิกฺขเว, ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ชานโต เอวํ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. มิตฺตสุตฺตํ

๑๐๙๖. ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนุกเมฺปยฺยาถ, เย จ โสตพฺพํ มเญฺญยฺยุํ – มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา – เต โว, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมยาย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฎฺฐาเปตพฺพาฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ? ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส, ทุกฺขสมุทยสฺส อริยสจฺจสฺส, ทุกฺขนิโรธสฺส อริยสจฺจสฺส, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺจสฺสฯ เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนุกเมฺปยฺยาถ,

เย จ โสตพฺพํ มเญฺญยฺยุํ – มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา เต โว, ภิกฺขเว, อิเมสํ จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมยาย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพาฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ตถสุตฺตํ

๑๐๙๗. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, อริยสจฺจานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ทุกฺขํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ตถานิ อวิตถานิ อนญฺญถานิ; ตสฺมา ‘อริยสจฺจานี’ติ วุจฺจนฺติฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. โลกสุตฺตํ

๑๐๙๘. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, อริยสจฺจานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ทุกฺขํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํฯ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ตถาคโต อริโย; ตสฺมา ‘อริยสจฺจานี’ติ วุจฺจนฺติ’’ฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปริเญฺญยฺยสุตฺตํ

๑๐๙๙. ‘‘จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, อริยสจฺจานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ทุกฺขํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ อริยสจฺจานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ อตฺถิ อริยสจฺจํ ปริเญฺญยฺยํ, อตฺถิ อริยสจฺจํ ปหาตพฺพํ, อตฺถิ อริยสจฺจํ สจฺฉิกาตพฺพํ, อตฺถิ อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อริยสจฺจํ ปริเญฺญยฺยํ? ทุกฺขํ, ภิกฺขเว, อริยสจฺจํ ปริเญฺญยฺยํ, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ ปหาตพฺพํ, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ สจฺฉิกาตพฺพํ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพํฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ควมฺปติสุตฺตํ

๑๑๐๐. เอกํ สมยํ สมฺพหุลา เถรา ภิกฺขู เจเตสุ [เจติเยสุ (สฺยา.)] วิหรนฺติ สหญฺจนิเก [สหชนิเย (สี. สฺยา. กํ.)]ฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลานํ เถรานํ ภิกฺขูนํ ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานํ มณฺฑลมาเฬ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ – ‘‘โย นุ

โข, อาวุโส, ทุกฺขํ ปสฺสติ ทุกฺขสมุทยมฺปิ โส ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธมฺปิ ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทมฺปิ ปสฺสตี''ติฯ

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา ควมฺปติ เถโร [ควมฺปติตฺเถโร (สฺยา. กํ.)] ภิกฺขู เอตทโวจ – ''สมฺมุขา เมตํ, อาวุโส, ภควโต สุตํ, สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ – 'โย , ภิกฺขเว, ทุกฺขํ ปสฺสติ ทุกฺขสมุทยมฺปิ โส ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธมฺปิ ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทมฺปิ ปสฺสติฯ โย ทุกฺขสมุทยํ ปสฺสติ ทุกฺขมฺปิ โส ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธมฺปิ ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทมฺปิ ปสฺสติฯ โย ทุกฺขนิโรธํ ปสฺสติ ทุกฺขมฺปิ โส ปสฺสติ, ทุกฺขสมุทยมฺปิ ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทมฺปิ ปสฺสติฯ โย ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ ปสฺสติ ทุกฺขมฺปิ โส ปสฺสติ, ทุกฺขสมุทยมฺปิ ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธมฺปิ ปสฺสตี'''ติฯ ทสมํฯ

โกฏิคามวคฺโค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เทฺว วชฺชี สมฺมาสมฺพุทฺโธ, อรหํ อาสวกฺขโย;
มิตฺตํ ตถา จ โลโก จ, ปริเญฺญยฺยํ ควมฺปตีติฯ

๔. สีสปาวนวคฺโค

๑. สีสปาวนสุตฺตํ

๑๑๐๑. เอกํ สมยํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ สีสปาวเน [สิํสปาวเน (สี. ปี.)]ฯ อถ โข ภควา ปริตฺตานิ สีสปาปณฺณานิ ปาณินา คเหตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ''ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ – ยานิ วา มยา ปริตฺตานิ สีสปาปณฺณานิ ปาณินา คหิตานิ ยทิทํ อุปริ สีสปาวเน''ติ? ''อปฺปมตฺตกานิ , ภเนฺต, ภควตา ปริตฺตานิ สีสปาปณฺณานิ ปาณินา คหิตานิ; อถ โข เอตาเนว พหุตรานิ ยทิทํ อุปริ สีสปาวเน''ติฯ ''เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เอตเทว พหุตรํ ยํ โว มยา อภิญฺญาย อนกฺขาตํฯ กสฺมา เจตํ, ภิกฺขเว, มยา อนกฺขาตํ? น เหตํ, ภิกฺขเว, อตฺถสํหิตํ นาทิพฺรหฺมจริยกํ น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สโมฺพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ; ตสฺมา ตํ มยา อนกฺขาตํ''ฯ

''กิญฺจ, ภิกฺขเว, มยา อกฺขาตํ? 'อิทํ ทุกฺข'นฺติ, ภิกฺขเว, มยา อกฺขาตํ, 'อยํ ทุกฺขสมุทโย'ติ มยา อกฺขาตํ, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธ'ติ มยา อกฺขาตํ, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา'ติ มยา อกฺขาตํ''ฯ

''กสฺมา เจตํ, ภิกฺขเว, มยา อกฺขาตํ? เอตญฺหิ, ภิกฺขเว, อตฺถสํหิตํ เอตํ อาทิพฺรหฺมจริยกํ เอตํ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ; ตสฺมา ตํ มยา อกฺขาตํ ฯ

''ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, 'อิทํ ทุกฺข'นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา'ติ โยโค กรณีโย''ติฯ ปฐมํฯ

๒. ขทิรปตฺตสุตฺตํ

๑๑๐๒. “โย, ภิกฺขเว, เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ, ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสามี’ติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

“เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, โย เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ ขทิรปตฺตานํ วา สรลปตฺตานํ [ปลาสปตฺตานํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วา อามลกปตฺตานํ วา ปุฏํ กริตฺวา อุทกํ วา ตาลปตฺตํ วา อาหริสฺสามี’ติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, โย เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ…เป.… ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสามี’ติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

“โย จ โข, ภิกฺขเว, เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ, ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสามี’ติ – ฐานเมตํ วิชฺชติฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, โย เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ ปทุมปตฺตานํ วา ปลาสปตฺตานํ วา มาลุวปตฺตานํ วา ปุฏํ กริตฺวา อุทกํ วา ตาลปตฺตํ วา อาหริสฺสามี’ติ – ฐานเมตํ วิชฺชติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, โย เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ …เป.… ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสามี’ติ – ฐานเมตํ วิชฺชติฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย”ติฯ ทุติยํฯ

๓. ทณฺฑสุตฺตํ

๑๑๐๓. “เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ทโณฺฑ อุปริเวหาสํ ขิโตฺต สกิมฺปิ มูเลน นิปตติ, สกิมฺปิ อเคฺคน นิปตติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อวิชฺชานีวรณา สตฺตา ตณฺหาสํโยชนา สนฺธาวนฺตา สํสรนฺตา [ตณฺหาสํโยชนพนฺธา สนฺธาวตา (ก.)] สกิมฺปิ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ คจฺฉนฺติ, สกิมฺปิ ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกํ อาคจฺฉนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อทิฎฺฐตฺตา, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อริยสจฺจานํฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส…เป.… ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺจสฺสฯ

“ตสฺมาติห , ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย”ติฯ ตติยํฯ

๔. เจลสุตฺตํ

๑๑๐๔. “อาทิเตฺต , ภิกฺขเว, เจเล วา สีเส วา กิมสฺส กรณีย”นฺติ? “อาทิเตฺต, ภเนฺต, เจเล วา สีเส วา, ตเสฺสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณีย”นฺติฯ

“อาทิตฺตํ, ภิกฺขเว, เจลํ วา สีสํ วา อชฺฌุเปกฺขิตฺวา อมนสิกริตฺวา อนภิสเมตานํ จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมยาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส…เป.… ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺจสฺสฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. สตฺติสตสุตฺตํ

๑๑๐๕. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ปุริโส วสฺสสตายุโก วสฺสสตชีวีฯ ตเมนํ เอวํ วเทยฺย – ‘เอหโมฺภ ปุริส, ปุพฺพณฺหสมยํ ตํ สตฺติสเตน หนิสฺสนฺติ, มชฺฌนฺหิกสมยํ สตฺติสเตน หนิสฺสนฺติ, สายนฺหสมยํ สตฺติสเตน หนิสฺสนฺติฯ โส โข ตฺวํ, อโมฺภ ปุริส, ทิวเส ทิวเส ตีหิ ตีหิ สตฺติสเตหิ หญฺญมาโน วสฺสสตายุโก วสฺสสตชีวี วสฺสสตสฺส อจฺจเยน อนภิสเมตานิ จตฺตาริ อริยสจฺจานิ อภิสเมสฺสสี’’’ติฯ

‘‘อตฺถวสิเกน, ภิกฺขเว, กุลปุตฺเตน อลํ อุปคนฺตุํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อนมตคฺโคยํ, ภิกฺขเว, สํสาโร; ปุพฺพา โกฏิ นปฺปญฺญายติ สตฺติปฺปหารานํ อสิปฺปหารานํ อุสุปฺปหารานํ ผรสุปฺปหารานํ [อสิปฺปหารานํ ผรสุปฺปหารานํ (ก.)]ฯ เอวเญฺจตํ, ภิกฺขเว, อสฺสฯ น โข ปนาหํ, ภิกฺขเว, สห ทุเกฺขน, สห โทมนเสฺสน จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ อภิสมยํ วทามิ; อปิ จาหํ, ภิกฺขเว, สหาว สุเขน, สหาว โสมนเสฺสน จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ อภิสมยํ วทามิฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส…เป.… ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺจสฺสฯ

‘‘ตสฺมาติห , ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปาณสุตฺตํ

๑๑๐๖. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ปุริโส ยํ อิมสฺมิํ ชมฺพุทีเป ติณกฏฺฐสาขาปลาสํ ตเจฺฉตฺวา เอกชฺฌํ สํหเรยฺย; เอกชฺฌํ สํหริตฺวา สูลํ กเรยฺยฯ สูลํ กริตฺวา เย มหาสมุเทฺท มหนฺตกา ปาณา เต มหนฺตเกสุ สูเลสุ อาวุเนยฺย, เย มหาสมุเทฺท มชฺฌิมกา ปาณา เต มชฺฌิมเกสุ สูเลสุ อาวุเนยฺย, เย มหาสมุเทฺท สุขุมกา ปาณา เต สุขุมเกสุ สูเลสุ อาวุเนยฺยฯ อปริยาทินฺนา จ, ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท โอฬาริกา ปาณา อสฺสุฯ

‘‘อถ อิมสฺมิํ ชมฺพุทีเป ติณกฏฺฐสาขาปลาสํ ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คเจฺฉยฺยฯ อิโต พหุตรา โข, ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท สุขุมกา ปาณา, เย น สุกรา สูเลสุ อาวุนิตุํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? สุขุมตฺตา , ภิกฺขเว, อตฺตภาวสฺสฯ เอวํ มหา โข, ภิกฺขเว, อปาโยฯ เอวํ มหนฺตสฺมา โข, ภิกฺขเว, อปายสฺมา ปริมุโตฺต ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปฐมสูริยสุตฺตํ

๑๑๐๗. ‘‘สูริยสฺส [สุริยสฺส (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], ภิกฺขเว, อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – อรุณุคฺคํฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมยาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิฯ ตเสฺสตํ ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปาฏิ

กงฺขํ – ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานิสฺสติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานิสฺสติฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย”ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยสูริยสุตฺตํ

๑๑๐๘. “ยาวกีวญฺจ , ภิกฺขเว, จนฺทิมสูริยา โลเก นุปฺปชฺชนฺติ, เนว ตาว มหโต อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต โอภาสสฺสฯ อนฺธตมํ ตทา โหติ อนฺธการติมิสา ฯ เนว ตาว รตฺตินฺทิวา [รตฺติทิวา (ก.)] ปญฺญายนฺติ, น มาสฑฺฒมาสา ปญฺญายนฺติ, น อุตุสํวจฺฉรา ปญฺญายนฺติฯ

“ยโต จ โข, ภิกฺขเว, จนฺทิมสูริยา โลเก อุปฺปชฺชนฺติ, อถ มหโต อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต โอภาสสฺสฯ เนว อนฺธการตมํ ตทา โหติ น อนฺธการติมิสาฯ อถ รตฺตินฺทิวา ปญฺญายนฺติ, มาสฑฺฒมาสา ปญฺญายนฺติ, อุตุสํวจฺฉรา ปญฺญายนฺติฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ยาวกีวญฺจ ตถาคโต โลเก นุปฺปชฺชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, เนว ตาว มหโต อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต โอภาสสฺสฯ อนฺธตมํ ตทา โหติ อนฺธการติมิสาฯ เนว ตาว จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ อาจิกฺขณา โหติ เทสนา ปญฺญาปนา ปฏฺฐปนา วิวรณา วิภชนา อุตฺตานีกมฺมํฯ

“ยโต จ โข, ภิกฺขเว, ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, อถ มหโต อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต โอภาสสฺสฯ เนว อนฺธตมํ ตทา โหติ น อนฺธการติมิสาฯ อถ โข จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ อาจิกฺขณา โหติ เทสนา ปญฺญาปนา ปฏฺฐปนา วิวรณา วิภชนา อุตฺตานีกมฺมํฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส…เป…. ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส ฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย”ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อินฺทขีลสุตฺตํ

๑๑๐๙. “เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, เต อญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา มุขํ อุโลฺลเกนฺติ [โอโลเกนฺติ (สี. สฺยา.)] – ‘อยํ นูน ภวํ ชานํ ชานาติ, ปสฺสํ ปสฺสตี’’’ติฯ

“เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ตูลปิจุ วา กปฺปาสปิจุ วา ลหุโก วาตูปาทาโน สเม ภูมิภาเค นิกฺขิตฺโตฯ ตเมนํ ปุรตฺถิโม วาโต ปจฺฉิเมน สํหเรยฺย, ปจฺฉิโม วาโต ปุรตฺถิเมน สํหเรยฺย, อุตฺตโร วาโต ทกฺขิเณน สํหเรยฺย, ทกฺขิโณ วาโต อุตฺตเรน สํหเรยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ลหุกตฺตา, ภิกฺขเว, กปฺปาสปิจุโนฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย หิ เกจิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, เต อญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา มุขํ อุโลฺลเกนฺติ – ‘อยํ นูน ภวํ ชานํ ชานาติ, ปสฺสํ ปสฺสตี’ติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อทิฏฺฐตฺตา, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อริยสจฺจานํฯ

“เย จ โข เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, เต น อญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา มุขํ อุโลฺลเกนฺติ – ‘อยํ นูน ภวํ ชานํ ชานาติ, ปสฺสํ ปสฺสตี’”ติฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อโยขีโล วา อินฺทขีโล วา คมฺภีรเนโม สุนิขาโต อจโล อสมฺปกมฺปีฯ ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย ภุสา วาตวุฏฺฐิ, เนว สงฺกเมฺปยฺย [เนว นํ สงฺกเมฺปยฺย (สี. ปี.)] น สมฺปกเมฺปยฺย น สมฺปจาเลยฺย; ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย…เป…. อุตฺตราย เจปิ ทิสาย…เป…. ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย ภุสา วาตวุฏฺฐิ, เนว สงฺกเมฺปยฺย น สมฺปกเมฺปยฺย น สมฺปจาเลยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุ? คมฺภีรตฺตา, ภิกฺขเว, เนมสฺส สุนิขาตตฺตา อินฺทขีลสฺสฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เย จ โข เกจิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ…เป…. อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, เต น อญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา มุขํ อุโลฺลเกนฺติ – ‘อยํ นูน ภวํ ชานํ ชานาติ, ปสฺสํ ปสฺสตี’ติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? สุทิฏฺฐตฺตา, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อริยสจฺจานํฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส…เป…. ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺจสฺสฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย”ติฯ นวมํฯ

๑๐. วาทตฺถิกสุตฺตํ

๑๑๑๐. “โย หิ โกจิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา วาทตฺถิโก วาทคเวสี – ‘วาทมสฺส อาโรเปสฺสามี’ติ, ตํ วต สหธเมฺมน สงฺกเมฺปสฺสติ วา สมฺปกเมฺปสฺสติ วา สมฺปจาเลสฺสติ วาติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย…เป…. อุตฺตราย เจปิ ทิสาย…เป…. ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา วาทตฺถิโก วาทคเวสี – ‘วาทมสฺส อาโรเปสฺสามี’ติ, ตํ วต สหธเมฺมน สงฺกเมฺปสฺสติ วา สมฺปกเมฺปสฺสติ วา สมฺปจาเลสฺสติ วาติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สิลายูโป โสฬส กุกฺกุโกฯ ตสฺสสฺสุ อฏฺฐ กุกฺกุ เหฏฺฐา เนมงฺคมา, อฏฺฐ กุกฺกุ อุปริเนมสฺสฯ ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย ภุสา วาตวุฏฺฐิ, เนว สงฺกเมฺปยฺย น สมฺปกเมฺปยฺย น สมฺปจาเลยฺย; ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย…เป…. อุตฺตราย เจปิ ทิสาย…เป…. ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย ภุสา วาตวุฏฺฐิ, เนว สงฺกเมฺปยฺย น สมฺปกเมฺปยฺย น สมฺปจาเลยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุ? คมฺภีรตฺตา, ภิกฺขเว, เนมสฺส สุนิขาตตฺตา สิลายูปสฺสฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, โย หิ โกจิ ภิกฺขุ ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ; ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา วาทตฺถิโก วาทคเวสี ‘วาทมสฺส อาโรเปสฺสามี’ติ, ตํ วต สหธเมฺมน สงฺกเมฺปสฺสติ วา สมฺปกเมฺปสฺสติ วา สมฺปจาเลสฺสติ วาติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย…เป…. อุตฺตราย เจปิ ทิสาย…เป…. ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา วาทตฺถิโก วาทคเวสี – ‘วาทมสฺส อาโรเปสฺสามี’ติ, ตํ วต สหธเมฺมน สงฺกเมฺปสฺสติ วา สมฺปกเมฺปสฺสติ วา สมฺปจาเลสฺสติ วาติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? สุทิฏฺฐตฺตา, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อริยสจฺจานํฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส…เป…. ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺจสฺสฯ

“ตสฺมาติห , ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ทสมํฯ

สีสปาวนวโคฺค จตุโตฺถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สีสปา ขทิโร ทโณฺฑ, เจลา สตฺติสเตน จ;
ปาณา สุริยูปมา เทฺวธา, อินฺทขีโล จ วาทิโนติฯ

๕. ปปาตวโคฺค

๑. โลกจินฺตาสุตฺตํ

๑๑๑๑. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, อญฺญตโร ปุริโส ราชคหา นิกฺขมิตฺวา ‘โลกจินฺตํ จินฺตสฺสามี’ติ เยน สุมาคธา โปกฺขรณี เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา สุมาคธาย โปกฺขรณิยา ตีเร นิสีทิ โลกจินฺตํ จินฺตโนฺตฯ อทฺทสา โข, ภิกฺขเว, โส ปุริโส สุมาคธาย โปกฺขรณิยา ตีเร จตุรงฺคินิํ เสนํ [จตุรงฺคินิเสนํ (ก.)] ภิสมุฬาลํ [ภิสมูลาลํ (ปี. ก.)] ปวิสนฺตํฯ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ – ‘อุมฺมโตฺตสฺมิ นามาหํ, วิเจโตสฺมิ นามาหํ! ยํ โลเก นตฺถิ ตํ มยา ทิฎฺฐ’’’นฺติฯ

“อถ โข โส, ภิกฺขเว, ปุริโส นครํ ปวิสิตฺวา มหาชนกายสฺส อาโรเจสิ – ‘อุมฺมโตฺตสฺมิ นามาหํ, ภเนฺต, วิเจโตสฺมิ นามาหํ, ภเนฺต! ยํ โลเก นตฺถิ ตํ มยา ทิฎฺฐ’’’นฺติฯ “กถํ ปน ตฺวํ, อโมฺภ ปุริส, อุมฺมโตฺต กถํ วิเจโต? กิญฺจ โลเก นตฺถิ ยํ ตยา ทิฎฺฐ’’นฺติ? “อิธาหํ, ภเนฺต, ราชคหา นิกฺขมิตฺวา ‘โลกจินฺตํ จินฺตสฺสามี’ติ เยน สุมาคธา โปกฺขรณี เตนุปสงฺกมิํ; อุปสงฺกมิตฺวา สุมาคธาย โปกฺขรณิยา ตีเร นิสีทิํ โลกจินฺตํ จินฺตโนฺตฯ อทฺทสํ ขฺวาหํ, ภเนฺต, สุมาคธาย โปกฺขรณิยา ตีเร จตุรงฺคินิํ เสนํ ภิสมุฬาลํ ปวิสนฺตํฯ เอวํ ขฺวาหํ, ภเนฺต, อุมฺมโตฺต เอวํ วิเจโตฯ อิทญฺจ โลเก นตฺถิ ยํ มยา ทิฎฺฐ’’นฺติฯ “ตคฺฆ ตฺวํ, อโมฺภ ปุริส, อุมฺมโตฺต ตคฺฆ วิเจโตฯ อิทญฺจ โลเก นตฺถิ ยํ ตยา ทิฎฺฐ’’นฺติฯ

“ตํ โข ปน, ภิกฺขเว, โส ปุริโส ภูตํเยว อทฺทส, โน อภูตํฯ ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, เทวาสุรสงฺคาโม สมุปพฺยูโฬฺห อโหสิฯ ตสฺมิํ โข ปน, ภิกฺขเว, สงฺคาเม เทวา ชินิํสุ, อสุรา ปราชินิํสุฯ ปราชิตา จ โข, ภิกฺขเว, อสุรา ภีตา ภิสมุฬาเลน อสุรปุรํ ปวิสิํสุ เทวานํเยว โมหยมานาฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, มา โลกจินฺตํ จินฺตถ – ‘สสฺสโต โลโก’ติ วา ‘อสสฺสโต โลโก’ติ วา, ‘อนฺตวา โลโก’ติ วา ‘อนนฺตวา โลโก’ติ วา, ‘ตํ ชีวํ ตํ สรีร’นฺติ วา ‘อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีร’นฺติ วา, ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ วา ‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ วา, ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ วา, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ วาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เนสา, ภิกฺขเว, จินฺตา อตฺถสํหิตา นาทิพฺรหฺมจริยกา น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สโมฺพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

“จินฺตเนฺตา โข ตุเมฺห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ จินฺเตยฺยาถ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ จินฺเตยฺยาถฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เอสา, ภิกฺขเว, จินฺตา อตฺถสํหิตา เอสา อาทิพฺรหฺม

จริยกา เอสา นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปปาตสุตฺตํ

๑๑๑๒. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเตฯ อถ โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อายาม, ภิกฺขเว, เยน ปฏิภานกูโฏ เตนุปสงฺกมิสฺสาม ทิวาวิหารายา’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ อถ โข ภควา สมฺพหุเลหิ ภิกฺขูหิ สทฺธิํ เยน ปฏิภานกูโฏ เตนุปสงฺกมิฯ อทฺทสา โข อญฺญตโร ภิกฺขุ ปฏิภานกูเฏ มหนฺตํ ปปาตํฯ ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘มหา วตายํ, ภเนฺต, ปปาโต สุภยานโก, ภเนฺต, ปปาโตฯ อตฺถิ นุ โข, ภเนฺต, อิมมฺหา ปปาตา อโญฺญ ปปาโต มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จา’’ติ? ‘‘อตฺถิ โข, ภิกฺขุ, อิมมฺหา ปปาตา อโญฺญ ปปาโต มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จา’’ติฯ

‘‘กตโม ปน, ภเนฺต, อิมมฺหา ปปาตา อโญฺญ ปปาโต มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จา’’ติ? ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, เต ชาติสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรมนฺติ, ชราสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรมนฺติ , มรณสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรมนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรมนฺติฯ เต ชาติสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรตา ชราสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรตา มรณสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรตา ชาติสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขโรนฺติ, ชราสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขโรนฺติ, มรณสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขโรนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขโรนฺติฯ เต ชาติสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขริตฺวา ชราสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขริตฺวา มรณสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขริตฺวา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขริตฺวา ชาติปปาตมฺปิ ปปตนฺติ, ชราปปาตมฺปิ ปปตนฺติ, มรณปปาตมฺปิ ปปตนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสปปาตมฺปิ ปปตนฺติฯ เต น ปริมุจฺจนฺติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิฯ ‘น ปริมุจฺจนฺติ ทุกฺขสฺมา’ติ วทามิ’’ฯ

‘‘เย จ โข เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, เต ชาติสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ นาภิรมนฺติ, ชราสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ นาภิรมนฺติ, มรณสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ นาภิรมนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ นาภิรมนฺติฯ เต ชาติสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อนภิรตา, ชราสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อนภิรตา, มรณสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อนภิรตา, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อนภิรตา, ชาติสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร นาภิสงฺขโรนฺติ, ชราสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร นาภิสงฺขโรนฺติ, มรณสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร นาภิสงฺขโรนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร นาภิสงฺขโรนฺติฯ เต ชาติสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อนภิสงฺขริตฺวา, ชราสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อนภิสงฺขริตฺวา, มรณสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อนภิสงฺขริตฺวา, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสสํวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อนภิสงฺขริตฺวา, ชาติปปาตมฺปิ นปฺปปตนฺติ, ชราปปาตมฺปิ นปฺปปตนฺติ, มรณปปาตมฺปิ นปฺปปตนฺติ, โสก

ปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสปปาตมฺปิ นปฺปปตนฺติฯ เต ปริมุจฺจนฺติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิฯ ‘ปริมุจฺจนฺติ ทุกฺขสฺมา’ติ วทามิ’’ฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. มหาปริฬาหสุตฺตํ

๑๑๑๓. ‘‘อตฺถิ, ภิกฺขเว, มหาปริฬาโห นาม นิรโยฯ ตตฺถ ยํ กิญฺจิ จกฺขุนา รูปํ ปสฺสติ, อนิฏฺฐรูปเญฺญว ปสฺสติ โน อิฏฺฐรูปํ; อกนฺตรูปเญฺญว ปสฺสติ โน กนฺตรูปํ; อมนาปรูปเญฺญว ปสฺสติ โน มนาปรูปํฯ ยํ กิญฺจิ โสเตน สทฺทํ สุณาติ…เป…. ยํ กิญฺจิ กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสติ…เป…. ยํ กิญฺจิ มนสา ธมฺมํ วิชานาติ, อนิฏฺฐรูปเญฺญว วิชานาติ โน อิฏฺฐรูปํ; อกนฺตรูปเญฺญว วิชานาติ โน กนฺตรูปํ; อมนาปรูปเญฺญว วิชานาติ โน มนาปรูป’’นฺติฯ

เอวํ วุเตฺต อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘มหา วต โส, ภเนฺต, ปริฬาโห, สุมหา วต โส, ภเนฺต, ปริฬาโห! อตฺถิ นุ โข, ภเนฺต, เอตมฺหา ปริฬาหา อโญฺญ ปริฬาโห มหนฺตตโร เจว ภยานกตโร จา’’ติ? ‘‘อตฺถิ โข, ภิกฺขุ, เอตมฺหา ปริฬาหา อโญฺญ ปริฬาโห มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จา’’ติฯ

‘‘กตโม ปน, ภเนฺต, เอตมฺหา ปริฬาหา อโญฺญ ปริฬาโห มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จา’’ติ? ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, เต ชาติสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรมนฺติ…เป…. อภิรตา…เป…. อภิสงฺขโรนฺติ…เป…. อภิสงฺขริตฺวา ชาติปริฬาเหนปิ ปริฑยฺหนฺติ, ชราปริฬาเหนปิ ปริฑยฺหนฺติ, มรณปริฬาเหนปิ ปริฑยฺหนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสปริฬาเหนปิ ปริฑยฺหนฺติ ฯ เต น ปริมุจฺจนฺติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิฯ ‘น ปริมุจฺจนฺติ ทุกฺขสฺมา’ติ วทามิ’’ฯ

‘‘เย จ โข เกจิ, ภิกฺขเว, สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานนฺติฯ เต ชาติสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ นาภิรมนฺติ…เป…. อนภิรตา…เป…. นาภิสงฺขโรนฺติ…เป…. อนภิสงฺขริตฺวา ชาติปริฬาเหนปิ น ปริฑยฺหนฺติ, ชราปริฬาเหนปิ น ปริฑยฺหนฺติ, มรณปริฬาเหนปิ น ปริฑยฺหนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสปริฬาเหนปิ น ปริฑยฺหนฺติฯ เต ปริมุจฺจนฺติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิฯ ‘ปริมุจฺจนฺติ ทุกฺขสฺมา’ติ วทามิ’’ฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ตติยํฯ

๔. กูฏาคารสุตฺตํ

๑๑๑๔. ‘‘โย หิ, ภิกฺขเว [โย จ โข ภิกฺขเว (สฺยา. ก.)], เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ…เป…. ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสามี’ติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

“เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, โย เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ กูฏาคารสฺส เหฏฺฐิมํ ฆรํ อกริตฺวา อุปริมํ ฆรํ อาโรเปสฺสามี’ติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, โย เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ…เป…. ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสามี’ติ – เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

“โย จ โข, ภิกฺขเว, เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ…เป…. ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสามี’ติ – ฐานเมตํ วิชฺชติฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, โย เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ กูฏาคารสฺส เหฏฺฐิมํ ฆรํ กริตฺวา อุปริมํ ฆรํ อาโรเปสฺสามี’ติ – ฐานเมตํ วิชฺชติ; เอวเมว โข , ภิกฺขเว, โย เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ…เป…. ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสามี’ติ – ฐานเมตํ วิชฺชติฯ

“ตสฺมาติห , ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. วาลสุตฺตํ

๑๑๑๕. เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เวสาลิํ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ อทฺทสา โข อายสฺมา อานนฺโท สมฺพหุเล ลิจฺฉวิกุมารเก สนฺถาคาเร อุปาสนํ กโรนฺเต, ทูรโตว สุขุเมน ตาฬจฺฉิคฺคเฬน อสนํ อติปาเตนฺเต, โปงฺขานุโปงฺขํ [โปขานุโปขํ (สฺยา. กํ.)] อวิราธิตํฯ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ – “สิกฺขิตา วติเม ลิจฺฉวิกุมารกา, สุสิกฺขิตา วติเม ลิจฺฉวิกุมารกา; ยตฺร หิ นาม ทูรโตว สุขุเมน ตาฬจฺฉิคฺคเฬน อสนํ อติปาเตสฺสนฺติ โปงฺขานุโปงฺขํ อวิราธิต’’นฺติฯ

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เวสาลิํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อิธาหํ, ภนฺเต, ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เวสาลิํ ปิณฺฑาย ปาวิสิํ ฯ อทฺทสํ ขฺวาหํ, ภนฺเต สมฺพหุเล ลิจฺฉวิกุมารเก สนฺถาคาเร อุปาสนํ กโรนฺเต ทูรโตว สุขุเมน ตาฬจฺฉิคฺคเฬน อสนํ อติปาเตนฺเต โปงฺขานุโปงฺขํ อวิราธิตํ’ฯ ทิสฺวาน เม เอตทโหสิ – “สิกฺขิตา วติเม ลิจฺฉวิกุมารกา, สุสิกฺขิตา วติเม ลิจฺฉวิกุมารกา; ยตฺร หิ นาม ทูรโตว สุขุเมน ตาฬจฺฉิคฺคเฬน อสนํ อติปาเตสฺสนฺติ โปงฺขานุโปงฺขํ อวิราธิต’’นฺติฯ

“ตํ กิํ มญฺญสิ, อานนฺท, กตมํ นุ โข ทุกฺกรตรํ วา ทุรภิสมฺภวตรํ วา – โย ทูรโตว สุขุเมน ตาฬจฺฉิคฺคเฬน อสนํ อติปาเตยฺย โปงฺขานุโปงฺขํ อวิราธิตํ, โย วา สตฺตธา ภินฺนสฺส วาลสฺส โกฏิยา โกฏิํ ปฏิวิชฺเฌยฺยา’’ติ? “เอตเทว, ภนฺเต, ทุกฺกรตรญฺจว ทุรภิสมฺภวตรญฺจ โย วา [โย (สี.)] สตฺตธา ภินฺนสฺส วาลสฺส โกฏิยา โกฏิํ ปฏิวิชฺเฌยฺยา’’ติฯ “อถ โข [อถ โข เต (สฺยา. กํ.)], อานนฺท, ทุปฺปฏิวิชฺฌตรํ ปฏิวิชฺฌนฺติ, เย ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปฏิวิชฺฌนฺติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปฏิวิชฺฌนฺติ’’ฯ

‘‘ตสฺมาติหานนฺท, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อนฺธการสุตฺตํ

๑๑๑๖. ‘‘อตฺถิ, ภิกฺขเว, โลกนฺตริกา อฆา อสํวุตา อนฺธการา อนฺธการติมิสา, ยตฺถมิเมสํ จนฺทิมสูริยานํ เอวํมหิทฺธิกานํ เอวํ มหานุภาวานํ อาภาย นานุโภนฺตี’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘มหา วต โส, ภนฺเต, อนฺธกาโร, สุมหา วต โส, ภนฺเต, อนฺธกาโร! อตฺถิ นุ โข, ภนฺเต, เอตมฺหา อนฺธการา อญฺโญ อนฺธกาโร มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จา’’ติ? ‘‘อตฺถิ โข, ภิกฺขุ, เอตมฺหา อนฺธการา อญฺโญ อนฺธกาโร มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จา’’ติฯ

‘‘กตโม ปน, ภนฺเต, เอตมฺหา อนฺธการา อญฺโญ อนฺธกาโร มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จา’’ติ? ‘‘เย หิ เกจิ, ภิกฺขุ, สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, เต ชาติสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรมนฺติ…เป.… อภิรตา…เป.… อภิสงฺขโรนฺติ…เป.… อภิสงฺขริตฺวา ชาตนฺธการมฺปิ ปปตนฺติ, ชรนฺธการมฺปิ ปปตนฺติ, มรณนฺธการมฺปิ ปปตนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสนฺธการมฺปิ ปปตนฺติฯ เต น ปริมุจฺจนฺติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิฯ ‘น ปริมุจฺจนฺติ ทุกฺขสฺมา’ติ วทามิ’’ฯ

‘‘เย จ โข เกจิ, ภิกฺขุ, สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, เต ชาติสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ นาภิรมนฺติ…เป.… อนภิรตา…เป.… นาภิสงฺขโรนฺติ…เป.… อนภิสงฺขริตฺวา ชาตนฺธการมฺปิ นปฺปปตนฺติ , ชรนฺธการมฺปิ นปฺปปตนฺติ, มรณนฺธการมฺปิ นปฺปปตนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสนฺธการมฺปิ นปฺปปตนฺติฯ เต ปริมุจฺจนฺติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิฯ ‘ปริมุจฺจนฺติ ทุกฺขสฺมา’ติ วทามิ’’ฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปฐมฉิคฺคฬยุคสุตฺตํ

๑๑๑๗. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ปุริโส มหาสมุเทฺท เอกจฺฉิคฺคฬํ ยุคํ ปกฺขิเปยฺยฯ ตตฺราปิสฺส กาโณ กจฺฉโปฯ โส วสฺสสตสฺส วสฺสสตสฺส อจฺจเยน สกึ สกึ อุมฺมุเชฺชยฺยฯ ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, อปิ นุ โข กาโณ กจฺฉโป วสฺสสตสฺส วสฺสสตสฺส อจฺจเยน สกึ สกึ อุมฺมุชฺชโนฺต อมุสฺมึ เอกจฺฉิคฺคเฬ ยุเค คีวํ ปเวเสยฺยา’’ติ? ‘‘ยทิ นูน, ภนฺเต, กทาจิ กรหจิ ทีฆสฺส อทฺธุโน อจฺจเยนา’’ติฯ

‘‘ขิปฺปตรํ โข โส, ภิกฺขเว, กาโณ กจฺฉโป วสฺสสตสฺส วสฺสสตสฺส อจฺจเยน สกึ สกึ อุมฺมุชฺชโนฺต อมุสฺมึ เอกจฺฉิคฺคเฬ ยุเค คีวํ ปเวเสยฺย, น เตฺววาหํ, ภิกฺขเว, สกึ วินิปาตคเตน พาเลน [วินีตคเตน พหุเลน (ก.)] มนุสฺสตฺตํ วทามิ’’ฯ

ตํ กิสฺส เหตุ? น เหตฺถ, ภิกฺขเว, อตฺถิ ธมฺมจริยา, สมจริยา, กุสลกิริยา, ปุญฺญกิริยาฯ อญฺญมญฺญขาทิกา เอตฺถ, ภิกฺขเว, วตฺตติ ทุพฺพลขาทิกาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อทิฏฺฐตฺตา, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อริยสจฺจานํฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส…เป…. ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺจสฺสฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยฉิคฺคฬยุคสุตฺตํ

๑๑๑๘. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, อยํ มหาปถวี เอโกทกา อสฺสฯ ตตฺร ปุริโส เอกจฺฉิคฺคฬํ ยุคํ ปกฺขิเปยฺยฯ ตเมนํ ปุรตฺถิโม วาโต ปจฺฉิเมน สํหเรยฺย, ปจฺฉิโม วาโต ปุรตฺถิเมน สํหเรยฺย, อุตฺตโร วาโต ทกฺขิเณน สํหเรยฺย, ทกฺขิโณ วาโต อุตฺตเรน สํหเรยฺยฯ ตตฺรสฺส กาโณ กจฺฉโปฯ โส วสฺสสตสฺส วสฺสสตสฺส อจฺจเยน สกึ สกึ อุมฺมุเชยฺยฯ ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, อปิ นุ โข กาโณ กจฺฉโป วสฺสสตสฺส วสฺสสตสฺส อจฺจเยน สกึ สกึ อุมฺมุชฺชนฺโต อมุสฺมึ เอกจฺฉิคฺคเฬ ยุเค คีวํ ปเวเสยฺยา’’ติ? ‘‘อธิจฺจมิทํ, ภนฺเต, ยํ โส กาโณ กจฺฉโป วสฺสสตสฺส วสฺสสตสฺส อจฺจเยน สกึ สกึ อุมฺมุชฺชนฺโต อมุสฺมึ เอกจฺฉิคฺคเฬ ยุเค คีวํ ปเวเสยฺยา’’ติฯ

‘‘เอวํ อธิจฺจมิทํ, ภิกฺขเว, ยํ มนุสฺสตฺตํ ลภติฯ เอวํ อธิจฺจมิทํ, ภิกฺขเว, ยํ ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธฯ เอวํ อธิจฺจมิทํ, ภิกฺขเว, ยํ ตถาคตปฺปเวทิโต ธมฺมวินโย โลเก ทิพฺพติฯ ตสฺสิทํ [ตยิทํ (?)], ภิกฺขเว, มนุสฺสตฺตํ ลทฺธํ, ตถาคโต โลเก อุปฺปนฺโน อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ตถาคตปฺปเวทิโต จ ธมฺมวินโย โลเก ทิพฺพติฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปฐมสิเนรุปพฺพตราชสุตฺตํ

๑๑๑๙. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ปุริโส สิเนรุสฺส ปพฺพตราชสฺส สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิเปยฺยฯ ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว , กตมํ นุ โข พหุตรํ – ยา วา [ยา จ] สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิตฺตา, โย วา [โย จ (สฺยา. กํ. ปี. ก.) สํ. นิ. ๒.๘๔] สิเนรุปพฺพตราชา’’ติ? ‘‘เอตเทว, ภนฺเต, พหุตรํ, ยทิทํ – สิเนรุปพฺพตราชา; อปฺปมตฺติกา สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิตฺตาฯ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ สิเนรุปพฺพตราชานํ อุปนิธาย สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิตฺตา’’ติฯ ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อภิสเมตาวิโน เอตเทว พหุตรํ ทุกฺขํ ยทิทํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ; อปฺปมตฺตกํ อวสิฏฺฐํฯ สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ, ปุริมํ ทุกฺขกฺขนฺธํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย ยทิทํ สตฺตกฺขตฺตุปรมตา; โย ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ’’ฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุติยสิเนรุปพฺพตราชสุตฺตํ

๑๑๒๐. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สิเนรุปพฺพตราชายํ ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คเจฺฉยฺย, ฐเปตฺวา สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขราฯ ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ – ยํ วา สิเนรุสฺส ปพฺพตราชสฺส ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ, ยา วา สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อวสิฏฺฐา’’ติ? ‘‘เอตเทว, ภนฺเต, พหุตรํ สิเนรุสฺส ปพฺพตราชสฺส ยทิทํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ; อปฺปมตฺติกา สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อวสิฏฺฐาฯ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ สิเนรุสฺส ปพฺพตราชสฺส ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อวสิฏฺฐา’’ติฯ ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อภิสเมตาวิโน เอตเทว พหุตรํ ทุกฺขํ ยทิทํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ; อปฺปมตฺตกํ อวสิฏฺฐํฯ สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ, ปุริมํ ทุกฺขกฺขนฺธํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย ยทิทํ สตฺตกฺขตฺตุปรมตา; โย ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ’’ฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ทสมํฯ

ปปาตวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

จินฺตา ปปาโต ปริฬาโห, กูฏํ วาลนฺธกาโร จ;
ฉิคฺคเฬน จ เทฺว วุตฺตา, สิเนรุ อปเร ทุเวติฯ

๖. อภิสมยวโคฺค

๑. นขสิขสุตฺตํ

๑๑๒๑. อถ โข ภควา ปริตฺตํ นขสิขายํ ปํสุํ อาโรเปตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ – โย วายํ มยา ปริโตฺต นขสิขายํ ปํสุ อาโรปิโต, อยํ วา มหาปถวี’’ติ? ‘‘เอตเทว, ภนฺเต, พหุตรํ ยทิทํ – มหาปถวี; อปฺปมตฺตกายํ ภควตา ปริโตฺต นขสิขายํ ปํสุ อาโรปิโตฯ สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ มหาปถวึ อุปนิธาย ภควตา ปริโตฺต นขสิขายํ ปํสุ อาโรปิโต’’ติฯ ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อภิสเมตาวิโน เอตเทว พหุตรํ ทุกฺขํ ยทิทํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ; อปฺปมตฺตกํ อวสิฏฺฐํฯ สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ ปุริมํ ทุกฺขกฺขนฺธํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย ยทิทํ สตฺตกฺขตฺตุปรมตา; โย ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ’’ฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. โปกฺขรณีสุตฺตํ

๑๑๒๒. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, โปกฺขรณี ปญฺญาสโยชนานิ อายาเมน, ปญฺญาสโยชนานิ วิตฺถาเรน, ปญฺญาสโยชนานิ อุเพฺพเธน, ปุณฺณา อุทกสฺส สมติตฺติกา กากเปยฺยาฯ ตโต ปุริโส กุสเคฺคน อุทกํ อุทฺธเรยฺยฯ ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ – ยํ วา กุสเคฺคน

อุพฺภตํ, ยํ วา โปกฺขรณิยา อุทก’’นฺติ? ‘‘เอตเทว, ภนฺเต, พหุตรํ, ยทิทํ – โปกฺขรณิยา อุทกํ; อปฺปมตฺตกํ กุสเคฺคน อุทกํ อุพฺภตํฯ สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ โปกฺขรณิยา อุทกํ อุปนิธาย กุสเคฺคน อุทกํ อุพฺภต’’นฺติฯ ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส…เป…. โยโค กรณีโย’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปฐมสํเภชฺชสุตฺตํ

๑๑๒๓. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ยตฺถิมา มหานทิโย สํสนฺทนฺติ สเมนฺติ, เสยฺยถิทํ – คงฺคา, ยมุนา, อจิรวตี, สรภู, มหี, ตโต ปุริโส เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุทฺธเรยฺยฯ ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว กตมํ นุ โข พหุตรํ – ยานิ เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุพฺภตานิ, ยํ วา สํเภชฺชอุทก’’นฺติ? ‘‘เอตเทว, ภนฺเต, พหุตรํ, ยทิทํ – สํเภชฺชอุทกํ; อปฺปมตฺตกานิ เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุพฺภตานิฯ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ , อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ สํเภชฺชอุทกํ อุปนิธาย เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุพฺภตานี’’ติฯ ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส…เป…. โยโค กรณีโย’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ทุติยสํเภชฺชสุตฺตํ

๑๑๒๔. ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยตฺถิมา มหานทิโย สํสนฺทนฺติ สเมนฺติ, เสยฺยถิทํ – คงฺคา, ยมุนา, อจิรวตี, สรภู, มหี, ตํ อุทกํ ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คเจฺฉยฺย, ฐเปตฺวา เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ ฯ ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ – ยํ วา สํเภชฺชอุทกํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ, ยานิ เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อวสิฏฺฐานี’’ติ? ‘‘เอตเทว, ภนฺเต, พหุตรํ สํเภชฺชอุทกํ ยทิทํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ; อปฺปมตฺตกานิ เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อวสิฏฺฐานิฯ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ สํเภชฺชอุทกํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อวสิฏฺฐานี’’ติฯ ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส…เป…. โยโค กรณีโย’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมมหาปถวีสุตฺตํ

๑๑๒๕. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ปุริโส มหาปถวิยา สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุฬิกา อุปนิกฺขิเปยฺยฯ ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ – ยา วา สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุฬิกา อุปนิกฺขิตฺตา, อยํ วา มหาปถวี’’ติ? ‘‘เอตเทว, ภนฺเต, พหุตรํ, ยทิทํ – มหาปถวี; อปฺปมตฺติกา สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุฬิกา อุปนิกฺขิตฺตาฯ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ มหาปถวิํ อุปนิธาย สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุฬิกา อุปนิกฺขิตฺตา’’ติฯ ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส…เป…. โยโค กรณีโย’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยมหาปถวีสุตฺตํ

๑๑๒๖. ‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, มหาปถวี ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คเจฺฉยฺย ฐเปตฺวา สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุฬิกาฯ ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ – ยํ วา มหาปถวิยา ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ , ยา วา สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุฬิกา อวสิฏฺฐา’’ติ? ‘‘เอตเทว, ภนฺเต, พหุตรํ มหาปถวิยา ยทิทํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ; อปฺปมตฺติกา สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุฬิกา อวสิฏฺฐาฯ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ มหาปถวิยา ปริกฺขีณํ ปริยา

ทินฺนํ อุปนิธาย สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุฬิกา อวสิฏฺฐา''ติฯ ''เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส...เป.... โยโค กรณีโย''ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปฐมมหาสมุทฺทสุตฺตํ

๑๑๒๗. ''เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ปุริโส มหาสมุทฺทโต เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุทฺธเรยฺยฯ ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ – ยานิ เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุพฺภตานิ, ยํ วา มหาสมุทฺเท อุทก''นฺติ? ''เอตเทว, ภนฺเต, พหุตรํ, ยทิทํ – มหาสมุทฺเท อุทกํ; อปฺปมตฺตกานิ เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุพฺภตานิฯ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ มหาสมุทฺเท อุทกํ อุปนิธาย เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุพฺภตานี''ติฯ ''เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส...เป.... โยโค กรณีโย''ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยมหาสมุทฺทสุตฺตํ

๑๑๒๘. ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุทฺโท อุทกํ ปริกฺขยํ [มหาสมุทฺโท ปริกฺขยํ (สี. สฺยา. กํ.) สํ. นิ. ๒.๘๑] ปริยาทานํ คเจฺฉยฺย ฐเปตฺวา เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิฯ ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ – ยํ วา มหาสมุทฺเท อุทกํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ, ยานิ เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อวสิฏฺฐานี''ติ? ''เอตเทว, ภนฺเต, พหุตรํ มหาสมุทฺเท อุทกํ ยทิทํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ; อปฺปมตฺตกานิ เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อวสิฏฺฐานิฯ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ มหาสมุทฺเท อุทกํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อวสิฏฺฐานี''ติฯ ''เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส...เป.... โยโค กรณีโย''ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปฐมปพฺพตูปมสุตฺตํ

๑๑๒๙. ''เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ปุริโส หิมวโต ปพฺพตราชสฺส สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิเปยฺยฯ ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ – ยา วา สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิตฺตา, อยํ วา หิมวา ปพฺพตราชา''ติ? ''เอตเทว, ภนฺเต, พหุตรํ, ยทิทํ – หิมวา ปพฺพตราชา; อปฺปมตฺติกา สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิตฺตาฯ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ หิมวนฺตํ ปพฺพตราชานํ อุปนิธาย สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิตฺตา''ติฯ ''เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส...เป.... โยโค กรณีโย''ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุติยปพฺพตูปมสุตฺตํ

๑๑๓๐. ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, หิมวา ปพฺพตราชา ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คเจฺฉยฺย, ฐเปตฺวา สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขราฯ ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ – ยํ วา หิมวโต ปพฺพตราชสฺส ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ, ยา วา สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อวสิฏฺฐา''ติ? ''เอตเทว, ภนฺเต, พหุตรํ หิมวโต ปพฺพตราชสฺส ยทิทํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ; อปฺปมตฺติกา สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อวสิฏฺฐาฯ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ หิมวโต ปพฺพตราชสฺส ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อวสิฏฺฐา''ติฯ ''เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อภิสเมตาวิโน เอตเทว พหุตรํ ทุกฺขํ ยทิทํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ; อปฺปมตฺตกํ อว

สิฏฺฐํฯ สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ ปุริมํ ทุกฺขกฺขนฺธํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย ยทิทํ สตฺตกฺขตฺตุปรมตา; โย ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ’’ฯ

‘‘ตสฺมาติห , ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ทสมํฯ

อภิสมยวโคฺค ฉโฏฺฐฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

นขสิขา โปกฺขรณี, สํเภชฺช อปเร ทุเว;
ปถวี เทฺว สมุทฺทา เทฺว, เทฺวมา จ ปพฺพตูปมาติฯ

๗. ปฐมอามกธญฺญเปยฺยาลวโคฺค

๑. อญฺญตฺรสุตฺตํ

๑๑๓๑. อถ โข ภควา ปริตฺตํ นขสิขายํ ปํสุํ อาโรเปตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ – โย วายํ มยา ปริโตฺต นขสิขายํ ปํสุ อาโรปิโต, อยํ วา มหาปถวี’’ติ? ‘‘เอตเทว , ภเนฺต, พหุตรํ, ยทิทํ – มหาปถวี; อปฺปมตฺตกายํ ภควตา ปริโตฺต นขสิขายํ ปํสุ อาโรปิโตฯ สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ มหาปถวิํ อุปนิธาย ภควตา ปริโตฺต นขสิขายํ ปํสุ อาโรปิโต’’ติฯ

‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปมตฺตกา เต สตฺตา เย มนุเสฺสสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย อญฺญตฺร มนุเสฺสหิ [มนุเสฺสสุ (ปี. ก.)] ปจฺจาชายนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อทิฎฺฐตฺตา, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อริยสจฺจานํฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส…เป.… ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส’’ฯ

‘‘ตสฺมาติห , ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปจฺจนฺตสุตฺตํ

๑๑๓๒. อถ โข ภควา ปริตฺตํ นขสิขายํ ปํสุํ อาโรเปตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ – โย วายํ มยา ปริโตฺต นขสิขายํ ปํสุ อาโรปิโต, อยํ วา มหาปถวี’’ติ? ‘‘เอตเทว, ภเนฺต, พหุตรํ, ยทิทํ – มหาปถวี; อปฺปมตฺตกายํ ภควตา ปริโตฺต นขสิขายํ ปํสุ อาโรปิโตฯ สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ มหาปถวิํ อุปนิธาย ภควตา ปริโตฺต นขสิขายํ ปํสุ อาโรปิโต’’ติฯ

‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปมตฺตกา เต สตฺตา เย มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย ปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ ปจฺจาชายนฺติ อวิญฺญาตาเรสุ มิลกฺเขสุ [มิลกฺขูสุ (สฺยา. กํ. ก.)] …เป.…ฯ ทุติยํฯ

๓. ปญฺญาสุตฺตํ

๑๑๓๓. … ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย ปน อริเยน ปญฺญาจกฺขุนา สมนฺนาคตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย อวิชฺชาคตา สมฺมุฬฺหา…เป.…ฯ ตติยํฯ

๔. สุราเมรยสุตฺตํ

๑๑๓๔. … ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย สุราเมรยมชฺชปฺปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย สุราเมรยมชฺชปฺปมาทฏฺฐานา อปฏิวิรตา…เป.…ฯ จตุตฺถํฯ

๕. โอทกสุตฺตํ

๑๑๓๕. … ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย ถลชา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย อุทกชาฯ ตํ กิสฺส เหตุ…เป.…ฯ ปญฺจมํฯ

๖. มเตฺตยฺยสุตฺตํ

๑๑๓๖. … ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย มเตฺตยฺยา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย อมเตฺตยฺยา…เป.…ฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. เปเตฺตยฺยสุตฺตํ

๑๑๓๗. … ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย เปเตฺตยฺยา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย อเปเตฺตยฺยา…เป.…ฯ สตฺตมํฯ

๘. สามญฺญสุตฺตํ

๑๑๓๘. … ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย สามญฺญา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย อสามญฺญา…เป.…ฯ อฏฺฐมํฯ

๙. พฺรหฺมญฺญสุตฺตํ

๑๑๓๙. … ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย พฺรหฺมญฺญา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย อพฺรหฺมญฺญา…เป.…ฯ นวมํฯ

๑๐. ปจายิกสุตฺตํ

๑๑๔๐. … ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย กุเล เชฏฺฐาปจายิโน; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย กุเล อเชฏฺฐาปจายิโนติ [อกุเล เชฏฺฐาปจายิโนติ (สฺยา. กํ.)] …เป.…ฯ ทสมํฯ

ปฐมอามกธญฺญเปยฺยาลวโคฺค สตฺตโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อญฺญตฺร ปจฺจนฺตํ ปญฺญา, สุราเมรยโอทกา;

มเตฺตยฺย เปเตฺตยฺยา จาปิ, สามญฺญํ พฺรหฺมปจายิกนฺติฯ

๘. ทุติยอามกธญฺญเปยฺยาลวโคฺค

๑. ปาณาติปาตสุตฺตํ

๑๑๔๑. ...เป.... “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย ปาณาติปาตา อปฺปฏิวิรตาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ...เป....ฯ ปฐมํฯ

๒. อทินฺนาทานสุตฺตํ

๑๑๔๒. ...เป.... “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย อทินฺนาทานา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย อทินฺนาทานา อปฺปฏิวิรตา...เป....ฯ ทุติยํฯ

๓. กาเมสุมิจฺฉาจารสุตฺตํ

๑๑๔๓. ...เป.... “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย กาเมสุมิจฺฉาจารา อปฺปฏิวิรตา...เป....ฯ ตติยํฯ

๔. มุสาวาทสุตฺตํ

๑๑๔๔. ...เป.... “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย มุสาวาทา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย มุสาวาทา อปฺปฏิวิรตา...เป....ฯ จตุตฺถํฯ

๕. เปสุญฺญสุตฺตํ

๑๑๔๕. ...เป.... “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย ปิสุณาย วาจาย อปฺปฏิวิรตา...เป....ฯ ปญฺจมํฯ

๖. ผรุสวาจาสุตฺตํ

๑๑๔๖. ...เป.... “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย ผรุสาย วาจาย อปฺปฏิวิรตา...เป....ฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. สมฺผปฺปลาปสุตฺตํ

๑๑๔๗. ...เป.... “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย สมฺผปฺปลาปา อปฺปฏิวิรตา...เป....ฯ สตฺตมํฯ

๘. พีชคามสุตฺตํ

๑๑๔๘. ...เป.... “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย พีชคามภูตคามสมารมฺภา [พีชคามภูตคามสมารพฺภา (ก.)] ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย พีชคามภูตคามสมารมฺภา อปฺปฏิวิรตา...เป....ฯ อฏฺฐมํฯ

๙. วิกาลโภชนสุตฺตํ

๑๑๔๙. …เป…. ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย วิกาลโภชนา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย วิกาลโภชนา อปฺปฏิวิรตา…เป….ฯ นวมํฯ

๑๐. คนฺธวิเลปนสุตฺตํ

๑๑๕๐. …เป…. ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย มาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย มาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานา อปฺปฏิวิรตา…เป….ฯ ทสมํฯ

ทุติยอามกธญฺญเปยฺยาลวคฺโค อฏฺฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ปาณํ อทินฺนํ กาเมสุ, มุสาวาทญฺจ เปสุญฺญํ;
ผรุสํ สมฺผปฺปลาปํ, พีชญฺจ วิกาลํ คนฺธนฺติฯ

๙. ตติยอามกธญฺญเปยฺยาลวคฺโค

๑. นจฺจคีตสุตฺตํ

๑๑๕๑. …เป…. ฯ

‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา อปฺปฏิวิรตาฯ ตํ กิสฺส เหตุ…เป….ฯ ปฐมํฯ

๒. อุจฺจาสยนสุตฺตํ

๑๑๕๒. …เป…. ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย อุจฺจาสยนมหาสยนา อปฺปฏิวิรตา…เป….ฯ ทุติยํฯ

๓. ชาตรูปรชตสุตฺตํ

๑๑๕๓. …เป…. ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย ชาตรูปรชตปฏิคฺคหณา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย ชาตรูปรชตปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา…เป….ฯ ตติยํฯ

๔. อามกธญฺญสุตฺตํ

๑๑๕๔. …เป…. ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย อามกธญฺญปฏิคฺคหณา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย อามกธญฺญปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา…เป….ฯ จตุตฺถํฯ

๕. อามกมํสสุตฺตํ

๑๑๕๕. ...เป.... “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย อามกมํสปฏิคฺคหณา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย อามกมํสปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา...เป....ฯ ปญฺจมํฯ

๖. กุมาริกสุตฺตํ

๑๑๕๖. ...เป.... “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย อิตฺถิกุมาริกปฏิคฺคหณา [อิตฺถิกุมาริกาปฏิคฺคหณา (ก.)] ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย อิตฺถิกุมาริกปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา...เป....ฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ทาสิทาสสุตฺตํ

๑๑๕๗. ...เป.... “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย ทาสิทาสปฏิคฺคหณา [ทาสีทาสปฏิคฺคหณา (สฺยา. กํ. ปี.)] ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย ทาสิทาสปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา...เป....ฯ สตฺตมํฯ

๘. อเชฬกสุตฺตํ

๑๑๕๘. ...เป.... “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย อเชฬกปฏิคฺคหณา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย อเชฬกปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา...เป....ฯ อฏฺฐมํฯ

๙. กุกฺกุฏสูกรสุตฺตํ

๑๑๕๙. ...เป.... “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย กุกฺกุฏสูกรปฏิคฺคหณา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย กุกฺกุฏสูกรปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา...เป....ฯ นวมํฯ

๑๐. หตฺถิควสฺสสุตฺตํ

๑๑๖๐. ...เป.... “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย หตฺถิควสฺสวฬวปฏิคฺคหณา [หตฺถิควสฺสวฬวาปฏิคฺคหณา (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย หตฺถิควสฺสวฬวปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา...เป....ฯ ทสมํฯ

ตติยอามกธญฺญเปยฺยาลวคฺโค นวโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

นจฺจํ สยนํ รชตํ, ธญฺญํ มํสํ กุมาริกา;
ทาสี อเชฬกญฺจว, กุกฺกุฏสูกรหตฺถีติฯ

๑๐. จตุตฺถอามกธญฺญเปยฺยาลวคฺโค

๑. เขตฺตวตฺถุสุตฺตํ

๑๑๖๑. ...เป.... “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย เขตฺตวตฺถุปฏิคฺคหณา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย เขตฺตวตฺถุปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา...เป....ฯ

ปฐมํฯ

๒. กยวิกฺกยสุตฺตํ

๑๑๖๒. …เป…. “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย กยวิกฺกยา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย กยวิกฺกยา อปฺปฏิวิรตา…เป….ฯ ทุติยํฯ

๓. ทูเตยฺยสุตฺตํ

๑๑๖๓. …เป…. “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย ทูเตยฺยปหินคมนานุโยคา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย ทูเตยฺยปหินคมนานุโยคา อปฺปฏิวิรตา…เป.…ฯ ตติยํฯ

๔. ตุลากูฏสุตฺตํ

๑๑๖๔. …เป…. “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย ตุลากูฏกํสกูฏมานกูฏา ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย ตุลากูฏกํสกูฏมานกูฏา อปฺปฏิวิรตา…เป….ฯ จตุตฺถํฯ

๕. อุโกฺกฏนสุตฺตํ

๑๑๖๕. …เป…. “เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย อุโกฺกฏนวญฺจนนิกติสาจิโยคา [อุโกฺกฏนวญฺจนนิกติสาวิโยคา (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] ปฏิวิรตา; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย อุโกฺกฏนวญฺจนนิกติสาจิโยคา อปฺปฏิวิรตา…เป….ฯ ปญฺจมํฯ

๖-๑๑. เฉทนาทิสุตฺตํ

๑๑๖๖-๑๑๗๑. …เป…. เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย เฉทนวธพนฺธนวิปราโมสอาโลปสหสาการา [สาหสาการา (ก.)] ปฏิวิรตา ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย เฉทนวธพนฺธนวิปราโมสอาโลปสหสาการา อปฺปฏิวิรตา ฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อทิฏฺฐตฺตา ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อริยสจฺจานํฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส…เป…. ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส”ฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย”ติฯ เอกาทสมํฯ

จตุตฺถอามกธญฺญเปยฺยาลวโคฺค ทสโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เขตฺตํ กายํ ทูเตยฺยญฺจ, ตุลากูฏํ อุโกฺกฏนํ;
เฉทนํ วธพนฺธนํ, วิปราโลปํ สาหสนฺติฯ

๑๑. ปญฺจคติเปยฺยาลวโคฺค

๑. มนุสฺสจุตินิรยสุตฺตํ

๑๑๗๒. อถ โข ภควา ปริตฺตํ นขสิขายํ ปํสุํ อาโรเปตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ – โย วายํ มยา ปริตฺโต นขสิขายํ ปํสุ อาโรปิโต, อยํ วา มหาปถวี’’ติ? ‘‘เอตเทว, ภนฺเต, พหุตรํ, ยทิทํ – มหาปถวี; อปฺปมตฺตกายํ ภควตา ปริตฺโต นขสิขายํ ปํสุ อาโรปิโตฯ สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ มหาปถวิํ อุปนิธาย ภควตา ปริตฺโต นขสิขายํ ปํสุ อาโรปิโต’’ติฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย มนุสฺสา จุตา มนุเสฺสสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย มนุสฺสา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ…เป.…ฯ ปฐมํฯ

๒. มนุสฺสจุติติรจฺฉานสุตฺตํ

๑๑๗๓. …เป.… ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย มนุสฺสา จุตา มนุเสฺสสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย มนุสฺสา จุตา ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ…เป.…ฯ ทุติยํฯ

๓. มนุสฺสจุติเปตฺติวิสยสุตฺตํ

๑๑๗๔. …เป.… ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย มนุสฺสา จุตา มนุเสฺสสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย มนุสฺสา จุตา เปตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ…เป.…ฯ ตติยํฯ

๔-๕-๖. มนุสฺสจุติเทวนิรยาทิสุตฺตํ

๑๑๗๕-๑๑๗๗. …เป.… ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย มนุสฺสา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย มนุสฺสา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ…เป.… ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ…เป.… เปตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ…เป.…ฯ ฉฏฺฐํฯ

๗-๙. เทวจุตินิรยาทิสุตฺตํ

๑๑๗๘-๑๑๘๐. …เป.… ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย เทวา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย เทวา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ…เป.… ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ…เป.… เปตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ…เป.…ฯ นวมํฯ

๑๐-๑๒. เทวมนุสฺสนิรยาทิสุตฺตํ

๑๑๘๑-๑๑๘๓. …เป.… ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย เทวา จุตา มนุเสฺสสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย เทวา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ…เป.… ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ…เป.… เปตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ…เป.…ฯ ทฺวาทสมํฯ

๑๓-๑๕. นิรยมนุสฺสนิรยาทิสุตฺตํ

๑๑๘๔-๑๑๘๖. …เป.… ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย นิรยา จุตา มนุเสฺสสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย นิรยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ…เป.… ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ…เป.… เปตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ…เป.…ฯ ปนฺนรสมํฯ

๑๖-๑๘. นิรยเทวนิรยาทิสุตฺตํ

๑๑๘๗-๑๑๘๙. …เป…. ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย นิรยา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย นิรยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ…เป…. ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ…เป…. เปตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ…เป….ฯ อฏฺฐารสมํฯ

๑๙-๒๑. ติรจฺฉานมนุสฺสนิรยาทิสุตฺตํ

๑๑๙๐-๑๑๙๒. …เป…. ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย ติรจฺฉานโยนิยา จุตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย ติรจฺฉานโยนิยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ…เป…. ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ…เป…. เปตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ…เป….ฯ เอกวีสติมํฯ

๒๒-๒๔. ติรจฺฉานเทวนิรยาทิสุตฺตํ

๑๑๙๓-๑๑๙๕. …เป…. ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย ติรจฺฉานโยนิยา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย ติรจฺฉานโยนิยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ…เป…. ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ…เป…. เปตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ…เป….ฯ จตุวีสติมํฯ

๒๕-๒๗. เปตฺติมนุสฺสนิรยาทิสุตฺตํ

๑๑๙๖-๑๑๙๘. …เป…. ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย เปตฺติวิสยา จุตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย เปตฺติวิสยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ…เป…. ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ…เป…. เปตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ…เป….ฯ สตฺตวีสติมํฯ

๒๘-๒๙. เปตฺติเทวนิรยาทิสุตฺตํ

๑๑๙๙-๑๒๐๐. …เป…. ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย เปตฺติวิสยา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย เปตฺติวิสยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ…เป…. เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย เปตฺติวิสยา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย เปตฺติวิสยา จุตา ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ…เป….ฯ เอกูนตึสติมํฯ

๓๐. เปตฺติเทวเปตฺติวิสยสุตฺตํ

๑๒๐๑. …เป…. ‘‘เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อปฺปกา เต สตฺตา เย เปตฺติวิสยา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ; อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย เปตฺติวิสยา จุตา เปตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อทิฏฺฐตฺตา ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อริยสจฺจานํฯ กตเมสํ จตุนฺนํ ? ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส, ทุกฺขสมุทยสฺส อริยสจฺจสฺส, ทุกฺขนิโรธสฺส อริยสจฺจสฺส, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส’’ฯ

‘‘ตสฺมาติห , ภิกฺขเว, ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ โยโค กรณีโย, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ โยโค กรณีโย, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ โยโค กรณีโย, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ โยโค กรณีโย’’ติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติฯ ตึสติมํฯ

ปญฺจคติเปยฺยาลวคฺโค เอกาทสโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

มนุสฺสโต จุตา ฉาปิ, เทวา จุตา นิรยโต;
ติรจฺฉานเปตฺติวิสยา, ตึสมตฺต คติวคฺคติฯ

สจฺจสํยุตฺตํ ทฺวาทสมํฯ

มหาวคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

มคฺคโพชฺฌงฺคํ สติยา, อินฺทฺริยํ สมฺมปฺปธานํ;
พลิทฺธิปาทานุรุทฺธา, ฌานานาปานสํยุตํ;
โสตาปตฺติ สจฺจญฺจาติ, มหาวคฺคติ วุจฺจตีติฯ

มหาวคฺคสํยุตฺตปาฬิ นิฏฺฐิตาฯ